

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ŽYGIMANTAS PAVILIONIS

**ŠVENTOJO SOSTO IR
LIETUVOS EUROPOS METAPOLITIKA
DAKTARO DISERTACIJA**

Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02 S)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2009 – 2012 metais Vilniaus universitete

Disertacija ginama eksternu

Mokslinis konsultantas:

Prof. habil. dr. Evaldas Nekrašas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai,
politikos mokslai – 02S)

Turinys:

Įvadas.....	4
1. Jono Pauliaus II bei Benedikto XVI požiūris į Europos Sąjungą.....	23
1.1. Jonas Paulius II – Popiežius, pakeitęs Europą.....	24
1.2. Bažnyčia, Europa ir krikščioniška metapolitika.....	35
1.3. Europos metapolitika ir tautiškumas	51
1.4. Šventojo Sosto metapolitikos ekonominiai ir socialiniai aspektai.....	56
1.5. Popiežių siūlymai Europos Sąjungos išorinės politikos klausimais.....	66
2. Lietuvos Europos metapolitika.....	84
2.1. Lietuvos Europos metapolitikos principai.....	95
2.2. Katalikiškumo ir tautiškumo sintezė – kaip Lietuvos metapolitikos pagrindas.....	100
2.3. Ekumeniškumas – vienas svarbiausių Lietuvos metapolitikos principų.....	108
2.4. Žmogaus orumas – neįsisąmonintas Lietuvos metapolitikos principas...	124
2.5. Bendruomeniškumas – deklaruotas, bet neįgyvendintas Lietuvos metapolitikos principas.....	134
Išvados.....	154
Bibliografija.....	158

Ivadas

Temos pagrįstumas ir darbo aktualumas

Praėjo aštuoni Lietuvos narystės Europos Sąjungoje metai, tačiau iki šiol Lietuvos politikai, bandydami įtvirtinti Lietuvą Europos Sąjungoje, nesutaria dėl buvimo Europos Sąjungoje strategijos – kokia yra Lietuvos buvimo Europos Sąjungoje prasmė ir tikslas? Kokia yra jos misija? Iki įstojimo į Europos Sąjungą pati narystė Europos Sąjungoje buvo tapusi savaiminiu tikslu, dėl kurio sutarė visos pagrindinės Lietuvos politinės jėgos, tačiau po įstojimo sutarimas dėl strateginių buvimo Europos Sąjungoje tikslų iš esmės taip ir nebuvo rastas. Deklaruojamas Lietuvos tolesnis įsitvirtinimas Europos Sąjungoje šiuo metu suvokiamas daugiau kaip sektorinis, technokratinis, funkcionalistinis tikslas (įsijungti į Eurozoną, tapti inovacijų centru ir pan.), tačiau iki šiol Lietuva nėra susiformavusi savo strateginės buvimo Europoje vizijos, Lietuva nesuvokia savęs kaip metapolitinio Europos Sąjungos veikėjo, savo Europos metapolitikos principų. Lietuva naudojasi visais technokratiniais buvimo Europos Sąjungoje privalumais, skęsta materialiose horizontalaus buvimo Europos Sąjungoje detalėse, tačiau iki šiol nėra bandžiusi savo veiklą Europos Sąjungoje įvertinti vertikaliu, dvasiniu pjūviu, metafiziškai, kaip jau kelis tūkstančius metų Europą ir pasaulį vertina Katalikų Bažnyčia - vienintelė institucija Europoje, kuri nepertraukiamai veikia ištisus kelis tūkstančių metų, ir kuriai jokia kita institucija ar organizacija Europoje savo tęstinumu bei indėliu į Europos kūrimą prilygti negali. Kartu ji yra seniausia nepriklausoma organizacija, šiuo metu veikianti tarptautinėje bendrijoje, atstovaujanti 1,181 milijardo ¹ katalikų pasaulyje (šis skaičius nuolat didėja, ypač Lotynų Amerikoje, Afrikoje, Azijoje, kur šiuo metu gyvena apie 720 milijonų katalikų,

¹ Šventojo Sosto Anuario Pontifico 2011 teigimu, toks katalikų skaičius buvo 2009 m., žr. http://www.catholicnews.sg/index.php?option=com_content&view=article&id=5646:presentation-of-pontifical-yearbook-2011&catid=196:vis-vatican-information-service&Itemid=127

o Europoje ir Šiaurės Amerikoje – apie 350 milijonų²). Carl Schmitt teigimu, jokia kita imperija nesugebėjo prilygti Katalikų Bažnyčios gebėjimui išlikti, pergyventi ir integruoti visus pasaulinius ar Europinius pokyčius, išlaikyti savo metafizinį, universalų požiūrį į žmogų, valstybę, Europą, o kartu ir poveikį jai³. Jeigu Lietuva nori Europos Sąjungoje išlikti kaip valstybė, daranti strateginę įtaką regionui, Europos Sąjungai, pasauliui, ji privalo atpažinti savo metapolitinio veikimo Europos Sąjungoje principus bei misiją, kurią - anot Jono Pauliaus II - kiekviena valstybė įgauna Krikšto momentu. Jeigu Lietuva praras gebėjimą vertinti savo veiksmus Europos Sąjungoje per strateginę, metapolitinę prizmę, ji taps kitų, labiau strategiškai orientuotų valstybių interesų objektu. Jeigu Lietuva pasiduos Europos Sąjungoje vyraujančiam utilitarizmui, funkcionalumui, technokratiškumui, ilgainiui ji sunyks kaip valstybė, nesugebėjusi sukcentruoti savo intelektualinių ir materialių išteklių vardan strateginių tikslų įgyvendinimo, nepasinaudojusi narystės Europos Sąjungoje privalumais, atsiduodama įvairiems kitų valstybių ar Europos Sąjungos poveikiams, nebūtinai ir ne visada stiprinantiems Lietuvos valstybingumą. Savo ruožtu, atsiremddama į dvasines, metapolitines vertybes, strategiškai sutelkdama savo resursus metapolitinių principų įgyvendinimui Lietuva sustiprėtų bei lengviau atlaikytų tolesnius Europos integracijos bei globalizacijos iššūkius Lietuvos valstybingumui. Tokiu būdu Lietuva galėtų padėti ir pačiai Europos Sąjungai atgauti savo metapolitiką, kuri užtikrintų ir Europos Sąjungos moralinę, strateginę lyderystę pasaulyje.

Darbo objektas

Šios disertacijos tyrimo objektas – Šventojo Sosto bei Lietuvos Europos metapolitika.

Darbo problema

Pagrindinė disertacijos problema yra Lietuvos Europos metapolitikos ir visos Lietuvos užsienio politikos vertybinės orientacijos neapibrėžtumas. Kelis

² Allen Jr., John L., *The Future Church: How Ten Trends are revolutionizing the Catholic Church*, New York: Image, 2009, p.17

³ Schmitt, Carl, *The Idea of Representation*, Washington DC: Plutarch Press, 1988, žr. psl.28-32

metus po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuva garsėjo savo „vertybine“ politika, tačiau jos vertybinis turinys nebuvo aiškus tiek Lietuvos Europos politikos kritikams, tiek patiems vykdytojams. Remiantis katalikiška tradicija vertybės, kuriomis vadovaujamasi veikiant užsienio ar Europos politikoje, turi būti racionaliai suvoktos bei susietos su krikščioniška metapolitika, kadangi katalikiškoje tradicijoje protas, tikėjimas ir meilė sudaro vientisą pasaulėžiūrą. Darbe bus bandoma suprasti kodėl Lietuvai svarbu sukurti savo metapolitiką, kokią naudą Lietuvai, jos sekuliariems piliečiams duotų metapolitika, besiremianti krikščioniška tradicija, kokia galėtų būti Lietuvos Europos metapolitika.

Praėjus aštuoniems narystės Europos Sąjungoje metų Lietuva nesugeba suformuluoti bei išlaikyti nuolatinio strateginio diskurso dėl Lietuvos Europos politikos, atitinkamai šalyje nesusiformavo konsensusas dėl Lietuvos Europos metapolitikos. Šiuo metu Lietuvoje bei Europos Sąjungoje vyraujanti „pragmatinė“ Europos politika (atsiradusi kaip nuosekli Europos sekuliarizacijos pasekmė) stumia Lietuvą (bei Europos Sąjungą) į globalinės politikos pakraščius, paverčia tiek Lietuvą, tiek Europos Sąjungą kitų geopolitinių darinių ar valstybių, aiškiau ir tiksliau suvokiančių savo metapolitiką, politikos objektu, o ne savarankišku subjektu. Savo ruožtu, „pragmatinės“ politikos atstovams sunku įvertinti tautos, valstybės, Europos ar globalinės misijos svarbą, kadangi šios kategorijos remiasi į metapolitines vertybes, jų pradai yra dvasiniai.

Šventojo Sosto nuomone, tautos, pamiršusios savo dvasinę misiją arba nesugebėjusios jos suformuoti ir įgyvendinti, išnyksta. Metapolitinės vertybės, moralinis, dvasinis pranašumas leido lietuvių tautai atkurti savo valstybę, pasipriešinti okupacijai. Lietuvos Europos metapolitika galėtų užtikrinti Lietuvai ir ilgalaikį egzistavimą. Net ir atmetus Šventojo Sosto metapolitiką Lietuvos Europos politika nebus efektyvi ir ilgalaikė, jeigu visos Lietuvos Europos politikos vykdytojų grandys nesugebės apjungti, konsoliduoti savo veiksmų vardan strateginių Lietuvos buvimo Europos Sąjungoje tikslų, jeigu ir

toliau Lietuvos buvimas Europos Sąjungoje bus tik technokratinio, vartotojiško ar pragmatinio pobūdžio.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Pagrindinis šios disertacijos **tikslas** yra atsakyti į klausimą „kokia galėtų būti Lietuvos Europos metapolitika?“. Siekiant atsakyti į šį pagrindinį klausimą darbe bus bandoma atsakyti į du klausimus, kurie kartu yra šio darbo **uždaviniai**:

1. Kokia yra Šventojo Sosto⁴ Europos metapolitika?
2. Kokiu mastu Lietuvos Europos metapolitika galėtų atitikti Šventojo Sosto Europos metapolitikos principus?

Šio darbo struktūra atitinka jame keliamus uždavinius.

Pagrindiniai ginamieji teiginiai

1. Abu Popiežiai siekia (siekė) atkurti Europos metapolitiką, sutelktą į būties esmę, formuojančią vertybes, lemiančią programinę kasdienės politikos kryptį. Žmogaus orumas, bendrasis gėris, subsidarumas, solidarumas yra pagrindiniai šios metapolitikos principai.
2. Katalikų Bažnyčia padarė didžiausią įtaką Europos formavimuisi, tačiau technokratinė Europos Sąjunga tapo kristofobinė, prarado metapolitinį matmenį, atitinkamai ir gebėjimą strategiškai vertinti savo vidaus bei išorinę politiką.
3. Dabartinė neoliberali Lietuvos Europos politika neturi metapolitinio lygmens, vis labiau praranda savo strategiškumą bei apsiriboja negatyviaja laisve, stokojančia pozityvios žmogaus ir visuomenės vizijos.
4. Lietuvos Europos metapolitika turėtų konsoliduoti Lietuvos valstybingumą, sustiprinti jos vaidmenį regione ir Europos Sąjungoje. Vieni svarbiausių Lietuvos Europos metapolitikos dėmenų galėtų būti ekumeniniai žmogaus orumo, bendruomeniškumo ir solidarumo principai.

⁴ Apsiribojant paskutiniųjų dviejų pontifikų (Jono Paulius II ir Benedikto XVI) laikotarpiu (nuo 1978 m. iki šių dienų)

Darbo naujumas ir problemos ištirtumas

Darbui pasirinkta tema yra specifinė. Analogiškų darbų, kuriuose pagrindinė tema būtų tiesiogiai nagrinėjama, neteko surasti. Tačiau vienu ar kitu aspektu keliame šiame darbe uždaviniai buvo nagrinėjami atskirų autorių kūrinuose.

Šventojo Sosto požiūris į Europos Sąjungą kaip tema yra savaime nauja, kadangi Bažnyčia, nepaisant to, jog jos poveikis Europai ilgalaikis ir unikalus, pradėjo sąmoningai, tiesioginiai ir sistemingi analizuoti, vertinti Europą kaip Europos Bendriją (o vėliau ir Europos Sąjungą) tik prieš kelis dešimtmečius, iš esmės Jono Pauliaus II pontifikato metu. Šiuo tikslu po pirmojo istorinio Jono Paulius II vizito į Lenkiją, 1980 m. kovo 3 d. buvo suformuota ir speciali institucija, suvienijus atskirų Europos vyskupijų veiklą vardan daugiašalio poveikio Europos Bendrijai į vieną atskirą Vyskupų bendradarbiavimo instituciją – Europos Bendrijos Vyskupijų Komisiją (COMECE⁵). Bažnyčia iki šiol dar nėra pripratusi veikti daugiašalės diplomatijos kontekste, nes visa Bažnyčios tūkstantmetė patirtis yra iš esmės „dvišalė“, t.y. nukreipta į atitinkamą valstybę, vyskupiją ar parapiją, tačiau ne į daugiašalės institucijas ar politiką, kuri palaipsniui tampa vis svarbesnė. Atitinkamai, dauguma Šventojo Sosto dokumentų, kitų autorių darbų šia tema atsirado tik po 1978 m..

Šiame darbe Jono Pauliaus II bei Benedikto XVI pontifikatai nagrinėjami kaip visuma. Popiežius Jonas Paulius II savo pontifikato metu pasiklio vė ir visada rėmėsi kardinolu Ratzingeriu, jie papildė vienas kitą, Josephas Ratzingeris visada buvo laikomas genialiu teologu filosofo pašonėje. Abu Popiežius siejo ypatingas artumas Šv. Augustinui, kuris, Ratzingerio teigimu, mėgino „aiškiai susieti dabartį taip pat ir su mūsų kova už tikėjimą“⁶. Abiejų Popiežių poveikis buvo giliai socialinis, nukreiptas į dabarties pasaulį, bandant „suteikti tikėjimui jėgos ir veržlumo“⁷. Abu Popiežiai giliai tikėjo ir Vatikano II Susirinkimo įžvalgumu, abiejų indėlis aiškinant Vatikano II

⁵ “Commissione degli Episcopati della Comunita Europea” (COMECE)

⁶ Ratzinger J., 2007, p.68

⁷ Ibid., p. 84

Susirinkimo sprendimus yra ypatingai svarus⁸, abiejų Popiežių poveikis pasauliečiams bei Katalikų Bažnyčiai buvo beprecedentinis. Žinoma, šiame darbe pripažįstami ir keli skirtumai tarp abiejų Popiežių, pvz. Benedikto XVI požiūris į ekumenizmą, ypač Islamą⁹, yra labiau konservatyvus, atitinkamai, tai veikia ir dabartinį Katalikų Bažnyčios požiūrį į Europos Sąjungos plėtrą, jos vaidmenį globaliame pasaulyje¹⁰. Savo ruožtu, Jonas Paulius II daugiau akcentavo tikinčiojo asmeninį ryšį su savo tauta, atskleidė istorinę krikščionišką tautos misiją, daugiau atstovavo Vidurio Europos tautų iššūkius ir supratimą, tuo tarpu Benediktas XVI jau žvelgė Vakarų Europos tautų žvilgsniu į postistorines realijas, kuomet istoriniai dariniai, tokie kaip tautos ar parapijos palengva praras savo tradicinę reikšmę. Be abejonės, šie skirtumai kartu yra ir atskirų istorinių laikmečių atspindžiai, o pačių skirtumų Bažnyčia stengiasi neafišuoti, bandydama paaiškinti šių skirtumų priežastis ir pabrėžti bendros Bažnyčios pozicijos nuoseklumą ir vieningumą.

Pagrindiniai literatūros šaltiniai, kuriais remiamasi šiame darbe, yra pačių Popiežių darbai apie Europos Sąjungą, tarp kurių būtų galima išskirti Benedikto XVI knygas *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani* (2004), *A Turning Point for Europe?: the Church in the Modern World: Assessment and Forecast* (2010), Jono Pauliaus II knygą *Profezia per l'Europa* (1999); taip pat analitines studijas apie Popiežių bei Katalikų Bažnyčios veiklą Europos Sąjungos atžvilgiu, pvz. ilgamečio Jono Pauliaus II bičiulio Andre Dupuy knyga *Pope John Paul II and the Challenges of Papal Diplomacy: Anthology (1978-2003)* bei *La Saint-Siege au coeur de la diplomatie multilateral (1970-2000)*, Benedikto XVI esminių darbų analizė *The Essential Pope Benedict XVI: His Central Writings and Speeches* (2007), strateginius Jono Pauliaus II bei JAV Prezidento Reigano ryšius atskleidžiančios knygos: John O'Sullivan

⁸ Ibid. p.277

⁹ Ypatingą reakciją sukėlė Benedikto XVI 2006 m. rugsėjo mėn. Vokietijoje pasakyti žodžiai apie Islamo ryšį su smurtu, po kurių 56 Islamo konferencijos Užsienio reikalų ministrai paprašė Popiežiaus atsiprašyti, musulmonų protestai buvo išreikšti ir kitokiomis formomis (vieši protestai, diplomatinio atstovų atšaukimo iš Vatikano ir kt.)

¹⁰ Kita vertus, būtent Benedikto XVI laikais dialogas su anglikonais pasiekė didelę dinamiką, kurio vieša kulminacija tapo Tony Blair grįžimas į katalikybę bei paskutiniai sociologiniai duomenys, rodantys, kad pirmą kartą Jungtinės Karalystės istorijoje katalikų skaičius šioje šalyje pradėjo viršyti anglikonus.

knyga *The President, the Pope and the Prime Minister: Three Who Changed the World*. (2008), JAV ambasadorių prie Šventojo Sosto Knygos: Thomas Patrick Melady *The Ambassadors Story: The United States and the Vatican in the World Affairs* (1994), Jim Nicholson *The United States and the Holy See* (2004), Prezidento Ronald Reagan atsiminimų knyga „*The Reagan Diaries*“ (2007). Darbe išsamiai ištyrinėti ir artimiausio Jonui Pauliui II JAV katalikų rašytojo George Weigel, kuris parašė kultinę Jono Pauliaus II biografiją *Witness To Hope: The Biography of Pope John Paul II (1920-2005)*, kūriniai, ypač *God's Choice: Pope Benedict XVI and the Future of the Catholic Church* (2006), kurioje nagrinėjami Jono Pauliaus II bei Benedikto XVI epochų skirtumai, *The Cube and the Cathedral: Europe, America, and Politics Without God* (2005), kurioje atskleidžiamas kultūrinis Europos nuosmūkis, taip pat *The End and the Beginning: Pope John Paul II – The Victory of Freedom, the Last Years, the Legacy* (2010), kurioje išsamiai nagrinėjamas Jono Pauliaus II palikimas bei indėlis į Europos suvienijimą.

Svarbią vietą tarp literatūros šaltinių užima ir oficialūs Šventojo Sosto dokumentai, ypač Benedikto XVI enciklika *Caritas in veritate* (2009), kurioje išsamiai aptariamos paskutinės ekonomikos ir finansų krizės moralinės priežastys, taip pat Jono Paulius II enciklikos *Ut Unum Sint apie ekumeninę pareigą* (1995), Bažnyčios socialinė doktrinos įgyvendinimą moderniais laikais aprašanti *Sollicitudo Rei Socialis* (1987), Jono Pauliaus II *posinoidiniai apaštališki paraginimai Christefideles laici: dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II Susirinkimo* (1994) bei savotiškas 2003 m. Jono Pauliaus II palikimas Europai, kurioje jis su apgailestavimu pripažįsta, kad visų tikslų Europos atžvilgiu Bažnyčiai pasiekti nepavyko – *Ecclesia in Europa: vyskupams, kunigams ir diakonams, pašvęstiesiems asmenims ir visiems tikintiems pasauliečiams apie Jėzų Kristų, gyvenantį savo Bažnyčioje, - Europos vilties versmę* (2003). Svarbus darbu buvo ir COMECE darbų bei jų analizės rinkinys, kurį parengė COMECE vadovas Roterdamo Vyskupas Adriano H. Van Luyn - *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa* (2009).

Tirdamas Popiežių vartojamos „metapolitikos“ sąvoką pasirėmiau paties Ratzingerio darbais *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani* (2004), *Church, Ecumenism and Politics: New Essays in Ecclesiology* (1988), teoriniais Carl Schmitt darbais apie Romos Katalikybės politinį veikimą - *On Three Types of Juristic Thought* (2004), *The Idea of Representation* (1988), *Roman Catholicism and Political Form* (1996), taip pat Alain Badiou darbu apie metapolitiką „*Metapolitics*“ (2005), fundamentalia Evaldo Nekrašo knyga *Pozityvūs Protas* (2010).

Tirdamas krikščionybės santykį su kitomis religijomis pasirėmiau Ratzingerio darbais *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions* (2004), *Without Roots: the West, Relativism, Christianity, Islam* (2006), *Many Religions – One Covenant: Israel, the Church and the World* (1999), Christopher Dawson darbų rinkiniu *Christianity and European Culture*, Philip Jenkins knyga *The Next Christendom: The Coming of Global Christianity* (2007), John L. Alle Jr. darbu *The Future Church* (2009), Samuel P. Huntington knyga *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (1996), kurią nuodugniai analizavau pradėdamas doktorantūros studijas (žr. Pavilionis, Žygimantas. *Europos integracija ir civilizacijų susidūrimas*, Politologija, 1999/1), Arnold Toynbee kūriniu *A Study of History, vol. 2, Geneses of Civilizations* (1934), Anthony Pagden rinkiniu *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union* (2002), Gerard Delanty knyga *Europos išradimas* (2002).

Savo ruožtu, tenka pripažinti, kad tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje nėra daug pasaulietinių studijų apie Katalikų Bažnyčios ir ypač paskutiniųjų Popiežių įtaką Europos Sąjungai – tokios literatūros pagausėjo tik Bažnyčiai ir Europos Sąjungai praėjusiame dešimtmetyje susidūrus dėl krikščioniškų Europos šaknų minėjimo Lisabonos sutartyje. Šventojo Sosto politika Europos Sąjungos atžvilgiu yra mažai žinoma ir dėl to, kad ji šiandieniniam Europos Sąjungos vartotojui yra nepatogi, todėl yra sąmoningai atmetama, atitinkamai, ir komerciškai mažai patrauki. Tarp svarbesnių literatūros šaltinių apie Katalikų Bažnyčios vaidmenį integruojant Lietuvą,

Vidurio ir Rytų Europą į Europos Sąjungą, o taip pat apie Lietuvos Europos politiką, ypač jos vertybinį aspektą, išskirčiau Zbigniew Brzezinski raštus - *Zbigniew Brzezinski papers: Part I, 1941-2002* (bulk 1952-2002), *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21 Century* (1993), taip pat darbus apie Katalikų Bažnyčios ir komunizmo susidūrimą, tarp jų Jonathan Luxmore *The Vatican and the Red Flag: the Struggle for the Soul of Eastern Europe* (1999), Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką ar lietuvių autorių darbus apie tą laikotarpį, įskaitant Kazio Lozoraičio atsiminimų knygą *Diplomatas Par Excellence: Kazys Lozoraitis* (2008), Arūno Streikaus knygą *Diplomatas Stasys Antanas Bačkis* (2007), taip pat rinkinį apie Jono Pauliaus II vizitą į Lietuvą *Šventasis žmonių širdyse Jonas Paulius II Lietuva 1993* (2011). Pažymėtina, kad daugelis Lietuvos autorių kūrinių (pvz. A. Kasparavičiaus *Tarp politikos ir diplomatijos* (2008); A. S. Bačchio *Lietuvos ir Šventojo Sosto Konkordatas* (2007) ar Vytauto Ališausko sudaryta *Krikščionybės Lietuvoje istorija* (2006)) nuodugniai tyrinėjo visų pirma dvišalius Lietuvos – Švento Sosto santykius arba gilinosi į bendrąsias lietuviškosios ir europetiškos tapatybės problemas (pvz. Nerija Putinaitė straipsnyje *Šiaurės Atėnų tremtiniai: lietuviškosios tapatybės paieškos ir Europos vizijos XX amžiuje*. (2004), Pauliaus Savukyno sudarytą rinkinį *Šiek tiek iš šalies: esė apie Lietuvą ir Europą* (2002)). Lietuvoje tyrinėti taip pat ir vykdomos politikos vertybiniai aspektai (minėtini Demokratinės politikos instituto sudaryti rinkiniai: *Vertybių nykimas: rimtas požiūris į atsakomybę* (2008), *Idėjos, vertybės asmenybės Lietuvos ateičiai* (2011), *Libertas & pietas: lietuviškas konservatyvizmas, antologija 1993-2010* (2010), Alvydo Jokubaičio darbai *Kodėl mąstymas vertybėmis žudo politiką?* (2010), *Politika be vertybių* (2008), *Postmodernizmas ir konservatizmas* (1997), Raimundo Lopatos *Europos Sąjunga ir Rusija: ką reiškia „ir“?* (2010)), darbai, kuriuose buvo pabrėžta būtinybė stiprinti Lietuvos orientaciją į Vakarų Europą (Evaldo Nekrašo *Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos užsienio politiką* (2009)). Tačiau visuose šiuose darbuose Lietuvos Europos politikos aspektai nebuvo siejami su konkrečiomis Šventojo Sosto nuostatomis Europos Sąjungos atžvilgiu, minėti

autoriai nesiejo savo vertybinių apmąstymu su galima Lietuvos Europos metapolitika.

Darbe nebus stengiamasi detaliai išnagrinėti atskirų Europos Sąjungos šalių ar institucijų pozicijų ar jų kaitos dėl Bažnyčios siūlymų – Europos Sąjungos pozicija šiame darbe pateikiama kaip visuma, dėl kurios Europos Sąjunga formaliai sutarė Europos Sąjungos Taryboje ar tarpvyriausybiniuose konferencijose. Toks metodas pasirinktas siekiant nenukrypti nuo strateginės, metapolitinės diskusijos apie Europos Sąjungą lygio, taip pat siekiant riboti darbo apimtį.

Darbo metodologinis problematiškumas ir teorinis kontekstas

Šio tyrimo negalima išprausti į griežtus vienos ar kitos akademinės disciplinos metodologinius rėmus. Aptariant Šventojo Sosto požiūrį į Europos Sąjungą bei Lietuvos Europos politikos metapolitiką būtinos Europos integracijos, religijos filosofijos, teologijos, socialinių mokslų, politikos mokslų žinios. Savo ruožtu, Bažnyčios veikimo Europos Sąjungoje negalima prilyginti vienos iš Europos Sąjungos institucijų veikimui – metafizinė Bažnyčios veikimo prigimtis neleidžia jos poveikio, požiūrio į Europos Sąjungą tirti tik per vieną iš pasaulietinių metodologijų - jos poveikis yra platus, siekiant jį tinkamai įvertinti reikia bandyti išvelgti šio poveikio visumą. Pažymėtina, kad tyrimą apsunkina ir tai, jog pati Bažnyčia nesistengia afišuoti savo veikimo Europos Sąjungoje, jai svarbiausia yra galutinis rezultatas, o ne nuopelnų sukuriant šį rezultatą reklama ar analizė; savo ruožtu, šiuolaikinis europietis linkęs atmesti metafizinį Bažnyčios poveikį tiek Europos integracijai, tiek savo paties apsisprendimams, nes įpratęs šiuos procesus visapusiškai kontroliuoti ar bent manyti, kad jis juos kontroliuoja, atmesdamas metafizinę realybę, kaip ir įvyko Lisabonos sutarties kūrimo istorijoje. Tyrimo metu naudojamas analitinis metodas, tiriami Katalikų Bažnyčios, paskutinių Popiežių darbai, analitiniai darbai apie jų veiklą bei pozicijas, kurių pagrindu bandoma įvertinti Bažnyčios požiūrį į Europos Sąjungą visumą bei Lietuvos Europos metapolitiką.

Reikėtų padaryti ir keletą pastabų dėl darbo pavadinime vartojamo termino *metapolitika*. Metapolitika šiame darbe nėra suprantama kaip metalingvistinė politinių tyrimų normatyvinės kalbos, pačios politikos ar politinių ideologijų¹¹ analizė ar metalingvistinis kalbėjimas apie postmodernias individo¹² ir valstybės santykio studijas, arba fundamentalūs pačios valstybės ir politikos reikalingumo tyrimai¹³. Popiežiai metapolitiką supranta ne kaip polilogą apie mūsų kalbėjimą apie politiką ar tuo labiau ne kaip postmodernų būdą dekonstruoti subjektą kaip kartinį metafizikos konceptą ir paaiškinti jį kaip įvairių politinių ar socialinių santykių rezultatą, bet atvirkščiai – kaip būdą įtvirtinti ontologinę realybę politikoje, kaip būdą sugrąžinti į politiką transcendentinę prigimtį turintį žmogų, integralų politiką, atstovaujantį dievišką žmogiškumą kasdieninėje politikoje. Panašiai kaip Carl Schmitt ar Alain Badiou, Ratzingeris metapolitiką supranta kaip metafizinės, transcendentinės realybės, „tiesos“ atstovavimą kasdieninėje politikoje. Anot Katalikų Bažnyčios socialinės doktrinos kelios esminės vertybės – žmogaus ourmas, bendrasis gėris, subsidarumas, solidarumas - priklauso šiai „metapolitikos“ sričiai¹⁴, kuri transcenduoja kasdienę krikščionio politiką, priklauso ontologinei realybei, į jas remiasi visos kitos vertybės, žmogaus sukurti įstatymai ir nuostatos.

Kodėl metapolitika gali būti svarbi kalbant apie Europos politiką? Popiežių teigimu, dabartinės Europos negebėjimas šią metafizinę, metapolitinę realybę „atstovauti“, ją suprasti, perteikti, susieti su kasdienia politika ir verčia Europą „nulipti nuo scenos“, nes Europa buvo sukurta remiantis šiuo metafiziniu krikščionišku paveldu, kurį Europos Sąjunga atsisakė paminėti

¹¹ P.vz. Viereck, Peter, *Metapolitics from Wagner to and the German Romantics to Hitler*, New Edition, New Jersey: Transaction Publishers, 2004, ar kitos studijos apie fašizmą, komunizmą, kapitalizmą ir pan.

¹² P.vz. Foucault darbai apie subjektą kaip socialinį konstrukta, kuriam atvėrė kelius tiek Marksas, tiek Froidas, kvestionuodami subjekto autonomiškumą, integralumą, metafiziškumą, tokiu būdu palengva dekonstruodami subjektą

¹³ Nozick, Robert. 1968. *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Book, kurioje autorius kelia klausimus apie pačios valstybės reikalingumą, iš esmės priešpastatydamas šį metapolitinį klausimą politinei filosofijai, kuri pagrindžia valstybės reikalingumą, žr. Leo Zaibert, *Toward Meta-politics*, The quarterly Journal of Austrian Economics vol.7, No.4 (Winter 2004): 113–12

¹⁴ Ratzinger J, 2004, p.235-237

Lisabonos sutartyje. Popiežių manymu, palengva atsisakius šios metafizinės realybės po Prancūzijos revoliucijos Europa atsisakė ir savo pačios esmės, be kurios Europa kaip Europa neturi ateities, gyvybingumo, egzistavimo prasmės. Kaip 2008 m. Lisabonos sutarties sudarymą įvertino COMECE vadovas Roterdamo Vyskupas Adrianus Van Luyn - „virš politikos yra metapolitika, formuojanti vertybes, kuriomis grindžiami visi politiniai veiksmai, kuri yra aukščiau bet kokių partinių linijų“. Briuselis šiandien yra pasimetęs kasdieninėje politikoje ir „didžioji dauguma Europiečių nesupranta kodėl įvykiai vyksta viena ar kita kryptimi<...>mes visi žinome, kad klausimai „kaip“ paprastai yra lengviausi, tačiau yra žymiai sunkiau atsakyti į klausimą „kodėl““¹⁵. Būtent krikščioniškas tikėjimas, Ratzingerio teigimu, apdovanoja politinį protą ar politiką metapolitine arba moraline dimensija - Dekalogu, kuriame, Ratzingerio teigimu, atsispindi esminės vertybės, kuriomis turi vadovautis politika¹⁶.

Būtent tokia krikščioniška metafizinę realybę atstovaujanti metapolitika, anot Carl Schmitt išorinėje pasaulietinėje realybėje sukuria tvarką, tuo tarpu kai normatyvinė teisė, normos ir taisyklės savaime tvarkos nesukuria¹⁷. Carl Schmitt gebėjimą suvokti pasaulį metapolitiškai priskiria būtent Katalikų Bažnyčios tradicijai, kurioje Protas, Tikėjimas, Gamta, Žmogus ir jo atrasta Mašina sudaro harmoningą vienybę, o politika ir teologija yra tampriai susijusios, tuo tarpu protestantiškoje tradicijoje, kurią socialinėje plotmėje geriausiai aprašė M.Weber, politika iš esmės remiasi į atskirto nuo Dievo pasaulio, gamtos, individo vidinius išgyvenimus, jo psichologiją, jo vidinę etiką, jo asmeninius interesus¹⁸. Taip ir Popiežių manymu, metapolitika – tai politika, sutelkta į būties esmę, Logos, Kristų, o ne į dalinius, materialius, sektorinius, individualius, „pragmatinius“ interesus. Alain Badiou, atstovaujantis kairiajai politinio spektro pusei, metapolitiką pristato panašiai –

¹⁵ 2008 kovo mėn. COMECE pareiškimas, <http://hipona.blogspot.com/2008/03/bishops-demand-new-eu-priorities.html>

¹⁶ Van Luyn A.H. *L'Unione europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p. 59

¹⁷ Schmitt, Carl, *On Three Types of Juristic Thought*, London: Preager Publishers, 2004, p.48

¹⁸ Schmitt, Carl, *The Idea of Representation*, Washington DC: Plutarch Press, 1988, žr. psl.34-35

kaip vieną iš „tiesos procedūrų“, kuomet filosofijos dėka atkuriamą (jokių būdu ne sukuriama) objektyvi tiesa, kuri yra „filosofijos šaltinis ir tikslas“¹⁹, nesusijusi su įvairiais individualiais interesais ar subjektyvia kasdiene politika, tačiau Badiou šios tiesos ar realybės nesieja nei religija, nei su etika²⁰ (ir tai, matyt, didžiausias jo metapolitikos sąvokos skirtumas lyginant su Ratzingerio metapolitika). Tiek Ratzingeris, tiek Badiou, tiek Schmitt pabrėžia, jog metapolitika kartu atstovauja ir bendrąjį gėrį (Badiou tai vadina „*power of common*“)²¹ priešpastatant tai chaotiškam, hedonistiniui, vartotojiškam individualiam interesui, tačiau krikščioniškoje doktrinoje bendrasis gėris harmoningai dera su transcendentine žmogaus kilme, kuris prisideda prie solidaraus ir subsidiaraus bendrojo gėrio kūrimo, tuo tarpu kairysis Badiou akcentą natūraliai suteikia egalitarinei bendruomenei arba „kolektyvui“²², neakcentuodamas transcendentinės žmogaus orumo kilmės.

Tiek Badiou, tiek Ratzingeris, tiek Schmitt, kalbėdami apie metapolitiką pabrėžia būtinybę pasipriešinti kasdienybei, subjektyvumui, plačiai paplitusiam konsensusui dėl „nemąstymo politikos kaip vienintelio mąstymo būdo“ [la non-pensée comme pensée unique]²³. Tiek Badiou, tiek Ratzingeris, tiek Schmitt kritikuoja dabartinės politinės visuomenės reliatyvizmą ar pliuralizmą, kuris tampa vertybe savaime, kurio rėmuose politikai tampa pasyvūs stebėtojai, negebantys konfrontuoti su subjektyvių nuomonių jūra vardan tiesos, negebantys pasipriešinti ar tapti suklupimo akmenimis vartotojiškam pasauliui, kuriame objektyvi tiesa išjuokiama kaip „banalybė“, „dogma“, „abstrakcija“²⁴. Badiou metapolitiką kildina iš platonizmo, kuriame politika buvo tiesiogiai susijusi su tiesa ir dvasine realybe, tuo tarpu dabartinė „parlamentinės demokratijos“ politika yra kilusi iš sofizmo, kuomet bet kokia nuomonė yra laikoma lygiavertė, nesvarbu, ar ji yra tiesa ar ne. Kaip taikliai pastebėjo

¹⁹ Badiou, Alain, *Metapolitics*, London, New York: Verso, 2005, p.XXXI-XXXII

²⁰ Badiou pateikia didvyriškus prancūzų suidūrimo su Realyste - Pasipriešinimo II Pasaulinio karo metu - pavyzdžius, kurie jo nuomone, nepasiduoda nei etiniams, nei dvasiniams nei teisiniams vertinimams (Badiou, A., 2005, p.6)

²¹ Ibid., p.20

²² Ibid., p.141

²³ Badiou, A., 2005, p.8

²⁴ Badiou, 2005., p.14

Badiou, dabartinėje politinėje visuomenėje, anot Badiou, visapusiškai „pripažįstama tik nuomonės laisvė, tačiau tuo pat metu abejojama tiesos laisve“²⁵, politikai tampa tik pasyvūs einamųjų reikalų komentatoriai, o pati politika - „kolektyviniu laikraščių skaitymu“²⁶. Politika praranda savo intelektualumą, metafizinę išmintį. Pasinaudojus tokios sofistinės politikos silpnybėmis demokratiniu keliu valdžią paėmė Hitleris, Palestinoje – Hamas, Irane - Islamo radikalai; ir kodėl ne, jeigu politika tampa tik pliuralistiniu nuomonių susikirtimu, be jokios pagarbos tiesai, metafizinei realybei, žmogaus orumui ir kitoms transcendentinėms, nekintamoms, objektyvioms vertybėms.

Ratzingeris metapolitikos sąvoką išryškina ir lygindamas graikišką pasaulį su krikščionišku. Graikiškame ikikrikščioniškame pasaulyje iškeliamas individualistinis požiūris į žmogų, pats žmogus ar politikas suvokiamas kaip nuo nieko nepriklausomas individas, tuo tarpu krikščionybė įveda metafizinę (ontologinę) žmogaus ir politikos sampratą²⁷. Ratzingerio nuomone, šiuolaikinė sekuliari politika – tai sugrįžimas į „graikišką“, „ikikrikščionišką“ pasaulį, nes šiuolaikinėje politikoje nepripažįstamas ryšys tarp proto ir tikėjimo, yra atmetamas „klasikinio krikščioniškas moralinis mąstymas“, atsiduodama „moksliniam, techniniam, matematiniam“ mąstymui, tokiu būdu „mitologizuojamas pažangos, mokslo, laisvės ar išsilaisvinimo supratimas“²⁸. Atitinkamai, Badiou metapolitiką priešpastato politinei filosofijai, kuri atmeta objektyvios metapolitikos egzistavimą ir atiduoda politiką į filosofų rankas, kurie svarsto ir pateisina bet kokias dabartinės kasdieninės politikos realijas, nekreipdami dėmesio į politikos ontologiją.

Pačiam Ratzingeriui metapolitika turi tvirtus religinius ir moralinius pagrindus – krikščionybę bei Dekalogą, kuris leidžia žmogui gyventi pagal savo panašumą į Dievą, atsižvelgiant į paties žmogaus prigimtį, jo dieviškumą. Taigi, ne taip kaip kairiajam Badiou, Ratzingerio metapolitika yra aiškiai susieta su jo teologine antropologija – anot Ratzingerio, tikrosios politikos arba

²⁵ Ibid., p.14

²⁶ Ibid., p.15

²⁷ Rourke, Thomas R., *The Social and Political Thought of Benedict XVI*, New York: Lexington Books, 2010, p.28

²⁸ Ratzinger, Joseph, *Europe: Today and Tomorrow*, San Francisco: Ignatius Press, 2007, p.61

metapolitikos neišmanoma suvokti nesusiejant jos su transcendentiniu žmogaus orumu bei Apreiškimu²⁹. Švietimo epochos, darvinizmo, marksizmo, liberalizmo dėka atsisakius tikėjimo Apreiškimu, t.y. tikėjimo, kad žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą, politikas praranda ne tik metafizinę ryšį, bet ir ryšį tarp politikos bei moralės, politika pradeda remtis tik į individualų interesą, jėgą. Anot Ratzingerio, krikščionis – integralus žmogus, dvasinė būtybė, pasižymintis moraline išmintimi, ir galintis veikti metapolitiškai, nes tokiu būdu veikiant susivienija protas, tikėjimas, jausmai, valia, žmogus protas „randa atsakymus apie gyvenimą ir mirtį, visuomenę ir patį save, dabartį ir ateitį“³⁰. Tai nereiškia, kad tikintis krikščionis gali išspręsti visas pasaulio problemas, tačiau tai reiškia, anot Ratzingerio, kad kiekvienas tikintis krikščionis gali priimti sprendimus, atsižvelgdamas į „visą žmogų bei visą pasaulį“³¹ – t.y. kiekvienas krikščionis politikas gali veikti metapolitiškai. Tuo tarpu dabartinis Vakarų žmogus mato pasaulį vienpusiškai – „protas specifinėse siaurose srityse išvysto nenormalią jėgą bei galimybes <...> šio vystymosi rezultatas – nesveikas pernelyg didelis techninių ir pragmatinių žinių vystymasis šalia paraleliai nykstančios esminės, fundamentalios išminties, ir balansas tarp jų pažeistas tokiu būdu, kad gali būti fatališkas žmogaus žmogiškumui“³². Tokį save apribojantį dabartinį Vakarų žmogaus protą Ratzingeris vadina „amputuotu protu“³³ arba siela, kuri žiūrėdama į mišką „mato medžius ar medieną, bet nebemato visumos“³⁴.

Atitinkamai, Ratzingerio nuomone, sekuliari politika radikaliai pakeitė ir perspektyvos, tikslo, ateities, vilties supratimą – remiantis tradicine krikščioniška pasaulėžiūra kiekvienas žmogus, politikas suvokia savo pasaulietinių veiksmų esminį ribotumą, todėl stengiasi savo kasdieniniame gyvenime, politikoje ar metapolitikoje orientuotis į būsimą Dievo Karalystę, į

²⁹ Rourke, Thomas R., *The Social and Political Thought of Benedict XVI*, New York: Lexington Books, 2010, p.26

³⁰ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.142

³¹ Ibid., p.142

³² Ratzinger, J., 2004, p.142

³³ Ibid., p.158

³⁴ Ibid., p. 161

kurią kiekvienas krikščionis gali patekti, jeigu jo nuodėmės bus Kristaus atpirtos, todėl krikščioniui politikoje yra tokia svarbi proto ir tikėjimo darna, Logos. Tačiau pradedant Francis Baku ir baigiant Markso ir Engelo ateizmu žmogus tariai atgavo pilną kontrolę savo likimui, valstybei, pasauliui - Dievo karalystę žmogus pasijuto galintis sukurti sekuliaromis politinėmis priemonėmis, „čia ir dabar“; šios veiklos liūdni rezultatai, deja, puikiai žinomi³⁵. Benedikto XVI teigimu, „Markas užmiršo, kad žmogus visada išliks žmogus <...> jis užmiršo, kad žmogaus laisvė visada yra ir laisvė pasirinkti blogį“³⁶.

Tačiau vis dar lieka vienas klausimas - ar yra įmanoma bendroji, universali, nebūtinai krikščioniška metapolitikos samprata? Ar įmanoma pvz. Islamo, Rusijos, JAV, Kinijos metapolitika? Dabartinės Katalikų Bažnyčios doktrinos rėmuose atsakymas būtų iš pirmo žvilgsnio gana vienareikšmiškas – nekrikščioniškos metapolitikos būti negali, nes judėjo-krikščioniškoje tradicijoje Dievas yra realus, jis atstovauja būtį, ontologiją, su kuria santykis yra asmeninis ir racionalus. Šia logika remiantis tik krikščioniška metapolitika atstovauja ontologinę Tiesą, atitinkamai - nekrikščioniškos Tiesos arba nekrikščioniškos ontologijos būti negali. Tik Vakarų Krikščionybėje yra įsitvirtinę esminiai ontologiniai metapolitiniai principai (kaip žmogaus orumas, bendrasis gėris, solidarumas, subsidarumas³⁷), tuo tarpu visose kitose religijose ir kultūrose individo unikalumas, jo integralumas, žmogiškasis orumas nėra iškeliamas, atitinkamai neišlaikomi ir metapolitiniai subsidarumo

³⁵ Rourke, Thomas R., *The Social and Political Thought of Benedict XVI*, New York: Lexington Books, 2010, p.48

³⁶ Pope Benedict XVI, Enciklika *Spe Salvi*, #21

³⁷ Subsidarumas suprantamas kaip būtinybė išsaugoti prigimtine socialinę tvarką – valstybės ar aukštesnio socialinio darinio vardu nereikalingai neprisiminti veiklos, kuri gali būti efektyviau atlikta žemesniame lygyje. Teigiama, kad pirmą tiksliausią šio principo apibrėžimą pateikė Popiežius Pijaus XI savo enciklikoje „Quadragesimo anno“: „nevalia iš atskirų žmonių atimti ir tai pavesti visuomenei, ką atskiri žmonės gali savo iniciatyva bei savo pastangomis padaryti, taip lygiai neteisinga visa tai, ką mažesnės draugijos pačios pajėgia atlikti, pavesti didesnėms bei aukštesnėms draugijoms; tai reikėtų daryti nuostolius ir griauti socialinę tvarką. Bet kuri intervencija socialinėje srityje iš savo prigimties privalo ne naikinti juos ar paglemžti, bet teikti pagalbą“ (lot. *subsidium affere*)“, http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno_en.html, p.79-80

bei solidarumo principai, nes individas yra aukojamas kolektyvui, bendruomenei arba ištirpsta neapibrėžtame dieviškume³⁸. Žmogaus orumas arba krikščioniškas personalizmas yra esminis krikščioniškos metapolitikos skiriamasis bruožas, kuris negali būti ištirpdytas kitų religijų „dieviškume“. Tik Krikščionybėje tiek žmogaus orumo lygmeniu, tiek „žmogiškajame“ Kristaus asmenyje yra ypatingai pabrėžiamas būtent žmogiškas, istorinis, asmeninis santykis su transcendencija. Krikščionybės žmogiškumas per graikišką tradiciją sukuria ir ypatingą šios religijos racionalumą, proto ir tikėjimo darną, taip pat religinės bei politinės valdžios atskyrimą, kuo negali pasigirti daugelis kitų religijų. Ratzingeris atkreipia dėmesį į dar kelis sąlyginius skirtumus tarp didžiųjų pasaulio religijų – jo teigimu, religijas galima suskirstyti į teistines, mistines bei ortopraksines („teisingą praktiką“ išpažįstančias)³⁹. Teistinės yra tos religijos, kurios išpažįsta tikėjimą pozityvia, ontologine, objektyvia būtimi (tarp jų ir Krikščionybė, Judaizmas, Islamas), antra grupė – mistinės, deontologizuotos religijos, tikinčios iš esmės „nebūtimi“, dieviškumu be Dievo, begalybe, nepersonalizuotu Kosmosu (beje tampančios vis populiareesnės dabartiniais laikais, kuomet žmogus praranda gebėjimą suvokti ontologiją), kuriose vardan išsilaisvinimo sunaikinamas žmogaus integralumas, dažnai ištrinamos ir ribos tarp gėrio ir blogio⁴⁰. Trečioji grupė – ortopraksinės religijos, kurios atituoda prioritetą teisingam elgesiui, taisyklėms, ritualams, tuo pat metu atmetant „betikslius“ ginčus apie universalią Tiesą, ontologiją, kas pakankamai populiari įvairiose protestantų, šiuolaikinėse pentakostinėse bažnyčiose, taip pat ir senosiose religijose, įskaitant Islamą, kuriame taip ir neatsiskyrė, kaip kad Krikščionybėje,

³⁸ Nekalbant apie negatyvias Azijos teologijas, žmogaus integralumas orumas nėra sureikšminamas ir Islame, kuris nuo pat savo ištakų neigė Dievo žmogiškumą, atitinkamai ir graikų racionalistinę tradiciją. Stačiatikybėje Šventajai dvasiai taip pat suteikiama primatas virš žmogaus orumo.

³⁹ Ratzinger, Joseph, *Many Religions – One Covenant: Israel, the Church and the World*, San Francisco: Ignatius Press, p.95

⁴⁰ Ratzinger, Joseph, *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.48 (pvz Budizme, gėris ir blogis yra suprantami kaip susiję tarpusavio priklausomybės ryšiais, jokiam pradui nesuteikiant prioriteto, tuo tarpu kai krikščioniškoje Šv. Augustino tradicijoje blogis suprantamas kaip mažiausias gėrio laipsnis; atitinkamai krikščioniškas ontologija bei personalizmas netelpa Azijos negatyvios teologijos rėmuose, kadangi šiame kontekste žmogus, norintis išsilaisvinti, iš esmės turi paneigti save)

tikėjimas ir įstatymas, religija bei gentinė teisė⁴¹ (nors Islamas ir perėmė ontologinės būties paradigmą, kaip ir tikėjimą vienatine, universalia ontologine būtimi, tačiau nepakankamas santykio su ontologija asmeniškumas, racionalumas, individualumas, negebėjimas atskirti politikos ir metapolitikos, civilinio įstatymo ir tikėjimo tiesų, atveria Islamo duris ortopraksijai, kuomet žmogaus ontologinis orumas paaukojamas autoritarinei taisyklei).

Taigi, egzistuoja objektyvūs, fundametalūs skirtumai tarp įvairių religijų, kurių negalima ignoruoti, todėl negalima ir visų religijų ar jų rėmuose sukurtų metapolitikų sustatyti į vieną gretą - lygiaverčių religijų ar lygiaverčių metapolitikų dėl aukščiau minėtų fundamentalių skirtumų negali būti, nes tokiu atveju paneigiama pati metapolitikos esmė – ontologija (t.y. negalima tuo pat metu išpažinti skirtingos prigimties ontologijų arba jos buvimą ir nebuvimą tuo pat metu). Teiginys, kad visos religijos yra lygiavertės ir gali turėti savo metapolitikas paneigia pats save, nes tokiu teiginiu įtvirtinamas visuotinis reliatyvumas - metapolitiniai principai tokiu atveju negali referuoti į apibrėžtą ontologinę realybę, nes jie tampa, anot Wittgensteino, priklausomi nuo subjektyvaus kalbos konteksto, subjektyvios interpretacijos (o faktai ar realybė „už teksto“ dingsta). Tikėjimas galima metapolitikų įvairove, jų lygiateisiškumu ir reliatyvumu savaime paneigia meta-kriterijų, kurie apibrėžia ontologinę Tiesą, universalų gėrį ar absoliutų grožį.

Kita vertus, Bažnyčios ekumeninė tradicija pripažįsta, kad kiekviena religija atstovauja Tiesą, tačiau tiek, kiek ji atskleidžia krikščioniškos Tiesos pilnatvę ir universalumą, kiek kitos religijos gali praturtinti Krikščionybę tais krikščioniškos Tiesos aspektais, paveldu, kuris galėtų padėti Tiesą išvelgti giliau. Ratzingerio teigimu, net gentinės religijos turi tam tikrų bendrų bruožų, kuriuos vėliau panaudojo didžiosios universalios religijos⁴². Savo ruožtu, pati

⁴¹ Dėl minėtų priežasčių ši religijų grupė linkusi radikalizuotis, autoritarines tendencijas, nes jeigu nėra objektyvaus ontologinio kriterijaus, pagal kurį atskiri ritualai yra nustatomi, jeigu ontologija savotiškai „nužeminama“ iki atskirų taisyklių ar ritualų teisingo laikymosi, tuomet ilgainiui atsiranda pavojus, kad minėtas taisyklių taikymas vis labiau radikalės, subjektyvės, be jokios galimybės šiai religinei taisyklei priešpastatyti civilinį įstatymą, žmogaus protą, galų gale pačia ontologiją, kuri krikščioniškose kultūrose atskirta nuo įstatymo ar civilinės valdžios.

⁴² Ratzinger, Joseph, *Many Religions – One Covenant: Israel, the Church and the World*, San Francisco: Ignatius Press, p.94

Krikščionybė savo prigimtimi yra nukreipta įveikti sienas, yra „multikultūrinė“, universali, ekumeninė, nukreipta į susitaikymą. Iki Krikščionybės visos religijos buvo susietos su konkrečia tauta, o Krikščionybė pirmoji įveikė gentines, bendruomenines ar tautines sienas. Ratzingerio nuomone, nenuostabu, jog būtent Krikščionybė pradėjo ekomuninę tradiciją, kadangi jokios kitos religijos (mistinės ar pragmatiškai ortopraksinės) neturi tokių galimybių suvienyti kaip krikščionybė - „nei skepticizmas, nei pragmatizmas nesuvienija žmonių, nebent gali sukurti savim pasitikinčias ideologijas“⁴³, tuo tarpu tik racionali ir siekianti įveikti sienas Krikščionybė, anot Ratzingerio, gali nuolat siekti suvokti savus trūkumus, atsinaujinti ir siekti „pozityvių“, praturtinančių ar išgryninančių krikščionišką Tiesą pradų kitose religijose⁴⁴.

Taigi, pilna visų religijų sintezė ar integracija, jeigu ji vyksta aukojant esminius krikščioniškos ontologijos principus, nėra įmanoma. Lygiai taip negali būti įvairių religijų metapolitikų, nes tokių atvejų paneigiamas pats meta-kriterijus. Tačiau kiekviena valstybė ar tauta gali ir turi turėti savo metapolitiką (kadangi kiekviena tauta, anot Jono Pauliaus II, turi savo pašaukimą, prigimtį, ontologinį paveldą - atitinkamai ir „savus“ metapolitikos bruožus), tačiau jie neturi paneigti universalios krikščioniškos ontologijos ir, atitinkamai, globalinių krikščionybės principų, nes tokiu atveju metapolitika praras savo ontologiškumą. Valstybės metapolitika negali virsti sekuliaria ideologija, nes ji ilgainiui tampa reliatyvi, partinė ar bet koku atveju atstovauja individualų, dalinį interesą, kas savaime prieštarauja metapolitikos apibrėžimui. Kinijos ar Rusijos politika, tiek, kiek ji nesiremia ar atmeta krikščioniškos metapolitikos principus, tampa sekuliariomis politinėmis paradigmomis, kurių rėmuose nuolat pabrėžiama civilinės valdžios viršenybė, atitinkamai suvaržanti ir tikinčiųjų religinę laisvę (ypač socialinę tikėjimo sklaidą), siekianti uždaryti tikėjimą išskirtinai asmeniniame egzistenciniame lygmenyje, atitinkamai ir panaikinti tikėjimo ontologinę prigimtį, bet kokias

⁴³ Ratzinger, Joseph, Ibid., p.109

⁴⁴ Ratzinger, J., p. 110

tikėjimo pretenzijas atstovauti „tikrąją“ būtį (ar tuo labiau keisti šią šią šią realybę), kurios kontrolę paprastai pilnai nori perimti nukrikščionintą sekuliarią būti atstovaujanti valdžia. Atsisakiusi sąsajų su ontologiniais universaliais principais tokių valstybių valdžią siekia maksimaliai išplėsti savo galias (nes valdžios nebevaržo aukštesni už ją metapolitiniai principai), tačiau taip paprastai reikia siekia įtvirtinti save pasinaudodama įvairiomis radikaliomis nacionalinėmis, socialinėmis, religinėmis ar geopolitinėmis ideologijomis, be kurių konsoliduoti valdžią atomizuotoje neoliberalioje visuomenėje (ypač praradant prigimtinius metapolitinius pagrindus) yra pakankamai sunku; savo ruožtu, demokratija, kaip neoliberalios visuomenės natūrali išraiška, be krikščioniškos metapolitikos pararanda savo eminius principus, be kurių demokratija radikalizuojasi, joje stiprėja populistinės, autoritarinės ar oligarchinės tendencijos.

1. JONO PAULIAUS II BEI BENEDIKTO XVI POŽIŪRIS Į EUROPOS SAJUNGĄ

Taigi, koks yra Šventojo Sosto požiūris į Europos Sąjungą? Ar dabartinės Europos Sąjungos vykdoma politika atitinka Šventojo Sosto Europos metapolitiką? Kodėl Popiežiai turi moralinę teisę ir pareigą kalbėti apie Europą?

1.1. Jonas Paulius II – Popiežius, pakeitęs Europą.

Prieš pradėdant nagrinėti Šventojo Sosto požiūrį į Europos Sąjungą būtina pažymėti ypatingą istorinį Popiežiaus Jono Pauliaus II vaidmenį vienijant Europą. Būtent šio Popiežiaus dėka Bažnyčia atgaivino pasauliečių veikimą Bažnyčioje, Europoje, pasaulyje, pradėjo pati aktyviai veikti tarptautinėje arenoje, tiesiogiai prisidėjo prie Sovietų imperijos griuvimo. Šio savo veikimo dėka Šventasis Sostas ne tik sukūrė prielaidas, bet ir moralinę teisę tiesiogiai veikti Europos integracijos procesus. Aktyviai dalyvaudama šiame procese Jono Pauliaus II dėka Bažnyčia suformavo savo požiūrį į Europos Sąjungą, jos misiją ir ateitį.

Visų pirma, Jonas Paulius II išryškino pasauliečių vaidmenį, atsakomybę, jų misiją Bažnyčioje, tuo pačiu paskatindamas juos aktyviam socialiniam veikimui. Tai buvo nauja, nes iki Vatikano II Susirinkimo (ypač po Apšvietos epochos) Bažnyčia veikė „tarsi opozicijoje pasaulio atžvilgiu, nuo kurio ji turėjo gintis <...>, tuo tarpu po Vatikano II Susirinkimo Bažnyčia <...> įsipareigoja aktyviai pasaulį veikti ir jį vystyti“⁴⁵. Sekuliarizuotų pasauliečių evangelizacija, jų sugrąžinimas į Bažnyčią, tapo vienu svarbiausių Jono Pauliaus II tikslų. Po Vatikano II Susirinkimo, Jono Paulius II teigimu, visi krikščionio darbai, visi užmojai, visas gyvenimas tampa dvasinėmis aukomis Dievui, taip susijungiant ir su Kristumi jo paties aukoje – tokiu būdu visas

⁴⁵ Van Luyn A. H.. *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.39

tikinčiojo socialinis veikimas įgauna kryptį, prasmę, kuri yra ne tik antropologinė ar sociologinė, bet ir griežtai teologinė bei bažnytinė⁴⁶. Jonas Paulius II totalitarizmo nualintoje ir dar vis dalinai pavergtoje Europoje iškėlė ypatingą žmogaus orumo, kiekvieno žmogaus, pasauliečio vertę, kurią jis gavo iš Dievo ir pagal Dievo paveikslą. Jonas Paulius II įkvėpė vidinių ir išorinių krizių, reliatyvumo išvargintą europietį, suteikė jam pasitikėjimą savo dvasine jėga, kurią pats Karolis Wojtyła išsiugdė abiejų totalitarinių sistemų iškankintoje Krokuvoje. Komunizmo pavergti lenkai, lietuviai, kitų katalikiškų tautų atstovai, paraginti Jono Pauliaus II pripažinti transcendentinę savo žmogiškąją prigimtį, tapo laisvi, nes jokie laikini pasaulietiniai režimai ar diktatūros negali suvaržyti dvasios laisvės, kurią Jonas Paulius II įvardino kaip transcendentinę, ontologinę, amžiną, teisingą. Tai buvo lyg senosios krikščioniškos metapolitikos pergalė prieš „amputuotą“ pokarinę sovietinę politiką.

Antra, Jonas Paulius II pirmą kartą po Apšvietos šoko XVIII amžiuje prikėlė Katalikų Bažnyčią aktyviam veikimui diplomatiniam pasaulyje – iki Vatikano II Susirinkimo Bažnyčią labiau reagavo ir gynėsi nuo agresyvaus sekuliarizmo, tuo tarpu Jono Pauliaus II pontifikato metu Bažnyčia perėjo į aktyvų sekuliaraus pasaulio veikimą. Tęsdamas Pauliaus VI pradėtą tarptautinių ganytojiškų vizitų politiką, pabrėždamas Bažnyčios globalumą, Jonas Paulius II siekė išryškinti tarptautinį Katalikų Bažnyčios vaidmenį bei „asmeniškai įsijungė į Europos vienybės krikščionišku pagrindu atstatymą“⁴⁷. Ne kaip tradicinis Romos ar Italijos atstovas, bet kaip lenkas, pasipriešinęs tiek fašizmo, tiek komunizmo režimams, šis Popiežius apsisprendė visą pasaulį paversti savo parapija, todėl viso savo pontifikato metu aktyviai stengėsi peržengti geografines, kultūrines, kalbines, net religines ribas, tokiu būdu greitai ir lengvai užkariaudamas milijonus įvairių kontinentų tikinčiųjų širdžių. Jonas Paulius II buvo didis diplomatas – joks kitas Popiežius negali pasigirti tokia kelionių, kontaktų, istorinių sprendimų gausa: Popiežius per visą savo

⁴⁶ Jonas Paulius II, 1994, p. 30

⁴⁷ Coppa, Frank J., *Politics and the Papacy in the Modern World*, Westport, Connecticut: Preager, 2008, p.184

kadencija susitiko su daugiau nei 700 valstybių vadovų, apėmė 130 šalių⁴⁸. Valstybių, su kuriomis per Jono Pauliaus II pontifikatą Šventasis Sostas užmezgė diplomatinis santykius, skaičius padvigubėjo, o įsitraukimo į įvairias tarptautines iniciatyvas lygis padidėjo beveik dešimt kartų (pvz. 1963 m. Šventasis Sostas dalyvavo 57 tarptautiniuose susitikimuose, tuo tarpu 1978 m. – jau 199, o 2000 m. – net 516 įvairiuose tarptautiniuose susitikimuose ir konferencijose)⁴⁹. Jono Pauliaus II pontifikato metu buvo pirmą kartą Šventojo Sosto istorijoje užmegzti diplomatiniai santykiai su JAV (1984 m.), Izraeliu (1993 m.), įvyko pirmieji ir paskutiniai lemtingi susitikimai su Sovietų Sąjungos komunistiniais lyderiais, pirmieji oficialūs istoriniai protestantų monarchų (Jungtinės Karalystės, Danijos, Norvegijos, Švedijos) vizitai į Vatikaną. Jonas Paulius II buvo pirmasis Popiežius, įžengęs į Sinagogą bei musulmonų šventyklą. Tik keturios šalys, bijodamos Jono Pauliaus II įtakos, atsisakė įsileisti jį į savo teritoriją: Šiaurės Korėja, Vietnamas, Kinija ir Rusija⁵⁰. Joks kitas Popiežius nėra nusipelnęs daugiau plečiant Katalikų Bažnyčios įtaką pasaulyje, jokio kito Popiežiaus geopolitinė įtaka moderniais laikais nebuvo didesnė už Jono Pauliaus II. Daugelio analitikų teigimu, Jono Pauliaus II įtaka pasauliui bei ateities Katalikų Bažnyčiai gali prilygti nebent Reformacijos ir Kontrreformacijos poveikiui⁵¹. Iki Jono Pauliaus II atėjimo Bažnyčia buvo paskendusį vidiniuose ginčuose tarp konservatyvių ir labiau liberalių sluoksnių dėl Vatikano II Susirinkimo paveldo, Vakarų Europoje ir Amerikoje daugelį kongregacijų buvo ištikusi krizė, tikintieji traukėsi iš Bažnyčių, gatvėse nenutildavo socialiniai protestai, o pati Bažnyčia neturėjo aiškos veikimo strategijos, įskaitant diplomatinuose frontuose. Bažnyčia

⁴⁸ Nicholson J. *The United States and the Holy See: the Long Road*. Rome: Trenta Giorni Societa Cooperativa, 2004, p.7

⁴⁹ Dupuy A., *La Saint-Siege au coeur de la diplomatie multilateral (1970-2000)*, New York: The Path to Peace Foundation, 2003, p.23

⁵⁰ Coppa, F., 2008, p.197

⁵¹ Weigel, George, *Witness To Hope: The Biography of pope John Paul II (1920-2005)*, New York: Harper Perennial, 2005, psl.4

suvienijo bei į aiškų tikslą nukreipė tik Jonas Paulius II, išrinktas Popiežiumi 1978 m. spalio 16 d.⁵².

Atitinkamai, būtent Jono Pauliaus II dėka Bažnyčia ėmė aktyviai veikti ir Europos integracijos procesus, kadangi Bažnyčia Europą visada laikė vienu svarbiausiu instrumentu siekiant evangelizuoti pasaulį – „negalima pamiršti, kad būtent iš Europos po pasaulį pasklido Bažnyčios misijos <...> Europa – tiek romėniška, tiek bizantiška – tapo didžiuliu pasaulio evangelizacijos centru ir, nors būta krizių, nesiliovė juo būti iki pat šiandienos“, teigė Jonas Pauliaus II⁵³. Dar 1975 m. vykusioje Vyskupų konferencijų europinėje taryboje būtent Kardinolas Wojtyła iškėlė būtinybę Europos Vyskupams evangelizacijos tikslais veikti kolegialiai⁵⁴. 1978 metais, tik išrinktas Popiežiumi, Jonas Paulius II pradėjo šį naująją europietišką „kolegialumą“ įgyvendinti – naujasis Popiežius savo pirmuose pasisakymuose pabrėžė, jog neužtenka krikščionybei „žiūrėti atgal“, nes Bažnyčia „atsako ir už ateities krikščionybę“, todėl vardan ateities pasaulio evangelizacijos Bažnyčia turi susitelkti ties Europa bei jos globaline misija⁵⁵. Popiežius pabrėžė, jog šis naujasis Vyskupų kolegialumas yra viena iš pagrindinių Vatikano II susirinkimo iškeltų temų, ir kad šis kolegialumas turi „savo paties gyvenimo šaltinį Šv. Trejybės paslapyje“, o Europos viltis yra susijusi su galimybe pakilti aukščiau „istorinių svyravimų“ link „europietiško bendradarbiavimo, kuriame tiek Rytai, tiek Vakarai, kaip ir Šiaurė bei Pietūs būtų susieti“⁵⁶. Jonas Pauliaus II visada siekė Europos suvienijimo: „tik kvėpuojant abiem plaučiais <...> tik suvienyta Europa, sugebėjusi peržengi savo pačios padalijimus, gali globaliniu lygiu teigiamai paveikti tarptautinius santykius bei teisingumą“⁵⁷, teigė Jonas Paulius II. 1980 m. kovo 3 d. visų Europos Bendrijos Vyskupijų vardu Šv. Sosto sprendimu Bažnyčia įsteigė „Europos Bendrijos Vyskupijų Komisija“ (COMECE) su

⁵² Sullivan J. *The President, the Pope and the Prime Minister: Three Who Changed the World*.

Washington, DC: An Eagle Publishing Company, 2008, p.52

⁵³ Jonas Paulius II, *Atmintis ir tapatybė*, UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2005, p.118

⁵⁴ Van Luyn A.H. *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.29

⁵⁵ Van Luyn A. H., 2009, p.30-31

⁵⁶ Ibid., p.33

⁵⁷ Ibid., p.62

nuolatinio sekretoriato Briuselyje, kurios tikslas buvo „vystyti ir užtikrinti bendrą tikslą“⁵⁸ įgyvendinimą visos Europos Bendrijos atžvilgiu, teikti patarimus Vyskupų konferencijai dėl santykių su Europos Bendrija, remiantis Bažnyčios socialinėje doktrinoje išdėstytais fundamentaliais žmogaus orumo ir bendrojo gėrio principais⁵⁹. Jono Pauliaus II laikais Katalikų Bažnyčios vyskupai buvo net du kartus (1991 m. bei 1999 m.) susirinkę į atskirus Sinodus, skirtus Bažnyčios politikai Europos atžvilgiu apmąstyti⁶⁰. Būtent Jonas Paulius II kaip vieną iš esminių savo pontifikato tikslų iškėlė Vatikano II Susirinkimo įtvirtintą ekumenizmą, tokiu būdu įveikdamas „kiekvieną susiskaldymo ir prieštaros pagundą, pavojingą krikščionių gyvenimui ir apaštališkam įsipareigojimui“⁶¹, patraukdamas į save susiskaldžiusį pasaulį, taip pat paskatindamas Bažnyčią misijinei veiklai pasaulyje, naujai pasaulio evangelizacijai.

Trečia, niekas negali paneigti, jog Jono Pauliaus II indėlis įveikiant Sovietų Sąjungą bei sukuriant visas prielaidas Europai susivienyti yra vienas iš svarbiausių. Jono Pauliaus II nuopelnai dvasiškai įkvėpiančią *Solidarumą* bei Lenkijos tikinčiuosius yra ypatingi. Pirmieji išrinkto Popiežiaus vieši žodžiai į susirinkusius aikštėje buvo „Nebijokite“⁶² - sovietų pavergtos tautos šiuos žodžius sutiko kaip raginimą pasinaudoti savo transcendentine laisve, viską atnaujinti Kristuje, pasipriešinti ne iš Dievo kilusiai totalitarinei sistemai. Tuometinis Lenkijos komunistų vadovas Edwardas Gierekas buvo sukrėstas žinios apie Jono Pauliaus II išrinkimą, tuomet jis prasitarė: „tai pabaiga“⁶³. Pirmoji (1979 m. birželio mėn.) Jono Pauliaus II kelionė buvo surengta į

⁵⁸ Van Luyn A. H., *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.25

⁵⁹ Van Luyn A.H., 2009, p.9

⁶⁰ Jonas Paulius II, Posinoidinis apaštališkasis paraginimas Ecclesia in Europa: vyskupams, kunigams ir diakonams, pašvęstiesiems asmenims ir vismes tikintiems pasauliečiams apie Jėzų Kristų, gyvenantį savo Bažnyčioje, - Europos vilties versmė, 2003 liepos 28, www.lnc.lt/b_dokumentai/ap_paraginimas/ecclesia-in-europa.html, p.4

⁶¹ Jonas Paulius II, 1994, psl.70

⁶² Šis persekiojimams, negandų ir sąmyšio laikais taikomas raginimas pirmą kartą nuskambėjo Apreiškimo knygoje: „Nebijok ! Aš esu Pirmas ir Paskutinysis, ir Gyvasis. Aš buvau miręs, bet štai esu gyvas per amžius ir turiu mirties ir mirusiųjų pasaulio raktus“(Apr 1, 17-18)

⁶³ Žymiausio JAV katalikų analitikų George Weigel komentaras dokumentiniame filme „Nine Days that Changed the World“, www.ninedaysthatchangedtheworld.com

Lenkiją. Gierekas pabijojo neleisti Jonui Pauliui II atvykti į Lenkiją – bandydamas išvengti Popiežius dviejų dienų vizito 1979 gegužę (kada lenkai šventė Lenkijos Krikšto bei Švento Stanislovo tūkstantmetį) Gierekas suteikė Popiežiui galimybę apsilankyti 1979 m. birželio mėn. net devynių dienų laikotarpiui, kurios ir tapo esminiu sukrėtimu komunistų sistemai Lenkijoje, sukūrusiu pagrindus *Solidarumui* atsirasti. Devynios dienos, kurias Popiežius praleido Lenkijoje 1979 m., prilygo dvasinei revoliucijai, kuri „dramatiškai sukrėtė visos Europos istoriją“⁶⁴. Kaip vėliau pripažino Gorbačiovas - Popiežiaus kelionė tapo kibirkštimi⁶⁵, pažadinusią Lenkiją prisikelti. Popiežių Lenkijoje pasitiko milijonai lenkų tikinčiųjų – tokių masinių tikinčiųjų susirinkimų Lenkijoje dar niekada nebuvo (visų susitikimų metu susirinkusiųjų skaičius keisdavosi nuo vieno ir trijų milijonų, pvz. susitikime Krokuvoje dalyvavo net trys milijonai žmonių, nors tuo metu Krokuvoje gyveno mažiau nei milijonas žmonių – „tokio dydžio susitikimo dar niekada nebuvo Lenkijos istorijoje“⁶⁶). Kiekvienas lenkas turėjo galimybę išgirsti Popiežių per radiją ar televiziją. Jonas Paulius II savo kalbose vizito metu pakankamai aiškiai ir nedviprasmiškai teigė, jog lenkų tauta turi teisę į „savo pačios kultūrą bei civilizaciją“, visos jo kalbos buvo nukreiptos į pasipriešinimą politikai be Dievo, totalitariniams režimams, į žmogaus transcendentinę prigimtį, Kristų kaip galutinę realybę, kurios niekas negali įveikti, į Šventąją Dvasią, kuri turi nusileisti ir atnaujinti Lenkijos žemę, taip pat lenkų tautos istorinį didvyriškumą kovojant už savo tautos bei tikėjimo laisvę. Savo vizito metu Jonas Paulius II suvienijo Lenkijos tikinčiuosius, subūrė juos į religinę bendruomenę, kuri jau po metų *Solidarumo* dėka pavirto nacionaliniu socialiniu ir politiniu judėjimu. Be Jono Pauliaus II lenkai nebūtų drįsę susiburti ir pasipriešinti totalitarinei sistemai. Jono Pauliaus II vizito metu lenkai atsikratė baimės, nevilties. Emociškai lenkai staiga pasijuto išlaisvinti - Jonas Paulius II „visai lenkų tautai leido pasijusti disidentais, kuriuos valdo

⁶⁴ Goerge Weigel komentaras dokumentiniame filme „Nine Days that Changed the World“, www.ninedaysthatchangedtheworld.com

⁶⁵ Ibid., www.ninedaysthatchangedtheworld.com

⁶⁶ Sullivan J., 2005, p.103

nusibodęs ir erzinantis fasadas – komunistai <...> po Jono Pauliaus II vizito lenkai tapo „mes“, o komunistai – „jie“⁶⁷, lenkų tauta pasijuto dauguma, o komunistai – niekinga mažuma, neturinti jokio legitimumo, nes jų režimas paneigė transcendentinę realybę, esminius krikščioniškos metapolitikos, žmogaus orumo bei kitus universalius Šventojo Sosto įgaliojimo skelbiamus principus. Jonas Paulius II lenkams atrodė kaip Mozė, atėjęs išvesti lenkus į Pažadėtąją Žemę. Lenkai pajuto savo jėgą ir stiprybę, kartu ir vienybę su viena autoritetingiausių pasaulyje (dvasiškai ir politiškai) asmenybe.

Po kelių metų JAV Prezidentas Ronaldas Reaganas, rašydamas savo draugui apie gilius išgyvenimus, kuriuos patyrė žiūrėdamas per televiziją reportažą apie Jono Pauliaus II pirmąją kelionę į Lenkiją, teigė: „aš pajutau <...>, kad religija gali tapti Sovietų Sąjungos Achilo kulnu“⁶⁸. Būtent Reagano, 1982 m. po savo Westminsterio kalbos⁶⁹ subūrusio tiek Amerikos dešiniąsias, tiek kairiąsias politines jėgas kovai už žmogaus orumą, pamatines laisves, prieš komunizmą ir totalitarizmą visame pasaulyje, prezidentavimo metu pirmą kartą istorijoje⁷⁰ 1984 m. JAV ir Šventasis Sostas užmezgė oficialius diplomatinis santykius⁷¹, o katalikiška Prezidento Reagano Nacionalinio saugumo tarybos aplinka užmezgė labai glaudžius ryšius su Popiežiumi, kuriuos savo ruožtu palaikė įtakingiausia JAV katalikų organizacija Knights of Columbus, visapusiškai rėmusi tiek patį Popiežių, tiek jo veiklą Rytų Europoje, surengusi ir pirmą Reagano susitikimą su Šventojo

⁶⁷ Ibid., p.92-94

⁶⁸ Ibid., p.176

⁶⁹ <http://www.heritage.org/research/reports/2002/06/reagans-westminster-speech>. Kalboje Reiganas suformavo „kovotojo už laisvę“ (freedom-fighter) idėją – kaip aktyvų pasipriešinimą komunizmui, diktatūroms, totalitarinėms sistemoms visame pasaulyje, vardan kurio apsijungė tiek JAV kairė, tiek dešinė (buvo sukurti atskiri fondai, suburiantys ir nukreipiantis tiek Respublikonų, tiek Demokratų partijas šiai veiklai, kurie sėkmingai veikia iki šiol), savo ruožtu, Reiganas paragino ir visas kitas demokratines šalis susiburti vardan šio tikslo. Šią kalbą parašė JAV diplomatas Robert Palmer, kurio vardu 2011 m. liepos 1 d. Vilniuje, Demokratijų Bendrijos Ministrų susitikime, buvo pirmą kartą teikiami Palmerio apdovanojimai šių laikų kovotojams už laisvę.

⁷⁰ Visi kiti JAV Prezidentai vengė Šventą Sostą kaip lygiavertį ir suverenų tarptautinių santykių dalyvį nuo pat 1867 m., kada Kongresas balsavo dėl bet kokio finansavimo JAV atstovavimui prie Šventojo Sosto nutraukimo, įtarus Šventąjį Sostą veikiant prieš JAV susivienijimą; tik nuo ketvirtos XX a. dešimtmečio JAV Prezidentai pradėjo į Šventą Sostą siųsti savo „asmeninius atstovus“, kurie pilnateisio ambasadoriaus statusą įgavo tik prie JAV Prezidento Reagano.

⁷¹ Nicholson J. *The United States and the Holy See*. Rome: Trenta Giorni Societa Cooperativa, 2004, p.9

Sosto Valstybės Sekretoriumi Agostino Casaroli 1982 m.⁷². 1982 m. privačiai jau ir Vatikane susitikę Reaganas ir Jonas Paulius II sutarė tiesiogiai remti Solidarumą – nuo to laiko iki pat *Solidarumo* pergalės abi pusės organizuodavo pagrindinių fakso aparatų, laikraščių spausdinimo, radijo ir televizijos retransliavimo įrangos, propagandos dokumentus siuntimą *Solidarumui*, buvo teikiama ir tiesioginė finansinė parama, siekianti dešimtis milijonų JAV dolerių, beje, nemažai šių lėšų buvo surinkta būtent JAV katalikų. *Solidarumo* lyderiai nuolat gaudavo strateginių patarimų iš Šventojo Sosto bei JAV pusės, kuriuos teikdavo kunigai, CŽV agentai, Vakarų profsajungų atstovai⁷³. Atstovu prie Šventojo Sosto Reaganas paskyrė savo asmeninį draugą W.Wilson iš Kalifornijos. Tarp Šventojo Sosto bei Vašingtono nuolatinį ryšį Reigano laikais užtikrindavo ir specialus Reagano pasiuntinys, buvęs CŽV vadovo pavaduotojas generolas Vernon Walters, kuris dalindavosi su Jonu Pauliumi II slapčiausia žvalgybine ir karine informacija, įskaitant informaciją apie Sovietų kariuomenės išsidėstymą ar judėjimą⁷⁴. Iš esmės tiek JAV, kurioje religingumas visada buvo svarbi Amerikos identiteto dalis, tiek Katalikų Bažnyčią tuo metu suvienijo būtent kova prieš agresyvų sekuliarų komunizmą, kova už transcendentinę žmogaus laisvę, jo teises, orumą, nors iki Reagano JAV, labiau įtakojama masoniškos bei protestantiškos tradicijos, santykiai su Katalikų Bažnyčia buvo pabrėžtinai šalti⁷⁵. Kaip vėliau apie Joną Paulių II rašė Reaganas – „mes abu jautėme, jog Jaltoje buvo padaryta didelė klaida ir kad kažką reikia dėl to padaryti; *solidarumas* buvo ginklas, kuris galėtų tai padaryti“⁷⁶. Anot vieno iš JAV paskirtų atstovų prie Šventojo Sosto: „Reaganas pripažino kritinį Šventojo Sosto vaidmenį lemiamame puolimo prieš komunizmą Rytų Europoje etape, o Joną Paulių II vertino kaip draugą ir sąjungininką <...> Reaganas ir Jonas Paulius II tikėjo, jog jeigu jie bendradarbiaus sužlugdydami komunizmą Lenkijoje, tai likęs komunistinis

⁷² Nicholson J., 2004., p.54

⁷³ Ibid., p.54

⁷⁴ Ibid., p.61

⁷⁵ Po II pasaulinio karo katalikai JAV tapo pagrindine didžiausia religine denominacija, vienijančia apie 25 proc. JAV piliečių, kataliko Prezidento John F. Kennedy išrinkimas buvo pirmasis ženklas JAV atsivėrimo Vatikanui, kurį realizavo būtent Reaganas.

⁷⁶ Nicholson J., 2004, p.180

blokas sugrius savaime“⁷⁷. Tuometinio JAV Prezidento Nacionalinio saugumo patarėjo Williamo Clarko teigimu, tiek Jonas Paulius, tiek Reaganas turėjo bendrą dvasinę viziją, jog „teisingumas galų gale dieviškame plane turi nugalėti“⁷⁸.

Pažymėtina, kad 1979 m. spalio 2 d., praėjus keliems mėnesiams po savo vizito į Lenkiją, savo pirmoje kalboje Jungtinių tautų Generalinėje asamblėjoje Jonas Paulius II nedviprasmiškai pasisakė už žmogaus teises ir religines laisves, labai aiškiai pasmerkdamas prievartos struktūras, kurios pavertė tikinčiuosius antrarūšiais piliečiais⁷⁹. Praėjus tik šešioms savaitėms po šios kalbos Sovietų Sąjungos Komunistų partijos Centro Komitetas (tiksliau, jo skyriai) priėmė visą paketą slaptų instrukcijų, kuriomis buvo siekiama apriboti Šventojo Sosto veiklą Rytų Europoje (įskaitant papildomas represijas prieš katalikus Lietuvoje,⁸⁰ Latvijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje), diskredituoti patį Popiežių, pradėti šmeižto kampaniją Vakarų šalyje, o KGB pavesta išvystyti opozicinę veiklą net ir pačioje Bažnyčioje. Visi KGB raportai tuo metu teigė, jog Jonas Pauliaus II yra grėsmė Sovietų valdžiai visoje Rytų Europoje⁸¹. Įdomus sutapimas – praėjus tik dviem savaitėm po šių instrukcijų patvirtinimo iš Turkijos kalėjimo neaiškiomis aplinkybėmis pabėgo teroristas Mehmetas Ali Agca⁸², kuris vėliau pasikėsino į Joną Paulių II ir kurio ryšiai su Bulgarijos bei Sovietų Sąjungos slaptosiomis tarnybomis visada kėlė daug klausimų.

⁷⁷ Nicholson J. *The United States and the Holy See*. Rome: Trenta Giorni Societa Cooperativa, 2004, p.53-54

⁷⁸ Nicholson J., 2004, p.54

⁷⁹ Sullivan J. *The President, the Pope and the Prime Minister: Three Who Changed the World*. Washington, DC: An Eagle Publishing Company, 2008, p.110

⁸⁰ Iš anksčiau žinomi faktai: 1946 m. nukankintas ir nužudytas Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius, 1947 m. suimtas ir 1953 m. Vladimiro kalėjime miręs Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys; tačiau po Vatikano II Susirinkimo KGB spaudimas Lietuvoje suintensyvėjo: prasidėjo nuolatinės kratos, suėmimai (šalia jau suimtos N.Sadūnaitės, P.Plumpos, V.Lapienio, B.Gajausko, V.Petkaus ir daugybės kitų, dar suimtas A.Terleckas, J.Sasnauskas, vėliau – P.Pečeliūnas, kunigas A.Svarinskas, J.Bieliauskienė – jau antrą kartą, kunigas S.Tamkevičius, kunigas J.-K. Matulionis, ilgai kankintas ir miręs 1962 m.), intensyviai taikomas prievartinis gydymas psichkonclageriuose (p.Cidziko ir daugelio kitų), pradėta intensyviai leisti ateistinę antikatalikišką literatūrą, į sovietinę propagandą įtraukti net atskiri kunigai (žr. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 6 tomas, 1983, p.95-96, p.435); savo ruožtu kunigų pasipriešinimas buvo ypatingas, herojiškas – pvz. net 150 veikiančių kunigų tuometinėje Lietuvoje laikė nesutaikomais „ekstremistais“ (žr. Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 1983, p.453), kunigai buvo nuolat terorizuojami, suimami, žudomi.

⁸¹ Sullivan J., 2008, p.92

⁸² Ibid., p.112

Pažymėtina, kad tikinčiųjų persekiojimo kontekste Jono Pauliaus II santykis su Lietuva buvo ypatingas – viso savo pontifikato metu Popiežius ypatingai rūpinosi tikinčiųjų katalikų lietuvių bei ukrainiečių padėtimi. Lietuvos katalikai iš karto pastebėjo, jog savo pirmose kalbose Popiežius aiškiai paminėjo Lietuvą šalia kitų tautų, kuriose ypatingai persekiojamas tikėjimas, o savo inauguracinėje kalboje Popiežius prabilo lietuviškai, taip pat išimties keliu po inauguracijos priėmė Lietuvos vyskopus ir jiems pareiškė, jog gerai susipažinęs su Lietuvos tikinčiųjų reikalais⁸³. Kaip ypatingos paramos ženklą ką tik išrinktas Popiežius pasiuntė savo raudoną kardinolo kepuraite (zucchetto) į Aušros vartų koplyčią bei pasakė, jog pusė jo širdies priklauso Lietuvai, jog nuolat mąsto apie Lietuvą⁸⁴. Savo vizito Kaune, Santakoje metu Jonas Paulius II prisipažino, jog tik išrinktas Popiežiumi galvojo apie Aušros Vartų Mergelę⁸⁵. Popiežius nuolat savo viešose maldose minėdavo Lietuvą, nuolat rėmė Lietuvos Katalikų Bažnyčią, padėjo atstatyti bažnyčias, kunigų seminariją⁸⁶, dažnai lankė šv. Kazimiero Lietuvių kolegijos koplyčią Romoje, kur sakydavo pamokslus⁸⁷, 1984 m. Romoje surengė iškilmingą Šventojo Lietuvos globėjo – karaliaičio Kazimiero mirties minėjimą. Kaip ženklą ir paskatinimą lietuvių tautai į aukštas bažnytines pareigas paskyrė Vyskopus Paulių Marcinkų, Joną-Vytautą Bulaitį, msgr. Audrių Bačkį⁸⁸; savo nuolatinuose laiškuose ir sveikinimuose Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchams ir tikintiesiems Jonas Paulius II mėgdavo pabrėžti, jog „tikintieji lietuviai“ jam yra „ypatingai brangūs ir mieli“⁸⁹. Pažymėtina ir tai, kad Jono Pauliaus II istorinio vizito Lenkijoje metu pusė Lietuvos per Lenkijos televiziją

⁸³ Žinoma, ir patys Lietuvos tikintieji nuolat tiesiogiai, laiškais, per išeiviją JAV, pogrindyje leidžiamą Katalikų Bažnyčios kroniką pranešdavo Šventajam Sostui apie savo pasipriešinimą ir kankinystę

⁸⁴ *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*, Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 1979, p.240

⁸⁵ *Šventasis žmonių širdyse: Jonas Paulius II, Lietuva 1993*, Vilnius: Lietuvos radijas ir televizija, 2011

⁸⁶ Weigel, George, *Witness To Hope: The Biography of pope John Paul II (1920-2005)*, New York: Harper Perennial, 2005, p.280

⁸⁷ *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*, Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 1984, p.96

⁸⁸ *Ibid.*, p.96

⁸⁹ *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*, Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 1983, p.391 (savo laiške Vyskupui Julijonui Steponavičiui Popiežius rašo, kog lietuvius jis ypatingai gerbia ir “ypatingu palankumu karščiausiai myli...nes manome, jog labiausiai dera Vyriausiajam Ganytojui rūpintis tais vaikais, kurie gyvena sunkesnėse aplinkybėse“)

galėjo tiesiogiai stebėti šį sovietinės sistemos pagrindus išjudinusį įvykį⁹⁰, apie Lietuvos katalikų persekiojimą patiems Lietuvos tikintiesiems nuolat pranešdavo ir Vatikano radijas. 1987 m. Jono Paulius II prašė sovietų valdžios jam leisti atvykti į Lietuvą atšvęsti 600 Krikšto jubiliejaus, tačiau sovietai, be abejonės, „pasimokę“ po vizito Lenkijoje, neleido Popiežiui apsilankyti Lietuvoje. Todėl Jono Pauliaus II iniciatyva Lietuvos Krikšto jubiliejus buvo oficialiai paminėtas Vatikane (ta proga Jonas Paulius II palaimintuoju paskelbė Arkivyskupą Jurgį Matulaitį). Pirmasis istorinis Katalikų Bažnyčios Popiežiaus vizitas Lietuvoje (taip pat Latvijoje, Estijoje) įvykęs 1993 m., tik išvedus iš Lietuvos paskutinius Sovietų karinius dalinius, eilinį kartą pademonstravo Jono Pauliaus II atvirumą katalikiškai Lietuvai⁹¹. Jonas Paulius II viešuose susitikimuose kalbėdavo lietuviškai – lietuviškai Popiežius prieš vizitą intensyviai mokėsi, tam jis buvo pasitelkęs lietuvių kunigą. Prieš kelionę, 1992 m., Jonas Paulius II sutvarkė Katalikų Bažnyčios Lietuvoje administraciją⁹², suderindamas ją su oficialiomis valstybės sienomis, kas XIX-XX amžių sankirtoje buvo vienas iš didesnių nesutarimų šaltinių tarp lenkų ir lietuvių. Beje, būtent Jono Pauliaus II rūpesčiu 1983 m. lietuviškos pamaldos po ilgą dešimtmečių buvo atnaujintos ir Seinuose. Pirmą kartą Bažnyčios istorijoje Jonas Paulius II paskyrė vyskupą, atsakingą ir už lietuvių išeivių sielovadą⁹³. Jonas Paulius II Vilniuje ragino lietuvius ir, jo žodžiais tariant, „lenkų kilmės lietuvius“ puoselėti savo Tėvynę⁹⁴. Pabučiavęs Lietuvos žemę Vilniaus oro uoste 1993 m. rugsėjo 4 d. Popiežius pabrėžė, jog ši žemė jam ir „visai krikščioniškajai tautai, pasklidusiai penkiuose žemynuose“ yra ypatingai brangi, kaip „kankinių ir išpažinėjų žemė <...> įsikūrusi beveik Europos centre

⁹⁰ *Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika*, Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 1979, p.449

⁹¹ Be abejonės, jeigu ne sovietų okupacija ir paniška Jono Pauliaus II baimė, kurią sovietų vadovybė demontsravo nuo pat Jono Pauliaus II išrinkimom, Popiežiaus vizitas į Lietuvą būtų įvykęs ir anksčiau; tikėtina, kad jis būtų sutapęs su vizitu į Lenkiją, ko tuo metu ir prašė Lietuvos Katalikų Bažnyčia, tačiau Sovietų Sąjungos vadovybė, be abejonės, šį siūlymą atmetė

⁹² Į kurią paskyrė savo diplomata Audrį Juozą Bačkį

⁹³ Juo tapo pranciškonas Paulius Baltakis

⁹⁴ *Šventasis žmonių širdyse Jonas Paulius II Lietuva 1993*, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija (2011), Irenos Vaišvilaitės anotacija, p.3

tarp senojo Žemyno Rytų ir Vakarų <...> galės iš naujo eiti vienybės keliu <...> galės atsiverti naujos evangelizacijos akiračiams“⁹⁵.

Jonas Pauliaus II nedviprasmiškai rėmė visas *Solidarumo* akcijas iki pat 1989 m. įvykusių laisvų rinkimų Lenkijoje⁹⁶. Lech Wałęsa pirmąjį savo užsienio vizitą surengė į Vatikaną, kur šimtų kamerų bei fotografų akivaizdoje jį priėmė Popiežius, vėliau suteikęs dar ir privačią audienciją; Wałęsa Vakarų žurnalistams kartojo, jog „be Bažnyčios niekas nebūtų atsitikę“⁹⁷. Iš esmės *Solidarumo* susikūrimas buvo Šaltojo karo pabaigos pradžia.

1.2. Bažnyčia, Europa ir krikščioniška metapolitika

Taigi, istorinis Katalikų Bažnyčios vaidmuo išlaisvinant sovietų pavergtas tautas, atkuriant Europos vienybę XX-XXI amžių sankirtoje buvo žymus, tačiau ar tik tuo remiantis reikalauta, jog krikščioniškosios jos ištakos būtų atspindėtos Lisabonos sutartyje? Kodėl Šventojo Sosto Europos metapolitika turėtų būti svarbi Europos Sąjungai, atitinkamai ir Lietuvai?

Matyt, verta pradėti nuo paprastos *statistikos*. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos statistikos agentūra (Eurostat) oficialiai atsisako teikti duomenis apie religinius ir tautinius skirtumus Europos Sąjungoje⁹⁸, tuo lyg dar kartą netiesiogiai patvirtindama teiginį, jog religinis ar tautinis tapatumas nėra svarbus technokratinei Europos Sąjungai, o gal net atvirkščiai – toks tapatumas tampa net pavojingas dabartinei Europos Sąjungos ideologijai. Savo ruožtu, Šventojo Sosto duomenimis, 2003 m., prieš Europos Sąjungos plėtrą, Europos Sąjungoje buvo 41 % katalikų⁹⁹. Po Europos Sąjungos plėtros, 2009 m.

⁹⁵ *Šventasis žmonių širdyse Jonas Paulius II Lietuva 1993*, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija (2011), Šventojo Tėvo kalba Vilniaus oro uoste

⁹⁶ Beje, jie įvyko praėjus lygiai dešimt metų nuo Jono Pauliaus II vizito į Lenkiją

⁹⁷ *Ibid.*, p.130

⁹⁸ Čia pateikiamas oficialus paaiškinimas: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/help/faq>

⁹⁹ Report by the General Secretary of the Pontifical Society for Missionary Childhood
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/p_missionary_works/infantia/documents/rc_ic_infantia_doc_20090324_boletin12p7_en.html

Katalikų Bažnyčios Statistikos tarnybos duomenimis ¹⁰⁰, Europos Sąjungoje katalikų jau buvo 46,47 %, bet kokių atveju tai yra didžiausia religinė denominacija Europos Sąjungoje. Savo ruožtu, katalikai sudaro daugumą ir didesnėje pusėje (14) Europos Sąjungos šalių: Lenkija (96,03 %), Italija (95,43 %), Malta (94,21 %), Ispanija (92,47 %), Portugalija (88,38 %), Lietuva (82,71 %), Liuksemburgas (79,96 %), Slovėnija (78,49 %), Airija (76,12 %), Prancūzija (74,87 %), Slovakija (73,74 %), Austrija (72,70 %), Belgija (72,02%), Vengrija (59,40 %). Mažumą katalikai sudaro šiose šalyse: Čekija (31,39 %), Vokietija (30,73 %), Nyderlandai (27,79 %), Latvija (19,15 %), Jungtinė Karalystė (8,87 %), Rumunija (8,36 %), Švedija (1,52 %), Kipras (1,28 %) ¹⁰¹, Graikija (1,2 %), Bulgarija (0,96 %), Danija (0,69 %), Estija (0,43 %), Suomija (0,20 %), tačiau ir šiose šalyse krikščionys sudaro daugumą piliečių. Taigi, krikščionybė ir net katalikybė yra dominuojanti religija Europos Sąjungoje, todėl nors šie skaičiai ir negarantuoja vieningos pasaulėžiūros, tačiau lygiai taip pat sprendimas Lisabonos sutartyje atsisakyti nuorodos į krikščionybę neatspindi bent jau statistinės tiesos apie Europos Sąjungą. Kai kurie analitikai tokį Europos Sąjungos šalių derybų galutinį rezultatą bando paaiškinti net ir psichologiškai. Nors ir akivaizdu, kad būtent krikščionybė labiausiai įtakojo Europos Sąjungos šalių identitetą, tačiau, anot Josefo Weilerio, Niujorko universiteto Jean Monnet centro vadovo, „labai dažnai pastebimas psichologinis elgesys, kuomet bandoma neigti labiausiai identitetą ir realybę įtakojusį konstitucinį elementą“. Taip, deja, atsitiko ir su Europa, kuri „iki šiol neigia savo identitetą <...>, o žodžiai „krikščionis“ ar „krikščionybė“ Europos Sąjungoje tapo tikru tabu“ ¹⁰². Oficiali Europa tapo iš esmės Kristofobinė.

Kaip Europos „krikščioniškumas“ gali būti pagrindžiamas *istoriškai* ? Nors šiame darbe vengiu gilesnės istorinės Bažnyčios poveikio Europos kūrimui analizės, kadangi ši istorija yra nepaprastai turtinga, o Bažnyčios

¹⁰⁰ Annuario Statisticum Ecclesiae 2009, Secretaria Status Rationarium Generale Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticana, 2009

¹⁰¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Catholic_Church

¹⁰² Weiler, Joseph., *L'Europe chretienne ? : une excursion*, Paris: Les editions du cerf, 2007, p.15

poveikis Europai itin ilgalaikis, tačiau kelis faktus norėčiau paminėti. Aukščiau pateikti statistiniai duomenys rodo, jog krikščioniškos bendruomenės egzistuoja (ir nuo seno) visose Europos Sąjungos šalyse. Jos padarė didelį poveikį šių šalių kultūrai, žmonių pasaulėžiūrai, suformavo jų požiūrį į esminius gyvenimo ir mirties klausimus. Krikščionybė buvo skelbiama pasinaudojant išplėtota bažnyčių, vienuolių, švietimo institucijų, kitų organizacijų pagalba, šis poveikis ryškus įvairiose srityse, įskaitant architektūrą, muziką, dailę, literatūrą. Europa – visų pirma kultūrinė, o ne geografinė samprata. Tiesa, geografiškai krikščionybė gimė už dabartinių Europos ribų, bet istoriniu požiūriu palyginti greitai išplito senajame kontinente ir ėmė daryti didelį poveikį jo raidai. Europa kaip geografinis bei intelektualinis-dvasinis konstruktas gimė, be abejonės, Graikijoje – tiek ratio ir religio atskyrimo, tiek Graikijoje atrastame skirtume tarp Dievo ir dievų, tiek demokratijoje. Žodžio „Europa“ šaknų galima ieškoti semitų tautų žodyje „vakaras“ [*ereb*], priešintame žodžiui „saulėtekis“ [*oriens*]¹⁰³. Savo ruožtu, Krikščionybė yra savotiška Graikijos ir Izraelio kultūrų sintezė – graikiškas humanizmas ir racionalumas sujungtas su Izraelio tautų tikėjimo vienatiniu transcendentiniu Dievu, šią jungtį Krikščionybėje užtikrino Šv. Paulius, pasukęs iš Azijos į Makedoniją ir dar toliau į Vakarus. Ratzingerio teigimu, Renesanso bandymai išryškinti tik graikišką elementą, atsisakant judėjo-krikščioniškojo tikėjimo ontologine realybe, yra „absurdiški <...>“, nes Europa yra sukurta būtent šios sintezės pagrindu“¹⁰⁴.

Kaip pastebi vokiečių istorikas Heinz Gollwitzer, Europos sąvoka kontinente populiarėjo ne tiek dėl humanistinio Graikijos paveldo plitimo, kiek dėl pavojaus, kuris kilo krikščioniškų Europos tautų egzistavimui – pradžioje dėl susidūrimo su Islamu ankstyvaisiais viduramžiais, o vėliau ir dėl konfrontacijos su turkais Osmanais¹⁰⁵. Beje, ir mūsų laikais, lyg patvirtinant šią tezę, Europa bei Vakarai įvairiais būdais bei mąstais konfrontuoja su Islamu.

¹⁰³ Ratzinger, Joseph, *Europe: A Heritage with Obligations for Christians*, iš rinkinio *Church, Ecumenism and Politics*, San Francisco: Ignatius Press, 2008, p.215

¹⁰⁴ Ratzinger, J., 2008, 217

¹⁰⁵ Gollwitzer, Heinz, *Europa, Abenland*, in *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, ed. J. Ritter, 2:826, Basel, 1972

Konfrontacijos su Islamu svarbą Europos identiteto formavimuisi pabrėžia ir Gerard Delanty¹⁰⁶ bei Samuel P. Huntingtonas¹⁰⁷. G.Delanty teigimu, Europos idėja, siejama su krikščioniškų Vakarų idėja, buvo atsvara Islamo plitimui¹⁰⁸; jis pastebi, kad terminas „šaltasis karas“ pirmąsyk pradėtas vartoti XIII amžiuje siekiant pabrėžti padidėjusią įtampą tarp musulmonų ir krikščionių¹⁰⁹. Savo ruožtu, viena pirmųjų nuorodų į europiečius susijusi su armija, kurios padedamas frankų vadas Charlesas Martelis nugalėjo musulmonus 732 metais Turo mūšyje¹¹⁰. Šiame mūšyje buvo laimėta pergalė, kurios dėka buvo sustabdytas Islamo plitimas Vakarų Europoje. Ankstyvaisiais viduramžiais Islamui atkovojus anksčiau krikščioniškas teritorijas Artimuosiuose Rytuose bei Šiaurės Afrikoje Krikščionybė pasislinko iš pietų į šiaurę bei vakarus. Romos Imperijos griuvėsiuose susikūrė Šventoji Romos Imperija, kuri turėjo būti amžina ir apėmė didžiąją dalį dabartinės Europos Sąjungos teritorijos iki pat Skandinavijos. Senovišką Europos vardą savo imperijai įvardyti Achene pirmą kartą pavartojo Karolis Didysis, įtvirtinęs savo Imperiją kovose su Islamu. Bažnyčios legitimacija buvo vienas iš svarbiausių būdų viduramžių Europos valdovams įtvirtinti savo valdžią ir apjungti tarpusavyje kovojančią aristokratiją. Šventoji Romos Imperija apėmė didelę dalį visos krikščioniškos Europos – jai tuo metu priklausė ne tik Romanų, bet ir Germanų, Anglo-Saksų, kai kurios Slavų tautos. Po Karolingų dinastijos išnykimo, Europos sąvoka Vakaruose vartota rečiau. Ji buvo prisiminta iš esmės tik prasidėjus naujai turkų Osmanų invazijai ankstyvaisiais moderniais amžiais. Vidinei krikščioniškai Europos homogenizacijai ypač didelę įtaką padarė ir Šventojo Sosto įkvėpti Kryžiaus žygiai – jo metu sukurti Hospitalierių ir ypač Tamplierių ordinai – su unifikuotais vienuolių statutais ir ideologija, griežta karine disciplina - buvo plačiausi, galingiausi, turtingiausi kariniai krikščioniški vienetai, integravę daugelį tuometinių krikščioniškų šalių bei

¹⁰⁶ Delanty, G., *Europos išradimas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002

¹⁰⁷ Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon&Schuster, 1996

¹⁰⁸ Delanty, G., *Europos išradimas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, p. 33

¹⁰⁹ Delanty, G. 2002, p.55

¹¹⁰ Ibid., p. 42

kilmingų šeimų, kurios bent vieną savo narį laikydavo garbe pasiūsti į kovą už Šventąją Žemę su bendru priešu – musulmonais. Kryžiaus žygiai sukūrė savotišką „Europos patriotizmą“ – pirmojo Kryžiaus žygio sėkmė ir 1099 m. Jeruzalės paėmimas įvairioms Europos krikščionių tautoms parodė, kad nuo Islamo galima ne tik gintis, bet ir jį nugalėti ne kažkur Europoje, o ten, kur Mohametas buvo paimtas į dangų. Europoje atgimė krikščioniškas entuziazmas, kurį bendruose Kryžiaus žygiuose patyrė tuometiniai prancūzai kartu su vokiečiais, italais, ispanais, britais, kitų Europos tautų atstovais – Kryžiaus žygis pirmą kartą suformavo įvairių tautų atstovų vieningo geopolitinio veikimo vardan krikščionybės idėją. Po Jogailos krikšto ir LDK taip pat tapo krikščionių pasaulio dalimi – Jogailaičių politikos išdavoje LDK perėmė „krikščionybės atramos, pylimo, bastiono sąvoką <...> [ji], suformuota vengrų ir perimtą lenkų kovose prieš totorius ir baltų pagonis, galų gale buvo priimta ir Lietuvoje“¹¹¹. Europa Krikščionybės dėka iš esmės buvo išplėsta ir į Ameriką, tačiau po Prancūzijos revoliucijos JAV ir Europos keliai pradėjo išsiskirti, o pati Europa taip pat pasidalino į katalikišką ir lotynų Europą bei vokiečių ir protestantišką Europą, nors ir neprarado tam tikros savo vienybės.

Renesansas ir Apšvieta pagilino Vakarų Bažnyčiai būdingą valstybės ir Bažnyčios skirtį, kurios iš esmės nebuvo Rytuose, pvz. Bizantijoje, kur imperijos tapatumą formavo ne Bažnyčia, o „valstybė, sujungusi sakralumą ir sekuliarumą“¹¹². Kita vertus, nuo XVIII amžiaus prasidėjo ir krikščioniško Europos identiteto išstūmimo iš Europos istorijos procesas - seniausia Europos krikščioniška valstybė Prancūzija XVIII a. sukūrė grynai pasaulietinę valstybę, paskelbė Dievą privačiu reikalu, jausmų pasaulio dalimi, neturinčiu nieko bendro su protu, su Logos, objektyvia metafizine realybe. Šį posūkį nuo metapolitikos Europoje paruošė Kanto, Spinozos ir kitų garsių Europos filosofų idėjos, kuriomis remiantis buvo skelbiama metafizikos mirtis, naikinamas skirtumas tarp objektyvaus ir subjektyvaus pasaulio. Ilgainiui evoliucijos teorija virto pagrindine dabartinio pasaulio filosofija, vis labiau

¹¹¹ Rowel, S.C., *Lietuva - krikščionybės pylimas ? : vienos XV amžiaus ideologijos pasisavinimas iš rinkinio Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*, Vilnius: Lietuvos Istorijos institutas, 2002, p.19

¹¹² Delanty, G. 2002, p.49

buvo abejojama žmogaus galimybe pažinti metafizinę realybę, žmogus buvo paliktas „tik per savo paties akinius išvelgiamų prasmų pasaulyje“¹¹³. Apšvietos žmogus, anot Jono Pauliaus II, „žinantis, kas yra gera ir kas bloga <...>, gyvenantis ir veikiantis vienas tarsi nebūtų Dievo,“ pasmerkė save ne tik vienatvei, blaškymuisi tuštumoje, bet ir galimybei prarasti savo paties laisvę¹¹⁴. Tokiame pasaulyje objektyvi tiesa prarado savo ontologiją, krikščioniška metafizika buvo atskirta nuo laisvės, o tokia „laisvė sunaikinti save ir sunaikinti kitus yra ne kas kita kaip velniška egzistavimo parodija“¹¹⁵. Anot Ratzingerio, šiuolaikinis žmogus susiaurino savo paties laisvės koncepciją iki individualių teisių ir laisvių, apiplėšė pats savo tikrąjį žmogiškumą¹¹⁶, leido įsigalėti prievartą sukeliančioms civilinėms ideologijoms, atsisakė vienadienes nuomones viršijančio mastelio, atvėrė kelius savivalės įsigalėjimui¹¹⁷. Pažymėtina, kad būtent Weimaro respublikoje įsitvirtinusi teisės sistema, atsisakiusi bet kokių sąsajų tarp teisinės sistemos bei vertybių, tradicijos, moralės, religijos, sudarė galimybę į valdžią ateiti naciams, greitai sugriovusiems visą Vokietijos Konstitucijos sistemą¹¹⁸.

Materializmas ir ateizmas pagimdė totalitarines ideologijas, greitai įrodžiusias Europos be krikščioniškos metapolitikos ribotumą. Tiek komunizmas, tiek fašizmas ar nacizmas – yra tik radikaliausios šio išplitusio mąstymo apraiškos, kurių valstybines formas pavyko nugalėti XX amžiuje, tačiau „žmogus be Dievo“ ir toliau išlieka esminė europietį apibrėžianti kategorija. Jono Pauliaus II teigimu, marksizmas – tai tik pačių Vakarų prieš 300 metų pradėtos sistemingos kovos su Dievu, su viskuo kas yra krikščioniška, rezultatas, „šios programos blogesnioji versija“¹¹⁹. Komunizmo žlugimas XX amžiuje nėra pabaiga – anot Ratzingerio, komunizmo žlugimas

¹¹³ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.119

¹¹⁴ Jonas Paulius II, 2005, p.19

¹¹⁵ Ibid., p.248

¹¹⁶ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.245

¹¹⁷ Ratzinger J. *Žemės druska: krikščionybė ir katalikų Bažnyčia XXI amžiuje*. Vilnius: Alma littera, 2007, p. 165

¹¹⁸ Smith, Carl, *On Three Types of Juristic Thought*, London: Preager Publishers, 2004, psl.14

¹¹⁹ Jonas Paulius II, *Žengiant per vilties slenksį*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1995, p.114

sukėlė „milžinišką nusivylimą, kuris dar nėra apmąstytas“. Ratzingeris tiki, kad ateityje atsiras naujos marksizmo formos, nes šiuolaikinis žmogus vis dar negali susitaikyti, jog šio pasaulio nepavyko sutvarkyti pagal „griežtai mokslinius metodus“, atsisakius tikėjimo, jog žlugo paskutinės Apšvietos epochos iliuzijos, kad žmogui nepavyko „perimti Dievo darbų, ir kad jie galų gale virto ne dieviškais, o demoniškais darbais“¹²⁰. Dabartinės politikos radikalizacija, tiesiogiai susijusi su reliatyvizmu, aiškiai apie tokią galimybę byloja.

Nors tokie autoriai kaip A.Pagden, Jacques Derrida iškelia reliatyvizmą bei pliuralizmą kaip išskirtinį Europos bruožą¹²¹, įtvirtinantį Europos hegemoniją pasaulyje, tačiau abu Popiežiai laiko tai Europos kultūros saulėlydžiu. Anot Ratzingerio, reliatyvizmas šiuo metu tapo esminiu dabartinės politinės visuomenės (ypač demokratinės visuomenės) pagrindu, kuomet „laisva visuomenė yra sutapatinama su reliatyvistine visuomene“.¹²² Jis užvaldė ir etikos bei religijos pasaulį. Po komunizmo žlugimo atsiradęs nihilizmas ir reliatyvizmas yra gera dirva naujiems proto paklydimams atsirasti – „tiesos atsisakymas žmogaus neišgydo“¹²³. Ratzingeris pastebi, kad dabartinis Vakarų postmetafizinis reliatyvizmas stebėtinai sutampa ne tik su pagonybe¹²⁴, bet ir su Azijos negatyviaja teologija¹²⁵, t.y. net ir filosofiniame – teologiniame lygyje Europa pamažu atsiveria Rytams būdingai pasaulėžiūrai, kuri, savo ruožtu, dažniausiai būna tiesiogiai susijusi su totalitarinėmis ideologijomis, kadangi čia ištirpsta ne tik objektyvi realybė, bet ir pagal Kristaus atvaizdą sukurta individuali ir nepakartojama asmenybė, jos žmogiškas orumas, ontologinis jos bei, atitinkamai, politikos pagrindas. Krikščioniškų ontologinių laisvės pagrindų atsisakiusi Europa po truputį grimsta į anarchiją, kas tampa ypač pavojinga susiduriant su kitomis Rytų

¹²⁰ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.116-117

¹²¹ *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*, ed. by Anthony Pagden, Washington DC: Woodrow Wilson Center, 2002, p.12

¹²² Ratzinger, J., 2004, p.117

¹²³ Ratzinger, J., 2004, p.204

¹²⁴ Šiuolaikinis žmogus linkęs pasikliauti magija, destrukcija bei anarchiją kuriančiais ryšiais su užslėptomis jėgomis, kadangi nyksta riba tarp realybės ir individo sąmonės ar pasąmonės

¹²⁵ Ratzinger, J., 2004, p. 121

kultūromis, įskaitant didėjant konfrontacijai su Islamu. Madingas susižavėjimas kitomis kultūromis ir religijomis Europoje, savosios – krikščioniškos – kultūros savotiškas neigimas panašiai kaip Romos Imperijos žlugimo išvakarėse atveria kelius barbarų įsiveržimui. Tai tarsi sugrįžimas į ikikrikščionišką pasaulį, kurio pragaištingas pasekmes XX amžiuje pademonstravo krikščionybės demonstratyviai atsisakiusios pagoniškos fašistinės ir komunistinės ideologijos.

Ratzingerio teigimu, siekiant išvengti praeities klaidų kartojimo šiandieninė pasaulietinė Europa „turi pripažinti esmines vertybes, be kurių ji pati nebūtų gimusi, ir be kurių, matyt, neišgyvens“¹²⁶, ištrūkti iš tariamo racionalumo ir reliatyvumo kiauto, „subjektyvios sąmonės“ kalėjimo¹²⁷, atsiverti tūkstantmečius Europoje galiojusiai krikščioniškai tikėjimo ir proto harmonijai, atsisakyti neriboto dominavimo bei asmeninių interesų tenkinimo logikos, pripažinti, kad laisvės be tiesos nėra, leisti Europiečiui tapti integralia asmenybe, puoselėjančią savo žmogiškąjį orumą, įžengti į „didžiąją mokyklą, kurioje moko būti žmogumi, atpažinti ir vertinti tiesą“¹²⁸. Ratzingerio teigimu, po Romos Imperijos žlugimo, barbarų invazijų būtent Krikščionybė iš naujo leido atgimti Europai, kaip ir po II Pasaulinio karo žiaurumų būtent krikščioniškos vertybės bei krikščioniškasis europietiškas identitetas, krikščioniškasis tautų susitaikymas, sekuliarių ideologijų atmetimas leido Europai atsistoti ant kojų – tai dar kartą parodo Krikščionybės svarbą Europai – anot Ratzingerio, „žemė gali tapti šviesesne vieta ir pasaulis gali tapti žmogiškesnis tik jeigu mes įsileisime Dievą į pasaulį“¹²⁹.

Buvo vilčių, kad Europos integracija po II pasaulinio karo bus grindžiama moraliniais-religiniais, metapolitiniais pagrindais, tačiau labai greitai joje įsivyravo ekonominė dominantė¹³⁰. Po II pasaulinio karo Europa buvo kuriama „didžiųjų žmonių“ (Winston Churchill, Konrad Adenauer, Robert

¹²⁶ O'Sullivan J., 2008, p.85

¹²⁷ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.127

¹²⁸ Ratzinger, J., 2004, p.159

¹²⁹ Ratzinger, Joseph, *Europe: Today and Tomorrow*, San Francisco: Ignatius Press, 2007, p.117

¹³⁰ Ratzinger J. *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 2004, p.33

Schuman, De Gasperi), pokarinės kartos lyderių, todėl Europos kūrimo pradžioje buvo gimusi viltis, jog šių lyderių geopolitiniai planai bus grindžiami visų pirma moralinėmis vertybėmis, krikščionišku tikėjimu. Tačiau vėliau išryškėjo polinkis į materializmą, vartotojų poreikių tenkinimas, susikoncentravimas tik į empirinės realybės pažinimą, atmetant būties esmę, metafizinę realybę. Ratzingerio teigimu, nors Europos integracijos tėvai-kūrėjai bendrą krikščionišką paveldą naudojo kaip esminį branduolį vienijant tautines valstybes į bendrą darinį, nors europietiškas gyvenimo ir net mąstymo būdas užkariavo Afriką ir Aziją, visą pasaulį, tačiau šiandien „atrodo, jog Europos vertybių pasaulis, jos kultūra bei jos tikėjimas, kuriuo remiasi Europos identitetas, priėjo liepto galą ir pasitraukė nuo scenos“¹³¹. Ratzingerio teigimu, Europa, pasiekusi maksimalią sėkmę, „yra tuščia iš vidaus, paralyžuota <...>, apimta krizės, kuri grėsia jos pačios egzistencijai“, o šią tuščią vietą Europoje palengva užima „kitų pasaulių“ vertybės – Islamo, ikikolumbinės Amerikos ar Azijos mistika¹³². Šiandien Europos kultūra galima vadinti nebent jos ekonomiką, prekybą ar techninę pažangą, tačiau dvasinio matmens ji jau nebeturi; Europa neturi ir gyvenimo energijos, neturi ateities, šiandien Europa yra daug kuo panaši į Romos Imperiją jos žlugimo priešaušryje. Europa prarado savo dvasinį pašaukimą, kuris ją vedė ištisus amžius¹³³. Net ir vertinant geopolitiškai – dėl savo dvasinio skurdo, dėl koncentravimosi tik į ekonominę, bet ne į politinę, moralinę ar dvasinę atgimimą, Ratzingerio nuomone, Europa po II pasaulinio karo iš esmės „pralaimėjo“ tiek JAV, tiek Sovietų Sąjungai, kurios ėmė dominuoti pasaulyje¹³⁴. Atitinkamai, Ratzingeris pritaria, jog Oswald Spengler išpranašautas Vakarų saulėlydis sekuliarizuotoje Europoje, šiuo metu patiriančioje savo dvasinį saulėlydį, gali tapti realus, kadangi europiečiai atsisako savo esminių, amžinųjų, nekintamų dvasinių vertybių, kurios buvo Europos identiteto pagrindas¹³⁵. Įdomu, kad ir Arnoldas Toynbee panašiai

¹³¹ Ratzinger J., 2004, p.19 (kaip man pasakė vienas aukšto rango Vatikano diplomatas nors „mes Europą kūrėme, tačiau šiandien atrodo, jog ši mūsų Europa pradėjo veikti prieš Bažnyčią“)

¹³² Ibid., p. 9

¹³³ Ibid., p.121

¹³⁴ Ibid., p. 32

¹³⁵ Ibid., p. 20-21, 25

diagnozavo Vakarų civilizacijos būklę kaip kritinę, kadangi tarpukario Europa vietoje tikros – dvasinės – pažangos ir religijos pasirinko technologijos, nacijos, militarizmo dievinimą¹³⁶.

Kokios yra *esminės vertybės arba kertiniai krikščioniškos Europos metapolitikos principai*, kuriuos paneigė Apšvietos epocha bei sekularios Europos politikos atstovai ?

Visų pirma - *žmogiškasis orumas* ir iš jo išplaukiantis žmogaus teisių primatas yra išskirtinis krikščioniškos metapolitikos kriterijus. Tik Krikščionybėje yra įtvirtintas harmoninga metafizinė kūno ir sielos vienovė Kristuje. Šie pradai Rytų religijose, Islame yra labiau atskirti, stačiatikiai pabrėžia visų pirma Šventosios Dvasios primatą, kuris dar toliau Rytuose baigiasi žmogiškojo prado atmetimu ar ištirpimu Nirvanoje. Tik Krikščionybėje, ypač Vakarų krikščionybėje žmogus, save suvokiantis per Kristaus prizmę, kaip dievišką būtinybę, įgauna transcendentinio orumo šiapusiniame gyvenime, kadangi Kristus yra „Kelias, Tiesa ir Gyvenimas“ (Gv 14, 6).

Kaip žmogiškasis orumas suprantamas šiuolaikinėje Katalikų socialinėje doktrinoje? Jeigu žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą, atitinkamai ne tik turi būti su juo elgiamasi, bei ir jis pats turi atitinkamai elgtis su kitais žmonėmis, sukurtais pagal Dievo paveikslą - turi būti užtikrinta religinė laisvė, nes jokia religija negali garantuoti tiesos monopolio. Atitinkamai, neleistina jokia diskriminacija, prievarta, ar kitos nežmogiškos sąlygos, tokios kaip socialinė atskirtis, neturtas, išsilavinimo, sveikatos apsaugos trūkumas, terorizmas ar karas. Būtina užtikrinti visapusišką visų žmonių lygybę ir laisvę, kiekviena valdžia privalo garantuoti esmines žmogaus teises. Žmogus, sukurtas pagal Dievo paveikslą, yra integralus žmogus, todėl turi būti sudarytos sąlygos jam egzistuoti ne tik kaip materialiai, bet ir politinei, kultūrinei, moralinei, dvasinei būtybei, todėl žmogaus laisvė neturi būti panaudota dvasiniam reliatyvizmui, nihilizmui ar paties žmogiškojo orumo

¹³⁶ Toynbee, Arnold Joseph, *A Study of History*, vol. 2, *Geneses of Civilizations*, London: Oxford Univ. Press, H.Milford, 1934, p.370

paneigimui. Žmogaus gyvybė, atitinkamai, turi būti saugoma nuo pat jo gimimo iki natūralios mirties. Turi būti visapusiškai saugomos ir šeimos, sukurtos per šventą santuoką, vertybės. Žmogaus orumas arba kilnumas yra pagrindas taip pat ir žmogaus unikalumui ir nepakartojamumui, kurio „stulbinančią jėgą“ yra labai svarbu suvokti, atitinkamai, „individo jokių būdu negalima redukuoti į tai, kas galėtų jį sutraiškyti ir ištirpdyti kolektyvo, institucijos, struktūros arba sistemos anonimiškume“¹³⁷. Jono Pauliaus II teigimu, žmogaus orumas yra „transcendentinės žmogaus dimensijos ženklas bei apsauga“¹³⁸. Praradus ontologinį matmenį žmogaus orumas netenka savo dvasinės prasmės, žmogaus teisės – esminio pagrindo, atitinkamai ir politika – savo metafizinio dėmens.

Bendrasis gėris – antrasis pagal svarbą Bažnyčios socialinės doktrinos principas reiškia, kad „žmogui reikia kito žmogaus, visi žmonės yra tarpusavyje priklausomi, visi kartu yra atsakingi už šio pasaulio kūrimą pagal taikią ir teisingą tvarką, todėl reikia stengtis sukurti labiausiai palankias sąlygas atskleisti savo žmogiškąjį orumą“¹³⁹. Atitinkamai, dirbant bet kokią asmeninę darbą reikia atsižvelgti į bendruomenės, valstybės, regiono, o taip pat ir visos Europos Sąjungos, bei viso pasaulio bendrąjį gėrį, prie kurio kūrimo mes visi prisidedame. Nors šis bendras visos žmonijos gėris iš pažiūros panašus į utopiją, „žmonės nenuilstamai jį kuria, tai lyg nenutrūkstama kova už teisingus ir žmogiškus sprendimus, bandant atsižvelgti tiek į žmonių, tiek į valstybių bendrąjį gėrį, tiek į savo, tiek į kito teises, tiek į specifinius, tiek į bendrus interesus“¹⁴⁰. Krikščioniškas bendruomeniškumas, esminis Krikščionybės principas – mylėk savo artimą kaip patį save – yra kartu ir vienas svarbiausių ontologinių metapolitikos principų, kaip jį supranta ne tik Ratzingeris, bet ir Schmitt bei Badiou (tik Badiou nesuteikia šiam principui krikščioniškos prasmės). Būtent krikščioniškas tikėjimas, Ratzingerio teigimu,

¹³⁷ Jonas Paulius II. *Posinoidinis apaštališkais paraginimas „Christifideles laici“ dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II Susirinkimo*, Vilnius: Aidai, 1994, p.85

¹³⁸ *Gaudium et Spes*, n.76, par.2

¹³⁹ Jonas Paulius II, 1994, p.246

¹⁴⁰ Dupuy A., *Pope John Paul II and the Challenges of Papal Diplomacy: Anthology (1978-2003)*, Vatican City: The Pontifical Council for Justice and Peace, 2003, p.5

apdovanoja politinį protą ar politiką šia moraline dimensija - Dekalogu, kuriuo remiantis, Ratzingerio teigimu, atsispindi esminės vertybės, kuriomis turi vadovautis politika¹⁴¹.

Kurdami šį bendrąjį gėrį, žmonės, sukurti pagal Dievo paveikslą, turi veikti vadovaudamiesi *subsidiarumo* principu¹⁴², t.y. stengtis kuo efektyviau save atskleisti tiek vietiniu, tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu, kiekvienam lygmeniui suteikiant reikiamą atsakomybę, neuzurpuojant nereikalingos valdžios, bandant atitikti Dievo sukurtą tvarką. Todėl ir Europos Sąjungos institucijos turi vykdyti tas funkcijas, kurių žemesnės nacionalinės ar regioninės valdžios tiesiog negali efektyviai įvykdyti, tačiau ir atvirkščiai, nesiimti tokių sričių, kuriose šios žemesnės valdžios savo pašaukimą gali įgyvendinti efektyviau.

Solidarumas – dar vienas svarbus socialinės doktrinos principas – tai efektyvus bendrojo gėrio įgyvendinimas, visomis asmeninėmis jėgomis visais lygiais prisidedant prie bendrojo gėrio kūrimo.

Monogaminė šeima – taip pat išskirtinė Europos krikščioniško identiteto vertybė kaip fundamentalus dvasinis ryšys tarp vyro ir žmonos, sutvirtintas santuokos sakramentu, kaip pagrindinė bendruomenės ląstelė, atrama, suformuota Biblijoje¹⁴³. Ištikimybė, savęs apribojimas, pasiaukojimas, kančia yra neatsiejama šios metapolitinės vertybės dalis. Skyrybos, sugyvenimas, tos pačios lyties santuokos yra šios krikščioniškos metavertybės antipodai. Būtent šeimos, krikščioniškos kultūros principą kėlė Jonas Paulius II kaip vieną iš svarbiausių, galinčių įveikti įvairių sekuliarių liberalių ar net totalitaristinių ideologijų skiepijamus šeimos bei visuomenės modelius.

Racionalumas – dar vienas išskirtinis Europos krikščioniško identiteto bruožas, kuri krikščionybė praturtino Logos įsikūnijimu Kristuje, proto ir tikėjimo sąsaja, ontologiniu žmogiškumu. Šis racionalumas ilgainiui užkariavo

¹⁴¹ Van Luyn A.H. *L'Unione europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p. 59

¹⁴² Ratzinger J. *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 2004, p.247, pirma kartą šią koncepciją dabartinėje Bažnyčios socialinėje doktrinoje iškėlė Pijus XI savo socialinėje enciklikoje „Quadragesimo Anno (1931)

¹⁴³ Ratzinger, Joseph, *Europe Today and Tomorrow*, San Francisco: Ignatius Press, 2007, p.32

visus kontinentus, tačiau šiandieninis Europos racionalumas yra atskirtas nuo dvasinių, metafizinių savo šaknų, jis nėra susietas su tikėjimu, morale, nukrikščionintas, lyg grąžintas į pagoniškos Graikijos laikus, sofistinę tradiciją. Populiarius šiandieninio racionalumo kriterijai yra empiriškumas, technologinis pagrįstumas, kas atveria žmogui pasaulį, kuris yra prieš jo akis, tačiau užtveria kelius į „anapusinės“ realybės pažinimą. Tuo tarpu metapolitinis krikščioniškas racionalumas remiasi į žmogiškąjį orumą, tikėjimą, moralę, Dekalogą, Dievą. Geriausia krikščioniško racionalumo ir tikėjimo sintezė atsispindi pirmajame Jono laiške: „mes pažinome ir įtikėjome meilę“¹⁴⁴ – t.y. per Kristų „racionalus visatos principas save apreiskė kaip meilė – kaip didesnis protas, kuris į save priima net ir tamsą bei neracionalumą ir juos išgydo“¹⁴⁵. Krikščionybėje tikrasis protas yra meilė, o meilė yra tikrasis protas, apie ką išsamiai rašė Jonas Paulius II savo enciklikoje *Fides et Ratio*¹⁴⁶, atitinkamai ir metapolitika – politika, kuri vykdoma pagal šį principą. Per Kristų protas ir paslaptis susitiko – „vien tas faktas, kad visuma buvo sukurta viename asmenyje atvėrė duris kiekvienam: per vieną Dievą visi gali tapti broliais ir seserimis“¹⁴⁷. Kartu tai nereiškia, kad užtenka pakeisti požiūrį ir galima tapti krikščioniu. Krikščionybė yra proto, tikėjimo ir gyvenimo sintezė – krikščionybė nėra užbaigta intelektualinė konstrukcija, tai yra kelias, o šio kelio skiriamasis bruožas yra tas, jog „kelias tampa atpažįstamas tik tada, kai į jį įžengiama bei pradedama eiti“¹⁴⁸.

Racionalumo atskyrimas nuo dvasinių šaknų Europai stumia į pragaištį – be vertybių, be Dievo „racionalusis“ žmogus iš tikrųjų pasimeta ir ilgainiui atsiduoda blogiui, kadangi šiuolaikinio nudvasinto, savotiškai pagoniško žmogaus pagrindinis tikslas – beribis savo paties individualių poreikių tenkinimas bei galios poreikis. Carl'o Schmitt teigimu, krikščioniškoje metapolitikoje Protas, Tikėjimas, Gamta, Žmogus ir jo atrasta Mašina sudaro

¹⁴⁴ 1 Jn 4,5

¹⁴⁵ Ratzinger, J., 2004, p.156

¹⁴⁶ Jonas Paulius II, Enciklika *Fides et Ratio*, 1998 rugsėjo 14, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/fides-et-ratio.html

¹⁴⁷ Ibid., p.156

¹⁴⁸ Ibid., p.145

harmoningą vienybę, politika ir teologija yra tampriai susijusios (tuo tarpu protestantiškoje tradicijoje, kurią socialinėje plotmėje geriausiai aprašė Max'as Weberis, politika iš esmės remiasi į atskirto nuo Dievo, pasaulio, gamtos, individo vidinius išgyvenimus, jo psichologija, jo vidinę etiką)¹⁴⁹. Anot Schmitto, Katalikų Bažnyčia skelbia pasaulį kaip integralią visumą, kuriame subjektyvūs žmogaus interesai tampa objektyvios, darnios, integralios, racionalios katalikiškos metapolitikos dalimi, kurioje žmogus ir gamta, žmogaus kūriniai ir veikla sudaro universalią ir visaapimančią harmoniją, nes paklusta Dievo Logos (iš čia, anot Schmitto, kyla ypatingas katalikų ryšys su žeme, gamta, kurio neturi protestantai, siekiantys gamtą užvaldyti bei ją maksimaliai išnaudoti)¹⁵⁰. Šiuolaikinėje Europos Sąjungoje šis „protestantiškas“ požiūris šiuo metu yra įsigalėjęs – technologinė, materialinė, ekonominė, finansinė, nudvasinta Europos Sąjungos veikimo pusė šiuo metu yra laikoma svarbiausia, individualūs Europos Sąjungos piliečių, šalių, institucijų interesai, poreikiai, galia laikomi savaimine vertybe, tuo tarpu platesnės moralinės, politinės, geopolitinės, strateginės vizijos, atliepančios ir į metafizinius būties klausimus, yra atmetamos. Schmitto teigimu, Katalikų Bažnyčios tikroji politinė valdžia kyla ne iš ekonominės ar karinės galios, bet iš „taurios valdžios koncepcijos jos visiškame nekaltume“¹⁵¹, kadangi ji asmeniškai atstovauja Kristų, jo Įsikūnijimą ir Nukryžiavimą, tuo tarpu šiuolaikinėje Europoje objektyvios metafizinės, dvasinės realybės šį metafizinį „atstovavimą“ yra pakeitusi legalistinė, ekonominė, subjektyvi, anti-intelektualinė, individualistinė istorijos, politikos, visuomenės, žmogaus interpretacija.

Vienas iš esminių krikščioniško Europos identiteto principų yra ir *religinė laisvė* arba *religijos nepriklausomybė nuo valstybės*¹⁵² - valstybės ir religijos, įstatymo ir tikėjimo dualizmas yra išskirtinis, kitose kultūrose toks

¹⁴⁹ Schmitt, Carl, *The Idea of Representation*, Washington DC: Plutarch Press, 1988, žr. psl.34-35

¹⁵⁰ Žr. Schmitt, Carl, *Roman Catholicism and Political Form*, Westport, US: Greenwood Publishing Group, 1996, p.5, 10, 13

¹⁵¹ Schmitt, Carl, *The Idea of Representation*, Washington DC: Plutarch Press, 1988, psl.43

¹⁵² „Atiduokite tai, kas ciesoriaus, ciesoriui, kas Dievo – Dievui“ (Mt 22:21)

dualizmas neegzistuoja¹⁵³. Pasaulietinė valdžia turi savo ribas, ji negali būti totalitarinė ar sudievinata, ji negali įtakoti ar paneigti religijos, ontologinio pasaulio. Savo ruožtu, valdžia negali manipuliuoti įstatymais, kadangi jie remiasi į moralinius pagrindus, ontologinę tvarką. Pasaulietinės ir dieviškosios valdžios dualizmas sukuria esminius pagrindus vakarietiškai krikščioniškai laisvei¹⁵⁴. Būtent Bažnyčia yra galutinis moralinis autoritetas tikinčiajam, o ne pasaulietinė valdžia. Tai nereiškia, kad religija tėra tik privačios sferos dalis, atvirkščiai, valdžia turi aiškias savo veikimo ribas, politika turi paklusti etinėms normoms, pagrįstomis krikščioniška ontologija. Atitinkamai, tikintysis visoje savo veikloje, įskaitant politinę, remiasi krikščioniška metapolitika. Savo ruožtu, religijos atsisakymas sunaikina dvasinę, ontologinę laisvę, žmogus pasilieka įkalintas savo paties atspindžių, prasmių, sekuliarių ideologijų pasaulyje. Laisvė be ontologinių pagrindų save sunaikina.

Skirtumą tarp *krikščioniškos eschatologijos* ir *utopijos* Ratzingeris nurodo kaip dar vieną principą, apibrėžianti krikščionišką Europos identitetą. Dievo karalystės sukūrimas šiauriniame pasaulyje, islamo teokratija, komunizmo ar fašizmo idealijų įgyvendinimas prieštarauja krikščioniškam Europos identitetui. Politinėmis priemonėmis tikėjimo tiesų tiesiogiai įgyvendinti negalima, nes jų realizavimas yra nukreiptas į metafizinę realybę. Kita vertus, ši realybė yra pažini tikėjimo ir proto sintezės dėka, todėl politinėje veikloje būtina atsižvelgti į metapolitinius principus, kurie šią ontologinę realybę atstovauja. Romos Imperijos žlugimo laikotarpyje vienuolynai skeptikų teigimu įkūnijo krikščionišką utopiją, tačiau iš tikrųjų būtent vienuolynai sugebėjo išsaugoti senųjų laikų civilizaciją ir paversti ją į naująją krikščioniškos Europos „topiją“, šiaurinę realybę, orientuotą į ontologinę krikščionišką eschatologiją.

Atsisakius aukščiau paminėtų tradicinių krikščioniškų metapolitikos principų Europa grimzta į „post-Europos“ etapą, kuriame ankstesniais laikais krikščioniškos Europos identitetą apibrėžę principai tampa nereikšmingi.

¹⁵³ Ratzinger, Joseph, *Church, Ecumenism and Politics*, San Francisco: Ignatius Press, p. 156

¹⁵⁴ Pvz. Islamo visuomenė yra iš esmės monistinė, teokratinė

Pliuralizmas, moralinis ir religinis reliatyvizmas, savotiška graikiška pagonybė, skeptiškumas, cinizmas, atveriantis kelius proto patologijomis, tironijai ir anarchijai, taip pat ateizmas kaip visuotinai priimtina dogma bei privačiai sferai priskirtas religingumas tampa esminiais naujosios Europos bruožais. Teisinė ar ekonominė Europos integracija negali sustabdyti dvasinės Europos dekonstrukcijos, gal net atvirkščiai – gali ilginiui ją dar labiau paskatinti. Teisės viršenybė negali ilginiui išgyventi be ontologinių, moralinių pagrindų, nes atsisakius ontologinės realybės pradeda veikti destruktinės, išcentrinės vartotojiškos jėgos. Sudievinčios naujos pagoniškos vertybės, tokios kaip ekonominė ar techninė pažanga, žmogaus laisvė, galia, sėkmė be jokios moralinės bei religinės dimensijos atveda prie savidestrukcijos ir pavojaus paties žmogaus žmogiškumui bei Europos europietiškamui.

Jono Pauliaus II teigimu, krikščionybė ir Europa visada „buvo dvi realybės, labai tampriai susijusios savo egzistencija bei likimu <...> kartu jos keliavo ilgu šimtamečiu keliu ir buvo pažymėtos ta pačia istorija. <...> Europa buvo pakrikštyta krikščionybės, <...> jos praturtino viena kitą savo vertybėmis, kurios tapo ne tik Europos civilizacijos siela, bet ir visos žmonijos paveldu“¹⁵⁵. Tačiau šiandien nauja Europos evangelizacija susiduria su rimtais sunkumais, nes netikėjimas yra tapęs savaime suprantamybe, šiuolaikinis europietis nėra pajėgus integruoti Evangelijos žinią į kasdienę patirtį, europietį yra apėmusi ateities baimė ir gyvenimo prasmės netektis, viltis yra užtemusi, egzistencija suskilusi į atskirus fragmentus, viršų ima vienišumo jausmas, etinis abejingumas ir mėšlungiškas rūpinimasis savo paties interesais ir privilegijomis¹⁵⁶.

Nuorodos į krikščioniškas šaknis ir bent penkiolikos krikščionybės amžių indėlio į Europos kūrimą atmetimas Lisabonos sutartyje yra simbolinis žingsnis, formaliai įtvirtinantis, vieno įtakingiausių JAV katalikų mąstytojo

¹⁵⁵ Iš Jono Pauliaus II kreipimosi į Austrijos Prezidentą, 1988 m. birželio 23 d., Dupuy A. *Pope John Paul II and the Challenges of Papal Diplomacy: Anthology (1978-2003)*, Vatican City: The Pontifical Council for Justice and Peace, 2003, p.85

¹⁵⁶ Jonas Paulius II, *Posinoidinis apaštališkasis paraginimas Ecclesia in Europa: vyskupams, kunigams ir diakonams, pašvęstiesiems asmenims ir vismes tikintiems pasauliečiams apie Jėzų Kristų, gyvenantį savo Bažnyčioje*, - Europos vilties versmė, 2003 liepos 28, www.lnc.lt/b_dokumentai/ap_paraginimas/ecclesia-in-europa.html, p.6

George'o Weigelio teigimu, neatleistą „Europos amneziją“, kuri atvedė prie nežmogiškos, ne(meta)politinės, neistorinės, nudvasintos, biurokratizuotos Europos Sąjungos sukūrimo. „Netiesa, [...] jog žmogus negali sukurti pasaulio be Dievo; tiesa tai, jog be Dievo jis gali sukurti [tik] pasaulį, nukreiptą prieš patį žmogų“¹⁵⁷. Perfrazuojant prancūzų filosofą Paulą Ricoeurą¹⁵⁸, galima pasakyti, jog techninio racionalumo pažangą lydi silpstantis prasmės poreikis – Europos visuomenė ima skęsti išstobulintame, bet ir beprasmiškame funkcionalume. Ratzingerio teigimu, „reliatyvistinis ir racionalus pasaulis, kuriame atsisakoma fundamentalių žmonijos išvalgų, veda žmogų į beprasmį vaakumą, kuris gali būti fatalinis, nebent žmogus dar spės rasti atsakymą“¹⁵⁹.

1.3. Europos metapolitika ir tautiškumas.

Jeigu Europos Sąjunga be metapolitikos praranda savo identitetą, ateitį, tai kokią reikšmę abu Popiežiai priskiria tautinėms vertybėms? Ar krikščioniška metapolitika ir tautiškumas paneigia viena kitą, ar, atvirkščiai, gali harmoningai derėti krikščioniškoje Europos Sąjungoje?

Jono Pauliaus II ir Benedikto XVI pateikiami atsakymai nėra identiški. Jonas Paulius II iškelia tautiškumą kaip kiekvieno žmogaus lemtį, misiją, lyg tarpinį identitetą, derantį tiek su individualiu žmogaus, tiek su platesniu regioniniu ar globaliniu krikščionišku identitetu – kiekvienas identiteto lygis užima deramą vietą, kiekvieno iš jų praradimas sukelia egzistencinę tuštumą, suardo prigimtine harmoniją, metafizinę tvarką. Tuo tarpu Ratzingeris į tautiškumą žvelgia labiau negatyviai – kaip į savotišką sekuliarizuotą religijos pakaitalą, kuris dėl globalizacijos vis labiau praranda savo prasmę, kadangi išnyksta ribos tarp objektyvaus ir subjektyvaus pasaulio, žmogaus ir tautos,

¹⁵⁷ Weigel G., *The Cube and the Cathedral: Europe, America, and Politics Without God*, Basic Books, New York, 2005, p.47-48

¹⁵⁸ P.Ricoeur, *Prospective et Utopie. Prevision economique et choix ethique*, „Esprit“, 1966, p.178-193

¹⁵⁹ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.79

žmonės vis mažiau save asocijuoja su žeme, parapija, tauta, regionu ir vienijasi interesų ar kitokių identitetų pagrindu, tarp jų ir krikščioniškojo. Pačią tautinę valstybę Ratzingeris laiko tiesiogine XVII-XVIII amžiaus sekuliarizacijos pasekme, kuomet krikščionio ir pasauliečio sąvokos Europoje atsiskyrė, kuomet tautiškumas tapo suabsoliutintu sekuliarios valstybės egzistencijos pagrindu, o religija – tik privačiu piliečiu reikalu. Būtent ši sekuliarizuotos tautinės valstybės koncepcija, moralinių ar dvasinių vertybių atskyrimas nuo sekuliarizuotos politikos, Ratzingerio nuomone, ir atvedė Europą prie didžiųjų konfliktų XX amžiuje, fašistinio ir komunistinio totalitarizmo atsiradimo¹⁶⁰.

Panagrinėkime šiuos skirtumus atidžiau. Jono Pauliaus II žmogus – kovotojas prieš totalitarines sistemas, įgavęs savo prigimtine metapolitinę laisvę būtent dėl savo individualaus, tautinio, krikščioniško identiteto, susivienijęs į prigimtinius darinius, nugalėjęs totalitarizmus, sukūręs „tautų Europą“. Jonas Paulius II išryškino tikinčios tautos vaidmenį bendrame pasaulinio išsigelbėjimo kontekste. Savo ruožtu, Jonas Paulius II aiškiai atskiria patriotizmą nuo nacionalizmo – kadangi niekas negali turėti priekaištų „teisėtai savo šalies meilei arba jos identiteto vertinimui“¹⁶¹. Jonas Paulius II iškelia „misijinį patriotizmą“ – tautos gebėjimą suvokti savo istorinę misiją globalaus išsigelbėjimo kontekste, suvokti savo gilią vertybinę, dvasinę tapatybę, užpildyti šiuo dvasiniu turiniu savo nacionalinį, regioninį ar globalų veikimą, nes tik tokiu būdu tauta gali tapti išgelbėto, išpirkto pasaulio dalimi, tik tokiu būdu ji gali išlikti žemėlapyje. Jono Pauliaus II teigimu, sąvoką „tėvynė“ yra susijusi su „tėvo“ arba „motinos tėvynės“ sąvoka – tėvynė yra „tapatinama su paveldu, su iš mūsų tėvų gauta gėrybių visuma – palikimu“¹⁶². Jono Pauliaus manymu, „tėvynės sąvoka apima vertybes ir dvasinį turinį, kurį sudaro kurios nors konkrečios tautos kultūra“¹⁶³. Anot Jono Pauliaus II, tėvynės sąvoka atspindi „gilų ryšį tarp dvasinių ir materialių dalykų, tarp kultūros ir teritorijos – iš tautos jėga atimta teritorija tampa lyg prašymas ir net

¹⁶⁰ Ratzinger J. *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 2004, p.17-18

¹⁶¹ Dupuy A., 2004, p.339

¹⁶² Jonas Paulius II. *Atmintis ir tapatybė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2005, p.70

¹⁶³ Jonas Paulius II, 2005, p.70

šauksmas, pasiekiantis pačios tautos dvasią“¹⁶⁴. „Tėvas“ Kristaus lūpose skamba kaip esminis žodis – „visa man yra mano Tėvo duota“ (Mt 11, 27; plg. Lk, 10,22). Net ir pati Krikščionybė yra „šis paveldas, kuriame labai svarbus yra Motinos indėlis, todėl Bažnyčia vadinama motina: *mater ecclesia*“¹⁶⁵. Todėl, anot Jono Pauliaus II, „palikimas, kurį gauname iš Kristaus – žmogaus tėvynės ir kultūros paveldo dalis, kreipiantis amžinosios Tėvynės link“¹⁶⁶. Tauta yra labai svarbi dalis šio pamatinio ryšio su dvasiniu paveldu, kuris, savo ruožtu, veda į visuotinį išsigelbėjimą. Jonas Paulius II atskleidė dvasinį ryšį tarp žmogaus, jo tautinės, kultūrinės, ir globalinės religinės tapatybės. Žmogus, atitrūkęs nuo savo kultūros, tautos tapatybės, savo paveldo, praranda ryšį su savo paties pašaukimu. Funkcionalistinis Europos Sąjungos modelis iš esmės atmeta galimybę gilintis į Europos Sąjungos, o tuo labiau jos tautų prigimtį ir tapatybę, buvimo Europoje prasmę ar tikslą.

Tuo tarpu Benedikto XVI žmogus – Vakarų Europos žmogus, kuris praranda ar jau prarado savo tautinį identitetą, skęsta vartotojiškume, palengva grimzta į nebūtį. Jonui Pauliui II tautiškumas buvo vienas svarbiausių prigimtinių principų, leidusių pasipriešinti komunizmui, savotiškai atspindintis Rytų Europos revoliucijų entuziazmą ir viltį. Benedikto XVI žmogus – vienišas jau išsiplėtusios Europos žmogus, praradęs viltį, identitetą, jaučiantis savo tradicinės civilizacijos pabaigą. Išrinkto Jono Pauliaus II pirmieji žodžiai „Nebijokite“ buvo nukreipti į pasipriešinimą, dvasinę laisvę, kovą už savo krikščionišką, istorinį, tautinį prigimtinių identitetą, tikėjimą ateitimi, tuo tarpu Benediktas XVI savo apmąstymus skiria vienišam žmogui, kuriam siūloma surasti savo identitetą „Šventųjų bendrijoje, komunijoje“¹⁶⁷, kuriai negalioja nei laiko, nei vietos (atitinkamai ir tautiškumo) apibrėžimai – tai krikščionių bendruomenei priklauso visi anksčiau mirę, šiuo metu gyvenantys ir ateityje gyvensiantys krikščionys, eschatologinės Dievo Karalystės nariai. Ne veltui savo kūryboje Ratzingeris tokį didelį dėmesį skyrė sekmadienio „Šventųjų

¹⁶⁴ Ibid., p. 72

¹⁶⁵ Ibid., p.73

¹⁶⁶ Ibid., p.73

¹⁶⁷ Weigel, George, *God's Choice: Pope Benedict XVI and the Future of the Catholic Church*, New York: Harper Perennial, 2006, p.206

Litanijai“, kurioje susivienija visi krikščionys, gyvi ir mirę. Simboliškas ir Ratzingerio pasirinktas naujo Popiežiaus vardas – Benediktas, nurodantis į po Vakarų Romos Imperijos žlugimo atėjusius vadinamuosius Tamsiuosius laikus, pripildytus reliatyvizmo, skepticizmo, netikėjimo. Kaip žinia, 480 m. po Kristaus Umbrijoje gimęs Benediktas tuo metu sukūrė vienuolynų sistemą, dar vadinama krikščioniškąją akademiją, kuri karų, ekonominių sunkumų, socialinių neramumų, Imperijos žlugimo kontekste išsaugojo klasikinės kultūros idėjas, moralines normas, kurių pagrindu vėliau susikūrė tai, kas vadinama „Europa“¹⁶⁸. Vienas ryškiausių šiuolaikinių britų filosofų Alasdair MacIntyre 1981 m. išleistoje knygoje *After Virtue*¹⁶⁹ teigia, kad dabartiniai laikai iš esmės panašūs į Šv. Benedikto laikus, kuomet Šv. Benediktas kūrė vienuolynus, kurie padėjo išsaugoti Vakarų civilizaciją – taip ir šiandien reikia pradėti kurti mažas bendruomenes, kurios padės padaryti tą patį: „šiandien svarbiausia sukurti tokias vietinės bendruomenės formas, kuriose artėjant naujiems tamsiesiems amžiams būtų išsaugotas pilietiškumas, intelektualus ir moralinis gyvenimas“¹⁷⁰. MacIntyre pastebi, kad kaip ir V amžiuje, taip ir XXI Europoje dominuoja barbarų kultūra, kurioje reliatyvizmas yra sumišęs su nepamatuojamais norais, kurioje emocija yra pakeitusi protą, tačiau jis taikliai ir ironiškai išvelgia vieną skirtumą – „ši kartą barbarai jau nelaukia už sienų, jie jau kuris laikas mums vadovauja <...> šiandien mes visi laukiame ne Godo, o Šv. Benedikto“¹⁷¹.

„Benedikto laikais“ būtent religinis identitetas tampa vienas iš svarbiausių egzistenciškai pasimetusiam, savo identitetą praradusiam žmogui. Daugelis tyrinėtojų, net ir nesusijusių su Bažnyčia, šiuo metu pastebi šį fenomeną – „aplink pasaulį, nuo pietinių JAV valstijų iki Artimųjų Rytų – visur kyla religijos reikšmė“¹⁷², o ją skatina būtent globalizacija – „naujieji

¹⁶⁸ Weigel, G., 2006, p.215

¹⁶⁹ MacIntyre, Alasdair, *After Virtue: A Study in a Moral Theory*, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1984

¹⁷⁰ Miller T., Robert. *Waiting for St. Vladimir*. First Things, February 2011, p.37

¹⁷¹ MacIntyre, Alasdair, *After Virtue: A Study in a Moral Theory*, Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1984, p.245

¹⁷² Thomas, Scott M. *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics*, Foreign Affairs, November/December 2010, p. 92

megamiestai tampa rojumi religiniam atgimimui“¹⁷³. Religinis, krikščioniškas identitetas įgyja ypatingą reikšmę ypač šiais laikais, kada pasaulis tampa globaliniu kaimu, kai nyksta tradicinės parapijos ir tautinės bažnyčios ir pačios tautinės valstybės, tradiciniai valstybiniai, socialiniai, religiniai, moraliniai ar kiti orientyrai, kai dvasinis pasaulis tampa tik vidinės psichologinės būsenos išraiška, o išorinis pasaulis – paties žmogaus sukurtų prasmių rinkiniu. Ratzingeris šią būseną įvardija grįžimu į „pagonybės amžių“¹⁷⁴, o gal net į „dar baisesnį“ periodą, kadangi pagonybės laikais buvo tikima dievais, tačiau šiuo metu ir šio tikėjimo nebelieka, vertybės niveliuojamos, prasmės ir tiesos tampa reliatyvios. Bažnyčia, kaip ir visas pasaulis lyg grįžta į savo ištakas – Bažnyčia šiuo metu ir vėl buriasi iš pagonių, ir ta prasme kartojasi patyrimas, įgytas Jėzaus mokinių ir paties Jėzaus, kuris pasakė, jog „niekur Izraelyje neradau tokio tikėjimo“ kaip tarp pagonių¹⁷⁵. Ratzingeris tiki, kad tame perdėm pagoniškame, susiskaldžiusiame pasaulyje būtent krikščionybė atliks svarbų apjungiantį vaidmenį, Bažnyčia taps stipria ir dvasinga mažuma, „kupina gyvybės“ kankinių Bažnyčia. Ratzingerio teigimu, „matyt, turime atsisveikinti su mintimis apie tautinę Bažnyčią; galima daiktas, mūsų laukia kitoniška, nauja Bažnyčias istorijos epocha“¹⁷⁶, „Bažnyčia <...> daugiau panašės į mažumų Bažnyčią, ji gyvuos kaip nedideli, gyvi tikrai įsitikinusių ir tikinčiųjų, iš savo įsitikinimo ir tikėjimo veikiančių rateliai“¹⁷⁷. Savo ruožtu, šie mažumų rateliai kartu bus ir naujos, globalios vienybės pagrindas.

Taigi, Jonas Pauliaus II Europos ir tautiškumo kontekste buvo atgimimo šauklys ir vienytojas, tuo tarpu Benediktas XVI – post-Europos pranašas, skelbiantis tradicinės Europos, tautiškumo pabaigą, siūlantis kurti vienuolynus, atsiremti į krikščionišką metapolitiką ir ruošti post-istoriniam laikotarpiui. Jonas Paulius II atstovavo XX amžiaus Europą ir jos triumfą prieš totalitaristines sistemas, tuo tarpu Benediktas XVI – XXI amžiaus nusivylimą, laukančius iššūkius, o kartu ir tūkstantmetę krikščionišką stiprybę pasipriešinti

¹⁷³ Thomas, Scott M., 2010, p.92

¹⁷⁴ Ratzinger J., 2007, p.130

¹⁷⁵ Ibid., p.130

¹⁷⁶ Ratzinger J., 2007, p.17

¹⁷⁷ Ibid., p.237

šiems pokyčiams atsiremiant į Bažnyčios socialinės doktrinos, krikščionišką metapolitiką. Simboliškai Europos Sąjungos Lisabonos sutartis buvo lyg simbolinis lūžis tarp dviejų dvasinių epochų, kurias atstovavo Jonas Paulius II bei Benediktas XVI. Matyt šie požiūrio į tautiškumą skirtumai atspindi ne tik skirtingas istorines epochas, tačiau kartu ir skirtingas įvairių Europos Sąjungos šalių istorines patirtis. Jono Pauliaus II pažiūros artimesnės Vidurio ir Rytų Europos tautoms, tuo tarpu Benedikto XVI – daugiau atspindi post-istorinės Europos dramą, į kurią palengva žengia ir Vidurio ir Rytų Europa, nors šiuo metu Europos Sąjungoje šios dvi tradicijos koegzistuoja ir konfliktuoja. Daugelis Europos Sąjungos Rytų ar Vidurio Europos šalių atstovauja vadinamąją „tautų Europą“ (žinoma, tai priklauso tiek nuo konkrečių tuo metu vadovaujančių politinių jėgų ar lyderių asmeninių nuostatų), daugelis šių šalių piliečių sieja save su savo tauta, jos misija platesnėje Europos Sąjungoje. Savo ruožtu, po Europos Sąjungos plėtos entuziazmo ir ypač po paskutinės globalinės finansų bei ekonomikos krizės Rytų Europos šalyse atsiranda vis daugiau nusivylimo, skeptiškumo, vienišumo, kuri pranašauja Benediktas XVI. Dar Jonas Paulius II pastebėjo, kad „Vakarų Europos šalys jau pasiekė būseną, kurią galėtume pavadinti „posttapatybe“¹⁷⁸, tačiau, deja, ši būseną šiuo metu tampa artima ir naujoms Europos Sąjungos šalims.

1.4. Šventojo Sosto metapolitikos ekonominiai ir socialiniai aspektai.

Paskutinė globalinė finansų ir ekonomikos krizė išryškino metapolitikos svarbą ekonomikoje. Daugelis pastebėjo kaip skirtingai šios krizės priežastis aiškina, viena vertus, paprasti nukentėję nuo krizės žmonės, taip pat Katalikų Bažnyčios atstovai, kita vertus, oficialios ar akademinės institucijos. Žmonės ir Bažnyčia kelia moralinius klausimus, tuo tarpu valstybinės, tarptautinės institucijos, neatsižvelgdamos į juos, svarsto išorines, sistemines klaidas bei

¹⁷⁸ Arba tai, kas seka po tapatybės

bando jas taisyti. Ši takoskyra išryškėjo jau Apšvietos epochoje – iki Apšvietos savitikslių meilė pinigams ne tik Krikščionybėje, bet daugelyje kitų religijų buvo suvokiama kaip blogis, sugedimas, ištvirkimas, egzistuojančios transcendentinės tvarkos griovimas¹⁷⁹, tuo tarpu Apšvietos amžiuje, paneigus metafizinę tvarką bei krikščionišką metapolitiką, moralė ir ekonomika buvo galutinai atsieti. Asmeninė laimė, moraliai neutralus interesas, kuris iki Apšvietos krikščioniškoje tradicijoje buvo vadinamas tiesiog „godumu“, niekaip nesusijusiu su žmogaus išganymu ar bendruoju gėriu, nepasotinamas turtų troškimas ir sėkmė juos įgyjant tapo svarbiausių naujojo pasaulio varikliu. Iki Apšvietos „godumas“ krikščioniškoje metapolitikoje buvo suvokiamas lygiai taip pat neigiamai kaip „aistra“ ar „ištvirkimas“, o po Apšvietos amžiaus šios sąvokos visuomenėje tapo iš esmės toleruojamos. Tiek prieš globalinę krizę, tiek iš esmės ir po jos begalinis noras praturtėti, kuo didesnis vartojimas buvo ir lieka esminė modernios visuomenės vertybė. Dar Aristotelis skyrė *pleonoxia*, kaip nepailstamą troškimą įgyti kuo daugiau, nuo *autarkia*, kaip ramų ir išmintingą sau pakankamumą¹⁸⁰. Krikščioniškoje tradicijoje būtent nepasotinamumas, nesugebėjimas nurimti yra laikomas viena iš didžiausių nuodėmių.

Krikščioniškoje metapolitikoje ekonominė veikla nėra atskiriama nuo žmogaus – kiekvienas ekonominis veiksmas turi savo moralinę vertę, savo tikslą, kuris atitinka metafizinę tvarką. Tuo tarpu godumas, Šv. Tomo Akviniečio teigimu, peržengia šias ribas, todėl yra nuodėmingas, „jis užtamsina sielą, nes meilė pinigams iškelia aukščiau Dievo meilės“¹⁸¹. Po Apšvietos, ekonominė veikla praranda savo transcendentinį matmenį - pinigų „darymas“, asmeninė žmogaus laimė, siekis maksimaliai pasitenkinti yra atskiriamas nuo teleologijos, ekonominė veikla nėra siejama su krikščioniškomis vertybėmis, tikslais, būsimu išganymu. Savo ruožtu, ekonominės veiklos valdymas iki Apšvietos amžiaus buvo susijęs daugiau su asmeniniu mokymusi kaip nepražudyti savo sielos užsiimant prekyba, tuo tarpu

¹⁷⁹ Skidelski, Edward, *The Emancipation of Avarice*, First Things, May 2011, p.33

¹⁸⁰ Skidelski, E., 2011, p.34

¹⁸¹ Ibid., p.35

po Apšvietos ekonomikos valdymas depersonalizuotas, iš jo pašalinta metafizinė antropologija, ši problematika perkelta labiau į sisteminį socialinės inžinerijos lygmenį – kaip pakeisti sistemą, kad net ir nuodėminga žmogaus veikla ar troškimai atneštų visuomenei kuo didesnę gerį. Krikščioniškoje metapolitikoje būtent žmogaus siela, jos išsaugojimas buvo svarbiausias ekonominės veiklos tikslas. Po Apšvietos ir šiais laikais pelnas, institucinė ekonomikos mašinerija ir jos modifikacijos tampa tikslais savaime.

Tiek Jonas Paulius II, tiek Benediktas XVI nenorėjo sutikti, kad ekonominė integracija gali būti plėtojama be metafizikos, be metapolitinių nuostatų – „žmogus nėra tik vartotojas ar gamintojas: jis yra racionali, sociali, morali bei dvasinė būtybė“¹⁸². Ratzingerio nuomone, dabartine ekonomine-technine motyvacija besivadovaujantis europietis privalo suprasti, kad žmogus yra „sukurtas tiesai, todėl jis ne tik gali, bet ir turi nuolat kelti tiesos klausimą“¹⁸³. Abiejų Popiežių dokumentuose galima rasti daug kritikos Europos Sąjungos materialumui, paviršutiniškumui, vartotojiškumui, utilitarizmui, „vidutinumo ideologijai“, kuri padaro „žmogų nejautrų esminioms dalykams“¹⁸⁴. Šiuolaikinis pasaulis stengiasi atmesti Bažnyčią skatinamas visų pirma savigynos jausmo, kadangi Bažnyčia prieštarauja daug kam, kas yra šiuolaikiniam europiečiui malonu ir gera. Jonas Paulius II atkreipia dėmesį, jog Apšvietos pasėkoje žmogaus laisvės kriterijus tampa ne sąžiningas gėris (bonum honestum), kuriuo remiantis iki Apšvietos buvo vertinamas veiksmo moralumas, sutampantis su pačio veiksmo objekto esme, bet nauda (bonum utile) ir malonumas (bonum delectabile) – „remiantis utilitarizmo vizija žmogus savo veiksmais ieško pirmiausia malonumo, o ne honestum“¹⁸⁵.

Tuo tarpu krikščionys, atstovaudami ontologinę realybę bei jos taisykles, turi vadovautis bonum honestum, kurį, Jono Pauliaus II teigimu,

¹⁸² Card. Bertone T., Prefazione di Van Luyn, Adriano H. (Vescovo di Rotterdam) *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.8

¹⁸³ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.10

¹⁸⁴ Ratzinger J., 2007, p. 38

¹⁸⁵ Jonas Paulius II, *Atmintis ir tapatybė*, UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2005, žr. p.46

tiksliai suformuluoja Kantas: „elkis taip, kad nei savęs paties, nei kito asmens niekada nepanaudotum vien kaip priemonės, o visada kaip tikslą“¹⁸⁶. Utilitarizmui, vartotojiškumo ideologijai priešinasi metafizinė žmogaus tapatybė, kuri bando gintis nuo šio niveliavimo ir ieško savo pirmykščio veido. Religija, Ratzingerio teigimu, ir yra pirmapradžio kūrimo plano, kurį jaučia kiekvienas žmogus, esminė dalis, religija žmogui – tai jo „pirmapradė tikrovė“¹⁸⁷. Savo ruožtu, dabartinė Europos Sąjunga, ir apskritai – šiuolaikinis utilitaristinis pasaulis nemėgsta šios pirmapradės tikrovės, priešinasi „nepatogių“, „nenaudingų“, „nemalonių“ vertybių išskėlimui, todėl, Ratzingerio teigimu, atėję į šį pasaulį krikščionys turi pasiruošti gyventi įtampoje su šiuolaikiniu pasauliu, susitaikyti su mintimi, jog jie bus kaip avys tarp vilkų, jog jie bus nuolat persekiojami¹⁸⁸. Ratzingeris šiam krikščionio santykiui su dabartiniu Europos Sąjungos utilitarizmu apibrėžti naudoja ir kokybės bei kiekybės mato alegoriją – Europos Sąjungos, „žmonijos techninė pažanga <...> yra grynai kiekybiška, tuos kiekybinius dalykus galima išmatuoti ir nustatyti <...> tačiau tokio pat pobūdžio kiekybiškai išmatuojamos pažangos žmogaus gerumo srityje nėra ir negali būti...“¹⁸⁹.

Įdomu, kad dėl žmogaus polinkio į utilitarizmą, vartotojiškumą Popiežiai dar gerokai prieš pasaulinę ekonomikos ir finansų krizę numatė jos artėjimą. Dar 1996 metais kalbėdamas apie ekonomikos būklę, Ratzingeris aiškiai numatė, kad „ilgai taip tęstis negali...valstybės gyvena paradoksaliaje būklėje – jos leidžia pinigų, yra šių pinigų vertės garantas, tačiau tuo pat metu jau yra bankrutavusios dėl skolų <...>, akivaizdu, jog mūsų sistemoje įsivėlė šiurkščių klaidų“¹⁹⁰. 1999 m. antrajame Bažnyčios Vyskupų Sinode, skirtame Europai, buvo pabrėžta, jog išsivysčiusi Vakarų visuomenė turi nedelsiant „iš esmės sumažinti savo vartojimą ir komfortą, egoistinį <...> žemės gėrybių išnaudojamą, kadangi visą gyvenimą apėmusi vartojimo logika uždusina

¹⁸⁶ Jonas Paulius II, 2005, p.47

¹⁸⁷ Ratzinger J., 2007, p.248

¹⁸⁸ Ibid., p. 192

¹⁸⁹ Ibid., p.232

¹⁹⁰ Ratzinger J. *Žemės druska: krikščionybė ir katalikų Bažnyčia XXI amžiuje*. Vilnius: Alma littera, 2007, p.292

individą <...>, užblokuoja jo ryšius tiek su Dievu, tiek su kitais broliais ir seserimis, kurie yra būtini jo, kaip asmens augimui“¹⁹¹; ta proga Sinodas pasiūlė iškelti santūrumą ir saikingumą kaip esmines krikščioniškos Europos ekonomikos maksimas. Žinoma, į šiuos „nešiuolaikiškus“ perspėjimus prieš artėjančią pasaulinę ekonomikos ir finansų krizę nebuvo įsiklausyta. Po trylikos metų, 2009 metais, savo paskutinėje enciklikoje, skirtoje apmąstyti jau prasidėjusiai finansų bei ekonomikos krizei, Benediktas XVI kritikuoja „neetišką“ bei „nežmogišką“ ekonomiką, kurioje esminis dėmesys skiriamas materialiam, „nužmogintam vystymuisi“¹⁹², kurio šaknys yra nevaldomas „žmogaus gobšumas“¹⁹³. Anot Benedikto XVI, tikroji pažanga, tikrasis vystymasis, tikroji metapolitika turi apimti „visą žmogų ir kiekvieną žmogų“¹⁹⁴, t.y. ekonominio gyvenimo tikslas turi būti tiek visų žmonių bendrasis gėris, tiek žmogiškos būties pilnatvė, o ne tik materialių troškimų tenkinimas - „žmogus yra visos ekonominės veiklos ir socialinio gyvenimo šaltinis, centras bei tikslas“¹⁹⁵. Kiekvienas ekonominis veiksmas kartu yra ir žmogaus veiksmas, todėl jo atsieti nuo moralės, nuo tikėjimo, juo spekuliuoti, kurti nesamą vertę nevalia: ekonomika yra „dalis žmogaus veiklos ir būtent todėl, kad tai yra žmogaus veikla, ji turi būti sutvarkyta ir valdoma etiniu būdu“¹⁹⁶. Atitinkamai, „kiekvienas ekonominis veiksmas turi moralinių pasekmių“¹⁹⁷. Benedikto XVI nuomone, be vidinių solidarumo ir tarpusavio pasitikėjimo formų rinka „negali pilnai atlikti savo funkcijų“¹⁹⁸. Savo ruožtu, „kada nauda tampa vieninteliu tikslu, kada jos siekiama netinkamai būdais, neatsižvelgiant į bendrąjį gėrį kaip tikslą, rizikuojama sunaikinti turtą ir sukurti

¹⁹¹ Van Luyn, A.H. *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.70

¹⁹² Benedict XVI *Caritas in veritate*: Encyclical letter., 2009, p.5
http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_en.html, 01-05-2010

¹⁹³ Card. Bertone, Tarcisio, Prefazione di Van Luyn, Adriano H. (Vescovo di Rotterdam) *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, P.-6

¹⁹⁴ “The whole man and every man”, Benedict XVI, 2009, p.8

¹⁹⁵ Benedict XVI, 2009, p.12

¹⁹⁶ Ibid., p.19

¹⁹⁷ Ibid., p.19

¹⁹⁸ Ibid., p.18

neturtą“¹⁹⁹. Benedikto XVI teigimu, dabartinė krizė ir kilo todėl, kad buvo laikomasi įsitikinimo, jog „ekonomika yra autonomiška, kad ji turi būti apsaugota nuo moralinių įtakų“²⁰⁰.

Europos Sąjungos polinkis tik į materialios veikos sričių integravimą, vartotojiškumas, nesaikingumas, nesugebėjimas susitelkti ties vertybine metapolitika, žmogiškosios būties pilnatve kaip Europos Sąjungos tikslu, ne tik neleidžia išvelgti tikrųjų ekonomikos ir finansų krizės priežasčių, bet kartu ir įgyvendinti tikrojo solidarumo Europos Sąjungos vidaus politikose. Bandydama suvaldyti krizę Europos Sąjunga koncentruojasi iš esmės tik ties trumpalaikiais finansinio-ekonominio stabilumo planais²⁰¹, tačiau nesiekia gilesnio ekonominio-finansinio koordinavimo²⁰², neatsižvelgia į ilgalaikes politines, socialines pasekmes, ir tuo labiau nebando įsigilinti į vertybines ar religines šios krizės priežastis. Po ekonominės krizės Europos Sąjungoje atsiradę nauji pinigai rinkoje, lengvesnės sąlygos skolintis padeda mažinti socialinę įtampą, stabilizuoja finansų rinkas, reanimuoja vartotojų paklausą, tačiau iš esmės situacijos nepagerina, nors būtent besaikis vartojimas, neatsakingai skolinami pinigai ir buvo vienos svarbiausių šios krizės priežasčių; ilgalaikėje perspektyvoje tokios priemonės tik padidina tokios pačios krizės tikimybę, nes trumpalaikės stabilizuojančios priemonės dar labiau pagilina moralinę šios ekonominės krizės dramą. Dar 2005 m. didžiųjų Europos Sąjungos šalių spaudimo dėka buvo žymiai susilpnintas Stabilumo pakto kriterijų laikymasis, kas sudarė vėliau visas sąlygas sukurti dabartinę situaciją finansų rinkose. Šiuo metu dauguma Euro zonos šalių pažeidžia bent kelis Maastrichto kriterijus, ypač valstybės biudžeto deficito bei ilgalaikės

¹⁹⁹ Ibid., p.10

²⁰⁰ Ibid., p.17

²⁰¹ 2009-2010 metais Europos Sąjunga krizės valdymui skyrė daugiausiai dėmesio atgaivinti rinkos ir bankinį sektorių, palaikyti einamuosius ES šalių narių mokėjimų balansus, sugriežinti finansinių rinkų valdymą, sustiprinti energetikos jungtis, plėčią juosčio interneto naudojimą, pagerinti struktūrinių fondų įsisavinimą

²⁰² Be abejonės, 2012 m. antroje pusėje Europos Sąjungoje pradėti svarstyti siūlymai dėl gilesnės finansinės integracijos, suteikiant Europos Centriniam Bankui daugiau įgaliojimų bankų priežiūros srityje yra svarbus žingsnis didesnės finansinės atsakomybės link

valstybės skolos kriterijus²⁰³. Savo ruožtu, dar 1998 m. vasario 21-22 d. Briuselyje susirinkę Europos Bendrijos Vyskupai pastebėjo, jog ekonominė pažanga bei Euro zonos perspektyvos priklauso visų pirma nuo „pasitikėjimo“, kuri Šv. Tomas Akvinietis yra apibrėžęs kaip „viltį, pagrįstą realiai patikrintu žinojimu“²⁰⁴. Vyskupų nuomone, Stabilumo pakto kriterijai, kuriais remiasi įsivedusios Eurą Europos Sąjungos šalys, ir yra bandymas sukurti pasitikėjimą Europos ekonomika. Pasitikėjimas nėra įmanomas, jeigu šių kriterijų, kaip ir moralinių ekonomikos pagrindų yra sąmoningai atsisakoma, jeigu per amžius puoselėjamos krikščioniškos vertybės - tokios kaip kiekvieno saikingumas, teisingumas, atsakomybė, solidarumas – tampa nereikšmingos besaikio vartotojimo visuomenėje.

Metapolitinės realybės nuvertinimas Europos Sąjungoje ne tik neigiamai veikia solidarumą tarp Europos Sąjungos šalių, bet ir socialinę Europos Sąjungos politiką. Benedikto XVI teigimu, šiuo metu „pasaulio turtas absoliučiais skaičiais auga, tačiau lygiai taip pat didėja ir nelygybė“²⁰⁵. Benediktas XVI pastebi, kad būtent tikėjimas viena tiesa bei bendru gėriu sukuria „socialinį sąmoningumą ir atsakomybę“, nes be tikėjimo socialinis veiksmas baigiasi tarnavimui „privačiam interesui ir jėgos logikai“, atsiranda socialinė fragmentacija – tai tampa ypač akivaizdu globalėjančioje visuomenėje²⁰⁶. Savo ruožtu, Jonas Paulius II bei Benediktas XVI pabrėždavo būtinybę kuo labiau stiprinti socialinį Europos integracijos dėmenį. 1999 m. Briuselyje susirinkusi COMECE teigė, jog Europos Sąjunga privalo sustiprinti socialinį elementą – socialinė integracija turi vykti tokiu pačiu greičiu, kaip ir ekonominė, ji turi atsispindėti Europos Sąjungos sutartyse, sutartyse turi būti sukurtas atskiras Socialinis protokolai - reikia garantuoti socialines visų Europos Sąjungos šalių piliečių teises, užtikrinti solidarumą vargšams,

²⁰³ 2009 m. pabaigoje Europos Komisija buvo iškėlusį pažeidimo procedūras dėl biudžeto perviškiaus trylikai iš šešiolikos Euro zonos šalių, tuo tarpu ilgalaikį valstybės skolos kriterijų viršijo net devynios valstybės

²⁰⁴ Benedict XVI *Caritas in veritate*: Encyclical letter, 2009, p.48, http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_en.html, 01-05-2010

²⁰⁵ Ibid., p.10

²⁰⁶ Ibid., p.18

atstumtiems, marginalizuotiems. COMECE taip pat pasmerkė „24 valandų bei 7 dienų per savaitę“ ekonomikas, kurios išima individą iš socialinės terpės, sutrauko bendruomeninius ryšius su šeima, socialiniais ir kultūriniais dariniais, Bažnytiniu gyvenimu²⁰⁷. Deja, į šiuos Bažnyčios siūlymus iš esmės neatsižvelgta – net ir Lisabonos sutartyje Europos Sąjungos šalys atsisakė socialinei politikai Bendrijos lygiu suteikti ryškesnį vaidmenį, dauguma liberalesnių Europos Sąjungos šalių, tarp jų ir Jungtinė Karalystė, beje taip pat didžioji dalis „naujųjų“ Europos Sąjungos šalių, tarp jų ir Lietuva, nuosekliai pasisakė prieš socialinę harmonizaciją, iš esmės bijodamos, kad tai gali turėti neigiamą įtaką jų konkurencingumui.

Pažymėtina, kad Europos Sąjungos teisė nereglamentuoja ir kai kurių esminių, Šventojo Sosto požiūriu, klausimų, pvz. tokių kaip teisė į gyvybę, santuoką, šeimą – šie klausimai yra palikti nacionalinei Europos Sąjungos šalių kompetencijai, tačiau tai kartu parodo tiek Europos Sąjungos nesugebėjimą šiais klausimais surasti sutarimą, tiek baimę, kad suradus bendrą vardiklį jis gali būti blogesnis nei galiojanti tvarka atskirose Europos Sąjungos valstybėse. Ratzingeris atkreipia dėmesį, jog iki XX amžiaus pradžios turėti vaikų apskritai buvo laikoma didelė laimė, tuo tarpu dabartiniame pasaulyje vaikai dažnai suvokiami kaip našta, grėsmė, kuri gresia tėvų karjerai, „kelia pavojų jų gyvenimo erdvei“, todėl siekiama išvengti vaikų kaip „problemos“, atsisakoma kūrimo laimės, o juk „kaip tik duodami gyvybę, patys gauname gyvenimą ir kaip tik šis savęs peržengimas <...> žmogui iš esmės yra gėris“²⁰⁸. Jono Pauliaus II teigimu, gyvenimas yra Dievo dovana, todėl teisė į gyvybę yra teisė, pagrįsta natūralia tvarka, o ne politiniu sprendimu, ir niekas nėra šios teisės šeimininkas²⁰⁹. Ratzingerio nuomone, „mes nedisponuojame žmogaus gyvybe, privalome ją gerbti kaip tai, kas mums duota, ir iki paskutinės akimirkos gerbti jos orumą“, tuo tarpu „abortu mirties bausmė įvykdoma visiškai nekaltai būtybei <...> kuri traktuojama kaip įsibraunantis į gyvenimo

²⁰⁷ Van Luyn, A.H. *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.42

²⁰⁸ Ratzinger J., 2007, p.214

²⁰⁹ Dupuy A. *Pope John Paul II and the Challenges of Papal Diplomacy: Anthology (1978-2003)*, Vatican City: The pontifical Council for Justice and Peace, 2003, p.36

erdvę nedoras agresorius, kurį reikia nužudyti“²¹⁰. Ratzingerio nuomone, išsižadėdami principo, kad kiekvienas žmogus saugomas Dievo, kad į jį draudžiama kėsintis mūsų savivalei, iš tikrųjų „išduodame žmogaus teisių pagrindus“²¹¹.

Benedikto XVI teigimu, toks „antigimstamumo mentaliteto“²¹² toleravimas kelia grėsmę ir pačiai Europos Sąjungai, kuri kenčia dėl mažėjančio gimstamumo, kas savaime didina migraciją iš kitų šalių, didina spaudimą vietinei kultūrai bei pačios Europos identitetui. Viena iš pagrindinių mažėjančio gimstamumo priežasčių - abortai. Europos Sąjungos Šeimos politikos instituto duomenimis²¹³, nuo 1990 metų Europos Sąjungos šalyse padaryta 28 mln. abortų (nuo žemės paviršiaus ištrinta tiek gyvybių, kiek šiuo metu gyvena net 10 mažiausių Europos Sąjungos šalių - Maltoje, Liuksemburge, Kipre, Estijoje, Slovėnijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Airijoje, Suomijoje, Slovakijoje). Europoje kas 25 sekundes padaromas vienas abortas, per metus Europos Sąjungoje jų padaroma net 1 mln. 200 tūkst.; 1 iš 5 nėštumų (19%) Europos Sąjungoje baigiasi abortu²¹⁴. Pažymėtina, kad tokių būdu abortai Europos Sąjungoje tampa pirmoji mirties priežastimi. Europos Sąjungos valstybėse net 67% šeimų neturi vaikų. Bendras gimstamumo lygis Europos Sąjungoje yra tik 1,38 tuo tarpu kai pilnam gyventojų skaičių atnaujinimui būtinas lygis yra 2,1. Jei šios tendencijos nesikeis, 2050 metais Europoje gyvens 27,3 mln. žmonių mažiau (472 milijonai).²¹⁵ George Weigelio teigimu, atsisakę krikščioniškos metapolitikos socialiniame gyvenime europiečiai „vykdo didžiausią demografinę savižudybę“, o krikščionių europiečių vietą sėkmingai užima Islamo imigrantai²¹⁶. Britų

²¹⁰ Ratzinger J., 2007, p.114, p.217

²¹¹ Ibid., p.217

²¹² Benedict XVI, *Caritas in veritate*: Encyclical letter., p.14

²¹³ Šeimos politikos instituto parengta kasmetinė studija "Evolution of the family in Europe 2009", raginanti ES šalis vykdyti į šeimą orientuotą politiką, <http://www.scribd.com/doc/22418149/Report-Evolution-on-the-Family-in-Europe-2009>, 2010-06-01

²¹⁴ Pvz. 2007 m. iš 6461939 nėštumų padaryta net 1233015 abortų

²¹⁵ Tie patys teisės į gyvybę principai turi būti taikomi ir eutanazijos atžvilgiu – žmogaus buvimo pasaulyje pabaiga savaime nepaneigia šių principų, todėl eutanazija yra nusikaltimas, net jeigu tai būtų dangstoma tokiomis sąvokomis kaip „labiau žmoniška mirtis“

²¹⁶ Weigel G., *The Cube and the Cathedral: Europe, America, and Politics Without God*, Basic Books, New York, 2005, p.5-6

istorikas Niall Ferguson šią Europos demografinę savižudybę taikliai įvardija kaip „didžiausią nuoseklų Europos gyventojų mažėjimą nuo pat XIV amžiaus Juodojo maro laikų“²¹⁷. Antai, jeigu dabartinės demografinės tendencijos nepakis, Vokietija pirmoje XXI amžiaus pusėje praras tiek pat savo gyventojų, kiek įgavo prisijungusi Rytų Vokietiją²¹⁸.

Krikščioniškos metapolitikos atsisakymas pasmerkia Europos Sąjungos šeimas, kurios yra, anot Jono Pauliaus II, „gyvybės ir meilės lopšys, kuriame žmogus „gimsta“ ir „auga“, kurias „reikia apgaubti ypatinga globa, ypač tada, kai jas naikina žmonių egoizmas, prieš gimdymą nukreiptos kampanijos <...>, taip pat vargas ir materialinis, kultūrinis ir moralinis skurdas arba hedonistinė ir vartotojo mąstysena <...>“²¹⁹. Pažymėtina, jog skyrybos yra leidžiamos visose Europos Sąjungos šalyse, išskyrus Malta²²⁰. Europos Sąjungos Šeimos politikos instituto duomenimis²²¹, Europos Sąjungoje mažėja santuokų skaičius - per 28 metus jų sumažėjo 725 tūkst., skyrybų per tą patį laikotarpį padaugėjo 358 tūkst., t.y. skyrybomis baigiasi viena iš dviejų santuokų, tik 45% Europos Sąjungos piliečių yra sukūrę šeimas. Šiuo metu 55 mln. žmonių Europos Sąjungoje apskritai gyvena vieniši. 2008 metais 1 iš 3 vaikų (36,9%) Europos Sąjungoje gimė ne šeimoje, tuo tarpu kai 1980 metais tokių vaikų buvo tik 8,8%). Pažymėtina, kad iš 126 Europos Sąjungos „žaliųjų“ dokumentų (inicijuojančių atitinkamą politiką), nė vienas nebuvo parašytas apie šeimos politiką, Europos Sąjunga iš esmės neturi visapusiškos, universalios paramos šeimai politikos, iki šiol nebandė nustatyti minimalios BVP dalies, kurią Europos Sąjungos valstybės privalėtų skirti šeimai, arba sukurti kitų paramos šeimai instrumentų Europos Sąjungos lygiu (mokesčių lengvatos ir pan.).

Apibendrinant, Popiežių požiūris į Europos Sąjungos ekonominę bei socialinę politiką išlieka kritiškas. Europai atsisakius savo krikščioniškos

²¹⁷ Ferguson, Niall, *Eurabia?*, New York Times Magazine, 2004 balandžio 4 d.

²¹⁸ Longman, Phillip, *The Global Baby Bust*, Foreign Affairs, 2004 gegužė-birželis, p.66

²¹⁹ Jonas Paulius II. *Posinoidinis apaštališkais paraginimas „Christifideles laici“ dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II Susirinkimo*, Vilnius: Aidai, 1994, p.93

²²⁰ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/main_tables 2010-04-01

²²¹ <http://www.scribd.com/doc/22418149/Report-Evolution-on-the-Family-in-Europe-2009>, 2010-06-

01

metapolitikos dėl begalinio vartojimo, nesaikingumo, žmogaus orumo kaip prioriteto nepaisymo Europos Sąjungos ekonomikai iškyla nestabilumo grėsmė. Nepaisanti krikščioniškų vertybių socialinės politikos srityje Europa, Popiežių nuomone, neturi netgi fizinės ateities.

1.5. Popiežių siūlymai Europos Sąjungos išorinės politikos klausimais.

Ko, anot Popiežių, Europos Sąjunga turėtų siekti užsienio politikoje ir kokius išorinius santykius palaikyti? Kokia turėtų būti Europos Sąjungos plėtros, taip pat užsienio ir saugumo, prekybos, vystymo, migracijos politika? Kaip Europos Sąjunga turėtų reaguoti į globalizacijos iššūkius ir kaip jie veikia Europos Sąjungos išorinę politiką?

Šventasis Sostas abiejų Popiežių pontifikatų metu aiškiai pasisakė už kuo aktyvesnį Europos Sąjungos išorinį veikimą – „Europos [...] bendradarbiavimas negali būti suprantamas kaip galutinė stotelė“²²². Europos Sąjunga – „tik priemonė, pusė kelio į galutinę stotelę iki Dievo Karalystės, kurią Viešpats įkūrė ir į kurią mus veda“²²³, buvo teigiama COMECE susitikime prieš pat Europos Sąjungos plėtrą. Europos Sąjunga nėra savaiminis tikslas, ji turi „tarnauti pasauliui“²²⁴, kadangi „žmogaus gyvenimo tikslas yra tarnystė kitam“²²⁵. Dar 1997 m. gegužės 21 d. savo susitikime Briuselyje COMECE paminėjo kelias „išorinio“ veikimo kryptis²²⁶: Bažnyčiai turi rūpėti ne tik Europos Bendrijos plėtra į Vidurio ir Rytų Europą (kuri buvo įvardyta kaip „moralinis imperatyvas“), bet ir universalių principų bei tarptautinės tvarkos puoselėjimas ypač migracijos, užsienio ir saugumo politikos, globalinės ekonomikos, aplinkosaugos bei medicinos srityse (ypač žmogaus

²²² Van Luyn, A.H., 2009, p.40

²²³ Ibid., p.19

²²⁴ Ibid., p.102

²²⁵ Ibid., p.116

²²⁶ Ibid., p.41-44

orumo išsaugojimo klausimais). COMECE teigimu, „jeigu pasaulis tampa globaliniu kaimu, tai, kaip įprasta, kaime reikia pastatyti Bažnyčia“²²⁷.

Daugiausia diskusijų šiame kontekste sukėlė Šventojo Sosto laikysena dėl Europos Sąjungos plėtros. Jono Pauliaus II laikotarpis buvo pažymėtas entuziazmu dėl Europos susivienijimo, įveikto totalitarizmo, ekumenizmo perspektyvų. Atrodė, jog Popiežiui pavyko atverti visas iki tol uždarytas duris – įveikti komunizmą, įžengti į Mečetę, Sinagogą, pradėti oficialų dialogą su protestantais, pasiūlyti brolišką integraciją su stačiatikiais, inicijuoti bendras ekumenines maldas Asyžiuje. Jonas Paulius II, remdamasis Vatikano II Susirinkimo ekumenine dvasia siūlė „solidariai statyti bendrus namus, visiškai atmesti antagonizmo ir ginčų dvasią, ir verčiau lenktyniauti abipuse pagarba, prielankumu, noru pirmiems pradėti bendradarbiauti kantriai ir toliaregiškai, pasiryžus aukoms, kurių gali prireikti“²²⁸. Jono Pauliaus II siūlymu, reikia išsivaduoti iš istoriškai susiklosčiusių stereotipų, įpročių ir atrasti tą vienybę, kuri de facto jau egzistuoja, tik dar nėra atpažinta. Pasigirdę balsai apie istorijos pabaigą, bendrus Europos namus nuo Vankuverio iki Vladivostoko, atrodo, pranašavo Vakarų civilizacijos pergalę prieš materiją, Rytus, atsilikimą, autokratiją. Atitinkamai, Jonas Paulius II išryškino tai, kas jungia Krikščionybę bei kitas religijas bei kėlė tiek Krikščionybės, tiek bendrai religijos, svarbą.

Tuo tarpu Benediktas XVI perėmė pasaulį, kuriame greitos transformacijos viltys jau buvo išblėsusios. Europos Sąjungos plėtros procesas po 2004 m. iš esmės sustojo arba vyko labai vangiai – Kroatija pavyko iššokti į paskutinį vagoną, tačiau kitų Balkanų, o tuo labiau Rytų Europos šalių viltys greitai įstoti į Europos Sąjungą sumenko, Europos Sąjungos plėtros procesai žymiai sulėtėjo ir, matyt, be naujo Europos Sąjungos gilinimo etapo vargu ar artimiausiu metu bus įmanomi. Po Europos Sąjungos paskutinės plėtros bangos autokratijos aplink Europos Sąjungą tik stiprėjo, visuomenės radikalizavosi ir pačioje Europos Sąjungoje, transformacijos į demokratiją procesas Europos Sąjungos kaimynystėje iš esmės sustojo, visą dešimtmetį demokratija

²²⁷ Ibid, p.44

²²⁸ www.vatican.va/holy_father/john_paul_II/travers?index1985/tray_loreto_en.htm, Giovanni Paolo II, *Discorso al convegno della chiesa italiana*, Loreto, 11 aprile 1985, 2010-02-12

regresavo Rusijoje (2012 m. ši tendencija ypatingai išryškėjo), toliau regresuoja Vidurinėje Azijoje, Kaukaze, net ir Ukrainoje, nekalbant apie demokratijos keliu iš esmės taip ir nespėjusią pasukti Baltarusiją, situacija Moldovoje išlieka trapi. 2003 m. Balkanų šalims suteikta narystės Europos Sąjungoje perspektyva realizuojasi labai lėtai. Turkija, nors šiame dešimtmetyje ir gavusi kandidatės į Europos Sąjungos šalis statusą, iš esmės peržiūri savo vakarietišką orientaciją. Nuo 2007 m. visame pasaulyje pastebimas atsitraukimas nuo demokratinių vertybių, demokratijų skaičius pasaulyje jau šeši metai iš eilės mažėja, autokratijų įtaka pasaulyje didėja, jos vis tampa bendradarbiauja tarpusavyje sąmoningai nukreipdamos savo veiklą prieš demokratines vertybes bei valstybes. Pasaulinė finansų ir ekonomikos krizė šį procesą iš esmės pagilino. Tik 2011 m. prasidėjusios arabų revoliucijos suteikė trumpalaikių vilčių dėl regiono transformacijos, tačiau jau 2012 m. išryškėjo, kad šios viltys nepasiteisino - revoliucija ar net rinkimai automatiškai nesukuria demokratijos, didžiausias demokratijos testas paprastai įvyksta po rinkimų.

Benediktas XVI savo darbuose atspindi šį nusivylimo etapą, kurį Popiežius pasitinka stoisškai, išryškindamas unikalius ir išskirtinius Krikščionybės privalumus, pabrėždamas jos skirtumus lyginant su kitomis religijomis, ypač Islamu, tokiu būdu lyg paruošdamas krikščionis ilgai rezistencijai dėl savo identiteto ir tikėjimo. Benediktas XVI nubrėžė ganėtinai aiškias Europos Sąjungos plėtros ribas – Islamas nepriklauso Europai kaip kultūrinei erdvei, savo ruožtu, nukrikščioninta pasaulietinė technokratinė Europos Sąjunga šiuo metu yra nepajėgi plėstis bei gilinti skirtingų kultūrų integraciją. Benediktas XVI atkreipia dėmesį, kad globalizacijos procesai savaime neatneša didesnės vienybės ir iš esmės neigiamai veikia tiek Europos integraciją, tiek plėtros politiką – „šiuo metu egzistuoja didelė rizika, kad de facto didėjanti žmonių ir tautų tarpusavio priklausomybė nėra pagrįsta etine sąveika“²²⁹, t.y. šalių integracija, didėjanti tarpusavio priklausomybė, bendrų programų ar kitokių bendrų instrumentų kūrimas, bendrai valdomi pinigai ar

²²⁹ Benedict XVI *Caritas in veritate*: Encyclical letter., p. 4

institucijos savaime niekaip negarantuoja „sielų integracijos“, kartais net atvirkščiai - dabartiniai globalizacijos, migracijos, Europos Sąjungos plėtros procesai sukuria priešišumą, ksenofobiją, rasizmą, uždarumą ir protekcionizmą, kaip natūralias gynybines reakcijas į grynai išorinius procesus, kurie ne tik kad nesuvienija protų, bet juos dar ir supriešina. Tokia „išorinė integracija“, beprecedentinė migracija sąlygoja rimtus psichologinius sutrikimus, didina spaudimą šeimoms, žlugdo gyvenimo planus, skatina kultūrinį eklektizmą, reliatyvizmą, nes susidūrusios skirtingos kultūros realiai nebendruoja viena su kita, nes tikrojo dialogo tarp jų tiesiog nėra, jos tik koegzistuoja šalia viena kitos, o tai ilgainiui atskiria kultūrą nuo žmogiškosios prigimties, atveria duris masinei kultūrai, smukdo kultūros lygį, atveria „vergijos ir manipuliavimo“ pavojus²³⁰.

Ratzingeris pabrėžia, jog Europa yra ne geografinė, o kultūrinė ir istorinė sąvoka²³¹, tuo pakankamai aiškiai nubrėždamas Europos Sąjungos plėtros ribas. Ratzingeris pabrėžia, jog Europa buvo visada kuriama būtent krikščioniško paveldo pagrindu²³². Popiežius aiškiai įvardija Krikščionybę kaip „tikrąją“ religiją, vienintelę religiją, atskleidžiančią objektyvią Tiesą, garantuojančią proto, tikėjimo bei veikimo pasaulyje harmoniją, garantuojančią asmeninį, individualų, atsakingą Dievo – žmogaus santykį, kuriame pasikliaujama Dievo valia ir meile, o ne savo asmenybės ištirpimą beasmeniam „dieviškume“, kuriame „galutinis skirtumas tarp gėrio ir blogio išnyksta“²³³. Ratzingeris pabrėžia, jog ne veltui pirmasis iš dešimties Dievo įsakymų („neturėsi kitų dievų, tikrai mane“²³⁴) yra pirmasis įsakymas – „tai nėra tik eiliškumas, bet tai atspindi vidinį šio įsakymo statusą, į kurį remiasi visi kiti įsakymai“²³⁵; čia nėra „vidurio“ kelio – Kristaus unikalumas yra tiesiogiai susijęs su Dievo unikalumu, Dievas nėra kažkokio „neapibrėžto dieviškumo pasireiškimas, jis yra *Dievas*“, kuris per Kristų atskleidžia savo

²³⁰ Benedict XVI *Caritas in veritate*: Encyclical letter., p. 13, 14

²³¹ Ratzinger J., 2004, p.9

²³² Ratzinger, 2004, p.176

²³³ Ratzinger, J. 2004, p.103

²³⁴ Iš 20, 3

²³⁵ Ratzinger J., 2004, p.104

veidą kiekvienam tikinčiajam²³⁶. Ratzingeris atmeta visų religijų tariamą lygybę – per Kristų kiekvienam tikinčiajam yra suteikiama tiesos dovana, kuri kitoku būdu neveiks, kaip kitoku būdu neveiks ir krikščioniška meilė²³⁷. Šia logika vadovaujantis Europos Sąjungos plėtra įmanoma tiek, kiek ji yra neatsiejamai susijusi su pačios Krikščionybės kaip išskirtinės kultūros perėmimu, atmetant paviršutinišką galimybę integruotis su kitų religijų kultūromis, jeigu pastarosios nebus pasiruošusios universalios ir objektyvios Tiesos pripažinimui. Europos Sąjungos plėtra bei Europos Sąjungos *acquis* perdavimas derybų bei stojimo į Europos Sąjungą metu įgyvendina šią „atsivertimo“ misiją – naujos Europos Sąjungos šalys „civilizuojamos“, tačiau tai pavyksta tik dalinai, kadangi Europos Sąjungos plėtros procesas neapima dvasinio matmens – ši, kaip ir kitos labiausiai žmogiškos dimensijos (kaip kultūra, švietimas, socialinė politika, šeimos politika, yra mažiausiai *acquis* reglamentuotos), Europos Sąjungos plėtra vyksta iš esmės paviršutiniškai, apimdama tik technologinę pačios Europos Sąjungos veikimo pusę.

Savo ruožtu, S.Huntingtono teigimu, *Islamas* buvo vienintelė civilizacija, kuri bent kelis kartus kėlė pavojų visos krikščionybės egzistavimui²³⁸. Ratzingerio nuomone, pačiam Islamui „nuolat grėsia pavojus prarasti pusiausvyrą, sukelti smurtą ir nusiristi iki paklusnumo bei ritualizmo“²³⁹. Dabartiniu metu įtampos, anot S.Huntingtono, tarp Krikščionybės ir Islamo ir vėl auga, nes musulmonai pirmą kartą pasaulio istorijoje savo skaičiumi pradeda pasivyti katalikus (JAV analitikų teigimu²⁴⁰, per artimiausius 20 metų musulmonų skaičius pasaulyje iššaus 35% - nuo 1,6 iki 2.2 milijardų); savo ruožtu, sekuliarizmo silpnėjimas Turkijoje, bandymai

²³⁶ Ibid., 104

²³⁷ Ibid., p.105

²³⁸ Ibid., p.210. Samuel Huntington pateikia paaiškinimą, kodėl būtent šios dvi religijos yra linkusios išlaikyti nuolatinį konfliktą: abi religijos yra monoteistinės, t.y. negalinčios lengvai priimti viena kitos tikėjimo tiesų; abi taip pat universalios, pretenduojančios į vieną tikrąjį tikėjimą visai žmonijai; abi religijos misionieriškos, skelbiančios šventą tikslą atversti netikėlius į tikėjimą; abi religijos išlaikė iš esmės paralelinius „džihado“ ir „kryžiaus žygių“ konceptus; abi religijos (kaip ir Judaizmas), turi teleologinį istorijos supratimą, tuo tarpui kai kitos religijos remiasi arba į statišką, arba į ciklišką laiko suvokimą

²³⁹ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, p.204

²⁴⁰ <http://pewforum.org/future-of-the-global-muslim-population-about.aspx>

atsisakyti žeminančios Vakarų prašytojos pozicijos ilgainiui gali Turkiją ir vėl „iškelti iki istorinių aukštumų, kaip pagrindinę Islamo šauklę bei svarbiausią Vakarų priešininkę“²⁴¹. Daugelis analitikų šiuo metu kaip tik ir pažymi didėjančią Turkijos vaidmenį (visų pirma ekonominį, tačiau taip pat ir politinį bei karinį) tiek Kaukazo, tiek Balkanų regionuose, augantį „islamistų“, valdančiosios Teisingumo ir vystymosi partijos (AKP), nuosekliai stiprinančios ryšius su musulmonų pasauliu, populiarumą; šiuo metu tik trečdalis Turkijos piliečių pritaria siekiui įstoti į Europos Sąjungą, tuo tarpu 2002 m. tokių buvo daugiau nei 80%, net 86% turkų teigia, jog religija jų gyvenime užima svarbią vietą²⁴². Panašiai religijos ir kultūrinės diplomatijos dėka savo globalinę įtaką Islamo pasauliui šiuo metu stiprina Saudo Arabija ir Iranas²⁴³. Nors iš pažiūros arabų pavasaris demonstruoja demokratijos pergalę regione ar bent jau atskirose jos šalyse, tačiau ši fasadinė pergalė negali paslėpti vis didėjančios Islamo ir jį propaguojančių radikalių politinių grupių įtakos. Paskutinės tendencijos šiame regione tik didina tikimybę, kad Europos Sąjunga greitai savo pašonėje turės daug naujų Iranų, o autokratinį režimą šešėlyje sustiprėję gerai organizuoti Islamo judėjimai dar labiau sustiprins įtampą su krikščioniškais Vakarais. Savo ruožtu, JAV ir sąjungininkų atsitraukimas iš Irako bei Afganistano dar labiau padidins islamistų euforiją bei karingumą. Žinoma, abu Popiežiai iš esmės neatmeta galimybės, jog Europa sugebės sugyventi su Islamu, tačiau tik su viena sunkiai įgyvendinama sąlyga - jeigu abi pusės (tiek Krikščionybė, tiek Islamas) vadovausis dvasinėmis vertybėmis, kurios metapolitinės, universalios ir kurių atrama yra prigimtinė teisė²⁴⁴.

Ratzingerio teigimu, kovos tarp Islamo ir Krikščionybės iš tikrųjų nėra, tačiau vyksta kova tarp dviejų iškraipytų „religinių patologijų“ – „religinio fundamentalizmo bei švietėjiško racionalumo“²⁴⁵. Islamo atstovus labiausiai gąsdina ne Europos krikščioniškumas, o radikalus Europos sekuliarumas,

²⁴¹ Huntington S.P., 1996, p.176

²⁴² Thomas, Scott M. *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics*, Foreign Affairs, November/December 2010, p.95

²⁴³ Thomas, Scott M, 2010, p.100

²⁴⁴ Ratzinger J. *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 2004, p.79

²⁴⁵ Ratzinger J., 2004, p.82

pereinantis į barbariškumą bei pagonybę. Metapolitikos stygius Europos Sąjungoje kelia didžiausią grėsmę būtent santykiuose su kitomis religijomis. Nors globalizacijos sąlygomis ir pastebimas religinis atsigavimas pasaulyje, tačiau šis atsigavimas dažniausiai vyksta fundamentalizmo pagrindu – tiek Islame, tiek Krikščionybėje vis labiau populiarėja fundamentalistiniai judėjimai, tokie kaip karinga islamo atšaka salafizmas ar evangeliškos, pentakostinės krikščionių atšakos²⁴⁶.

Jeigu Europos Sąjungos plėtra į Islamo valstybes, Popiežių manymu, šiuo metu neįmanoma ar beveik neįmanoma, tai kaip Popiežiai mato Europos Sąjungos plėtros į *stačiatikių kraštus* perspektyvas? Vatikano II Susirinkimas, kurio pagrindinis tikslas buvo ekumenizmas²⁴⁷, šiuo klausimu padarė milžinišką įtaką – „po šimtmečių tolimo viens nuo kito ir didėjančio tarpusavio nesusikalbėjimo šiandien padalinti krikščionys vieni į kitus žvelgia ne kaip į priešiškas stovyklas, bet kaip į brolius ir seseris“²⁴⁸, o kitų bažnyčių ar tautų kultūriniai skirtumai po Vatikano II Susirinkimo priimami kaip Šventos Dvasios dovanos, kuriomis ji praturtina vieningą ir visuotinę Bažnyčią²⁴⁹, kadangi ir pati Bažnyčia Šventajame Rašte yra suvokiama kaip šeima²⁵⁰. Savo ruožtu, Jono Pauliaus II teigimu, ekumenizmas nėra šių skirtumų „absorbavimas ar susiliejimas, bet susitikimas tiesoje ir meilėje“²⁵¹. Po Vatikano II susirinkimo „komunija“ tarp visų krikščionių tampa esmine visus krikščionis vienijančia koncepcija²⁵². Dabartiniai skirtumai, įtampos, schizmos, atsimetimai visuotinės Bažnyčios viduje yra suprantami tik kaip laikini, kaip piligriminės kelionės šioje žemėje išdava, tačiau ateityje šie skirtumai bus panaikinti – visiška visų krikščionių komunija yra suprantama kaip eschatologinė viltis²⁵³.

²⁴⁶ Thomas, Scott M. A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics, Foreign Affairs, November/December 2010, p.98

²⁴⁷ Kasper, Walter, 2004, p.6

²⁴⁸ Kasper, Walter, 2004, p.2

²⁴⁹ Ibid., p.4

²⁵⁰ Ibid., p.76

²⁵¹ Enciklika *Slavorum apostoli* 27

²⁵² Ibid., p.51

²⁵³ Ibid., p.71

Tokiu būdu Kristaus prieš mirtį pasakyti žodžiai – „tegu visi būna viena“²⁵⁴ po Vatikano II susirinkimo atveria kelius tolesnei Europos Sąjungos plėtrai visų pirma į krikščioniškus kraštus. Pažymėtina, jog Jono Pauliaus II teigimu, „takoskyra tarp katalikų ir stačiatikių Bažnyčių nėra gili, tuo tarpu iš Reformacijos kilusių Bažnyčių ir bendruomenių atžvilgiu ji siekia kur kas giliau“²⁵⁵. Jonas Paulius II įvairiose savo enciklikose²⁵⁶ stačiatikių bažnyčias yra aiškiai ir nedviprasmiškai įvardijęs kaip „broliškas bažnyčias“, šią sąvoką jis nuolat naudodavo susitikimuose su stačiatikių bažnyčių hierarchais, nors iki pat XX amžiaus pradžios stačiatikius Vakarų tradicijos krikščionys traktavo kaip schizmatikus, net eretikus²⁵⁷. Iš Popiežių dokumentų matoma, jog Šventasis Sostas po Vatikano II susirinkimo pasidarė maksimaliai atviras tiek kitoms krikščionių bendruomenėms, tiek Europos Sąjungos plėtrai į krikščioniškas šalis. Taigi, metapolitiniu lygmeniu Katalikų Bažnyčia skatina Europos Sąjungą plėstis ne tik į Balkanų, bet ir Rytų stačiatikių šalis, kas, aišku, yra naudinga Lietuvai, nuosekliai bandančiai atverti Europos Sąjungos duris tokioms šalims kaip Ukraina, Moldova, Gruzija, ateityje – gal net ir Baltarusijai.

Be abejonės, tokia Šventojo Sosto pozicija komplikuoja Europos Sąjungos santykius ne tik su derybas dėl narystės Europos Sąjungoje pradėjusia Turkija, bet ir santykius su tokiomis Balkanų šalimis kaip Albanija, Kosovas. Europos Sąjungos ir stačiatikių atskyra buvo dar kartą įveikta 2007 m., kai į ES buvo priimtos Rumunija ir Bulgarija (daug anksčiau į ES buvo priimta Graikija), tačiau kaip greitai, kokios sąlygomis bei ar apskritai ar Europos Sąjunga plėsis į kitas stačiatikių Balkanų valstybes, kuriose ilgą laiką dominavo Otomanų imperija – priklausys tiek nuo pačios Europos Sąjungos, tiek nuo šių valstybių pastangų transformuotis pagal Vakarų modelį. Narystės perspektyvą visos Balkanų valstybės gavo dar 2003 m. Salonikų Europos Sąjungos viršūnių susitikime, todėl bent jau teoriškai šių šalių narystei Europos

²⁵⁴ Jn 17, 21

²⁵⁵ Jonas Paulius II, *Žengiant per vilties slenkstį*, Katalikų pasaulis, Vilnius, 1995, p.14

²⁵⁶ *Slavorum Apostoli* (1985, 27), *Ut unum sint* (55f, 60)

²⁵⁷ Kasper, Walter, 2004, p.77

Sajungoje nėra prieštaraujama, tačiau realybė, be abejonės, gali būti sudėtingesnė. Makedonijos – Graikijos ginčas dėl valstybės pavadinimo dar ilgai gali būti patogus pretekstas aktyvesnių plėtros žingsnių nedaryti, musulmoniška Albanija ir Kosovo problema taip pat gali pristabdyti artėjimą prie Europos Sąjungos²⁵⁸, Serbija labai sunkiai gavo šalies-kandidatės Europos Sąjungoje statusą ir, tikėtina, dėl savo požiūrio į Kosovą, postimperinio mąstymo ir stiprėjančių ryšių su antivakarietiškas nuostatas kurstančia Rusija, jos kelias į Europos Sąjungą gali būti apsunkintas. Europos Sąjungos plėtros procesą gali apsunkinti ir vis dar jaučiamos ekonominės ir finansų krizės pasekmės, didėjantys imigracijos srautai į Europos Sąjungą, dabartinis dėmesys arabų revoliucijoms ir pietų kaimynystei, galų gale metapolitinės Europos Sąjungos vizijos stygius. Kita vertus, įvairūs Briuselio žingsniai Balkanų kryptimi rodo principinį atvirumą įgyvendinant Europos Sąjungos plėtrą į šias šalis: 2010 m. lapkričio mėn. Europos Komisija pateikė rekomendaciją Tarybai pradėti derybas dėl narystės Europos Sąjungoje su Makedonija, taip pat siūlymą Juodkalnijai suteikti ES šalies-kandidatės statusą. 2010 m. lapkričio mėn. Europos Sąjungos Taryba panaikino vizų režimą biometrinius pasus turintiems Albanijos, Bosnijos ir Hercegovinos piliečiams. Makedonijos, Juodkalnijos, Serbijos piliečiai vykti be vizų į Europos Sąjungą gali jau nuo 2009 m.. Europos Sąjungos plėtros procesas į Balkanų kiek paspartėjo 2011 m., kuomet Europos Sąjungai pirmininkavimą perėmė Vengrija ir Lenkija, su Kroatija pasirašyta stojimo į Europos Sąjungą sutartis bei jos įstojimas į Europos Sąjungą 2013 liepos 1 d. įkvėps naujų vilčių dėl plėtros į krikščionišką Balkanų regioną.

Daug sudėtingesnė yra anksčiau Sovietų Sąjungai priklausiusių stačiatikiškų valstybių ateitis Europos Sąjungos kontekste – „rytuose mes matome labai išvystytą kultūrą, tačiau ji iš esmės nėra niekada patyrusi nei valstybės atskyrimo nuo religijos, nei modernių laikų Apšvietos poveikio, ir tuo pat metu yra ryškiai pažymėta 50-70 metų komunizmo poveikio žyme,

²⁵⁸ Tuo pat metu paspartintam katališkos Kroatijos ar protestantiškos Islandijos įstojimui, žinoma, niekas (bent jau politiniame lygyje) neprieštarauja

<...> todėl susivienijimas su jais pareikalaus laiko ir kantrybės, savo ruožtu kantrybė yra jaunesnioji vilties sesuo“²⁵⁹. Yra ir kiti fundamentalius skirtumai: Vakarų Krikščionybėje vyrauja personalizmas, asmeninis santykis su Dievu, gerbiamas žmogaus orumas, egzistuoja aiškios ribos tarp gėrio ir blogio, tuo tarpu rytuose populiariesnis „azijietiškas misticismas“, kuriame žmogus kaip asmenybė ištirpsta, kuomet skirtumai tarp gėrio ir blogio yra reliatyvūs, nes tiek gėris, tiek blogis galiausiai dialektiškai susilieja – „nesuskaičiuojami tūkstančiai komunizmo aukų yra šios filosofijos rezultatas“²⁶⁰. Tik Vakarų krikščionybėje kultūra ir religija yra atskirtos, tačiau kituose regionuose kultūra ir religija sudaro natūralią jungtį, todėl tokiose kultūrose, kaip stačiatikių Rusijoje, atvirumas kitoms religijoms, tarp jų ir Vakarų krikščionybei, ekumeniškumo laipsnis yra žymiai mažesnis²⁶¹, religinė laisvė yra labai suvaržyta, ir tai apsunkina Rytų stačiatikių integraciją į Vakarus.

Vietoje įsiliejimo į Vakarų Krikščionybės erdvę Rusija jau gerą dešimtmetį siekia tapti Rytų stačiatikių traukos centru, pačia svarbiausia stačiatikių valstybe Rytuose, tuo sukeldama įtampas ne tik su kaimynėmis šalimis, kurios yra suformavusios nacionalines Bažnyčias, tačiau ir su Vakarų Krikščionybe. 2012 m. su antivakarietiška retorika „sugrįžęs“ Putinas palaidojo paskutines viltis dėl greito Rusijos suartėjimo su Vakarais. Rusijos atsivėrimas Vakarams buvo ir išlieka Katalikų Bažnyčios apmąstymų ir strategijų Rytuose esminė mįslė ir užduotis. Viena iš paskutinių Jono Pauliaus II svajonių buvo susitikimas su Rusijos Patriarchu Aleksijumi II. Joną Paulių II į Rusiją pakvietė Gorbačiovas savo istorinio vizito į Vatikaną metu, kurį daugelis analitikų įvertino kaip „galutinį pasidavimą“ Šventajam Sostui jo kovoje su komunizmu; tačiau Gorbačiovas, manoma, puikiai žinojo, jog be Rusijos Stačiatikių Bažnyčios pritarimo toks kvietimas iš esmės negalioja. Jonas Paulius II bandė surengti susitikimus su Aleksijumi II 1996 metais Vengrijoje, 1997 metais Vienoje, 2000 metų birželio 6 d. tikėjosi išgirsti kvietimą

²⁵⁹ Kasper, Walter. *That They May All Be One: To Call To Unity Today*, New York: Burns Oates, 2004, p.6

²⁶⁰ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004, žr. p.46-48

²⁶¹ Ratzinger, J., 2004, žr.p.55-59

apsilankyti Rusijoje iš tuo metu Vatikane besilankančio Rusijos Prezidento Vladimiro Putino, tačiau taip ir nesulaukė; tuo tarpu Rusijos stačiatikių lyderis Aleksijus II rodė atvirą priešišumą Jono Pauliaus II ekumeninei dvasiai, argumentuodamas tai „katalikų prozelitizmu“²⁶². Benediktas XVI taip pat iki šiol nesulaukia tokio kvietimo iš Stačiatikių Bažnyčios, nors su naujuoju Rusijos prezidentu Medvedevu jau matėsi net du kartus (2009 bei 2011 m.). Vienintelė atsiradusi viltis šiame kontekste – Rusijos stačiatikių vadovo vizitas į Lenkiją 2012 m., kuris galėtų tapti naujo dialogo pradžia²⁶³.

Ši Rusijos stačiatikių ir Romos katalikų nesantaika turi tūkstantmetes šaknis, tačiau ji ypač pagilėjo Stalino metais, kai popai buvo dar labiau pajungti partijos tarnystei, o iš rusų Katalikų Bažnyčios, kuri Stalino laikais buvo sunaikinta, atimta daug bažnyčių, kuriose įsikūrė popai, ir šiandien jie tikrai nenorėtų jas grąžinti²⁶⁴. Rusijos stačiatikiai taip pat negali susitaikyti su LDK bei Austrijos-Vengrijos imperijų kūrimu – unitų ar Rytų apeigų katalikų Bažnyčia, kuri pripažįsta Popiežiaus viršenybę - pvz. net Ukrainos stačiatikiai Ukrainos unitų Bažnyčią laiko penktąja Vatikano kolona²⁶⁵. Unitų Bažnyčios iškilimas po Sovietų Sąjungos žlugimo Ukrainoje bei Rumunijoje, unitams atgavus įtaką bei neteisėtai per sovietų laikus užgrobtą bažnytinį turtą, apsunkino dialogą tarp Romos ir stačiatikių bažnyčių²⁶⁶. Nors Šventasis Sostas unitus laiko jungiamąja grandimi ar net susivienijimo modeliu su stačiatikių bažnyčiomis (išlaikant apeigų specifiškumą, tačiau pripažįstant Popiežiaus pirmumą), tačiau iš esmės iki šiol stačiatikių bažnyčios į unitus žiūri kaip į išdavikus, grėsmę ir kliūtį bendraujant su Šventuoju Sostu²⁶⁷. Pažymėtina, kad rytų stačiatikių bažnyčios atmetė ir „broliškų bažnyčių“ koncepciją, kurią paskelbė Vatikano II susirinkimas²⁶⁸. Dabartinė Rusijos stačiatikių bažnyčia, vienijanti septyniolika tūkstančių šventikų, du tūkstančius trys šimtus diakonų,

²⁶² Ibid., p.172-174

²⁶³ kuriame, beje, Lietuva, galėtų užimti labai svarbią vietą

²⁶⁴ Ibid., p.174

²⁶⁵ Ibid., p.175

²⁶⁶ Kasper, Walter. *That They May All Be One: To Call To Unity Today*, New York: Burns Oates, 2004, p.17

²⁶⁷ Kasper, Walter. *That They May All Be One: To Call To Unity Today*, New York: Burns Oates, 2004, p. 86-87

²⁶⁸ Kasper, Walter, 2004, p.88

keturis šimtus aštuoniasdešimt vienuolynų, tikisi atgaivinti senąją Rusijos mesianizmą, įgyvendinti savo svajonę apie Trečiąją Romos Imperiją²⁶⁹. Rusijos stačiatikių bažnyčios įtaka valdžiai Rusijoje nuolat stiprėja, ji imasi „vienijančio vaidmens tiek Rusijos vidaus, tiek užsienio politikoje, siekdama įtvirtinti savo globalų dominavimą“²⁷⁰, tuo labiau, kad pastaruoju metu Putinas imasi dar labiau stiprinti savo režimo ryšius su šia bažnyčia, kas tiesiogiai prieštarauja esminiems Vakarų Krikščionybės principams. Be abejonės, tol, kol Rusijos stačiatikiai vadovausis tokiomis intencijomis, tol Šventojo Sosto bandymai užmegzti ekumeninį dialogą su jais bus vargu ar sėkmingi; atitinkamai bus apsunkintas ir Europos Sąjungos dialogas su Rusija. Laikas parodys, kaip ilgai Rusijos stačiatikiai bei valdžia priešinsis susitaikymui su savo broliais ir seserimis krikščionimis Vakaruose, tačiau, be abejonės, šis kultūrinis, religinis ir geopolitinis susitaikymas turėtų reikšmingos įtakos visam Rytų Europos stačiatikių regiono integravimuisi į Europos Sąjungą.

Apibendrinant, Katalikų Bažnyčią, be abejonės pasisako iš esmės už nuolatinę Europos Sąjungos plėtrą, nes pati Krikščionybė yra iš prigimties universali religija, kuri naikina sienas tarp tautų – su Kristaus atėjimu „kiekvienas gali priklausyti šiam Dievui, visiems žmonėms leista bei jie gali tapti jo žmonėmis“²⁷¹, tačiau tuo pat metu, abiejų Popiežių nuomone, Europos Sąjungos plėtra turi apsiriboti Krikščionybės ribomis. Metapolitinė Katalikų Bažnyčios vizija yra pakankamai aiški – suvienyti visus Europos krikščionis – tiek katalikus, tiek protestantus, tiek stačiatikius - bendrai veiklai, atitinkamai išplečiant ir Europos Sąjungą tiek į visas krikščioniškas Balkanų šalis, tiek į Rytų stačiatikių valstybes (Ukraina, Moldova, Baltarusiją, Gruziją, Armėniją), paliekant klaustuką ties Rusija, kurios stačiatikių bažnyčia sąmoningai ir nuosekliai šiam procesui priešinasi, o pačioje Rusijoje dėl demografinių tendencijų musulmonų skaičius sparčiai didėja - kai kurių analitikų teigimu,

²⁶⁹ Weigel G., *The Cube and the Cathedral: Europe, America, and Politics Without God*, Basic Books, New York, 2005, p.175

²⁷⁰ Thomas, Scott M. A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics, *Foreign Affairs*, November/December 2010, p.96

²⁷¹ Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, p.155

2050 metais Islamas Rusijoje jau bus dominuojanti religija²⁷² (Rusijoje musulmonų skaičius 2030 m. turėtų padidėti keliais milijonais - iki 18,6 milijonų 2030 m., tuo tarpu krikščionių skaičiai Rusijoje mažėja lygiais tokiais pat skaičiais – maždaug po 0,6% per metus²⁷³). Savo ruožtu, Benediktas XVI aiškiai atmeta galimybę Europos Sąjungai plėstis į Islamo valstybes – nei Krikščionybės, nei Islamo valstybių atstovai nėra tokiam iššūkiui pasiruošę ir artimiausioje perspektyvoje ši situacija turbūt nesikeis.

Užsienio ir saugumo politikos klausimais COMECE abiejų Popiežių pontifikatų metu ragino Europos Sąjungą imtis ypatingo globalinio vaidmens išsaugant pasaulyje taiką, „kadangi pati Europos Sąjunga yra gimusi iš noro užbaigti karus ir smurtą“²⁷⁴, todėl Europos Sąjunga turi tęsti pastangas globaliniu lygiu drausti branduolinių ginklų platinimą, ginklų prekybą konfliktų zonose, uždrausti nežmogišką vaikų karių fenomeną, pėstininkų minas, visapusiškai remti žmogaus teises ginančias organizacijas, neleisti pažeisti žmogaus ir mažumų (įskaitant ir religinių) teisių, skatinti tarpkultūrinį, religinį dialogą, priešintis fundamentalizmu grįstam terorizmui, visapusiškai puoselėti žmogaus orumą²⁷⁵. Įsigaliojusi Lisabonos sutartis suteikia šiose srityse Europos Sąjungai daugiau veiklos instrumentų (Europos Sąjungos Išorinių veiksmų tarnyba, vieningas Europos Sąjungos išorinių veiksmų atstovavimas ir t.t.), tačiau Europos Sąjungai gebėjimas efektyviai užtikrinti taiką už jos ribų vis dar yra tolimos ateities siekinys. Nors Europos Sąjungos vaidmuo vykdant atskiras civilines taikos misijas (Gruzija, Balkanai) išaugo, tačiau taikos palaikymo ar taikos įgyvendinimo srityje Europos Sąjunga vis dar daro tik pirmuosius žingsnius. Didžiausią įtampą Šventojo Sosto santykiai su Vakarų pasauliu, ypač JAV bei kai kuriomis Europos Sąjungos šalimis („Naująja Europa“) pasiekė Irako karo metu – Šventasis Sostas nepalaikė jokių kariaujančių pusių nei pirmojo²⁷⁶, nei antrojo Irako karo metu, kadangi, kaip

²⁷² <http://english.pravda.ru/history/21-07-2008/105837-russiaislam-0/>

²⁷³ <http://pewforum.org/future-of-the-global-muslim-population-about.aspx>

²⁷⁴ Van Luyn A.H. *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.64

²⁷⁵ Van Luyn, 2009, p.64-67

²⁷⁶ <http://www.cjd.org/paper/jp2war.html>

teigė Jono Pauliaus II savo laiške George W. Bušui, „karas visada yra pralaimėjimas žmogiškumui“ („war is always a defeat for humanity“) ²⁷⁷. Jonas Paulius II lygiai taip pat atmetė tuo metu jam JAV neokonservatorių aktyviai peršamą idėją dėl preventyvaus karo priimtino Bažnyčiai. Šventasis Sostas tuo metu siekė gilesnio ekumeninio dialogo su Islamu²⁷⁸, todėl baiminosi, kad karinis konfliktas ne tik šį dialogą apsunkins, bet ir dar labiau sustiprins radikaliąsias Islamo jėgas, kas, iš esmės ir įvyko – radikalūs islamistai šiuo metu yra dar labiau sustiprėję bei išplitę įvairiose Islamo šalyse nei prieš Irako ar Afganistano karus. Pagal krikščionišką „teisingo karo doktriną“ dar nuo Šv. Augustino laikų Bažnyčia pateisindavo karinius veiksmus tik tokiu atveju, jeigu karas yra gynybinis, jeigu jėgos panaudojimas gali būti sėkmingas, jeigu visos ne karinės priemonės yra pilnai išnaudotos - deja, nei JAV, nei jos sąjungininkams Europoje šių sąlygų pilnai prieš karą Irake nepavyko įvykdyti, ką tuo metu nedviprasmiškai konstatavo Šventojo Sosto atstovai²⁷⁹. Šventasis Sostas taip pat reikalavo, jog bet kokie kariniai veiksmai būtų visapusiškai sankcionuoti Jungtinių Tautų. Šventasis Sostas laikėsi nuomonės, kad antrojo Irako karo galima buvo išvengti, jeigu būtų toliau kantriai naudojamos visos įmanomos priemonės, jeigu būtų suburta atitinkama tarptautinė koalicija, jeigu toliau būtų vykdomos tarptautinės inspekcijos Irake – tokias nuostatas Jonas Paulius II išdėstė laiške George W. Bušui 2002 spalio 21 d.²⁸⁰

Šventasis Sostas nebuvo toks kritiškas Libijos karo metu, kadangi daugelis aukščiau minėto „teisingo karo“ sąlygų buvo įvykdyta, tačiau ir šiuo atveju Popiežius Benediktas XVI pabrėžė būtinybę kuo greičiau pasiekti taiką, suvienyti visuomenę solidarumo ir žmogaus orumo pagrindais, atsisakyti skaldančios prievartos, neapykantos ir smurto, kurio vietą turi kuo greičiau užimti dialogas ir diplomatija²⁸¹. Savo ruožtu, ir išpliekusio Sirijos konflikto

²⁷⁷ Nicholson J. *The United States and the Holy See: the Long Road*. Rome: Trenta Giorni Societa Cooperativa, 2004, p.70

²⁷⁸ Nicholson J., 2004, p.85

²⁷⁹ Ibid., p.90

²⁸⁰ Ibid., p.89

²⁸¹ *Messaggio Urbi et Orbi del Santo Padre Benedetto XVI*, Pasqua 2011, http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/urbi/documents/hf_ben-xvi_mes_20110424_urbi-easter_it.html

atžvilgiu Šventasis Sostas aiškiai pasisako už politinį, bet ne karinį sprendimą²⁸². Žinoma, Šventojo Sosto pozicija Bendrosios užsienio ir saugumo politikos klausimais nėra labai išsami ir detali. Šventasis Sostas labiau susitelkęs į metapolitinių principų gynimą užsienio ir saugumo politikos kontekste. Šventojo Sosto nuomone, Europos Sąjungos užsienio ir saugumo politika turi būti nukreipta į šių principų įgyvendinimą, ji turi prisidėti prie žmogaus orumo, bendrojo gėrio, solidarumo skatinimo.

Europos Sąjunga savo *globalinėje išorinėje ekonominėje politikoje*, COMECE nuomone, turi vadovautis dviem esminiais dvasiniais principais: „liberalitas“ („kilnumas, gerumas“) bei „magnanimitas“ („didžiadvasiškumas“) – būtent šiais principais vadovaudamasi Europos Sąjunga privalo sukurti tokia daugiašalės globalios ekonomikos sistemą, kuri būti teisinga silpnoms ir besivystančioms šalims, kadangi krikščionys yra „neturtingųjų ambasadoriai“, kuriuose jie atpažįsta Kristų²⁸³. 2000 m. Briuselyje vykusiam COMECE susitikime Europos Sąjungai iškeltas tikslas – sukurti tokią globalią prekybos sistemą, kuri sukurtų vystymosi galimybes silpniausiems; savo ruožtu, Europos Sąjunga turi ypatingą atsakomybę reformuoti, atnaujinti tarptautines organizacijas taip, kad jos atitiktų šiandienos globalizacijos iššūkius²⁸⁴. Visi ligšioliniai Europos Sąjungos bandymai sėkmingai užbaigti Dohos derybų rundą kol kas baigėsi nesėkme, o ar atsinaujinusi Europos Sąjunga po Lisabonos sutarties įsigaliojimo suras savyje naujų jėgų pademonstruoti Vyskupų taip vertinamą „didžiadvasiškumą“ ateityje, parodys tik laikas. Kol kas Europos Sąjungos išorės prekybos politikoje dominuoja iš esmės nacionalinės darbotvarkės, t.y. Dohos derybose įsiklausoma visų pirma į protekcionistinius nacionalinius interesus, todėl nemaža dalis Europos Sąjungos šalių, tarp jų ir Lietuva, nesuteikia Komisijos derybininkams pakankamos veiksmų laisvės, kad būtų pasiektas esminis lūžis derybose su besivystančių šalių grupe. Benediktas XVI atkreipia dėmesį, kad tarptautinėje

²⁸² <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2012/Oct-16/191642-pope-to-send-a-delegation-to-damascus-vatican.ashx#axzz2B0d0jVIQ>

²⁸³ Mt 25

²⁸⁴ Van Luyn A.H., 2009, p.76

prekyboje vis dar galioja „naujos kolonializmo formos ir išlieka priklausomybė nuo senų ar naujų užsienio galybių“²⁸⁵, kuri vis dar galioja tiek dėl turtingesnių šalių egoizmo bei protekcionizmo, tiek dėl nepriklausomybę iškovojusių šalių neatsakingumo. Dar 1950 m. gegužės 9 d. Robert Shumano plane kaip vienas pagrindinių siekių buvo paskelbtas „Afrikos vystymasis“, kurį įgyvendinant Europos Sąjunga turi visų pirma priimti kuo daugiau Afrikos šalių į Pasaulio Prekybos Organizaciją (PPO), kadangi skurdo šiame kontinente daugiausia²⁸⁶. Šiuo metu apie ketvirtadalis visų Afrikos šalių²⁸⁷ vis dar nepriklauso PPO. Visos subsacharinės Afrikos (neskaitant Pietų Afrikos Respublikos) BVP 2005 metais buvo mažesnis už Taivano BVP²⁸⁸, daugelis Afrikos gyventojų per dieną uždirba mažiau nei vieną dolerį²⁸⁹. Jono Pauliaus II aktyviai pasisakė dėl didesnio Europos Sąjungos aktyvumo vystomojo bendradarbiavimo klausimais – jo teigimu, niekas negali likti abejingas, kai du trečdaliai pasaulio gyvena skurde, kuris pats savaime yra žmogiškumo trūkumas²⁹⁰. Žinoma, verta objektyviai pastebėti, kad labiausiai neturtingoms Afrikos, Karibų baseino bei Ramiojo vandenyno (ACP²⁹¹) šalims Europos Sąjunga 2003m.-2008 m. skyrė net 42% savo viso vystomojo biudžeto (palyginimui - 11% Rytų kaimynystės bei NVS šalims, 16% Pietų kaimynės)²⁹². Tačiau, Jono Pauliaus II teigimu, Europos Sąjungos teikiama vystomoji pagalba, negali būti moraliai žlugdanti, ji neturi kurti išlaikytinio komplekso –Popiežius priminė, jog „joks individas neturi būti matomas tik kaip pagalbos objektas, kiekvienas žmogus taip pat yra

²⁸⁵ Ratzinger J. *Žemės druska: krikščionybė ir katalikų Bažnyčia XXI amžiuje*. Vilnius: Alma littera, 2007, p.17

²⁸⁶ Van Luyn A.H., 2009, p.76-77 (2008 m. liepos 23 duomenys, žr.

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm 2010-04-01)

²⁸⁷ 2009 m. PPO duomenimis narėmis nėra šios Afrikos šalys: Alžyras, Komorų sąjunga, Ekvatoriaus Gvinėja, Eritrėja, Etiopija, Liberija, Libija, Sao Tome ir Principe, Seišeliai, Somalis, Sudanas, Vakarų Sachara; visos minėtos šalys, išskyrus Eritrėja, Somali ir Vakarų Sacharą yra stojimo į PPO procese. Tačiau dar daugiau šalių ne PPO narių, visgi, yra Azijos kontinente (įskaičiavus visas saleles – apie 38 proc. ne PPO), Afrika – apie 22 proc. ne PPO narių, tačiau pagal skurdo lygį Afrika pirmauja.

²⁸⁸ Van Luyn A.H., 2009, p 173

²⁸⁹ Ibid., p.173

²⁹⁰ Dupuy A. *Pope John Paul II and the Challenges of Papal Diplomacy: Anthology (1978-2003)*, Vatican City: The Pontifical Council for Justice and Peace, 2003, p.32

²⁹¹ African, Caribbean and Pacific Group of States (šiuo metu 79 šalys, iš jų 48 – Afrikos, 16 – Karibų, 15 – Ramiojo vandenyno šalių)

²⁹² *Getting Acquainted: Setting the Stage for Democracy Assistance: Democracy Support in the EU External Relations*, Brussels: Office for Promotion of Parliamentary Democracy, 2010, p.75

subjektas su realiomis teisėmis bei pareigomis, todėl žmonių gebėjimas veikti patiems turi būti apsaugotas bei sustiprintas“²⁹³.

Po 2009 m. priimto Europos Sąjungos demokratijos veiklos plano ir ypač po revoliucijų audros Artimuosiuose Rytuose, Šiaurės Afrikoje išaiškėjo, jog iki šiol didžioji dalis Europos Sąjungos paramos buvo teikiama tik vardan socialinių ir ekonominių tikslų, visiškai nebandant jų susieti ir konkrečiais įsipareigojimais politinėje, žmogaus laisvių, žmogaus orumo, demokratijos srityse; taigi, galima teigti, kad ši parama neatitiko Šventojo Sosto metapolitikos. Tampri sąsaja su „politiniu kriterijumi“ padėjo Vidurio Europos ir Baltijos šalims sukurti politines, visuomenines sąlygas ekonominiams-socialiniams pokyčiams, užtikrino jų negrįžtamumą, tuo tarpu Afrikos ar tokių šalių kaip Rusijos ir Kinijos atžvilgiu iki šiol taikomi dvigubi standartai, kas leidžia šioms autokratijoms ne tik nepaisyti krikščioniškų metapolitikos, demokratijos principų, bet ir aktyviai skatinti antidemokratinės, antikrikščioniškos, nehumaniškos tendencijas ne tik savo, bet ir kaimyninėse šalyse. Nepaisant visos iškilios demokratinės Europos Sąjungos retorikos, 1996-2006 m. demokratijai, žmogaus teisėms buvo skirta tik 0,7% viso išorinių Europos Sąjungos programų lėšų²⁹⁴. Beje, panašiai ir Jungtinėse Tautose įtvirtinti Tūkstantmečio vystymosi tikslai („MDG“) iki šiol neapima politinių, demokratinų, žmogaus teisių klausimų. Taigi, tiek Europos Sąjunga, tiek Jungtinės Tautos savo išorinėje vystymo politikoje žmogų iki šiol traktuoja, galima sakyti, marksistiškai - kaip visų pirma materialią, o ne dvasinę, tam tikras teises turinčią būtybę.

Migracijos srityje COMECE abiejų Popiežių pontifikatų metu pasisakė už krikščionišką Europos Sąjungos atvirumą politiniams ir ekonominiams imigrantams iš trečiųjų šalių, „visiškiems vargšams ir iš esmės visiškai užmirštiems“ (COMECE ypač akcentavo pabėgėlius iš Afrikos²⁹⁵). Bažnyčios

²⁹³ Dupuy A., 2003, p.351

²⁹³ Ibid. Žr.P.175-177

²⁹⁴ *Getting Acquainted: Setting the Stage for Democracy Assistance: Democracy Support in the EU External Relations*, Brussels: Office for Promotion of Parliamentary Democracy, 2010, p.20

²⁹⁵ Van Luyn A.H., 2009, p.17 (COMECE vadovas tai grindžia Jėzaus Kristaus įsakymu (Jn 15, 12): „Tai mano įsakymas, kad vienas kitą mylėtumėte, kaip aš jus mylėjau“)

teigimu, efektyvus solidarumas su užsieniečiu, alkstančiu, ištroškusiu, ligotu, vargstančiu išlieka „didelis iššūkis“, todėl Europos Sąjunga viso pasaulio mastu turi pasiūlyti „išmintingas prieglobsčio ir svetingumo formas“²⁹⁶. Be abejonės, tai negali ir neturi būti daroma atsisakymo nuo krikščioniškų vertybių sąskaita, kaip buvo pabrėžiama ankstesniuose skyriuose - atvirkščiai, atsisakius krikščioniškų vertybių migracijos poveikis pačiai Europos Sąjungai gali būti lemtingai neigiamas. Europos Sąjunga turi būti atvira migracijai iš kitų šalių, regionų, kultūrų, tačiau tuo pat metu gausėjantys migrantų skaičiai negali būti pretekstu Europos Sąjungai atsisakyti savo krikščioniško identiteto – atvirkščiai, jo puoselėjimu ir įtvirtinimu Europos Sąjunga turėtų aktyviai užsiimti, skleisti jį ir atvykusių migrantų tarpe, aktyviai juos integruoti. Kraštutinumai, kaip visiškais reliatyvizmas, atvykusių kultūrų nekritiškas priėmimas, juolab Kristofobija, nėra tinkamas atsakas į didėjančius migracijos srautus, kaip, beje, ir Europos Sąjungos išorinių ar vidinių sienų uždarymas, kas išryškėjo Libijos krizės metu. Europos Sąjunga turi taip pat kovoti ir su šiuolaikinėmis vergovės formomis, susijusiomis su nelegalia imigracija – „per pastarąjį dešimtmetį tūkstančiai moterų ir vaikų per prievartą tampa prostitucijos aukomis“, dėl vertybinio reliatyvizmo prekyba žmonėmis pastaruoju yra viena labiausiai augančių nusikalstamumo rūšių.

²⁹⁶ Van Luyn A.H., 2009, p.18

2. LIETUVOS EUROPOS METAPOLITIKA

Šioje darbo dalyje bus bandoma suprasti kokia galėtų būti Lietuvos Europos metapolitika, koku mastu ji galėtų atitikti Šventojo Sosto Europos metapolitikos principus?

Tačiau prieš pradedant šią temą nagrinėti, būtina atsakyti į klausimą *kodėl* Lietuvai svarbu sukurti savo metapolitiką? Kodėl ši politika turi remtis Bažnyčios socialine doktrina, kai pati Lietuva yra sekuliari valstybė? Ar neužtektų demokratijos, tautų apsisprendimo ir kitų sekuliarių principų pagrįsti Lietuvos metapolitiką? Po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuvos Europos politika ir taip buvo vadinama vertybine, ar šiai vertybinei politikai tikrai būtinas krikščioniškas pagrindas? Kokią naudą Lietuvai, jos sekuliariems piliečiams duotų tokia krikščioniška metapolitika?

Europos Sąjungos metapolitinis kultūrinis vientisumas kaip geopolitinis Lietuvos interesas. Jeigu pritartume pirmoje darbo dalyje išdėstyta Popiežių nuomonei, kad Europa yra visų pirma kultūrinė, o ne geografinė sąvoka, o krikščionybė yra vienas svarbiausių Europos Sąjungą vienijančių veiksnių, tuomet Lietuvai kaip Europos Sąjungos pakraščio valstybei krikščionybė būtų svarbi pamatinė metapolitinė terpė, vienijanti ją su Europos Sąjunga. Net ir bandant pagrįsti Europos Sąjungos tapatumą tik sekuliariais saitais - Europos Sąjungos teise, integruota ekonomika, panašia politine ar socialine sąranga - tektų pripažinti, kad krikščionybė sukuria vieningą metapolitinį, kultūrinį pagrindą šių sekuliarių vertybių ar instrumentų egzistavimui, o sąmoningas krikščionybės neigimas sumažina kultūrinį bei metapolitinį Europos Sąjungos vientisumą. Atsisakius krikščionybės kaip esminio vienijančio faktoriaus Europos Sąjunga būtų kitokia. Jeigu ne krikščionybė, tai 1963 m. pateikusi prašymą dėl narystės Turkija dėl geopolitinių, saugumo ar net ekonominių interesų jau seniai galėjo būti Europos Sąjungos narė, o integracija su Mažąja Europos valstybėmis taip pat būtų žymiai gilesnė. Vargu ar Vidurio Europos bei

Baltijos šalys taip greitai būtų tapusios Europos Sąjungos dalimi, jeigu ne krikščioniškas šių valstybių identitetas bei krikščioniško pasaulio siekis atstatyti savo vienybę, ko taip aktyviai savo pontifikato metu siekė Jonas Paulius II. Krikščionybė nukreipia ir tolesnę Europos Sąjungos plėtrą Lietuvai kultūriškai artimų valstybių link, palengva transformuodama ir konsoliduodama šią vertybiškai palankią bei artimą Lietuvai erdvę pagal Europos Sąjungoje įtvirtintus civilizacinius standartus. 2013 m. liepos 1 d. įvyksiantis Kroatijos įstojimas į Europos Sąjungą dar kartą pagrindžia šią Europos Sąjungos politikos tendenciją - tuo tarpu derybos su musulmoniška Turkija, nors ir pradėtos vienu metu su Kroatija, beviltiškai atsilieka.

Sumenkėjus metapolitinio dėmens svarbai Europos Sąjungos išorės politikoje vis labiau išsigalėtų vadinamoji „pragmatinė“ Europos Sąjungos politika, sekuliarūs Europos Sąjungos interesai, ekonominiu pagrindu būtų sukuriami vis daugiau Europos Sąjungos aljansų su trečiosiomis šalimis nepaisant kultūrinio šių šalių identiteto – ši tendencija, be abejo, didėja sulig Europos Sąjungos dekristianizacija, tačiau kultūrinis metapolitinis vientisumas vis dar yra svarbus. Savo ruožtu, krikščioniškas metapolitinis Europos Sąjungos matmuo sukuria kultūrinį artumą, garantuoja santykių su kaimyninėmis (ar labiau nutolusiomis) krikščioniškomis šalimis ilgalaikę sėkmę, kadangi bendravimas (ar integracija) vyksta toje pačioje metavertybių skalėje, net jeigu ir kasdieniai šalių interesai ar politika dabartiniu metu išsiskiria. Krikščionybė kaip metapolitinis Europos Sąjungos pagrindas sustiprina vidinę motyvaciją Europos Sąjungai plėstis į tokias sau panašias Europos šalis ir tomis narystės kriterijų sąlygomis, kurias pati Lietuva jau yra priėmusi (įskaitant pagarbą žmogaus orumui, žmogaus teisėms ir laisvėms, pagarba religijos ir kitoms laisvėms, kurios mažiau populiarios tiek Islamo, tiek postsovietinėse Rytų krikščionybės valstybėse).

Atsisakius krikščionybės kaip moralinio metapolitinio vektoriaus Europos Sąjunga pamažu praranda vidinę motyvaciją judėti viena kryptimi, prarandamas gebėjimas suvokti Europos Sąjungą strategiškai, matyti šį pasaulį metapolitiškai, kas savaime veda prie Europos Sąjungos dezintegracijos,

kadangi tokiu atveju į pirmą planą iškeliami individualūs ar net savotiškai „pagoniški“ atskirų Europos Sąjungos šalių, institucijų, asmenų, politinių ar ekonominių grupių interesai. Atitinkamai, tai sudaro visas sąlygas Europos Sąjungoje vyraujantiems interesams susikirsti ir su Lietuvos interesams, sukuria aplink Lietuvą strateginį nestabilumą, geopolitinės situacijos lakumą, kuriame laimi „stipriausieji“, nes anksčiau buvusios metapolitinės bendros žaidimo taisyklės pamažu pritaikomos prie sekuliarių „svarbesnių“ šalių interesų ar politikos. Postkrikščioniškoje Europoje niekas negali duoti Lietuvai garantijos, kad jos esminiai, gyvybiniai interesai bus išsaugoti. Didesnė teisinė ar ekonominė Europos integracija, kuri paprastai vykdoma krizės atveju, negali sustabdyti dvasinės Europos dekonstrukcijos, atvirkščiai – gali ilgainiui ją dar labiau paskatinti. Europos Sąjungos teisės viršenybė negali ilgainiui išgyventi be ontologinių, moralinių pagrindų, nes atsisakius ontologinės realybės pradeda veikti destruktinės, išcentrinės vartotojiškos jėgos, kurios ilgainiui atveda prie pavojaus paties žmogaus žmogiškumui, Europos europietiškamui bei Lietuvos suverenumui, nes pati Lietuva yra per mažas geopolitinis vienetas, kad šiems susikertantiems interesams pasipriešintų. Lietuva be savo metapolitikos Europos Sąjungoje šiuo metu iš esmės vykdo technokratinę akomodacijos politiką, kurios esmė – „neišsišokti“, neiškelti galvos aukščiau kartelės, kurią tokioms valstybėms kaip Lietuva nustatė didžiosios Europos Sąjungos (ar kitos kaimyninės) valstybės, vis labiau ginančios savo nacionalinius interesus postmodernioje erdvėje. Iš Europos Sąjungos Lisabonos sutartyje pašalinta metapolitinė realybė yra lyg didelis ledkalnis, kuriam traukiantis iš jūros gelmių išlenda senas, pagoniškas hipernacionalizmas, besiremiantis supopuliarinta Nietzsche filosofija, kurio, savo ruožtu, dėka Europoje buvo kilęs ne vienas karas, o tokios valstybės kaip Lietuva paprastai prarasdavo savo valstybingumą.

Apibendrinant, krikščioniškas metapolitinis kultūrinis vientisumas atitinka Lietuvos geopolitinius interesus Lietuvai dalyvaujant ES plėtros ar išorės politikoje, sukuria Lietuvos pranašumą prieš likusias regiono valstybes,

neturinčias tokių tvirtų metapolitinių saitų su Europos Sąjunga kaip Lietuva, apriboja sekuliaraus destruktinio nacionalizmo veikimą Europos Sąjungoje.

Europos Sąjungos metapolitinis kultūrinis vientisumas – pamatas vidinei Europos ir Lietuvos tapatybei bei integralumui. Krikščionybė sustiprina ne tik išorinės Europos Sąjungos politikos vientisumą, suteikia jai vieningą geopolitinę kryptį, tačiau taip pat ir padidina *vidinį Europos Sąjungos integralumą*. Krikščionybė sukuria vieningą metapolitinę atskaitos sistemą Europos Sąjungos šalių vienybei – bendri metapolitiniai principai sukuria galimybę Europos Sąjungos šalims kalbėtis „ta pačia banga“ – žmogaus orumas, solidarumas, subsidiarumas, teisės viršenybė, lygybė, teisingumas, kitos krikščioniškos vertybės sukuria vieningą kultūrinę atskaitos sistemą, į kurią remiasi kasdienė Europos Sąjungos politikos praktika. Šios vertybės užtikrina stabilią politinę aplinką Lietuvai, sumažina vidines grėsmes jos valstybingumui Europos Sąjungos viduje. Šių principų (ar jų pamato – krikščionybės) praradimas ilgainiui panaikintų šią bendrą atskaitos sistemą ir didintų nesusikalbėjimą, įtampas Europos Sąjungoje, gal net grėstų jos dezintegracijai – šiuos ženklus jau ir šiandien vis dažniau pastebime. Krikščionybė kaip metapolitinis Europą vienijantis pagrindas sumažina moralinį reliatyvizmą, kuris, savo ruožtu, nukrikščionintoje Europos Sąjungoje vis labiau atveria kelius žmogaus orumo nuvertinimui, nihilizmui, vertybiniam cinizmui, atitinkamai – ir žmogaus proto patologijomis, autokratijai ir anarchijai, visuomenės radikalėjimui, kuris gali būti pražūtingas tiek Europos Sąjungai, tiek Lietuvos visuomenei. Pastaruoju metu didėjantis Lietuvos piliečių nusivylimas demokratine sistema ir rinkos ekonomika²⁹⁷ taip pat gali būti susijęs su Lietuvoje vis labiau įsitvirtinančiu neoliberalizmu, „pragmatine“ politika, tradicinės krikščioniškos metapolitikos neigimu Lietuvos vidaus ir užsienio politikoje. Įstojusi į Europos Sąjungą Lietuva iš esmės iki šiol strateginiame lygyje nėra sąmoningai apsisprendusi už pozityvų, proaktyvų dalyvavimą Europos Sąjungoje. Lietuva metapolitiniame lygyje nežino, kokios

²⁹⁷ ERPB ir Pasaulio banko raportas, <http://www.baltic-course.com/eng/analytics/?doc=42744>

Europos Sąjungos ji siekia, koks galėtų būti Lietuvos išskirtinis, unikalus, strateginis Lietuvos vaidmuo Europos Sąjungoje, kokie yra esminiai politiniai strateginiai ar metapolitiniai principai, kurių įgyvendinimo turėtų siekti Lietuva. Lietuva iš esmės pasyviai naudojasi negatyvia laisve Europos Sąjungoje, o jos veiksmai tesiekia technokratinį, bet ne strateginį lygį. Isaiah Berlino teigimu, „negatyvi“ laisvė, tai tokia laisvė, kuri siekia kuo labiau apginti individą nuo prievartos ir sumažinti svetimų žmonių kišimąsi į privačią erdvę²⁹⁸, tačiau naudojantis šia laisve nėra siekiama apibrėžtų (tuo labiau strateginių ar metapolitinių) tikslų, ar tuo labiau bendrojo gėrio, žmogiškojo orumo, kadangi šie tikslai būtų suprasti kaip nereikalinga prievarta ar kišimasis į individualią bei reliatyvistinę privačią erdvę.

Svarbu suprasti šios neoliberalios negatyvios laisvės atsiradimo priežastis ir tikslą. Evaldo Nekrašo teigimu, Europos pozityvistai metafiziką, kuri siekė atskleisti daiktų esmę, būties prigimtį, tikslą, perprasti kosmoso harmonijos principus, norėjo iš esmės „įveikti, nugalėti, ir galutinai pašalinti iš mokslinio mąstymo sferos“²⁹⁹, bandydami atskleisti tik tokį žinojimą, kuris suteiktų galią, leistų „vienus daiktus paversti kitais, techniškai ir technologiškai užvaldyti pasaulį, pertvarkyti jį ir pajungti žmogaus tikslams“³⁰⁰ - atskirti tai, kas *turi būti* nuo to, kas *yra*³⁰¹. Atitinkamai ir Lietuva, įstojusi į Europos Sąjungą, gerai įsisavino techninę ar technologinę Europos Sąjungos veikimo pusę, tačiau natūraliai atsidūrė strateginiame vaakume – dabartinė Europos Sąjunga (ypač po Lisabonos sutarties, kurioje sąmoningai atsisakyta metapolitinių Europos kūrimo pagrindų) nekelia metapolitinių klausimų, nekvestionuoja savo egzistavimo prasmės ar strateginių veikimo tikslų, nesiekia vidinio politinio Europos Sąjungos integralumo ar harmonijos, kadangi ši metapolitinė realybė egzistuoja už funkcionalaus, kiekybinio ir apčiuopiamo „yra“ ribų. Dabartinė Europos Sąjunga neturi metapolitinės savo buvimo vizijos, kuri, sekuliarios linijos teigimu, yra tai, kad „*turi būti*“ (be

²⁹⁸ McClay, Wilfred M., *Liberalism after Liberalism*, First things, May 2012, p.26

²⁹⁹ Nekrašas, Evaldas, *Pozityvus protas: jo raida ir įtaka modernybei ir postmodernybei*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p.16

³⁰⁰ Nekrašas, E., 2010, p.30

³⁰¹ Ibid., p.18

abejonės, šis skirstymas yra dirbtinis, nes tai, kas pozityvistui „turi būti“, religiniam mąstytojui tiesiog „yra“, kadangi, kaip teigia A.Jokubaitis, „religinis mąstymas yra viena iš tų mąstymo formų, kuri pagrįsta prielaida apie faktų ir vertybių sferos vieningumą <...> todėl antireliginis <...> nusiteikimas <...> gali būti traktuojamas kaip tam tikros moralinės pozicijos išraiška“³⁰²). Perfrazuojant tą patį A.Jokubaitį - Europos metapolitikos mirties konstatavimas liudija ne metapolitikos ar metafizikos mirtį, bet tik patvirtina faktą, kad „kažkas mirė mūsų kultūroje“³⁰³.

Jeigu Auguste'o Comte'o laikais pozityvistai vis dar tikėjo žmogaus proto galia, „pozityvia politine tvarka“³⁰⁴, tai po atitinkamų skaudžių XX socialinės inžinerijos eksperimentų Vakarų Europoje įsigalėjęs neoliberalizmas arba postmodernus multikultūralizmas, Algirdo Degučio teigimu, jau neturi jokios pozityvios žmogaus ir visuomenės vizijos³⁰⁵, jo esmė – visuotinės diskriminacijos panaikinimas, kultūrinis ir moralinis perversmas prieš nusistovėjusias tradicijas, asociacijas (savaime suprantama ir Bažnyčią, kaip seniausią ir įtakingiausią instituciją Europoje). Emanuelis Levinas ar Jacques Derrida, pakankamai tiksliai išsakė šiuolaikinio neoliberalų ar žmogaus be Dievo savimonę – doras žmogus yra tas, kuris jaučia kaltę dėl savo paties būties pasaulyje, kuris siekia dekonstruoti savo ontologinę tapatybę, visapusiškai atsiduoti bet kokiam „kitam“, kuris išlieka taip pat neapibrėžtas³⁰⁶. Taigi, šiuolaikinis tolerantiškas ir politiškai korektiškas Europos Sąjungos pilietis (kaip ir pati Europos Sąjunga bei į ją įstojusi Lietuva) be krikščioniškos metapolitikos ilgainiui praranda savo tapatybę, pereina į „nulinę“, deontologizuotą vartotojišką technokratinę egzistenciją, kurios esmė – išlikusių materialių interesų tenkinimas, nuolatinis ir varginantis

³⁰² Jokubaitis, Alvydas, *Postmodernizmas ir konservatyvizmas*, Kaunas: Naujasis lankas, 1997, p. 14

³⁰³ Jokubaitis, A., *Ibid.*, p. 132

³⁰⁴ Nekrašas, E., 2010, p.93

³⁰⁵ Degutis, Algirdas, *Kaip galima liberalizmo tironija*, <http://www.versijos.com/2011/01/13/kaip-galima-liberalizmo-tironija-2/>, 2011. 01.13

³⁰⁶ Degutis, Algirdas, *Atviros visuomenės spąstai*, http://www.facebook.com/note.php?note_id=352834159113, psl, 1, perspausdinama iš: ATHENA, 2008 Nr. 4, ISSN 1822-5047

„kitų“ šešėlių vaikimasis³⁰⁷. Europietiškas ar lietuviškas neoliberalas, multikultūros šauklys, siekdamas panaikinti diskriminaciją pradeda viktimizuoti savo tapatybę, visas visuomenės bėdas pradeda kildinti iš savo paties „netolerantiškos“ krikščioniškos kultūros, tokiu būdu savižudiškai atverdamas kelius kitoms kultūroms, religijoms, ideologijoms, natūraliai keičiančioms žmogaus bei visuomenės gyvavimo, valstybės ar visos Europos Sąjungos veikimo pagrindus. Nesąmoningai pasirinkusi negatyvią laisvę Europos Sąjungoje Lietuva pasmerkta ištirpti ar išsivaikščioti Europoje, kadangi ji kaip valstybė neturi jokia metapolitinės vizijos, kuri ją sutelktų postmodernioje begalinių techninių ir vartotojiškų pasirinkimų Europos Sąjungos jūroje, kurioje kol kas sėkmingai plaukioja tik atomizuoti ir emigruojantys Lietuvos piliečiai, neturintys ar nenorintys turėti nieko bendro su Lietuva kaip metapolitine vizija.

Algirdo Degučio teigimu, vadinamoji laisva visuomenė nėra laisva jokia absoliučia prasme, kadangi šioje visuomenėje prisidengiant diskriminacijos neigimu ir emancipacija iš tikrųjų laisvam piliečiui uždraudžiama laisvė į savo įsitikinimus, asociacijos laisvę su tais, kurie šiuos įsitikinimus atitinka – joje įsiviešpatauja privalomas atvirumas visiems³⁰⁸, kartu atmetant tradicinę dorybių ar ydų hierarchiją, atmetant skirtumus tarp gėrio ir blogio, pradedant viktimizuoti ne nusikaltėlius, o jų aukas (kaip sukūrusias netinkamą aplinką nusikaltėliams tarpti), atmetant visus kitus apribojimus, draudimus, tabu kaip diskriminacinius, kaip „barbariškos“, „davatkiškos“ visuomenės atributus, kaip „kalėjimą“, kuriame, anot Foucaul, apsišaukėliai „ekspertai“ nustato kas yra normalu³⁰⁹. Tokioje visuomenėje nėra jokio objektyvaus pagrindo atskirti normą nuo iškrypinimo, todėl vis labiau plinta sąmoningas, smalsus atvirumas tam, ką krikščionis anksčiau vadino blogiu, blogis yra net sudievinimas, kas savaime griauja žmogiškumo, šeimos, visuomenės, valstybės pagrindus.

³⁰⁷ Beje, kurio viena iš išraiškų yra ir emigracija, nuolatinis savęs ieskojimas svetur

³⁰⁸ Degutis, Algirdas, *Atviros visuomenės sąlygos*, http://www.facebook.com/note.php?note_id=352834159113, perspausdinama iš: ATHENA, 2008 Nr. 4, ISSN 1822-5047, psl.4

³⁰⁹ A.Degučio teigimu, ilgainiui baltaodžiai europietiškos kilmės krikščionys, normalios seksualinės orientacijos darbingi ir veiklūs vyrai Europos Sąjungoje tampa toji grupė, į kurią pirmiausiai krypta smerkiantis „atviros“ visuomenės žvilgsnis

Nukrikščionintų neoliberalų siekis – „plokščia“ visuomenė, kurioje būtų atsisakyta bet kokių hierarchijų, ar vertybių, o į bet kokią bandymą tokią hierarchiją atkurti būtų reaguojama žaibiškai, bandant tokį „diskriminacijos“ šaltinį iš karto sunaikinti. Tokia naujoji utilitaristinė neoliberali nukrikščioninta politika sudaro visas sąlygas pratęsti kairuolišką komunistinę tradiciją iš esmės visuotinės prievartos pagalba sunaikinti paskutines Vakarų krikščioniško pasaulio užuomazgas. Tokiu būdu sudaromos visapusiškos sąlygos sugrįžti į sceną marksistiniams metodams, kitiems „įtarumo“ filosofams³¹⁰, socialinei inžinerijai, tik šį kartą nukreiptiems ne į vienos vizijos – komunizmo – statybas, tačiau į viso tradicinio krikščioniško pasaulio dekonstrukciją bei iš esmės jo savižudybę.

Lietuva be krikščioniškos metapolitikos tokioje neoliberalioje Europos Sąjungoje iš esmės turėtų atsisakyti ne tik savo katalikiškumo, bet ir savo patriotinės tradicijos, kadangi tai tampa „atgyvena“ begalinėje „kitų“ identitetų ar interesų jūroje – juk lietuviškas patriotizmas su savo ribiniu, forpostiniu katalikišku identitetu tampa savaiminė „kitokių“ kaimynų ar Lietuvoje gyvenančių mažumų diskriminacija. Pagarba žmogaus orumui, tvirta tradicinė šeima, politinės ar religinės asociacijos, pagarba valstybei (ar valstybės suverenumas) „kitokiam“ neoliberalui yra tik vienas iš galimų lygiaverčių pasirinkimų, kurie savaime ilgainiui tampa „nepatogūs“ dėl būtinybės aukotis ar aukoti dalį savo patogios vartotojiškos būties. Toks „šiuolaikinis lietuvis“ iš esmės gerai jaučiasi bet kur – Briuselyje, Londone, Dubline, Čikagoje (kai kurie ir Maskvoje), kadangi jis atviras viskam, jo nesieja niekas, visi šventi dalykai yra paneigti kaip diskriminaciniai, todėl net ir Lietuva savaime tampa nereikalingo apsiribojimo, išipareigojimo šaltiniu, kuris todėl yra dažnai neigiamas, ir iš kurio atitinkamai nuolat emigruojama. Negatyvi laisvė yra laisvė prieš bet kokią išipareigojimą, laisvė už begalinę emancipaciją, kuri iš principo neturi ribų, tačiau tuo pat metu ši laisvė tampa abstrakčiu maištu prieš viską, įskaitant prieš patį save ar savo valstybę. Gilbertho Keitho Chestertono

³¹⁰ Degutis, Algirdas, *Deconstructing Postmodern Xenophilia*, The Journal of Ayn Rand Studies 8, No.1 (Fall 2006), p. 51

teigimu, „abstraktus maištas yra atgrasus, tai tas pats vėmimas“³¹¹. Pragmatiškai ir visapusiškai „atsivėrus“ Europai Lietuvos kaip identiteto nebelieka. Nebelieka tokiu atveju ilgainiui ir pačios Europos.

Apibendrinant, krikščioniška metapolitika suteikia Lietuvai ne tik vieningą metapolitinę atskaitos sistemą veikiant Europos Sąjungos vidaus politikų rėmuose, tačiau ir galimybę naudotis pozityvia laisve Europos Sąjungoje, kuri suteiktų Lietuvos Europos politikai strategiškumą, o Lietuvos piliečiams gražintų buvimo Europos Sąjungoje egzistencinę prasmę bei kryptingumą.

Savo ruožtu, *socialinėje bei ekonominėje plotmėje* krikščioniška metapolitika sustiprina visuomenės integralumą, solidarumą, sumažina socialinę diferenciaciją, socialinį susvetimėjimą, pagerina demografinius rodiklius, padidina teisingumą, asmeninę bei bendruomeninę atsakomybę, bendrojo gėrio siekimą, sąžiningumą, atskaitomybę, saikingumą, sumažina korupcijos riziką. Nesugebėjimas strategiškai vertinti aplinkos, utilitaristinis nesaikingumas Lietuva jau buvo atvedęs prie valstybės bankroto grėsmės prieš 2009 m. krizę. Atsisakius krikščioniškų metapolitinių ekonomikos pagrindų, iškėlus į pirmąjį planą utilitarizmą, o ne bendrąjį gėrį, būtų sunku ekonomiškai pagrįsti daugelį Lietuvos strateginių tikslų – būtų sunku pateisinti siekį užtikrinti tinkamą gynybos finansavimą ar trumpalaikėje perspektyvoje pateisinti Lietuvos energetinės nepriklausomybės siekius (šie siekiai yra susiję su Lietuvos suverenumo įtvirtinimu, o šiuolaikiniam Lietuvos neoliberalui valstybės suverenumas yra pernelyg abstrakti sąvoka, kuri ne visada atitinka jo pragmatiškus interesus, tačiau visada asocijuojasi su naujomis biudžeto išlaidomis, aukomis, didesniais mokesčiais, kovomis, didesnėmis kainomis). Neoliberaliam vartotojui lygiai taip pat sunku paaiškinti būtinybę investuoti į žmogaus orumą, šeimos politiką, galų gale net į socialinę politiką, ar išeivių susigrąžinimo politiką – bendrieji visuomenės ar valstybės tikslai nukrikščioninto vartotojo nedomina, nes tai nėra susiję su tiesioginiais

³¹¹ Gilbert Keith Chesterton, *Žmogus, kuris buvo Ketvirtadienis*, Vilnius: Katalikų leidiniai, 2004, p.9

utilitariniais jo paties interesais, o dažnai ir tiesiogiai jiems prieštarauja. „24 valandų bei 7 dienų per savaitę“ ekonomikoje socialinė terpė tampa nebesvarbi, bendruomeniniai ryšiai su šeima, socialiniais ir kultūriniais dariniais, Bažnytinio gyvenimu yra apribojami ar nutraukiami, nes jie iš esmės trukdo neoliberalios ekonomikos konkurencingumui. Didėjanti energetinė priklausomybė, silpnėjantis valstybės suverenumas, saugumas, milžiniški emigracijos srautai, didėjantis visuomenės nusivylimas valdžia bei demokratija yra kaina, kurią Lietuva moka už paskutinius du dešimtmečius vykdytą neoliberalią ekonominę politiką.

Krikščionybė - globalaus geopolitinio Europos Sąjungos įsitvirtinimo ir išlikimo garantas. Krikščioniška metapolitika Europos Sąjungą padaro vienu iš pagrindinių krikščionybės instrumentų siekiant universalios bendrojo gėrio pasaulyje. Europos Sąjunga su krikščioniška metapolitika yra aktyvi globali veikėja, kuri egzistuoja ne dėl savo pačios funkcionalumo begalinio tobulinimo, o dėl aukštesnių universalių tikslų. Europos Sąjunga su krikščioniška metapolitika negalėtų taikstyti su didžiųjų autoritarinių valstybių globaliniu ar regioniniu dominavimu, kadangi šių valstybių dabartinė įtaka tiesiogiai gresia universaliems krikščionybės siekiams - žmogaus orumui ir bendrajam gėriui. Krikščioniška metapolitika besivadovaujanti Europos Sąjunga aktyviai gintų žmogaus orumą, jo teises ir laisves, siektų transformuotų autoritarines visuomenes, ypač jaugi jos priklausytų krikščioniškai šeimai. Atitinkamai, Europos Sąjungos plėtros procesas į Rytus paspartėtų, santykiai su Rusija ir Kinija bei kitomis autoritarinėmis ir siekiančiomis dominuoti valstybėmis taptų principingesni, santykiai su iš esmės stipriausia krikščioniška pasaulietine valstybe JAV būtų dar labiau pagilinti³¹². Toks ambicingas ir strategiškas Europos Sąjungos vaidmuo atitiktų Lietuvos interesus, suteiktų Lietuvai atitinkamą svarbą ypač santykiuose su Rytų kaimynėmis. Praradusi krikščionišką metapolitiką Europos Sąjunga iš esmės praranda savo bendrąsias

³¹² Vienas iš galimų artimiausių projektų - su JAV sukurti pagilintos laisvos prekybos sutartį arba asociacijos sutartį, kokią Europos Sąjunga parafavo su Ukraina

strategines užsienio politikos gaires, veikimas tampa labiau chaotiškas, nenuoseklus, vis labiau įtakojamas išcentrinių vidinių jėgų ar trečiųjų išorinių veikėjų, ką stebime jau kurį laiką dabartinėje Europos Sąjungoje. Postkrikščioniška Europos Sąjunga tampa vertybiškai ambivalentiška, atvira bet kokioms aplinkinėms ideologijoms ar agresyviau peršamoms politikoms, kuo nedelsiant pasinaudoja agresyvių tikslų Baltijos ir kituose Europos Sąjungos regionuose siekiančios trečiosios valstybės, kurios turi (ir nuosekliai įgyvendina) ilgalaikę dominavimo bei kitų regionų pajungimo strategiją. Krikščioniško metapolitinio matmens praradimas Europos Sąjungą ilgainiui veda į globalinį geopolitinį pralaimėjimą - tiek dėl demografinių tendencijų, tiek dėl vidaus ir išorės strateginės metapolitikos neturėjimo. Lietuva suinteresuota aktyvia, strategiškai, savo metapolitinius ir tikslus žinančia ir juos mokančia įgyvendinanti Europos Sąjunga.

Apibendrinant, be krikščioniškos metapolitikos tiek Europos Sąjunga, tiek Lietuva praranda savo strateginį vientisumą, integralumą, vidaus ir išorės politikų strateginį kryptingumą, ekonominę bei socialinę stiprybę. Padidėjusios išcentrinės jėgos, atsigauantis pagoniškas nacionalizmas gresia tiek Lietuvos suverenumui, tiek Europos Sąjungos globalinės pozicijos susilpnėjimui, kas nėra naudinga Lietuvai. Lietuva be krikščioniškos metapolitikos pasiduoda bei prisitaiko prie individualių egoistinių atskirų Europos Sąjungos veikėjų interesų – tokiu būdu akomoduojanti ar „pragmatinė“ Lietuvos politika yra tik priedanga ar paviršutiniškas pasiteisinimas iš esmės nekovoti už pačios Lietuvos strateginius metapolitinius interesus Europos Sąjungoje, apsiriboti daliniais trumpalaikiais interesais, kurie duotų trumpalaikį politinį, ekonominį ar viešųjų ryšių efektą, tačiau iš esmės nebūtų susiję su metapolitine bendrojo gėrio sąvoka. Dabartinė negatyvioji (arba indiferentiška) laisvė, kurios esmė – pats laisvo pasirinkimo procesas, ar veikiau formalus (ne) suvaržymas, iškeliamas aukščiau pasirinkimo turinio³¹³ - negali būti Lietuvos veikimo

³¹³ Servais Pinkaers OP, *The Sources of Christian Ethics*, Washington: Catholic University of America Press, 1995, p.242

Europoje pagrindas, kadangi tokia politika net ir vidutinės trukmės laikotarpyje atves Lietuvą prie sunaikinimo – tiek vidinės utilitarinės išcentrinės jėgos bei interesai, tiek galingi regioniniai geopolitiniai žaidėjai, besinaudojantys Europos Sąjunga kaip instrumentu savo tikslams pasiekti, Lietuvą labai greitai panaudos kaip savo politikos objektą. Tik aiškiai suvokta ir įsisąmoninta, aiškaus turinio metapolitika gali išsaugoti Lietuvos suverenumą ilgalaikės trukmės laikotarpyje.

2.1. Lietuvos Europos metapolitikos principai.

Kokia galėtų būti Lietuvos Europos metapolitika? Kokie galėtų būti šios metapolitikos principai, kurie derėtų tiek su krikščioniška Bažnyčios tradicija, tiek su Lietuvos politine, geopolitine ar net metapolitine tradicija? Kokie metapolitiniai principai užtikrintų ilgalaikį valstybės gyvavimą bei jos strateginių interesų įgyvendinimą, kuo efektyviau sutelkiant Lietuvos vidinį ir išorinį potencialą? Kokie metapolitiniai principai labiausiai atitiktų jos nacionalinį pašaukimą krikščioniškos metapolitinės tradicijos kontekste?

Lietuvos politikos elitas (išskyrus pavienius asmenis) iš esmės nėra susipažinęs su Bažnyčios Europos metapolitika. Šventojo Sosto indėlis į Europos kūrimą Lietuvoje suprantamas sekuliarios istorijos (įskaitant asmeninės Jono Pauliaus II veiklos) kontekste, tačiau jo teoriniai ar metapolitiniai pagrindai, poveikio visuma nėra suvokta. Katalikų Bažnyčios socialinės doktrinos principai plačiojoje visuomenėje, kaip ir politikų tarpe, yra suprantami siaurai, labiausiai per kelis „jautriausius“ socialinius klausimus, keliančius visuomenėje diskusijas (abortai, šeimos koncepcija ir pan.). Pačios Lietuvos oficiali parama Šventajam Sostui yra iš esmės deklaratyvi - jeigu Lietuvos valdžia šią paramą Briuselyje ir išreiškia (pvz. Europos Sąjungos derybų Lisabonos sutarties metu dėl nuorodos į krikščionišką paveldą arba dėl

teisės į viešą Kryžiaus demonstravimą), tai ši parama paprastai būdavo konjunktūrinė, giliau neapsvarstyta, krikščioniškos metapolitikos kontekste nesuprasta. Nors paskutiniame didesniame Šventojo Sosto ir Europos Sąjungos susidūrimo dėl krikščioniškų Europos šaknų paminėjimo Lisabonos sutartyje Lietuva palaikė Šventojo Sosto poziciją, tačiau šį reikalavimą dėl krikščioniškų šaknų paminėjimo Lietuva kėlė daugiau techniniame derybiniam lygyje, dėl jo nebuvo kovojama iki galo, o jo metapolitinė prasmė niekada nebuvo aptarta Lietuvos institucijų, formuojančių Europos politiką. Lietuvos valdžia šią Bažnyčios poziciją Lisabonos sutartyje rėmė iš esmės atsilygindama už Bažnyčios paramą per referendumą dėl narystės Europos Sąjungoje. Lietuvos pozicija dėl krikščioniškų Europos Sąjungos šaknų nebuvo ir vieninga – vienas iš žymiausių Lietuvos atstovų Konvente kartu su dvidešimt kitų Konvento narių pasisakė už labiau kompromisinę formuluotę, kurios esmė – pripažinti tiek tikinčiųjų, tiek netikinčiųjų išpažįstamas vertybės³¹⁴. Net ir pastaruoju metu kilusi diskusija dėl šeimos koncepcijos Lietuvoje susivedė daugiau į skambius politinius pareiškimus ar sekuliarus teisinius sprendimus, nei gilesnę, metapolitinę krikščioniškos šeimos koncepcijos analizę. Jokios gilesnės ar platesnės diskusijos dėl metapolitinių Lietuvos Europos politikos aspektų Lietuvoje dar nebuvo.

Lietuvos elitas nesugeba išlaikyti strateginio dėmesio savo vykdomai Europos politikai. Pirmieji bandymai kritiškai apmąstyti Lietuvos Europos politiką po įstojimo į Europos Sąjungą buvo atlikti Užsienio reikalų, Krašto apsaugos ministerijų bei Valstybės saugumo departamento įsteigtame Strateginių tyrimų centre, kuris parengė studiją dėl Lietuvos Europos Sąjungos politikos bei kelis metus (2007-2008 m.m.) vykdė strateginę Lietuvos Europos politikos monitoringą. Panašią misiją dar anksčiau - nuo 1995 m. bandė atlikti ir Vilniaus Universiteto bei Užsienio reikalų ministerijos įsteigtas Europos integracijos studijų centras, tačiau abiem atvejais kilnus tikslas (bandyti lyg iš atstumo pažvelgti bei apmąstyti Europos integracijos procesus, kuriuos

³¹⁴ 21 Konvento narys, kartu su V.Andriukaičių siūlė tokią nuostatą: „Sąjungos vertybės įkūnija nuostatas tų, kurie tiki Dievu kaip tiesos, teisingumo, gėrio ir grožio simboliu bei tų, kurie juo netiki, bet dalijasi šiomis universaliomis vertybėmis, kildinamomis iš kitų šaltinių“.

dalyvauja Lietuva) taip ir nebuvo pasiektas. Valdančiajam elitui, susikoncentravusiam į Europos Sąjungos *acquis* perėmimą, o vėliau į sektorinius, techninius ar finansinius narystės Europos Sąjungoje privalumus, tokia analizė nebuvo reikalinga – labiausiai tuo metu rūpėjo atsakyti į klausimus „kaip“, „kada“ pasirengsime narystei, tuo tarpu klausimai „ko sieksime įstoję į Europos Sąjungą, koks mūsų narystės tikslas“ ar tuo labiau „kokia mūsų Europos metapolitika“ tuo metu nebuvo aktualūs.

Nors 2008 m. buvo patvirtintos Lietuvos Europos Sąjungos politikos 2008–2013 metų strateginės kryptys bei 2008 m. Vyriausybės programa su keliais paragrafais apie Lietuvos Europos politiką, tačiau nei šie dokumentai, nei jų aprašomi klausimai realaus ir nuolatinio strateginio valdžios dėmesio taip ir nesulaukė. Šiuo metu vyksta tolesnis techninis pasirengimas Lietuvos pirmininkavimui, apsiribojant iš esmės logistika ir finansiniu planavimu, tačiau šiuo klausimu nevyksta didesnių strateginių diskusijų. Nei pasirengimas pirmininkauti Europos Sąjungai, nei dabartinis dalyvavimas nėra reguliariai analizuojamas strateginiame lygmenyje, tuo lyg patvirtinant faktą, kad Lietuvos Europos politika yra skirta akomodacijai, t.y. prisitaikymui prie kitų, didesnių Europos Sąjungos valstybių interesų, bandant pagal galimybes techniniame lygyje įgyvendinti ir kelis Lietuvos interesus atskirose techninėse srityse. Galų gale tai gali būti paaiškinama ir tuo, kad, MacIntyre teigimu, dabartiniame sekuliarizuotume pasaulyje yra būdinga visuotinė šizofrenija („split-mindedness“), fragmentuotas ir neturintis vidinio integralumo mąstymas, kurio dėka integralaus žmogaus gyvenimo koncepcija tiesiog neranda sau vietos³¹⁵. Darbe galioja vienos taisyklės (paprastai racionalios, utilitaristinės), namie ar savaitgaliais lieka laiko „asmeniniam“ gyvenimui, tačiau ir čia dvasiniai ar moraliniai dalykai yra tapę grynai emocijomis, praradę savo ontologinius pagrindus – laiko ar vietos žmogaus gyvenimo integralumui, žmogaus orumui, gebėjimui pasaulį matyti metapolitiškai tiesiog nelieka. Politika be metapolitikos tampa tiesiog derybų menu, „délionėmis“ be metapolitinio turinio, atitinkamai ir partijos praranda savo ideologinius rėmus,

³¹⁵ McClay, Wilfred M., *Liberalism after Liberalism*, First things, May 2012, p.28

nes svarbiausia joms tampa pats buvimo valdžioje procesas, o ne principai, kuriais buvo remtasi prieš rinkimus. Atitinkamai ir gebėjimas mąstyti Lietuvos buvimą Europos Sąjungoje metapolitiniu lygmeniu yra redukuotas į techninį, sektorinį ar net asmeninį žinojimą, kadangi matyti integruotą, strateginį, metapolitinį vaizdą sekuliariam ir vis labiau materialėjančiam, pagonėjančiam individui yra iš esmės labai sunku.

Europos politika Lietuvoje vykdoma techniniame – biurokratiniame lygyje, paliekant atskiroms žinyboms ar atskiriems valdininkams spręsti kaip ir koku būdu tinkamiausiai ginti Lietuvos interesus Europos Sąjungoje. Reguliarios strateginės politinės diskusijos dėl ilgalaikių veikimo Europos krypčių ar atitinkamų tikslų įgyvendinimo, nekalbant apie vertybinius Europos politikos aspektus, tiesiog nėra. Kol kas nėra jokio formato, kuriame strateginiame lygyje aukščiausi Lietuvos politikai galėtų reguliariai prisidėti prie tokios politikos ar metapolitikos formavimo³¹⁶. Analitiniai centrai, kurie anksčiau prisidėjo prie tokios strategijos formavimo (minėtas Strateginių tyrimų centras arba Europos integracijos studijų centras) panašios veiklos jau nevykdo arba vykdo siaurose (Rytų kaimynystė, energetinis saugumas) srityse, jokių naujų įtakingesnių analitinių centrų ar strategijų Lietuvoje šiame kontekste nėra sukurta. Lietuvos Prezidentės dalyvavimas Europos reikaluose remiasi iš esmės jos asmenine erudicija ir neabejotiniais gebėjimais veikti Europos Sąjungos struktūrose, tačiau yra daugiau vienasmenis, slopinantis kitų institucijų teisę bei gebėjimą svarstyti bei įgyvendinti Europos politika metapolitiniame lygyje. Lietuvos atstovybe Europos Sąjungoje besiremiantis būsimas Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungai 2013 m. modelis tik patvirtina faktą, kad Lietuva neturi savo Europos metapolitikos ir lengva ranka atiduoda savo resursus Europos Sąjungos institucijų bei strategiškesnių Europos Sąjungos šalių naudojimui. Bandymai suprasti dabartinius

³¹⁶ 2004-2009 veikęs Valstybės sekretorių pasitarimas Europos Sąjungos klausimais iš esmės niekada strateginių diskusijų nėra išvystęs, o 2009 m. sukurtas Viceministrų lygio formatas taip pat yra nepakankamas tiek dėl naujų politinių Viceministrų kompetencijos trūkumo, tiek dėl trumpos politinės jų pačių perspektyvos, tiek dėl Ministrų nedalyvavimo šiuose posėdžiuose; tuo tarpu vykstantys Ministrų pasitarimai pas Premjerą yra dažniausiai proginio pobūdžio, daugiausiai susiję su asmeniniu Premjero pasirošimu dalyvavimui Europos Sąjungos viršūnių tarybos posėdžiuose

biurokratinius-techninius Lietuvos Europos politikos prioritetus Seimo Europos reikalų komitete retai baigiasi sėkme – ne dėl Seimo, o būtent dėl įvairių Lietuvos Vyriausybių bei administracinio aparato nesugebėjimo strategiškai orientuoti savo veikimą Europos Sąjungoje, sutelkti savo mažus resursus šių tikslų įgyvendinimui.

Taigi, tenka su apgailestavimu konstatuoti, kad 2008 m. Vyriausybės programoje minimas siekis reformuoti valstybės valdymo strateginę kultūrą, bent jau Europos reikaluose, deja, nebuvo pasiektas, ir net atvirkščiai, per šį laikotarpį strateginis matmuo iš Europos Sąjungos reikalų Lietuvoje buvo iš esmės pašalintas. Į aukščiausius postus ministerijose paskyrus politinius pareigūnus, neturinčius nei ilgametės Europos integracijos patirties, nei ilgalaikės strateginės veiklos perspektyvos, Europos politikos žiūros laukas labai susiaurėjo, atskiros ministerijos iš esmės privatizavo bendrą strateginę perspektyvą, sutapatino ją su žinybiniais ar net asmeniniais atskirų politikų interesais, kuriuos dažniausiai nulemia vidaus politikos išskaičiavimai ar kiti individualūs interesai, neturintys nieko bendra su Lietuvos metapolitine perspektyva. Savo ruožtu, šių politinių pareigūnų dažnai deklaruojama „pragmatinė“ politika dažniausiai neturėjo nieko bendro ir su „bendrojo gėrio“ sąvoka, atitinkamai jiems neegzistavo poreikis ir tartis su bendruomene (savo ruožtu ir bendruomenė praranda galimybę savo išrinktus pareigūnus kontroliuoti), jų pačių tikslai buvo trumpalaikiai, apibrėžti politinio ciklo, dažnai savanaudiški. Tenka pastebėti, kad strateginio valdymo trūkumas iki šiol yra ne tik Europos, bet ir visų kitų reikalų valdymo Lietuvoje bėda – kaip teigiama Lietuvos Mokslų akademijos iškilų atstovų neseniai išleistame rinkinyje „Nerimas“, ligšiolinės strategijos (įskaitant paskutinę „Lietuvą 2030“ strategiją“) rengiamos politizuotai, dažniausiai neįtraukinat tiek politinių oponentų (nesiekiant nacionalinio sutarimo dėl strateginių gairių), tiek akademinų humanitarinių ar socialinių institucijų (nevykdant reguliarių

mokslinių tyrimų), neturint aiškios Lietuvos pažangos strateginio valdymo koncepcijos, nevykdant nuolatinės Lietuvos strateginės situacijos analizės³¹⁷.

Lietuva turi atgaivinti strateginę Europos reikalų svarstymo kultūrą, kas ilgainiui padėtų geriau suvokti savo misiją Europos Sąjungoje ir turėti aiškia jos įgyvendinimo strategiją. „Pragmatinė ar subalansuota“ Lietuvos Europos Sąjungos politika dažnai slepia strateginės vizijos neturėjimą bei savo misijos nesupratimą, prisitaikymą prie kasdieninės konjunktūros (ar kitų Europos Sąjungos valstybių interesų), vadovavimąsi iš esmės ad hoc sprendimais, kurie duotuoju politiniu laikotarpiu yra patogesni atskiriems šios politikos vykdytojams, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje gali būti pavojingi Lietuvos valstybingumui.

2.2. Katalikiškumo ir tautiškumo sintezė – kaip Lietuvos metapolitikos pagrindas.

Bažnyčios socialinė doktrina Lietuvoje nebuvo bandyta nuosekliai įgyvendinti. Krikščionių demokratų valdymas Lietuvoje buvo epizodinis tiek antrosios (tarpukario) respublikos metu, tiek atkūrus trečiosios respublikos nepriklausomybę 1990 m. – abiem atvejais krikščionys demokratai buvo iš politinės arenos labai greitai išstumti, aktyvesni katalikų socialiniai judėjimai (pvz. ateitininkai) nuo 1926 m. buvo uždrausti, o po Sovietų okupacijos dar nesugebėjo savo veiklos pakankamai plačiai išvystyti. Pati Bažnyčia Lietuvoje po Sovietų okupacijos iš esmės nesugebėjo išvystyti aktyvaus pasaulietinio socialinio veikimo, neišsakė proaktyvios visuomeninės, valstybinės ar net regioninės metapolitinės vizijos, nors jos nariai bent jau formaliai sudaro daugumą šalies gyventojų. Bažnyčia iš esmės apsiriboja savo vidiniu instituciniu gyvenimu, tiesioginių bažnytinių pareigų atlikimu, gynybiškomis

³¹⁷ *Nerimas: svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai išvalgos*, Vilnius: Tyto alba, 2012, p.14

reakcijomis į atskirų jautresnių socialinių klausimų sprendimą. Katalikų bendruomenė nesugeba sukurti realios alternatyvos sekuliarioms masinės informacijos priemonėms. Katalikų bendruomenė Lietuvoje iki šiol nesugebėjo sukurti ir jokios alternatyvos sekuliariam švietimui (Lietuvoje veikia tik kelios katalikiškos mokyklos)³¹⁸. Iš esmės iki šiol Lietuva taip ir nesugebėjo atsikratyti po 1926 m. perversmo įsigalėjusios pozityvistinės tautininkų tradicijos suvokti tautiškumą be gilesnio religinio turinio, atsieti tautinį ir krikščionišką identitetą, kas iš esmės prieštarauja Jono Pauliaus II mokymui apie tikėjimo ir patriotiškumo darną³¹⁹. Po 1990 šią ideologiją perėmė Sąjūdis, o vėliau ir Tėvynės Sąjunga, Lietuvos konservatoriai. Patriotizmo religinį, krikščionišką turinį giliau suvokti trukdo ir abiejų XX amžiaus sekuliarių totalitarinių režimų pėdsakai tautos atmintyje, kurie abu bandė sukurti iškreiptą patriotizmo versiją, kuomet siekiama anihiliuoti žmogaus orumą, absorbuojant individą į tariamai aukštesnį bei šventesnį sekuliarų kolektyvinį darinį, bandant visapusiškai ištrinti sąsajas tarp patriotizmo bei religinio, metafizinio ar metapolitinio pašaukimo.

Katalikiškas identitetas buvo ir išlieka vienas svarbiausių ne tik susiejant Lietuvą su Europos Sąjunga, bet ir pasipriešinant Rusijos agresijai regione - būtent Bažnyčia bei jai artimi socialiniai judėjimai buvo didžiausias pasipriešinimo šaltinis tiek atkuriant antrąją respubliką po pirmo pasaulinio karo, tiek partizaninio karo prieš sovietus metu. Ateitininkai, įpratę veikti pagrindžio sąlygomis Smetonos režimo metu, buvo viena pagrindinių atramų įsteigiant Kaune 1940 m. spalio 9 d. Lietuvos aktyvistų frontą, kuris 1941 m. birželio 22 d. priėmė sprendimą pradėti sukilimą, vėliau paskelbė apie laisvos ir nepriklausomos Lietuvos atkūrimą ir Laikinąją Vyriausybę. Ateitininkai sudarė žymią dalį ir pokario partizanų³²⁰. Bažnyčia nuosekliai rėmė rezistenciją ir per visą sovietmetį, kadangi net ir valstybei sužlugus Bažnyčia likdavo

³¹⁸ Palyginimui JAV katalikų Bažnyčia nuo pat JAV susikūrimo vienu pagrindinių savo tikslų paskelbė (ir šį tikslą puikiai įgyvendino) kiekvienoje parapijoje visų pirma įsteigti po vieną katalikišką mokyklą, dauguma privačių mokyklų JAV iki šiol yra katalikiškos

³¹⁹ Nekalbant apie dabartinio Popiežiaus Benedikto XVI požiūrį į tautiškumą kaip sekuliarų religijos pakaitalą

³²⁰ Antanaitis, Jonas Algirdas, *Birželio sukilimo reikšmė Lietuvos valstybingumui*. Ateitis, 2011/07 (70), p.7-10

vienintelė nepriklausoma organizuota metapolitinė institucija, prie kurios natūraliai prisišliedavo dauguma pokario ir sovietmečio rezistentų. Galbūt dėl šio vidinio gebėjimo priešintis tiek antrosios, tiek trečiosios respublikos metu šį katalikišką Lietuvos visuomenės sparną buvo bandoma kuo greičiau nuslopinti – gal būtent šiame Lietuvos visuomenės identitete Lietuvos valstybingumui priešiškos jėgos išvelgdavo didžiausią grėsmę.

Alfredas Bumlauskas teigia, jog Lietuvoje dominavo du istoriniai naratyvai, sąlyginai vadintini „patriotų“ bei „kosmopolitų“ stovyklomis³²¹. A.Bumblausko teigimu, „patriotai“ remiasi visų pirma pagonišku identitetu, atmeta jogailaitišką identitetą ir kaltina uniją su Lenkija kaip visų būsimų nelaimių šaltinį, Lenkijoje išvelgia didžiausią pavojų Lietuvos valstybingumui ir natūraliai (nors ir ne visada sąmoningai) ieško užtarimo Rusijoje, neįžiūri jokių Lietuvos sąsajų nei su Lenkija, nei su gudų/rusėnų ar žydų tapatybe, aktyviai pasisako už Baltoskandijos idėjas – šią tradiciją 1792 m. pradėjo Targovicos konfederatai (tiesa, 1792-1793 m. jie nebuvo linkę radikalai priešinti Lietuvos ir Lenkijos), vėliau XX a. tęsė tarpukario tautininkai bei iš esmės toliau tęsia posovietiniai Lietuvos konservatoriai, šiandien vadinantys save dar ir krikščionimis demokratais. Savo ruožtu, anot A.Bumblausko, „kosmopolitai“ rėmėsi visų pirma krikščionybe, visų bėdų šaltiniu laikė Rusiją, vertino uniją su Lenkija, taip pat ir gudų/rusėnų religinę ir etninę tapatybę kaip atskirą nuo maskvėniškos, vertino žydų indėlį į Lietuvos modernizavimą, nesupriešino orientaciją į Šiaurės ir Vidurio Europą. Abu šie modeliai, be abejonės, nėra nuoseklūs ir baigtiniai, kadangi pirmuoju atveju „patriotai“ bando neteisingai monopolizuoti patriotizmo ar tautinį identitetą, kurio iš esmės neatmeta antrasis naratyvas; savo ruožtu „kosmopolitai“ taip ir nesugebėjo ypač moderniaisiais laikais suformuoti visuomenei suvokiamo naratyvo, kuriuo tauta galėtų pasikliauti ir juo sekti. Tačiau didžiausia klaida, matyt, yra tame, kad šiuos modelius bandoma dirbtinai supriešinti. Bažnyčios tradicijoje, kurią nuosekliai plėtojo Jonas Paulius II, ir kuri padarė didžiausią

³²¹ Bumlauskas, Alfredas, *Lietuvos etninės įtampos kaip didžiųjų istorinių naratyvų priešpriešos išdava*, p.4

poveikį Europos tautų suvienijimui, patriotizmas yra suvokiamas kaip religinio pašaukimo dalis, kaip misija, kurią kiekvienai tautai suteikė Kristus kartu su krikštu – kiekviena tauta vykdo savo misiją bendrame pasaulio išganymo kontekste ir tik tie individai, kurie įsiklauso į šią misiją, pajunta savo šaknis bei vaidmenį minėtą misiją atitinkamai įgyvendinti, kartu pajunta ir gyvenimo pilnatvę. Taigi, „kosmopolitų“ ir „patriotų“ atskyrimas tiek teoriniame, tiek praktiniame lygmenyje neatspindi Vakarų krikščionybės tradicijos.

Trumpai XX amžiuje valdę tarpukario Lietuvos krikščionys demokratai negalėjo pilnai panaudoti Bažnyčios socialinės politikos geopolitinėje ar užsienio politikos plotmėje, nes konfliktas su Lenkija dėl Vilniaus (tiek dėl okupacijos, tiek dėl Lietuvos Bažnytinės provincijos nepripažinimo) neleido Lietuvos elitui įsisąmoninti Šventojo Sosto vykdytos Europos metapolitikos – konfliktas su Lenkija netiesiogiai buvo suvokiamas kaip konfliktas su katalikišku Lietuvos identitetu bei katalikiška metapolitika, lenkiškumas ir katalikybė būdavo neteisingai sutapatinami. Galų gale Smetonos tautininkų – targovitėnų režimas nušalino krikščionišką Lietuvos elitą nuo valdžios vairo, kadangi abiejų sparnų geopolitinės vizijos iš esmės nesutapo. Dabartiniai Lietuvos konservatoriai tęsia iš esmės pozityvistinį, liberalų, hipernacionalistinį, kiek romantizuotą tarpukario tautininkų naratyvą, turintį nedaug ką bendro su Vakarų Europos krikščioniška tradicija. Savo ruožtu, dabartinių Lietuvos „kosmopolitų“ bėda yra ta, jog jie nesugebėjo išlaikyti krikščioniško savo regioninės politikos turinio, kuriuo pasižymėjo LDK elitas iki valstybės sugriovimo XVIII amžiuje. Žinoma, negalima paneigti, jog vadinamieji „kosmopolitai“ sukūrė alternatyvą tarpukarinio sekuliariai tautininkų tapatybei, argumentuojant tai siekiu „...pereiti nuo XIX a. – XX a. susiformavusio gynybinio, etnocentrinio, uždaro, selektyvaus ar direktyvinio modelio prie atviro, ilgų istorinių distancijų atmintimi paremto europietiško Lietuvos tapatybės modelio – ne stereotipiniu, tradiciniu, nacionalistiniu lietuvių etnocentrizmu, bet ir Adomo Mickevičiaus sanklodos lietuvių“³²². Tačiau tiek Istorinės Atminties Akademijos vadovai, tiek su juos įkvėpę

³²² Istorinės Atminties Akademia // <http://www.iaa.lt>.

Lietuvos kaip regiono centro idėjos autoriai³²³, neperėmė senosios Lietuvos tradicijos esminių sąsajų su Bažnyčios metapolitika bei dabartine Bažnyčios socialine doktrina, nesusiejo šios Adomo Mickevičiaus, LDK laikus siekiančios vizijos su krikščioniška metapolitine tradicija, kuri buvo tiek Lietuvos regioninės galybės, tiek pasipriešinimo agresyviai Rusijos politikai regione esminis stuburas.

Atitinkamai, 2004 m. atgimusi istorinė LDK regioninio centro metapolitika buvo po kelių metų atmesta kaip nepritaapęs Lietuvoje projektas, tikėtina, dar ir užsienio šalių slaptosios tarnyboms aktyviai tarpininkaujant. Rusija tiek antrosios, tiek trečiosios respublikos laikotarpyje sugebėjo sėkmingai pasinaudoti istorine targovitėnų („patriotų“) bei unijos šalininkų („kosmopolitų“) priešprieša Lietuvoje bei sukurti reikiamas sąlygas tautiniam ir katalikiškam identitetams Lietuvoje vystytis atskirai, lyg dviem paralelinėm visatoms, kurios tarpusavyje iš esmės nesusiliečia, tokiu būdu suskaldant ne tik Lietuvos politinį elitą, bet ir įtvirtinant iš esmės prorusišką, antilenkišką Lietuvos geopolitinę orientaciją, atskiriant Lietuvos elitą nuo Vakarų krikščioniškos tradicijos. Taigi, Basanavičiaus Lietuva, iš esmės tęsdama targovitėnų tradiciją, atgavo nepriklausomybę, išsaugojo savo tautinį identitetą, bet kartu prarado savo religinį identitetą, padovanojo jį savo kaimynams lenkams, todėl iš esmės tapo geopolitine revizionistinės Rusijos sąjungininke. Galima teigti, jog būsima Lietuvos okupacija iš esmės jau buvo užkoduota pačioje pirminėje valstybės geopolitinėje vizijoje, atitinkamai, turi potencialias galimybes realizuotis ateityje, jeigu ir toliau valstybės politiniai naratyvai bus kuriami atsisakius krikščioniškos metapolitikos.

Šiandieninė Lietuva, deja, vis dar yra tokioje pat kryžkelėje į kurią pateko ir tarpukario Lietuva. Tačiau ne tik Lietuva – lygiai taip pat ir Lenkija po I pasaulinio karo bei dabartiniu metu nesugeba surasti tinkamo balanso tarp tautinio ir universalaus katalikiško identiteto. Ši įtampa tarp iš vienos pusės

³²³ Lopata, Raimundas, ir Sirutavičius, Vladas, *„Lenkiškasis“ istorinis veiksnys Lietuvos politikoje*, Vilnius, 2011, p.47 Lietuvos kaip regioninio centro politicos metmenys buvo paskelbtos 2004 m. pavasaryje laikinojo prezidento Artūro Paulausko kalboje „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, o politiškai įtvirtintos politinių partijų susitarimu „Dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004 – 2008 m.“

neoliberalaus, modernaus, o kartu ir pagoniško, tautinio bei, iš kitos pusės, senojo krikščioniško identiteto nėra unikali – šiandien ją patiria visos krikščioniškos valstybės, bendruomenės, atskiri individai. Jono Pauliaus II liudijimu, „esame milžiniško, dramatiško gėrio ir blogio, mirties ir gyvybės, „mirties kultūros“ bei gyvybės kultūros“³²⁴ konflikto liudytojai. Mes ne tik „susiduriame“ su šiuo konfliktu, bet neišvengiamai esame jo „viduje“ - jis liečia mus visus, visi jame dalyvaujame ir esame neišvengiamai atsakingi už tai, kad apsispręstume besąlygiškai remti gyvybę“³²⁵. Lietuviška specifika yra tik tame, kad esame fronto linijoje, todėl šios įtampos turi didesnę poveikį pačios valstybės egzistencijai.

Apmąstydamas šias įtampas regione Oskaras Milašius rašė savo pranašystėje: „lenkiškas katalikiškas tikėjimas, prisotintas atgimusiu fanatizmu, kitų tautų zoologine neapykanta, dar kartą pakels galvą <...> Lenkija dar ryškiau atkartos amžinąją klaidą, besistengdama atnaujinti lenkišką katalikybę; tarptautinė, universali katalikybė jiems svetima <...> tautiškumas negali nustelbti krikščioniško visuotinum“³²⁶. Tiek lietuviškas, tiek lenkiškas nacionalizmas po pirmosios bendros respublikos sunaikinimo (Rusijai aktyviai šiam procesui prisidedant) taip ir nesugebėjo atrasti harmoningo abiejų tautų sambūvio universalioje Katalikų Bažnyčios metapolitikoje, atitinkamai, perfrazuojant O.Milašių, pasmerkė save sunaikinimui. O.Milašius būsimą Lietuvos sunaikinimą Antrojo pasaulinio karo metu taip pat sieja su įsigalėjusiu materializmu, metafizinio pasaulio atsisakymu, tačiau tiki, kad būsimą svetimtaučių engėjų prievarta sugražins lietuvius prie tikrųjų vertybių - lietuvių tauta atsigaus ir „Europoje atliks moralinį vaidmenį kaip Antikos laikais Atėnai“³²⁷. Įdomu, jog vienintelis iš Lietuvos Vyskupų paskelbtas palaimintu Jurgis Matulaitis, simboliškai paskirtas Vilniaus Vyskupu sunkiais lietuvių ir lenkų nesutarimų laikais (1918-1925), Jono Pauliaus II įvardytas

³²⁴ Kun. Dr. Trimakas, Kęstutis A., *Tegaivina mus Kristus*, išleido Šiaurės Amerikos ateitininkų valdyba „Ateities“ žurnalo šimtmečio sukakties proga, 2011, p.16

³²⁵ Jonas Paulius II, *Gyvybės Evangelija*, 1995, n.28,

http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html

³²⁶ Oskaro Milašiaus pranašystės: <http://mintys.lt/tikejimas/pranašystės>

³²⁷ P.Klimo įspūdžiai apie Oskarą Milašių, Šiaurės Atėnai, Nr. 18, 1990,

www.moscovia1.narod.ru/kultura_menas/Vilnius2009/2008_01_Jonkus_Atenai.htm

„vienybės apaštalu“³²⁸, ne kartą tiek lenkų, tiek lietuvių buvo apkaltintas politinio lojalumo stoka – nei viena, nei kita tauta dėl savo tautinio uždarmo nesugebėjo iki galo įvertinti jo pastangų suartinti abi tautas varan metapolitinių ateities uždavinių³²⁹, tačiau būtent jam 1927 m. pavyko sutaikyti Katalikų Bažnyčią ir Lietuvą sudarant (prieš pat savo mirtį) Šventojo Sosto Konkordatą su Lietuva³³⁰.

Pažymėtina, jog Jonas Paulius II pabrėžia ypatingą metapolitinį senojo Vilniaus vaidmenį, kuriame harmoningai sugyveno įvairios tautos bei religijos. Popiežius pažymi, kad Vilnius jam yra ypatingai artimas ir būtent lietuviai suteikė Lenkijai „jogailaitišką“ identitetą, kurio esminės savybės yra „daugialypiškumas ir pliuralizmas, o ne apsiribojimas ir užsidarymas“. „Jogailaitiškas“ identitetas yra visų pirma krikščioniškas Lietuvos identitetas, o Jogaila iš esmės buvo pats sėkmingiausias Lietuvos karalius katalikas, kuris atskleidė visą krikščioniškos Lietuvos potencialą regiono ir visos Europos mastu. Tarpukaryje sudievinta legenda apie taip ir nekarūnuotą Vytautą tiesiog atskleidžia vidinius tarpukario tautininkų ir šiandieninių Lietuvos dešiniųjų politinių jėgų nepilnavertiškumo ir provincialumo kompleksus akistatoje su krikščioniška Europos kultūra. Vytautas Didysis iki šiol yra kur kas labiau vertinamas nei pvz. Šv. Kazimieras, kas taip pat atspindi vyraujančią sekuliarų tautišką ar net pagonišką, provincialų mentalitetą – lietuviai iki šiol nesijaučia jaukiai apmąstydamas savo tikrai krikščionišką ir Europietišką identitetą, kuriuo kažkada didžiavosi patys lietuviai, o šiuo metu daugiau didžiuojasi krikščioniška Europa bei jaukiau joje besijaučiantys lenkai.

Norint atstatyti Lietuvos vaidmenį regione ir krikščioniškoje Europoje Lietuva turi atstatyti savo senąjį, krikščionišką, „jogailaitiškąjį“ Lietuvos identitetą - surasti savyje jėgų priimti į savo tautinę savimonę tiek krikščionišką metapolitiką, tiek kitus Lietuvos krikščionis, tarp jų ir lenkus,

³²⁸ Matulaitis-Matulewicz, George, JOURNAL, Translated and Edited by Sister Ann Mikaila, MVS of the Sisters of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary of the Poor, Stockbridge, 2003, http://www.padrimaryni.org/assets/pdf/en/BI_George_Journal.pdf, p.18

³²⁹ „Kokia sunki čia vyskupo padėtis. Į visas puses jį traukia. Ir lietuviai ir lenkai norėtų jį į savo politikos ratelius įkinkyti. Ir vieni, ir antri stengiasi jį į politikos klampynes įmurdyti“ (iš J. Matulaičio *Užrašų*, p. 229)

³³⁰ Matulaitis-Matulewicz, G., JOURNAL, Stockbridge, 2003, p.12

baltarusius, ukrainiečius, taip pat „vyresniusius“ savo brolius žydus, susigrąžinti savo plataus identiteto istoriją, o kartu ir savo tradicinę krikščionišką metapolitiką. Jonas Paulius II pripažįsta, jog „jogailaitiškasis“ matmuo mūsų laikais liovėsi būti kažkas savaime suprantama“, tačiau Lietuva ir Lenkija gali atnaujinti šią misiją, kurią vykdė abiejų tautų protėviai (taip pat ir tragiškai Katynėje žuvęs Lenkijos Prezidentas Kaczynskis ir jo komanda kartu su Lietuva). Katalikiškas Lietuvos identitetas suteiktų Lietuvai metapolitinę gelmę, susietų jos patriotinį ar tautinį identitetą su krikščioniška Europos tradicija, harmonizuotų santykius su kaimyninėmis krikščioniškomis šalimis (visų pirma katalikiška Lenkija), subalansuotų santykius su kaimynais, pristabdytų autoritarinės Rusijos vaidmenį regione, ką Jogailos dinastija suprato prieš daugiau nei pusę tūkstančio metų. Lietuva įgautų kultūriškai, geopolitiškai reikšmingo katalikiško forposto vaidmenį, kurį pripažintų ne tik konservatyvi Lietuvos visuomenė, bet ir daugiamilijoninė katalikų tauta, kuri tiek Europos Sąjungoje, tiek JAV sudaro stipriausią religinę bendruomenę. Būtent tokią misiją įkūnijo Jogaila bei Jogailaičiai, kurie „nusipelnė neginčijamos šlovės kaip aršūs tikėjimo gynėjai“³³¹. Jogailaičiai bandė įsijungti į visas tuometines krikščioniškas Europos misijas bei siekė save pristatyti kaip vieni svarbiausių Europos gynėjų nuo totorių bei turkų (Jogailos sūnus Wladyslaw krito kovoje su turkais prie Varnos 1444 m.), tokiu būdu Jogailos laikais Lietuva perėmė krikščionybės pylimo metapolitiką, kurią regione pradžioje suformulavo Vengrija, o vėliau ir Lenkija su Lietuva³³².

Thomas Abert Howard savo knygoje *God and the Atlantic: America, Europe, and the Religious Divide* kalbėdamas apie amerikiečių unikalumą, savotišką Amerikos stebuklą, kurio dėka JAV susivienijo, įsitvirtino pasaulyje, išvengė Europą nusiaubusių totalitarizmą, pabrėžia, kad ši sėkmė JAV lydėjo ir dėl sugebėjimo išvengti istorinės Europos klaidos - „nulinės sumos požiūrio į religiją“. JAV sugebėjo išsaugoti harmoniją tarp modernios, liberalios

³³¹ Rowel, S.C. *Lietuva – krikščionybės pylimas?: vienos XV amžiaus ideologijos pasisavinimas*. Iš rinkinio *Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*, sud. Darius Staliūnas, Vilnius: LII leidykla, 2002, p.31

³³² Rowel, S.C., 2002, p.32

visuomenės, savo patriotinio tautinio identiteto ir religijos, išvengė savotiškos laukinės, bekompromisinės dekristianizacijos, pradėtos Prancūzijos revoliucijos metais, kuomet Bažnyčia buvo supriešinta su modernia liberalia visuomene. Savo ruožtu, amerikiečiai nesupriešino religijos su savo patriotiniu identitetu, bet, atvirkščiai, „įtvirtino apskritai religiją ir ypač krikščionybę (dažnai labai idealizuotomis formomis) kaip Amerikos visuomenės bei demokratinės tvarkos pamatus“³³³. JAV šiuo metu, turbūt, yra vienintelė Vakarų valstybė, kurioje „aukščiausioji esybė“, o ne civilinė valstybė yra įtvirtinta kaip žmogaus orumo bei žmogaus teisių pagrindas³³⁴, todėl nėra pasaulyje kitos valstybės, kurioje žmogaus orumas yra taip sureikšmintas, o strateginė įtaka pasauliui būtų tokia didelė. JAV lyderiauja pasaulyje pagal principą *cuius religio, eius regio* (valdo tas, kuris religingas), nes, Padujos sociologijos profesoriaus Andrea M. Maccarini teigimu, „tik tas, kuris sugeba susieti savo gelminį identitetą su Dievo paveikslu ir kuris lieka atviras transcendencijai, gali savo šalį valdyti, vadinti ją savo šalimi ir kurti bendrą likimą savo šalies ribose bei pasaulyje kartu su kitomis žmonių bendruomenėmis“³³⁵.

2.3. Ekumeniškumas – kaip vienas svarbiausių Lietuvos metapolitikos principų.

Vienas iš svarbiausių „jogailaitiško“ identiteto aspektų bei Lietuvos Europos metapolitikos politikos principų, tiesiogiai susijusių su Bažnyčios Europos metapolitika po II Vatikano susirinkimo – tai jos ekumeniškumas.

³³³ Howard, Thomas Albert. *The Dialectic and the Double Helix*. First Things, March 2011, p.25

³³⁴ Šiuo metu ši unikalų ryšį JAV tarp religinių vertybių bei valstybės bandoma suardyti, nors tuo pačiu griauamas JAV unikaliai sukurtas ir Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus laisvės projektui, kadangi laisvė be ontologinių pagrindų, be tikėjimo pagal Dievo paveikslą sukurtu žmogaus orumu, sunaikina pati save – arba atsiduoda visiškai nevaržomam liberalizmui, ilgainiui sunaikinančiam patį žmogų, arba sukuria vis didėjančią valstybės aparatą to paties žmogaus orumo sąskaita.

³³⁵ Iš paskutinės Andrea M. Maccarini knygos *Christian Europe?*, žr. First Things, May 2012, p.53

Koki poveikį šiam principui daro šiuolaikinė neoliberali aplinka? Neoliberalios negatyvios laisvės šalininkai iš pirmo žvilgsnio turėtų palankiai žiūrėti į ekumenizmą - reliatyvizmas yra vienas svarbiausios neoliberalų postulatų, jie skelbia maksimalų atvirumą „kitam“ identitetui, iš esmės atsisako savo paties identiteto vardan tolerancijos ir sugyvenimo. Tačiau negatyvios laisvės šalininkams ekumeninis kelias tuo pat metu nėra pasiekiamas, kadangi jie negali jo užpildyti turiniu, nes iš esmės šio ontologinio turinio atsisako - bet koks metapolitinis ar metafizinis turinys, jų nuomone, yra savaime diskriminacinis. Negatyvios laisvės šalininkai neigia krikščionišką ontologiją, atsisako bet kokio skirtumo tarp objektyvaus ir subjektyvaus pasaulio, redukuoja metapolitinę realybę iki subjektyvios prasmės, individualios nuomonės, todėl užpildo Europos integracijos erdvę subjektyviai sąmonei suprantamais techniniais ar teisiniais sprendimais (kaip metapolitinio turinio pakaitalu). Atitinkamai, negatyvios laisvės šalininkas negali pilnaverčiai dalyvauti dialoge su kita religija, kadangi jis atmeta patį dialogo objektą – komunikacija tarp neoliberalų vyksta sekuliarizuotame jusliniame kasdienybės interesų, jausmų, pozityvios teisės ar verslo pasaulyje, kuris nesusikerta su metapolitiniu ar religiniu pasauliu.

Neoliberalas negali surasti harmonijos tarp skirtingų pasaulio religijų, kadangi nepažįsta nei savosios religijos, nei „kito“ ontologinio identiteto. Nepažindamas krikščioniškos Tiesos neoliberalas negali išvelgti Tiesos atspindžio kitose religijose. Jo vienintelis motyvas ir sprendimo kriterijus yra jo paties asmenybė, todėl postmodernioje dekrizianizuotoje Europos Sąjungoje integracija ir vykdoma tik ten, kur ji dar įmanoma – technologiniame, ekonominiame, politiniame instituciniame lygmenyje – t.y. „paviršiuje“, kuris nesiekia Europos Sąjungos piliečių vidinių dvasinių gelmių ar dialogo tarp atskirų metapolitinių kultūrų. Atitinkamai todėl Europos Sąjungos *acquis* iki šiol neapima labiausiai „žmogiškos“ dimensijos (kultūra, švietimas, socialinė politika, šeimos politika, kurios yra mažiausiai *acquis* reglamentuotos). Neoliberalas tiesiog ištirpsta beasmeniam „dieviškume“, galutinis skirtumas tarp gėrio ir blogio neoliberalui išnyksta, atitinkamai išnyksta ir galimos

metapolitinės koordinatės, kurioje gali vykti turiningas dialogas ar integracija vardan ekumeninės Tiesos. Tuo tarpu pagal krikščionišką tradiciją ekumenizmas nėra visų religinių skirtumų absorbavimas ar susiliejimas, bet susitikimas „Tiesoje ir meilėje“ – būtent šiuo pagrindu galima metapolitinė „komunija“ tarp visų krikščionių, kuomet visi dabartiniai skirtumai, įtampos, schizmos, atsimetimai visuotinės Bažnyčios viduje yra suprantami tik kaip laikini, kaip piligriminės kelionės šioje žemėje išdava, kuriuos eschatologinė viltis įgalina metapolitiniame lygmenyje panaikinti.

Dar viena kliūtis neoliberalui tapti ekumenišku – labai dažnas negatyvios laisvės nukrypimas į sekuliarų nacionalizmą ar religinį fundamentalizmą, nes paprastai tai būna vienas paprasčiausių egzistencinės neoliberalios tuštumos užpildymo būdų arba kaip reakcija į šalia atsiradusius svetimus tradicinius identitetus (pvz Islamo, kuris daugeliu atveju išlaikė savo viduramžišką jėgą ir iš esmės nebuvo paliestas Europietiško Švietimo), su kuriais susidūrusi neoliberali visuomenė radikalėja. Perfrazuojant G.K.Chestertoną, Europos likimas susideda iš keturių fazių: „barbarus nugalėti, įdARBINTI barbarus, sudaryti sąjungą su barbarais, būti barbarų nugalėtais“³³⁶ – šių ir panašių baimių vedini sekuliarizuoti europiečiai radikalizuojasi ir vis plačiau atkrenta į primityvų sekuliarų nacionalizmą. Supaprastintas individo ir pasaulio vaizdas, kuris kartu sukuria dirbtinį, laikiną saugumo jausmą, apeliuoja į žemiausius žmogaus instinktus, tampa vienu iš neoliberalių visuomenių atsakymų į susidūrimą su labiau archajiškais identitetais, taip pat ir į ekonomines-socialines krizes. Neoliberali ir reliatyvistinė aplinka tokiu paradoksaliu būdu sustiprina fundamentalizmą, nacionalizmą, kuris ilgainiui panaikina laisvę, kaip vieną pagrindinių neoliberalių siekių. Atitinkamai susiaurėja ir metapolitinio dialogo su kitais identitetais galimybės.

Tuo tarpu iki Švietimo epochos LDK vidaus ir užsienio politikoje metapolitika (atitinkamai ir ekumeninė tradicija) buvo labai svarbi. Nuo pat savo įsikūrimo pradžios LDK buvo daugiatautė ir iš esmės ekumeninė.

³³⁶ Jenkins, Philip, *God's Continent: Christianity, Islam and Europe's Religious Crisis*, Oxford: University Press, 2007, p.10

Ilgainiui vis svarbesnį vaidmenį joje vaidino ne tik pagonys, bet ir Rytų stačiatikiai slavai (paprastai – valdovo vietininkai nukariautose stačiatikių žemėse)³³⁷. Jogaila, pakrikštijęs Lietuvą, įtvirtino ir katalikų vaidmenį visuomenėje. Pažymėtina, kad glaudus katalikų sugyvenimas su stačiatikiais bei pagonimis nekėlė nepasitenkinimo kibirkščių; savo ruožtu, daugelis atvykusių krikščionių vietiniame krikščionių katalikų ar stačiatikių tikėjime išvelgdavo pagonybės transformaciją³³⁸. Jogailai įvedus katalikybę, stačiatikybė nebuvo uždrausta, tik nustumta į tolimesnį planą, kaip ir pagonybė, tačiau ir toliau Lietuvoje buvo steigiamos stačiatikių bažnyčios, Lietuvoje aktyviai veikę katalikai bernardinai pripažindavo stačiatikių krikštą, o pagonybė Lietuvos kaimuose labiau užslėptomis ar nesąmoningomis formomis buvo ryški iki pat XIX amžiaus. Puikiai žinomas ir iš esmės visos LDK egzistavimo metu gyvavęs LDK atvirumas žydų bendruomenėms. Nors Bažnyčios reforma sukėlė didikų konversijos bangą, tačiau valstiečių tarpe jokio sąjūdžio sukelti nepavyko, jie ir toliau liko katalikai, stačiatikiai ar pagonys. XVI-XVII amžiuje Lenkijos ir Lietuvos valstybė buvo tikra religinės tolerancijos oazė: Anglijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Šveicarijoje tuo metu ritosi galvos ir liepsnojo laužai, tuo tarpu Lietuvos ir Lenkijos valstybėje rasdavo prieglobstį įvairios radikalios ir kitur netoleruojamos religinės grupės, buvo išsivyravęs unikalus taikingas religinis sambūris³³⁹. Religinė tolerancija buvo įtvirtinta ir įstatymais – 1593 m. Žygimanto Augusto įstatymu dėl katalikų, stačiatikių, protestantų teisių sulysinimo, tikybos laisvė buvo įtvirtinta ir III Lietuvos Statute (1588), sankcijos „eretikams“ buvo panaikintos jau I ir II Lietuvos Statutuose (1529 bei 1566 m.)³⁴⁰. Panašią tikėjimo laisvę JAV įtvirtino savo Konstitucijoje tik XVIII amžiaus pabaigoje, kuri dar vėliau (XIX-XX a) katalikybei įsitvirtinus JAV, paplito ir įsitvirtino visoje Katalikų Bažnyčioje (visų pirma dėl katalikų kunigų, atvykusių iš JAV į Romą).

³³⁷ *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, sud. Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, 2006, p.33

³³⁸ *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, 2006, p. 109

³³⁹ *Ibid.*, p.253

³⁴⁰ *Ibid.*, p.254

Tokia religinė tolerancija ir jos istorinė svarba LDK teritorijai ilgainiui atvėrė kelius ir Brastos unijai. Ekumeninė dvasia buvo Abiejų tautų respublikos tradicija, kurią Jonas Paulius II XX amžiuje išskėlė universalios Bažnyčios mastu. Pažymėtina, kad Brastos uniją katalikų Bažnyčia iki šiol laiko galimo susijungimo su stačiatikių Bažnyčia modeliu – įdomu, kad pasauliniu mastu šis ekumeninis eksperimentas buvo pritaikytas pirmą kartą būtent LDK teritorijoje³⁴¹. Ši unija kartu buvo ir savotiškas dalies stačiatikių bei LDK katalikų atsakas stiprinant Bažnyčią kovoje su protestantizmu, kuri tiek katalikų, tiek stačiatikių Bažnyčios laikė blogiu³⁴² (būtent Brasta kaip Radvilos Juodojo tėvonija buvo tapusi viena svarbiausių protestantizmo skleidimo židinių). Matyt dėl tų pačių priežasčių XX amžiuje Jonas Paulius II išskėlė ekumenizmą kaip vieną iš būdų atstatyti krikščionių vienybę stiprėjančio puolimo prieš tikėjimą bei plintančio sekuliarizmo, reliatyvumo, neoliberalizmo kontekste.

Ekumeninė Katalikų Bažnyčios tradicija dar viduramžiais padidino įtampą tarp Romos, stačiatikių Maskvos bei katalikiško Vilniaus dėl rusėnų stačiatikių geopolitinės orientacijos³⁴³, kuri iš esmės tęsiasi iki šiol. Po Brastos unijos dizunitai stačiatikiai prarado daugelį jų turėtų teisių, kurias oficialiai perėmė graikų apeigų (unitų) Bažnyčia, todėl ilgainiui šie stačiatikiai pradėjo telktis aplink Kijevo stačiatikių arkivyskupiją bei juos palaikančią kazokų kariuomenę, kuri suvaidino lemtingą vaidmenį ir Abiejų tautų respublikos istorijoje³⁴⁴. Padidėjusios religinės įtampos tarp stačiatikių, naujųjų unitų ir katalikų ilgainiui sukėlė ir geopolitinę Abiejų tautų respublikos bei LDK katastrofą. Sumažėjus religinei harmonijai bei tolerancijai senojoje respublikoje buvo sukurtos galimybės giliems geopolitiniams prieštaravimams,

³⁴¹ pirmieji ekumenizmo keliu žengė būtent LDK stačiatikiai, šį judėjimą tik XIX amžiuje atgaivino protestantų bažnyčios, tuo metu vykdžiusios krikščioniškas misijas įvairiuose pasaulio kraštuose (protestantai suprato, kad žymiai efektyviai krikščionišką žinią pagoniškam pasauliui pristatyti kaip vientisą), o Katalikų Bažnyčia ekumenizmui galutinai atsivėrė tik po II Vatikano Suvažiavimo, kuomet religinis patyrimas tapo dar labiau individualus, vidinis

³⁴² Ibid., 218-219

³⁴³ Net ir paskutinio 1596 m. spalio 16-18 d. Brastos sinodo metu, kuomet Bažnyčios unijos šalininkų sinodas ratifikavo Bažnyčios unijos su Roma deklaraciją, Brastoje buvo susirinkusi gausus antiunijinis sinodas su Konstantino Ostrogiškio kariauna. Unijos šalininkus saugojo karaliui ištikimų didikų, tarp jų Leonos Sapiegos, Radvilos Našlaitėlio kariuomenės. Abiejų susirinkę sinodai prakeikė vienas kitą.

³⁴⁴ Ibid., p.239

kuriais iš karto pasinaudojo išorės priešai, ilgainiui sunaikinę ir pačią Lietuvos ir Lenkijos valstybę. Neveltui valstybės padalijimo laikais Rusija agresyviai stengėsi ginti dizunitų teises, rūpinosi „engiama stačiatikybe“, o Kotryna II Rusijos žemėse panaikino Bažnytinę uniją visiškai – iki 1796 m. Bažnyčia tokiu būdu neteko apie 4800 unitų parapijų ir net 8 mln. narių³⁴⁵, o po 1831 m. sukilimo visų konfesijų atstovai patyrė brutalią Rusijos imperijos prievartą. „Oficiali“ religija buvo pripažįstama tik stačiatikybė, unitai per prievartą buvo atversti į stačiatikybę (apie 1305 kunigai ir apie 1,5 mln. narių)³⁴⁶, visų kitų konfesijų atstovai buvo negailestingai persekiojami, uždaromos jų Bažnyčios, vienuolynai – visas religinės tolerancijos LDK palikimas XIX amžiuje Rusijos imperijos buvo galutinai išstumtas, sunaikintas.

Dėl geopolitinių priežasčių Rusija šią ekumeninę dvasią Lietuvoje siekė nuosekliai naikinti tiek XX amžiuje, tiek ir dabartiniu metu. XX amžiuje įsigalėjusi neoliberali aplinka tapo labai palanki Rusijos bei kitų išorinių religinių identitetų veikimui Europoje, kuri yra labiausiai sekuliarizuotas kontinentas pasaulyje. Neoliberalioje aplinkoje, kur žmogaus orumas ir susiję metapolitiniai principai praranda savo ontologinę prasmę, įvairūs geopolitiniai ar verslo interesai, atitinkamai paremti svariais finansiniais, ekonominiais ar kitokiais instrumentais, turi žymiai didesnę įtaką. Matyt todėl dar tarpukario laikotarpyje Rusija gerai sutarė su tautininkų režimu Lietuvoje, kuris iš esmės sėkmingai prisidėjo įgyvendindamas šią Rusijos sekuliarizacijos politiką, kadangi ne religinis, o būtent sekuliarus tautinis identitetas buvo tautininkų puoselėjamos valstybės pagrindas. Rusija tarpukario Lietuvoje sėkmingai sutapatino katalikybę su lenkiškumu ir *Żečpospolita*, o lietuvių tautiškumą susiejo arba su Rusija, stačiatikybe, arba su ikikrikščioniška „kunigaikščių“ Lietuva. Atitinkamai, dauguma tarpukario tautininkų lyderių, studijavusių Rusijos universitetuose, pasidarė indiferentiški ar net priešiški religijos atžvilgiu – jų idealas buvo konsoliduota bendruomenė, kurioje tautinės vertybės buvo aukščiau už visas kitas. Rusijos Imperijos geopolitinio veikimo

³⁴⁵ *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, sud. Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, 2006, p.333

³⁴⁶ *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, Aidai, 2006, p.334

pasėkoje valstybės padalinimo metu XVIII amžiuje Lietuva prarado savo katalikišką elitą, kuris užtikrino natūralią metapolitinę jungtį su Vakarų krikščionybe. Anot litvako Plavi Zecharia, pavojingiausias metafiziškai buvo būtent bendros Lietuvos-Lenkijos valstybės sunaikinimas - „eiliniai tautiečiai, negaudami dvasinės elito paramos, niršo trigubai stipriau, slegiami savo skurdo, suvokdami, kiek jų nedaug, neturėdami jokių atstovų tarptautiniuose sluoksniuose“, jie sukūrė „pykčio kultūrą“, kuri „ilgainiui neleido lietuviams pasiekti pagrindinio tikslo – užsitikrinti politinės laisvės“.

Tarpukario patriotiškų Lietuvos jėgų metapolitinė tragedija buvo ta, jog jie priėmė Rusijos primestą paradigmą sutapatindami katalikiškumą su lenkiškumu - šią nuostatą regione, deja, XX amžiaus pradžioje populiarino ir lenkų kunigai, bandydami nepripažinti nei lietuvių, nei baltgudžių, nei ukrainiečių teisės į tikėjimą savo kalba. Savo ruožtu, katalikiškos Lietuvos jėgos nesugebėjo įrodyti kitoms Lietuvos patriotinėmis, liberalioms ar kairiosioms jėgoms, kad Lietuva Jogailos krikšto metu perėmė ne lenkišką, o europietišką krikščionišką kultūrą, krikščionišką metapolitiką, kuri Lietuvą padarė Europos dalimi. Pažymėtina, kad lygiai taip sovietų okupacijos laikais sovietinė valdžia skatino susidomėjimą senąja lietuvių kultūra - būtent Sovietų Lietuvoje išleisti pirmieji darbai apie ikikrikščioniškąją baltų tikėjimą ir mitologiją, lietuviška pagoniška kultūra buvo išaukštinama kaip alternatyva krikščioniškai kultūrai, kuri, sovietų teigimu, ir „sugriovė aukštą pagonišką“ kultūrą. Sovietai skatino ir susidomėjimą Rytų religijomis - kad tik kuo labiau prigesinti krikščioniškąją, metapolitiškai ir geopolitiškai sovietų imperijai pavojingą lietuviškos kultūros matmenį. Po nepriklausomybės atgavimo Rusijos šiuo metu aktyviai tęsia savo tradicinę Lietuvos – Lenkijos nesutarimų kurstymo politiką.

Savo ruožtu, tikėtina, kad XXI amžiaus pradžioje Europai susivienijus Brastos sėkmė ³⁴⁷ gali būti pakartota, tuo labiau, kad ir kontekstas yra panašus (sekuliarizacijos, reliatyvizmo ir kitos grėsmės, kylančios visoms

³⁴⁷ Brastos sėkmė, žinoma, buvo trumpalaikė – nepasiruošusių vienybei stačiatikių atoveiksmis, pakurstytas Rusijos, pasibaigė LDK tragiškai, tačiau kaip ilgalaikis pozityvus pavyzdys ateities kartoms, šiuo metu bandančiomis vienytis, Brastos sėkmės pavyzdys dar gali būti ilgai minimas.

krikščioniškoms denominacijoms), žinoma, jeigu stačiatikiai ir kitų krikščioniškų denominacijų tikintieji sugebės sąmoningai siekti susivienijimo, siekdami kartu išlaikyti tikėjimą. Dabartinėje sekularioje pamažu pereinant į naująjį postmodernų nukrikščionintos pagonybės amžių, ekumeniškumas kaip savotiškas ontologinės būties išpažinėjų pasipriešinimas šioms tendencijoms (susitelkims prieš bendrą priešą) gali sustiprėti, o LDK pavyzdys šiame kontekste gali būti dar ne kartą prisimintas³⁴⁸. Lietuvos narystė Europos Sąjungoje bei prasidėję Rytų kaimynių integravimo į Europos Sąjungą procesai šią tendenciją turėtų dar labiau sustiprinti, sudaryti palankias geopolitines sąlygas Lietuvos ekumeninėms ambicijoms atgaivinti ir jas įgyvendinti. Galutinis (krikščioniškos) Europos suvienijimas (ne tik geografinė, bet ir metapolitinio turinio prasme) – tikslas, kurio siekė tiek Europos Sąjungos Tėvai kūrėjai, tiek Šv. Sostas - galėtų tapti vienu iš Lietuvos metapolitinių uždavinių. Baltarusijos, Ukrainos, Moldovos, Kaukazo valstybių (galų gale net Rusijos) integracija į Europos Sąjungą galėtų tapti ilgalaikiu strateginiu Lietuvos tikslu, ypač jeigu šios valstybės bus pasiruošusios integruotis į Europos Sąjungą technokratiniam lygmenyje, bet ir ieškos sąlyčio taškų su Šventuoju Sosto, kaip kažkada LDK laikais padarė unitai. Tačiau tokiu atveju ir pati Lietuva turi vykdyti metapolitišką užsienio politiką rytuose – ne tik siekti įgyvendinti siaurus sektorinius verslo ar geopolitinius interesus, tačiau vertinti savo santykius su rytų kaimynėmis per visą metapolitinio spektro prizmę, pradedant nuo pagarbos žmogaus orumui bei baigiant visos visuomenės gilumine transformacija, kultūrine ir socialine integracija.

Dabartinė Lietuvos Europos ar užsienio politika rytuose be metapolitikos sukuria nenuoseklumą ir įvairių sekuliarių interesų susikirtimą. Priklausomai nuo politinių ar verslo grupių, taip pat asmenybių, kuriuos tuo metu yra valdžioje, Lietuvoje Rytų politika yra fragmentuota, praradusi savo vidinį integralumą, kadangi vykdant šią politiką nėra pasikliaujama metapolitiniais principais, savo ruožtu, nevykdoma nuolatinė strateginė šios

³⁴⁸ Šiuo metu panašiai JAV vienijasi įvairių bažnyčios prieš dabartinę sekuliarią JAV administracijos politiką

politikos analizė – visi sprendimai daromi taktiniame, biurokratiniame, trumpalaikių pragmatinių interesų lygmenyje, kurie natūralu kad vienas kitam prieštarauja. Tokioje fragmentuotojoje neoliberalioje aplinkoje Lietuvai sunku perimti ekumeninę metapolitinę LDK tradiciją. Pirmais įstojimo į Europos Sąjungą metais svarbiausiais buvo laikomi geopolitiniai Lietuvos interesai, tačiau dažnai būdavo per mažai kreipiamas dėmesys į Rytuose atgimstančias autokratinės tendencijas, žmogaus orumo bei žmogaus teisių pažeidimus, korupciją – politinę, teisinę, net ir ekonominę Rytų kaimynių transformacija buvo ne tokia svarbi, kaip šių šalių geopolitinė gravitacija, bandymai atsispirti Rusijos įtakai. Savo ruožtu, dabartiniu metu Lietuva labiausiai akcentuoja ekonominius interesus, kurie ne visada sutampa tiek su aukščiau minėtais Lietuvos geopolitiniais interesais, tiek kartais prieštarauja ir Bažnyčios socialiniam mokymui, kuomet kaimyninių šalių piliečių žmogiškasis orumas aukojamas vardan ekonominių Lietuvos interesų. Lietuvos Rytų politikai trūksta gebėjimo išvelti Lietuvos netapolitinių bei kitokių interesų visumą bei siekti harmoningo jų balanso.

Nesugebėjimas sustabdyti Baltarusijos bei Ukrainos³⁴⁹ gravitacijos į Rusiją, didėjančios autoritarinės tendencijos šiose šalyse, letėjančios arba nevykdomos politinės, teisinės, ekonominės reformos, yra ne tik šių šalių, bet ir Europos Sąjungos bei Lietuvos Europos politikos rytuose nesėkmių įrodymas. Nuosekli, tęstinė ir ilgalaikė Europos Sąjungos, Lietuvos parama atkurti esminius demokratijos, žmogaus teisių, žmogaus orumo pagrindus Rytų kaimynystės šalyse gali būti ilgalaikės sėkmės garantas Rytų kaimynystės šalyse, taip pat Rusijoje, kur pilietinė visuomenė jau pradeda rodyti savo brandą³⁵⁰. Ekonominės, teisinės reformos, administracinių gebėjimų stiprinimas, be abejonės, turi išlikti lygiai taip pat svarbios, tačiau trumpalaikiai Lietuvos ar jos atskirų verslo subjektų interesai neturi užgožti

³⁴⁹ Po paskutinių 2012 m. rinkimų – matyt ir Gruzijos

³⁵⁰ Daugelis Vakarų analitikų pripažįsta, jog viena pagrindinių Vakarų politikos Rytuose nesėkmių buvo nepakankamai rodomos dėmesys „politiniam“ transformacijos kriterijui – žymiai ilgesnis totalitarinės sistemos poveikis Rytų Europos šalyse dar labiau pažeidė žmogaus orumo, pilietinės visuomenės pamatus, be kurių politinė bei ekonominė šalių transformacija yra arba negalima, arba apsunkinama; todėl norint ilgalaikės transformacijos sėkmės būtina sutelkti dėmesį ne tik į ekonominės šių šalių reformas, bet ir į ilgalaikius visuomeninius, socialinius pokyčius

ilgalaikio Europos Sąjungos bei Lietuvos metapolitinio intereso transformuoti Rytų kaimynes į vientisą metapolitinę, politinę, ekonominę bei teisinę Europos Sąjungos erdvę.

Lietuvos vystomoji pagalba turėtų koncentruotis į tokias sritis, kuriomis būtų sustiprinami metapolitiniai Rytų kaimynių pagrindai, ne tik kasdienis Rytų kaimynių funkcionavimas pagal Europos Sąjungos taisykles. Pvz. tęstinė Lietuvos parama Europos Humanitariam Universitetui tremtyje Vilniuje yra puikus pavyzdys ilgalaikių investicijų į žmogaus orumą, bendrąjį gerį bei solidarumą su autokratinio režimo pavergta baltarusių tauta. Pilietinės ir politinės visuomenės atkūrimas Baltarusijoje galėtų būti ilgalaikiu Lietuvos projektu, kuriam vykdyti Lietuva turi išskirtinai palankias sąlygas. Parama demokratinėms jėgoms, siekiančioms išsilaisvinti iš autokratinio režimo, žmogaus orumo palaikymui Baltarusijoje, negali priklausyti nuo ekonominių Lietuvos interesų, ji turi būti tęstinė, strateginė ir nepriklausoma, su tikslu prikelti Baltarusijos pilietį laisvam ir atsakingam gyvenimui bendroje krikščioniškoje Europos šeimoje. Bet kokie geopolitiniai ar ekonominiai žaidimai su Baltarusijos autokratine valdžia negali būti vykdomi žmogaus orumo sąskaita.

Lygiai taip pat parama Gruzijai, Moldovai, Ukrainai, turėtų būti tiesiogiai susijus su ilgalaikės šių šalių transformacijos sėkme, o ne tik trumpalaikiais geopolitiniais laimėjimais, todėl dėmesys šių šalių politinėms, ekonominėms, teisinėms reformoms turi būti ne mažesnis nei jų užsienio politikai ar santykiams su Rusija. Lietuva dėl ekonominių ar geopolitinių interesų neturi užmerkti akių į autoritarinių tendencijų stiprėjimą Gruzijoje ar Ukrainoje, nes ilgalaikėje perspektyvoje tai neleis įgyvendinti ir aukščiau minėtų trumpalaikių Lietuvos interesų, sustabdys šių šalių transformaciją bei integraciją į Europos Sąjungą (kaip jau seniai įvyko Rusijoje). Atitinkamai, didesnis dėmesys Lietuvos Rytų politikoje turi būti skiriamas ilgalaikio poveikio priemonėms, įskaitant pilietinės visuomenės ugdymą, politinės visuomenės užuomazgų formavimąsi, žmogaus teises, žmogaus orumą, solidarumo bei subsidarumo ugdymą, švietimą, žinąsklaidos laisvę, jaunų

lyderių udymą, savivaldos bei nevyriausybinių organizacijų stiprintimą, kultūrinį paveldą (ypač susiejantį šias šalis su bendra krikščioniška metapolitika). Lietuva turėtų siekti kuo greitesnio Europos Sąjungos asociacijos sutarčių sudarymo ir įgyvendinimo su Rytų kaimynėmis, kurios leis įgyvendinti nuoseklią daugelio sektorių transformaciją pagal Europos Sąjungos standartus, de facto paruoš šias šalis narystei Europos Sąjungoje, net jeigu narystės perspektyva ir nebus fiksuota būsimoje Asociacijos sutartyje. Savo ruožtu, 2013 m. Europos Sąjungos Rytų partnerystės viršūnių susitikime Lietuva, visgi, galėtų siekti šią narystės perspektyvą įtvirtinti - kaip prieš dvidešimt metų (1993 m. Kopenhagos Europos Bendrijos viršūnių susitikime) tokią perspektyvą Baltijos šalim iškovojo danai savo pirmininkavimo metu, o prieš 10 metų (2003 Salonikų viršūnių Europos Sąjungos susitikime) graikai iškovojo tokią perspektyvą Balkanų regiono šalims. Metapolitinė estafetė galėtų būti pratęsta. Deja, šis metapolitinis tikslas net nebandomas kelti.

Lietuva bei visa Europos Sąjunga turi aktyviai stebėti ir analizuoti Rusijos veikimą Europos Sąjungos kaimynystėje, pačioje Europos Sąjungos teritorijoje, taip pat kaip ir demokratinius pokyčius, kurie Rusijoje prasidėjo 2010 m.. Siekdamas kontroliuoti didėjančias vidines įtampas „sugrįžęs“ Putinas siekia atstatyti geopolitines Rusijos ambicijas Euroazijos projekto rėmuose, kuris kuriama kaip alternatyva Europos Sąjungos Rytų partnerystės politikai bei galimai Europos Sąjungos plėtrai į rytus. Rusija sieks palaipsniui pripratinti Vakarų prie tokių savo geopolitinių ambicijų „artimajame užsienyje“. Pasinaudojant savo pirmininkavimu Europos Sąjungoje bei būsimu Rytų partnerystės samitu Vilniuje Lietuva turi siekti per likusį laiką sukurti patrauklią alternatyvą šiam naujam geopolitiniam Rusijos projektui, ilgainiui grėšiančiam ir Lietuvos suverenitetui - padaryti Rytų partnerystę efektyvesne, patrauklesne, galų gale suteikiančią strateginę perspektyvą bei konkrečius instrumentus Rytų Europos šalims integruotis į Europos Sąjungą. Viena iš galimybių – pabrėžti ir dar labiau paskatinti Rytų partnerystės bei pačios Europos Sąjungos „žmogiškąją“ (iš esmės metapolitinę) dimensiją, kaip

alternatyva „nežmogiškam“ Putino Euroazijos projektui. Europos Sąjunga suteikia visiems europiečiams galimybę puoselėti savo žmogiškąjį orumą – judėjimo, žodžio, susirinkimų, verslo, kapitalo, paslaugų teikimo laisvės yra esminės Europos Sąjungai, tuo tarpu Putino Euroazijos Sąjunga yra kuriama ne kaip žmonių, o kaip autokratinų režimų sąjunga (atitinkamai – neatsiklausius žmonių), šios Sąjungos tikslas – autokratiją išsaugoti bei savo piliečių laisvę toliau varžyti tiek, kiek jos reikia autokratiniam režimui išlaikyti. Europos Sąjunga atveria galimybes (nors ir ne automatiškai) įgyvendinti krikščioniškos metapolitikos principus, tuo tarpu Euroazijos Sąjunga šias galimybes sieks apriboti. Lietuvos Rytų Partnerystės samitas galėtų apsvarstyti ir priimti paketą priemonių, skirtų žmogiškumui Rytų kaimynystės šalyse sustiprinti (nuo vizų režimo tolesnio liberalizavimo, iki papildomų finansinių instrumentų sustiprinti pilietinę visuomenę, įvairaus pobūdžio apsikeitimų, tarpusavio žmogiškųjų, nevyriausybinį, kultūrinių ryšių stiprinimo). Būtent žmogiškumas kaip vienas svarbiusių prioritetų buvo Jono Pauliaus II sėkmės raktas prieš komunistinę sistemą. Derybos dėl būsimos Europos Sąjungos finansinės perspektyvos, kurias gali tekti baigti ir Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungai metu, suteikia Lietuvai papildomų svertų šį uždavinį 2013 m. Rytų Partnerystės samite Vilniuje pasiekti, žinoma, jeigu Lietuva išsikels metapolitinį tikslą ir pajungs visus galimus technokratinis ir diplomatinis instrumentus šiam tikslui pasiekti.

Dialogas su pačia Rusija taip pat turėtų būti strategiškai, metapolitinis, visapimantis, kadangi dialogo susiaurinimas tik iki sektorinių ekonominių interesų skatina Rusiją ir toliau nepaisyti krikščioniškos metapolitikos principų politinėje bei teisinėje srityse, kas įtvirtina ilgai sukuriama negatyvias tendencijas ir Rusijos užsienio politikoje. Nors Rusija jau daugiau kaip dešimt metų eina autokratijos keliu toliau būtina kurti tikrą pilietinę visuomenę Rusijoje, sutelkti visas regiono, ES bei JAV jėgas bei patirtį šios šalies giluminei transformacijai. Žvelgianti į ateitį Lietuva turėtų pradėti suvokti Rusiją ne tik gynybiškai (kaip galimą egzistencinę grėsmę), bet ir proaktyviai – kaip ypatingą strateginę galimybę Rusijos stačiatikius ilgai atverti Europai,

taip užsitikrinant ilgalaikį stabilumą ir saugumą Lietuvai bei visai Europos Sąjungai³⁵¹. Pažymėtina, kad neatsižvelgiant į stiprėjančias Rusijos režimo antivakarietiškas nuotaikas dauguma Rusijos visuomenės nuosekliai palaiko suartėjimą su Vakarais³⁵². Būdama krikščioniška šalimi Lietuva negali užkirsti principinės galimybės Rusijai kaip krikščioniškai šaliai bent teoriškai tapti Europos dalimi, net jeigu šis procesas ir būtų labai ilgas.

Prigimtinis Lietuvai metapolitinis ekumeniškumas padėtų atstatyti harmoniją ir santykiuose su pasauline žydų bendruomene, kurios atvirumas Lietuvai galėtų padėti jai siekti strateginių tikslų tiek vidaus, tiek užsienio politikoje, atstatyti savo svarbą globalinėje politikoje. Kertinis metapolitinis principas leidžiantis Lietuvos katalikų bendruomenei atkurti ir išpuoselėti santykius su žydų bendruomene yra abiejose religijose pripažįstama prigimtinis žmogaus orumas, kildinamas iš žmogaus sukūrimo pagal Dievo paveikslą, kuris yra žinomas tik šiose religijose. Žydų studijų profesorius David Novak pastebi, jog nacių vykdytą Holokausto metu žydai buvo priskirti *Untermenschen* (ne žmonių) kategorijai tokiu būdu būtent siekiant sąmoningai žmoguje „nužudyti Izraelio Dievą“³⁵³, atitinkamai – ir sunaikinti esminį Katalikų Bažnyčią metapolitinį žmogaus orumo principą, kas atvertų visus kelius totalitarinei mašinai. Holokaustas vieniją pasaulį kaip paskutinis įspėjimas visų žmonių žmogiškam orumui. Komunizmo nusikaltimai yra šios *Untermenschen* politikos išvestinė, kuri turi visas galimybes pasikartoti, jeigu žmogiškasis orumas ir toliau bus išstumiamas iš postmodernaus pasaulio.

Metapolitinis požiūris į Lietuvos politika Turkijos ir kitų islamų šalių atžvilgiu taip pat leistų giliau, išsamiau įvertinti galimas Lietuvos bei Europos Sąjungos ambicijas šių šalių atžvilgiu. Bažnyčios ekumeninėje tradicijoje yra ieškoma sąlyčio taškų su Islamu, tačiau abejojama galimybėmis su Islamu

³⁵¹ Šiame kontekste įdomus 2012 m. rugpjūčio mėn. Vykstantis Maskvos Patriarcho Kirilo „susitaikymo“ vizitas į Lenkiją susitikti su Lenkijos Katalikų Bažnyčios Vyskupais, kas galėtų paskatinti ir Lietuvos Vyskopus įsijungti į šį ekumeninį dialogą bandant sutarti dėl bendrų metapolitinių principų, kuriais abi pusės galėtų ateityje vadovautis.

³⁵² Levados centro duomenys,
<http://www.levada.ru/sites/en.d7154.agava.net/files/Levada2009Eng.pdf>

³⁵³ Novak, David, *Because of What God Has Done*, First Things, December 2011, p.22

integruotis, ypač dabartiniame pasaulyje, kur religiniai klausimai suvokiami paviršutiniškai, kur metapolitinis lygmuo dėl išsigalėjusios neoliberalios tradicijos svarstant vidaus ar užsienio politiką iš esmės neegzistuoja. Pirmaisiais narystės Europos Sąjungoje metais Lietuvos pozicija buvo artimesnė Šventojo Sosto politikai - Lietuva iš esmės priklausė vadinamajai „Austrijos-Prancūzijos“ grupei, kuri pakankamai aiškiai ir nedviprasmiškai reiškia abejones dėl Turkijos narystės Europos Sąjungoje. Tačiau pastaraisiais metais³⁵⁴ Lietuvos pozicija Turkijos narystės klausimu (iš esmės be platesnių diskusijų, atsižvelgiant visų pirma į geopolitinius interesus³⁵⁵) pasikeitė - nuo 2008 m. Lietuva pradėjo priklausyti vadinamajai „Turkijos draugų grupei“, kurios moraliniai ir politiniai lyderiai yra protestantiškos Jungtinė Karalystė bei Švedija. Keičiant politiką nebuvo išsigilinta į Šventojo Sosto metapolitiką ar konservatyvesnių Europos Sąjungos šalių (Vokietija, Prancūzija, Austrija) ar politinių jėgų (pvz. Europos liaudies partijos) poziciją. Kultūrinis, civilizacinis dėmuo tiesiog nebuvo Lietuvos užsienio politikos svarstymų objektas. Pvz. faktas, kad iš esmės visose musulmoniškų šalyse, įskaitant Turkiją, yra varžoma religinė laisvė³⁵⁶ ir kad krikščionys yra vienintelė bendruomenė, kuriai Islamo šalyse nėra garantuojamos esminės žmogaus teisės pasaulyje vien tik dėl jos tikėjimo³⁵⁷ iki šiol niekada nebuvo tapęs Lietuvos užsienio politikos dėmesio objektu. Savo ruožtu, Šventasis Sostas nuolat pabrėžia, jog Europa – tai ne geografinis ar geopolitinis, bet visų pirma istorinis ir kultūrinis darinys, kurį vienija krikščioniškas tikėjimas bei vertybės. Lietuvos politinis elitas savo poziciją Turkijos atžvilgiu pakeitė neatsižvelgdamas nei į vertybinę Europos Sąjungos prigimtį, nei į pakankamai konservatyvias Lietuvos elektorato kultūrinės-vertybinės orientacijas (referendumas dėl Turkijos

³⁵⁴ Paradoksaliu, bet būtent 2008 m. valdžią perėmus konservatorių-krikščionių demokratų vyriausybei.

³⁵⁵ Vadovautasi iš esmės tradicine nuostata, jog Turkija yra istoriškai patikimas „transatlantinis partneris“, taip pat atsižvelgta į Turkijos didėjančią svarbą Kaukazo regionui.

³⁵⁶ Net 70 proc. pasaulio gyventojų gyvena šalyse, kur smarkiai varžoma religinė laisvė, savo ruožtu jokioje musulmonų šalyje nesukurtos sąlygos tikrai religinei laisvei, tuo tarpu musulmonai Vakarų šalyse reikalauja visuotinės tolerancijos jų religijai, o atskirais atvejais ir Vakarų pasaulio dekristianizacijos vardan visuotinio politikorektiškumo – žr. Farr, F. Thomas, *Religious Freedom Abroad*, First Things, March 2012, p.21;

³⁵⁷ JAV katalikų ir evangelikų bendras pareiškimas *In Defence of Religious Freedom*, First Things, March 2012, p.29

narystės Europos Sąjungoje neabejotinai žlugtų ne tik Prancūzijoje, bet ir Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų Europos Sąjungos šalių). Eurobarometro duomenimis dar 2006 m. 59% Europos Sąjungos šalių gyventojų pasisakė prieš Turkijos narystę Europos Sąjungoje³⁵⁸.

Apibendrinant - krikščionybė yra religija, kuri savo esme nukreipta įveikti sienas. Lietuva, pasiremddama prigimtiniu metapolitiniu ekumenizmu, kuriuo pasinaudojęs Jonas Paulius II prieš kelis dešimtmečius sugebėjo prikelti Bažnyčią ir visą Vakarų pasaulį, turi visas galimybes svariai prisidėti prie krikščioniškos Europos tolesnio vienijimo. Lietuvos vaidmuo tiek istoriškai, tiek geopolitiškai yra unikalus, kadangi Lietuva (bei ypač jos sostinė) yra įsikūrusi visai šalia istorinio, kultūrinio, religinio lūžio taško – tiek Vilnius, tiek visa Lietuva yra unikaliai tinkanti toliau vykdyti ekumeninę misiją³⁵⁹. Iki pat Konstantinopolio žlugimo XV amžiuje Vakarų krikščionys bandė plėsti Vakarų krikščionybės įtaką rytų kryptimi, vėliau - po Kolumbo atradimų - visą savo energiją nukreipdami vakarų kryptimi. Tačiau iš esmės tik po Šaltojo Karo pabaigos išsiplėtus Europos Sąjungai ir pradėjus aktyviai vystyti Rytų kaimynystę, strateginį dialogą su Rusija, Vakarų krikščioniškos valstybės ir vėl nukreipė savo gerai organizuotą, paremtą efektyviais techninės ir finansinės pagalbos instrumentais žvilgsnį į Rytus, taip sudarydamos Lietuvai visas galimybes ir vėl sugrįžti prie savo krikščioniškos metapolitinės ekumeninės misijos. Kaip pastebi Gintaras Beresnevičius, “LDK, nepaisant vidaus tolerancijos, istoriškai vis dėlto reprezentavosi kaip Vakarų krikščionybės forpostas; visu frontu nuo Baltijos iki Juodosios jūros, nuo Volgupio aukštupio iki Krymo, dabartinės Baltrusijos, Ukrainos ir dalies Rusijos teritorijoje ji laikėsi prieš stepių ordas, kurios XIII-XVa. buvo susitelkusios į Aukso ordą, valdžiusią Čingischano ir Tamerlano pulkų nukariautas teritorijas iki pat

³⁵⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Accession_of_Turkey_to_the_European_Union

³⁵⁹ Tiek ikikarinė okupacinė lenkų valdžia, tiek postsovietinė Lietuvos valdžia bandė skrupulingai ištrinti bet kokį ekumeninį Vilniaus dėmenį - tiek katalikišką, tiek stačiatikišką, tiek žydų. Savo ruožtu po nepriklausomybės ir ypač po įstojimo į Europos Sąjungą įsigalėjęs neoliberalizmas, komercinis požiūris metapolitinę ekumeninę Vilniaus esmę padarė nesvarbia. Savo ruožtu, dabartinis lietuvių elitas romantizuoja tik lietuvišką šio ekumeninio miesto identitetą. Sugebėjimas priimti krikščionišką ekumeninį šio miesto bei visos Lietuvos paveldą suteiktą tradicinį metapolitinį pranašumą ir lyderystę regione, kuriuo tiek šis miestas, tiek Lietuva didžiavosi ilgus šimtmečius.

Mongolijos ir Kinijos“³⁶⁰. Per šimtmečius įgyvendindama savo ekumeninę politiką ir apjungdama aplink save ortodoksų žemes Lietuva kartu pademonstravo savo unikalias (būtent katalikams anot Carlo Schmitt'o būdingas) *complexio oppositorum* savybes – sugebėjo sėkmingai pasipriešinti geopolitiniam Rusijos spaudimui sukurdamą Bažnytinę uniją su buvusiais katalikybės priešais stačiatikiais, apjungdama kitatikius į savo metapolitinę erdvę. Sugebėjusi atstatyti ir geopolitinėje erdvėje įtvirtinti savo senąją metapolitinį ekumeninį jogailaitišką identitetą Lietuva ne tik įtvirtintų savo nepriklausomybę, įsitvirtintų regione, bet ir galėtų atlikti svarbų vaidmenį formuojant visos Europos Sąjungos metapolitiką rytuose.

Prasidėjus Europos integracijos procesams, ypač po įstojimo į Europos Sąjungą, Lietuva nesąmoningai išitraukė į senosios savo metapolitinės ekumeninės misijos vykdymą – tapo viena svarbiausių Europos Sąjungos politikos Rytų kaimynių atžvilgiu remėjų. Tačiau parama Rytų kaimynių integracijai į Europos Sąjungą nebuvo suprasta ar apmąstyta kaip metapolitinis ekumeninis Lietuvos veikimas – ji ir toliau buvo vykdoma neoliberalių sekuliarių (saugumo, ekonominių ar kt.) interesų pagrindu, kurie, be abejonės, yra svarbūs, bet nėra pakankami. Ne tik dabartinė Europos Sąjungos ekonominė, politinė, bet ir jos plėtros (įsk. Rytų politikos) krizė Europos Sąjungoje yra visu pirma susijusi su Europos Sąjungos bei jos piliečių metapolitine, identiteto krize. Lietuvos bandymas šios krizės akivaizdoje suteikti sau pačiai, regionui, Europai gilesnę metapolitinę viziją galėtų padėti šią krizę Europoje įveikti. Czesławo Miłoszo teigimu, būtent Vidurio Europa pasižymi tradiciniu metafiziniu mąstymu, nuo kurio vis labiau tolo Vakarai ir kurio patiems Vakarams jau seniai instinktyviai trūksta. Būtent šioje Europos dalyje, labiausiai nukentėjusiose nuo abiejų totalitarinių režimų, metapolitinių principų dėka, kuriuos priminė Jonas Paulius II, krikščionys susitelkė ir šiuos sekuliarus režimus įveikė.

³⁶⁰ *Šiek tiek iš šalies: esė apie Lietuvą ir Europą*, sudarė Paulius Savukynas, Inter Nos, 2002, G.Beresnevičiaus straipsnis „Jei didieji kunigaikščiai būtų turėję kalašnikovus“, p.15

Naujame, susivienijusios Europos kontekste Lietuvai atsiveria naujos istorinės galimybės šią savo ekumeninę misiją toliau bandyti aktyviai tęsti. 2013 m. antroje pusėje Lietuvoje vyksiantis Europos Sąjungos Rytų kaimynystės viršūnių susitikimas galėtų būti naujas istorinis lūžis šią politiką konceptualizuojant ir tokiu būdu įtvirtinant ilgametį metapolitinį ekumeninį Lietuvos vaidmenį Europoje. Bet koku atveju ekumeninė metapolitinė Lietuvos Europos politikos dimensija sutvirtintų Lietuvos santykius su kaimynais, ilgainiui leistų atkurti regione harmoniją su šiuo metu skirtingus geopolitinius vektorius turinčiomis tautomis bei žengti dar vieną žingsnį link suvienytos Europos.

2.4. Žmogaus orumas – neįsisąmonintas Lietuvos metapolitikos principas

Lietuvos metapolitikos skurdas ypatingai išryškėja nagrinėjant esminio Europos metapolitikos principo – žmogaus orumo (ir jos iš jo išplaukiančių žmogaus teisių) – supratimą bei įgyvendinimą Lietuvoje. Katalikų Bažnyčios požiūris į žmogaus teisės yra aiškiai susieti su žmogaus teologine antropologija, transcendentiniu žmogaus orumu. Savo ruožtu, neoliberali tradicija neturi pozityvios žmogaus vizijos, jos esmė – dekonstruota žmogaus ontologinė tapatybė, kas garantuoja tariamą nediskriminaciją ir toleranciją. Žmogus be ontologinės dimensijos praranda savo unikalumą, ištirpsta kolektyvo, institucijos, struktūros arba sistemos anonimiškume. Žmogaus ontologinis dėmuo Lietuvoje patyrė daug išbandymų - po įvairių totalitarinės sistemos eksperimentų, dabartinės neoliberalios aplinkos poveikio žmogaus sąmprata Lietuvoje vis dar neatgavo savo ontologinio turinio bei integralumo.

Kokiais principais remiasi žmogaus teisių sąmprata Lietuvoje? Lietuvoje žmogaus teisės apibrėžiamos formaliai, sekuliarizuotai, išoriškai, teisiškai, kas sukuria visas galimybes realiame gyvenime nepaisyti žmogaus

teisių kokybinės, dvasinės pusės, tikrojo žmogaus teisių pagrindo – ontologinio žmogiškojo orumo. Žmogaus teisių sampratą Lietuvoje apibrėžia tarptautinės konvencijos ir instrumentai, tarp jų ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių deklaracija, Europos Tarybos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. Tiek Jungtinių Tautų Žmogaus teisių konvencijoje³⁶¹, tiek Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte³⁶² žmogaus orumas yra nurodomas kaip esminis žmogaus teisių, laisvių, teisingumo ir taikos pagrindas. Įdomu, jog Europos Tarybos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje žmogaus orumo sąvoka išnyksta, konvencijoje minimos tik „žmogaus teisės ir pamatinės laisvės“³⁶³. Savo ruožtu, Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijoje³⁶⁴ žmogaus orumas yra minimas kaip „nedaloma ir universali vertybė“, tačiau be jokios nuorodos į krikščionišką paveldą, krikščionišką šios vertybės turinį. Taigi, tarptautiniuose dokumentuose dėl žmogaus teisių, kurių Lietuva šiuo metu privalo laikytis, žmogaus orumas atskirais atvejais yra minimas, tačiau net ir minėtuose dokumentuose krikščioniška, ontologinė žmogaus orumo, (atitinkamai ir žmogaus teisių) prigimtis nėra akcentuojama. Žmogaus orumas kaip sąvoka šiuose dokumentuose suniveliuotas iki vienos iš pamatinių teisių, kurio reikšmė „vartotojui“ tampa sunkiai suvokiama, kadangi iš žmogaus orumo sąvokos pagal visas neoliberalias tradicijas yra pašalintas krikščioniškas ontologinis turinys. Katalikų Bažnyčios teigimu, žmogus gali jaustis orus todėl, kad yra sukurtas pagal Dievo paveikslą, todėl jo orumas yra ontologinis, pamatinis, būtent dėl jo žmogaus teisės įgyja prasmę, žmogus gerbia šalia esantį kitą žmogų ir tuo pačiu patį save. Pagal Bažnyčios tradiciją žmogus yra „integralus“, kuriam rūpi ne tik materialūs, bet ir dvasiniai, moraliniai, kultūros ir švietimo reikalai - tai lyg „garantija nuo priklausomybės nuo daugumos

³⁶¹ <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>

³⁶² <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>

³⁶³ <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/005.htm>

³⁶⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EN:PDF>

politikos, nuo reliatyvistinių kompromisų, nuo kasdienybės iliuzijų, nuo ekonomikos ir pragmatizmo dominavimo“³⁶⁵.

Lietuva savo Konstitucijoje neturi jokių nacionalinių nuostatų, pabrėžiančių transcendentinę žmogaus orumo kilmę, nors Konstitucijos 21 straipsnyje žmogaus orumas ir yra minimas. Pažymėtina, kad nuorodos į Dievą³⁶⁶ savo Konstitucijose Europoje neturi kelios grupės valstybių: Vakarų Europos valstybės, siekiančios pabrėžti savo sekuliarumą (Prancūzija, Italija), taip pat didžioji dauguma buvusios buvusių komunistinio bloko šalių (visos trys Baltijos šalys, visos Sovietų Sąjungos respublikos, išskyrus Ukrainą). Nuorodą į metafizinę realybę savo Konstitucijose iš Europos Sąjungos šalių yra išlaikiusios tokios šalys kaip Airija, Graikija, Lenkija, Vokietija³⁶⁷. Lietuvos Europos Sąjungos politikos 2008–2013 metų strateginės kryptyse bei 2008 m. Vyriausybės programoje nuosekliai minimos tik kelios Bažnyčios socialinės doktrinos vertybės – subsidarumas ir solidarumas, tačiau tokia esminė metapolitinė vertybė kaip žmogaus orumas nėra paminėta nė karto. Esminės metapolitinės Bažnyčios socialinės doktrinos vertybės visiškai neminimos ir 2011 m. LR Seimo nutarime dėl pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai 2013 m..³⁶⁸, nors jį ir iniciavo Tėvynės Sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai. 2012 m. Lietuvos Vyriausybės veiklos prioritetų projekte taip pat nėra nei vienos nuorodos į žmogaus orumą – didžiausias dėmesys ir toliau skiriamas ekonominiams prioritetams, nors tarp paskutinių prioritetų – šeštuoju numeriu (toks pats eiliškumas išlaikytas ir 2011 m. Vyriausybės veiklos prioritetų sąrašė³⁶⁹) – jau atsiranda ir „stiprios šeimos – stiprios bendruomenės siekis“, tačiau tiesiogiai žmogaus orumas kaip prioritetas vis tiek nėra iškeliamas. Šiais metais parengtoje „Lietuvos pažangos

³⁶⁵ Card. Bertone, Tarcisio, Prefazione di Van Luyn, Adriano H. (Vescovo di Rotterdam) *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009, p.238

³⁶⁶ Dar vadinamų „invocations“ ar „nominations dei“, kuria legitimuojama pati valstybė, pabrėžiamos pozityviosios teisės ribos, pabrėžiama transcendentinė prigimtinių teisės bei tokių vertybių kaip žmogaus orumas metafizinė kilmė

³⁶⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Constitutional_references_to_God

³⁶⁸ LR Seimo nutarimas dėl LR pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai 2013 m.

<http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/10/25/77843>

³⁶⁹ <http://www.lrv.lt/bylos/veikla/LRV-2011-prioritetai.pdf>

strategijoje „Lietuva 2030“³⁷⁰ žmogaus orumas taip pat nėra paminėtas, nors „sąmoninga visuomenė“, šeimos ir bendruomenių stiprinimas jau iškeltas kaip pirmasis prioritetas, tačiau kol kas šis dokumentas tėra į ateitį nukreiptų gerų norų rinkinys. 2012 m. savo kalboje Seime pristatant 2011 Vyriausybės veiklos ataskaitą Premjeras žmogaus orumo taip pat nemini.

Atsisveikindamas su Lietuva Vilniaus oro uoste 1993 m. rugsėjo 8 d. Jonas Paulius II priminė, kad Lietuva labai gerai žino, ką reiškia tvarkyti žmogaus gyvenimą be Dievo, Popiežius įspėjo dėl būsimų liberalizmo, reliatyvizmo, utilitarizmo pavojų, tačiau realiai didžioji dauguma Lietuvos elito ir toliau vadovaujasi neoliberaliomis, sekuliariomis, marksistinio materializmo laikais subrendusiomis nuostatomis. Lietuvos krikščionių demokratų partija save faktiškai sunaikino, dalis Lietuvos konservatorių perėmė sekuliarų ir empirinį britų konservatizmą, o kita dalis - net ir liberalų ar net libertarų naratyvą³⁷¹, tuo atsiribodami nuo labiau metafizinės, ontologinės kontinentinių konservatorių ar krikščionių demokratijų tradicijos, kurią partijoje atstovauja tradicinė mažuma. Tačiau, kaip pastebi Alvydas Jokubaitis, „užtekdamas konservatoriams nors trumpam užmiršti apie pirmąją – ontologinę – savo politinės filosofijos lygmenį, ir, ginant tam tikrus trumpalaikius politinius principus, jiems iškart grėsdavo tie patys ideologizavimo pavojai, kurių poveikį stipriai patyrė liberalizmas ir socializmas“³⁷². Lietuvos dešinėsios kaip ir visos kitos partijos, anot Alvydo Jokubaičio, savo politinį veikimą grindžia abstrakčiais politiniais principais, politinėmis dogmomis, tam tikrais politiniais pasakojimais, naratyvais³⁷³; jų teisingumą bando įvairiais būdais įrodyti siekdamos išvengti tiesioginių sąsajų su ontologine realybe arba metapolitika. Paprastai Lietuvos partijos vadovaujasi daliniais, materialiais, sektoriniais, individualiais, „pragmatiniais“ interesais, kas savaime yra metapolitikos antitezė. Kasdienybė ir subjektyvumas, neoliberaliai mąstymui būdingas

³⁷⁰ <http://www.lijot.lt/Files/Documents/634323376580051350.pdf>

³⁷¹ Jokubaitis, Alvydas, *Konservatizmo fenomenas*, iš to paties rinkinio *Libertas & pietas: lietuviškas konservatizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2010, p.106

³⁷² Jokubaitis, A., 2010, p.117

³⁷³ Jokubaitis, Alvydas, *Konservatizmo fenomenas*, rinkinys *Libertas & pietas: lietuviškas konservatizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2010, p.106

fragmentiškumas, politinių nuostatų reliatyvumas bei nenuoseklumas, gan dažnai peraugantis į radikalumą, politinės išminties ar „valstybinio mąstymo“ trūkumas, atsirandantis iš negebėjimo suvokti bendrąjį interesą, siekti žmogiškojo orumo ar bendrojo gėrio kaip metapolitinės vertybės, yra būdingi Lietuvos politikai. Kaip apibendrina Mečys Laurinkus – veidmainiavimas tampa Lietuvos politikos kasdienybe, kadangi politika vis labiau praranda žmogiškąjį matmenį³⁷⁴.

Pažymėtina ir tai, kad dabartinių Lietuvos krikščionių demokratų lyderių „naratyve“ apie patį žmogų kalbama labiau liberalams tinkamais žodžiais – pvz., A.Kubiliaus teigimu, žmogus yra „silpnas, pažeistas nuodėmės ir lengvai pasiduodantis pagundomis“, „žmogų gyvenimo keliu veda emocijos ir egoizmas, o ne protas“³⁷⁵. Tai sunkiai suderinama su Bažnyčios socialiniu mokymu, kuriame Bažnyčia „kiekviename, vyre ir moteryje, regi gyvąjį paties Dievo atvaizdą“³⁷⁶. Mantas Adomėnas savo straipsnyje „Tikėjimas, politika, tapatybė: katalikybės ir konservatizmo santykių vingrybės Lietuvoje“³⁷⁷ ganėtinai aiškiai įvardija ir kitus skirtumus tarp lietuviško konservatoriško naratyvo bei Bažnyčios socialinės doktrinos: nepasitikėjimas „anapus“ (arba metafiziniais konservatorių propaguojamų vertybių pagrindais)³⁷⁸, užsidarymas savo tautos ideologiniuose rėmuose, krikščioniško universalumo atmetimas. Tokiu atveju A.Kubiliaus pamėgtas „atsivėrimas Europai“ arba atsivėrimas „įvairovei“³⁷⁹ yra labiau panašus į postmodernius neoliberalų reikalavimus, propaguojančius negatyvią laisvę Europos Sąjungoje, kuriems Europa tėra tik beribių ir lygiaverčių galimybių visuma, o reliatyvizmas laikomas savaimine vertybe.

³⁷⁴ Laurinkus, Mečys, *Veidmainiavimas tapo Lietuvos politikos kasdienybe*, Lietuvos Rytas, 2011.11.12, <http://www.lrytas.lt/-/13210022051319284702-veidmainiavimas-tapo-lietuvos-politikos-kasdienybe.htm>

³⁷⁵ Andrius Kubilius, *Konservatyvioji bendruomenė*, iš *Libertas & pietas: lietuviškas konservatizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2010, p.226

³⁷⁶ *Katalikų Bažnyčios mokymas apie visuomenę*, Kaunas: Politeia, 2010, p.15

³⁷⁷ Iš *Libertas & pietas: lietuviškas konservatizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2010, p.346

³⁷⁸ Gal todėl A.Kubilius nuolat pabrėžia kad jis yra fizikas ?

³⁷⁹ A.Kubilius apie „Konservatyvią bendruomenę“, psl. 266: „reikia įsisąmoninti, kad Lietuva yra įvairi ir su šia sąvoka – etnine, istorine, socialine ar kultūrine reikia sugyventi, ir nereikia stengtis ją supaprastinti“

Apie žmogaus orumą krikščioniška prasme valstybės lygmeniu pirmą kartą pabilta tik 2010 m. kovo 12 d. Seime įkūrus Žmogaus orumo tarpparlamentinę grupę, vadovaujama tuometinės Seimo Pirmininkės I. Degutienės. Apie būtinybę sukoncentruoti valstybės politiką ties besąlygiško žmogaus viršenybės principo įtvirtinimu kalbėjo ir Lietuvos Prezidentė savo 2010 m. metiniame pranešime, šią temą akcentuodama ir savo 2011 m. pranešime Seime, tačiau, deja, 2012 m. pranešime žmogus ar žmogaus orumas kaip prioritetas jau nėra akcentuojamas, ekonominiai prioritetai ir vėl įsitvirtina kaip pagrindiniai. Žmogaus orumo klausimais koordinuotų, testinių valstybės ar vyriausybės veiksmų nebuvo arba jie buvo nežymūs per visą nepriklausomybės laikotarpį. Iki šiol politinėje realybėje žmogaus orumas nėra iškeltas kaip vienas svarbiausių valstybės tikslų. Lietuvoje ir toliau dominuoja neoliberali tradicija, technokratinis, „fizikų“ požiūris į žmogų, susiformavo nepagarbos žmogaus orumui tradicija, kurią iš esmės nesėkmingai Lietuvos elitas bandė įveikti jau tarpukario laikotarpyje.

Ratzingerio teiginiai apie sekuliarų „amputuotą protą“ iš esmės tinka apibendrinti šiandieninę Lietuvos politiką žmogaus orumo atžvilgiu. Politika Lietuvoje yra praradusi metafizinį, moralinį matmenį, kas iš esmės sudaro visas sąlygas tarpti populizmui ar net autokratijai, taip pat skatina nepagarbą ne tik žmogaus orumui, bet ir žmogaus teisėms, kadangi žmogus be transcendentinio matmens Lietuvos politikoje yra suvokiamas ne kaip tikslas savaime, o kaip priemonė, valdžios instrumentas įgyvendinti vieną ar kitą dalinį interesą. Baltijos šalis jau kelis dešimtmečius tyrinėjęs, tiesiogiai prie Baltijos šalių nepriklausomybės bylos prisidėjęs pirmasis JAV Valstybės departamento pareigūnas Baltijos šalims P. Goble³⁸⁰, teigė, jog šiuo metu Baltijos šalys išgyvena savo sunkiausią laikotarpį - dabartinio Baltijos šalių elito atstovai iš tikrųjų yra „antsovietiniai bolševikai“, savo politines pažiūras iš esmės grindžiantys Sovietų okupacijos laikais susiformuotomis nuostatomis,

³⁸⁰ JAV Prezidento spec. atstovo Baltijos šalims 1990-1991 Paul Goble kalba apie Baltijos šalių nepriklausomybės dvidešimtmetį, pasakyta 2011 m. kovo mėn. Wiskonsin Eau-Claire universitete

nors viešai kova su sovietiniu palikimu deklaruojama kaip pagrindinis (ypač dešiniųjų partijų) politinis tikslas.

Žmogaus orumo sunykinimas Lietuvos politikoje prisidėjo prie Lietuvos piliečių nusivylimo parlamentine demokratija, nepasitikėjimo partijomis, teisėtvara, valdžia, radikalumo ir populizmo didėjimo, kas natūraliai padidino įtampą su mažumomis, kaimyninėmis valstybėmis, susilpnino Lietuvos užsienio politiką, jos ekumenišką matmenį, prisidėjo ir prie didėjančios emigracijos iš šalies³⁸¹. Tuo tarpu Jonas Paulius II dar 1993 m. vizito Lietuvoje metu pabrėžė, jog vienas iš sunkiausių uždavinių ir iššūkių Lietuvoje bus įveikti visuomenės susvetimėjimą, abejingumą, nesupratimą, supasaulėjimo polinkį, todėl vienas svarbiausių Lietuvos tikslų turėtų būti „naujo žmogaus ugdymas“. Susitikęs su inteligentija Vilniaus Universitete Jonas Paulius II pabrėžė ypatingą Lietuvos inteligentijos vaidmenį padėti Lietuvai išvengti skepticizmo, „pavojingo pragmatizmo“, ieškoti metafizinių tiesų bei puoselėti „mąstymo etiką“, kuri „ieško ne tik loginio tikslumo, bet proto veiklai sukuria dvasinį klimatą“³⁸². Kreipdamasis į jaunimą Popiežius teigė, jog tuometinio Lietuvos jaunimo laukia ypatinga atsakomybė: „ne nuo langų, bet nuo pamatų pastatyti savo krašto ateitį“, o vienas svarbiausių uždavinių – „išauklėti visapusiškai stiprias asmenybes ir įsitikinusius krikščionis“³⁸³. Stipri asmenybė, žmogiškasis orumas, pilietiškumas, bendruomeniškumas, patriotizmas taip ir netapo pagrindiniu Lietuvos valdžios rūpesčiu per du nepriklausomos Lietuvos dešimtmečius, nors, pvz., JAV tai yra bene pagrindinis ne tik valdžios, bet ir pačios pilietinės visuomenės rūpestis, kadangi JAV jau prieš du šimtus metų suprasta, jog stipri valstybė prasideda nuo stiprios asmenybės, o ne atvirkščiai – todėl nenuostabu, kad daugelyje

³⁸¹ 2010-2011 m.m. emigracija iš Lietuvos per capita buvo didžiausia tarp visų Europos Sąjungos šalių (1000 gyventojų 23,7 emigranto, tuo tarpu Latvijoje -3,5 emigranto, Estijoje – bendras balansas 0, Lenkijoje – 0,1, tuo tarpu 18 Europos Sąjungos šalių buvo fiksuotas gyventojų prieaugis), šaltinis: Lietuvos statistikos departamento leidiniai „Lietuvos tarptautinė migracija“, 2010 m.; „Demografijos metraštis“, 2010 m

³⁸² Ibid., Šventojo Tėvo kalba inteligentijai Vilniaus Universiteto Šv. Jonų Bažnyčioje (Vilnius, 1993 m. rugsėjo 5 d.)

³⁸³ Ibid., Šventojo Tėvo kalba jaunimui Kaune, Dariaus ir Girėno stadione (Kaunas, 1993 m. kovo 6 d.)

oficialiuose JAV susitikimų yra nuolat kartojama konstitucinė Prezidento Kenedžio inauguracinėje kalboje paminėta frazė, jog teises žmogui yra suteiktos ne iš valstybės dosnumo, bet kildinamos iš aukščiau („the belief that the rights of man come not from the generosity of the state, but from the hand of God“³⁸⁴), tuo pačiu ne tik apribojant valstybės kišimosi į žmogaus laisvę ribas, bet ir įtvirtinant ontologinį žmogaus orumo primatą prieš valstybę. Neoliberalios Lietuvos kontekste tokie teiginiai būtų laikomi radikalūs.

Pažymėtina, jog po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuvoje iš esmės neliko ir nė vienos nacionalinės institucijos, kuri koordinuotai rūpintųsi žmogaus teisėmis šalyje (nors iki įstojimo į Europos Sąjungą bei Europos Tarybą būta įvairių parodomųjų iniciatyvų). Švietimo, kuris galėtų iš esmės sustiprinti žmogaus orumo dėmenį šalyje, reforma šalyje kol kas vykdoma iš esmės vardan ekonominių - technokratinų priežasčių: vardan švietimo sistemos ekonominio efektyvumo, konkurencingumo, gebėjimo tenkinti augančius vietinio bei užsienio verslo interesus Lietuvoje, patogesnio administravimo (neveltui techniniai ar ekonominiai universitetai yra didžiausi šios reformos rėmėjai), tačiau šios reformos esminis tikslas niekada nebuvo didesnis švietimo žmogiškumas, tuo labiau žmogiškas orumas, pilnavertės žmogaus asmenybės ugdymas, ką nuo seno siekė daryti jėzuitų įkurtas Vilniaus Universitetas³⁸⁵. Kiekybiniai (didelis aukštojo mokslo diplomų skaičius) bei finansiniai rodikliai (sumažintas finansavimas) iškeliamas aukščiau už studijų, asmenybės formavimo kokybę. Anot Andriaus Navicko, dabartinėje Lietuvos švietimo sistemoje informacinė bulimija vis dar sureikšminama labiau nei savarankiškas kritinis mąstymas, asmenybės formavimas, pati žinių vertinimo sistemą orientuojama į galimybę atskleisti mokinio žinių spragas, jį „sukirsti“,

³⁸⁴ <http://www.mediaite.com/online/google-celebrates-jfks-inaugural-address-on-its-50th-anniversary/>

³⁸⁵ Šiame kontekste ypač nukenčia humanitarinės krypties mokslai, paprastai suteikiantys daugiau „žmogiškumo“ bei gebėjimo strategiškai vertinti aplinką, kadangi neoliberalioje visuomenėje jų tiesioginė pridėtinė vertė nėra taip greitai komerciškai „atsiperkanti“ kaip kitų mokslų. Tokioje aplinkoje studentai, bandydami kuo greičiau grąžinti už mokslą paimtas paskolas ir „prasigyventi“ neoliberalioje aplinkoje, vis labiau renkasi nehumanitarinio pobūdžio specialybes, kurių dėka parengiami puikūs „samdiniai“ neoliberaliai visuomenei, tačiau nevisada ir nebūtinai šios visuomenės strategai.

o ne padėti suformuoti įvairiapusę asmenybę, kuri suvoktų ir amžinąsias vertybes³⁸⁶.

Pažymėtinas ir neaktyvus Lietuvos Katalikų Bažnyčios vaidmuo šioje srityje – jeigu JAV Katalikų Bažnyčia (kuri yra pripažįstama lyderė įtvirtinant Bažnyčios vaidmenį postmoderniame pasaulyje) bandydama atgauti savo pozicijas protestantų dominuojamoje šalyje visą dėmesį skyrė visų pirmą katalikiškam švietimui ir kiekvienoje parapijoje įsteigė po vieną katalikų mokyklą (kurios išsiskiria iš kitų mokyklų savo kokybe), tai Lietuvos Katalikų Bažnyčia, deja, nepasižymi aktyvumu šioje srityje – Bažnyčios socialinis, pasaulietinis veikimas, įskaitant švietimo srityje, yra iš esmės minimalus, per visą nepriklausomybės laikotarpį įsteigtos tik kelios katalikiškos mokyklos, nesudaryta iš esmės jokios konkurencijos sekuliariam valstybiniam švietimui. Pažymėtina, kad Vokietijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje, Belgijoje, Nyderlanduose pati valstybė net iš savo biudžeto sudaro lygias sąlygas apmokėti šeimų pasirinkimą leisti savo vaikus į atskiras religines mokyklas – tokiu būdu realiai užtikrindama religijos laisvę³⁸⁷, tuo tarpu panašios Švietimo įstatymo pataisos Lietuvos Seime nebuvo patvirtintos, valstybinėms mokykloms iki šiol sudarytos išskirtinai geresnės sąlygos, nei privačioms³⁸⁸. Katalikų Bažnyčia Lietuvoje turėtų būti žymiai aktyvesnė ir kitose socialinėse srityse – neprilygstama savo socialiniu veikimu yra ta pati JAV katalikų bendruomenė, kuri sugeba mobilizuoti pasauliečių veikimą tokiu būdu, kad JAV katalikai ne tik išlaiko platų katalikiškų socialinių institucijų tinklą (pvz apie 7000 aukšto lygio JAV katalikiškų ligoninių, kuriose dirba apie 1 mln. JAV piliečių), tačiau taip pat sugeba finansiškai remti tiek Šventąjį Sostą, tiek visas kitas, labiau neturtingas katalikų bendruomenes pasaulyje (tuo tarpu Lietuvoje parapijiečiai nėra įpratinti dalyvauti plačiose aukojimo schemose, kurios yra Vakarų katalikiškų socialinių struktūrų gyvybingumo pagrindas). Katalikų Bažnyčia Lietuvoje turėtų nesiskųsti jaunos kartos

³⁸⁶ Navickas, Andrius, *Pametėme kelią dėl takelio ? Ateitis*, 10 (73), 2011, p.4-5

³⁸⁷ Glenn L., Charles, *Disestablishing our Secular Schools*, First Things, January 2012, p.40

³⁸⁸ Švietimo reformos eigoje sudaryta galimybė perkelti taip vadinamąjį “mokinio krepšelį” ir į privačias Lietuvos mokyklas, tačiau likusio (vad. “aplinkos”) finansavimo, privačios mokyklos negauna, kas jas verčia dar labiau didinti mokesčių už mokslą

neaktyvumu ar netikėjimu, tačiau pati pradėti aktyviai kurti plačią, alternatyvią pasaulietinio socialinio veikimo sistemą bei inicijuoti aktyvią ir reguliarią lėšų rinkimo kampaniją, traukti į šią veiklą plačius aktyvių pasauliečių sluoksnius, siekiant sukurti tvirtus socialinius ir finansinius pagrindus katalikiškam veikimui Lietuvoje

Teisingumo sistemos, kuri turėtų padėti apginti žmogaus teises, jo orumą, reforma kol kas nedavė laukiamų rezultatų – teismuose bei juos prižiūrinčiose institucijose dirba nemažai sovietinio mentaliteto žmonių, kuriems žmogaus orumas nebuvo svarbiausia vertybė. Korupcija išlieka „skaudžiausia, giliausiai įsišaknijusi ir sunkiausiai gydoma negalia“³⁸⁹. Dalis politinio elito, savo ruožtu, nėra suinteresuota teisinės sistemos sustiprinimu, kvestionuoja teisinės sistemos viršenybę, siekia politizuoti ar net komercionalizuoti teisinę sistemą, tokiu būdu dar labiau apsunkindami žmogaus orumo įtvirtinimą – žmogus reliatyvistinėje neoliberalioje aplinkoje praranda savo pamatinę ontologinę saugumą, kadangi aiški riba tarp gėrio ir blogio išsitrina, pasitikėjimas teisine sistema (kaip ir valstybe) atitinkamai sumažėja, individas pasijaučia subjektyvių teisinių manipuliacijų auka.

Viešojo sektoriaus modernizavimas tęsiasi – labiausiai „žmogiškosios“ sritys (socialinė politika, sveikatos apsauga) lieka mažai reformuotos, kadangi neoliberalioje visuomenėje šie sektoriai (kaip ir švietimas, kultūra) praranda savo svarbą, atvirkščiai – jie gali būti net ir pavojingi, nes gali sustiprinti žmogaus orumą, sukelti įtampas su sekuliarią reliatyvistine aplinka ar kitais religiniais ar kultūriniais identitetais, kuriuos neoliberalas vertina iš esmės labiau, negu savo paties krikščionišką identitetą.

Stojimo į Europos Sąjungą metu buvo koncentruojamasi visų pirma į „ekonominę“, „technokratinę“, o ne „žmogiškąją“ dimensiją, naiviai manant, kad „žmogiškoji“ pusė Lietuvoje jau savaime yra europietiška, kad technologiniai, fizikiniai ar teisiniai Europos Sąjungos „stebuklai“ savaime pakeis Lietuvos realybę. Visos ligšiolinės Lietuvos vyriausybės iš esmės buvo neoliberalios – tiek kairės, tiek dešinės - iš esmės jos koncentravosi tik į

³⁸⁹ 2011 m. metinis LR Prezidentės pasisakymas Seime

ekonominę savo programą dalį, bet kuris gyvenimo klausimas nagrinėjamas nukreipiant į ekonomiką, visose partijų programose ekonominių prioritetų svarba išryškinama, pats politinis elitas – „ekonomizuojamas“, tuo tarpu humanitarinė, dvasinė, pilietinė, patriotinė, žmogiškoji šių programų dalis būdavo svarbi tik „ant popieriaus“, kartais – prieš rinkimus, tačiau tikrai ne po jų. Manto Adomėno teigimu, Lietuvos konservatoriams būdingas instrumentalistinis mąstymas – moralinė visuomenės sankloda jiems yra ne savaime vertybė, o įrankis siekti ekonominio klestėjimo ar socialinio skurdo mažinimo³⁹⁰. Jono Pauliaus II teigimu, žmogaus istorija vystosi horizontalioje erdvės ir laiko plotmėje, tačiau „ją perkerta ir vertikalus matmuo <...> nuo šio istorijos matmens, kurį galėtume vadinti transcendentiniu, ryžtingai pasitraukė Apšvieta, tačiau Bažnyčia, priešingai, į ją grįždavo nuolatos“³⁹¹. Reinvesticija į žmogaus orumą užtikrintų galimybę išlaikyti šį vertikalų matmenį ir Lietuvos Europos politikoje, kuri iki šiol buvo įgyvendinama neoliberaliai horizontalioje plokštumoje.

2.5. Bendruomeniškumas – deklaruotas, bet neįgyvendintas Lietuvos metapolitikos principas.

Bendrasis gėris – yra antrasis pagal svarbą Bažnyčios socialinės doktrinos principas šalia žmogaus orumo, reiškiantis, kad „žmogui reikia kito žmogaus, visi žmonės yra tarpusavyje priklausomi, visi kartu yra atsakingi už šio pasaulio kūrimą“³⁹². Būtent santykiyje su kitu asmeniu, bendruomene atsiskleidžia žmogaus orumas, jo integralumas. „Mylėk savo artimą kaip patį save“ yra svarbiausias Bažnyčios įsakymas. Iš šio įstatymo kyla ir kiti svarbūs metapolitiniai principai – kaip solidarumas bei subsidarumas. Atitinkamai - ir

³⁹⁰ Adomėnas, Mantas „*Tikėjimas, politika, tapatybė: katalikybės ir konservatizmo santykių vingrybės Lietuvoje*“, iš *Libertas & pietas: lietuviškas konservatizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2010, p.362

³⁹¹ Jonas Paulius II, *Atmintis ir tapatybė*, Vilnius: UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2005, p.174

³⁹² Jonas Paulius II, 1994, p.246

pagarba šeimai kaip pagrindinei bendruomenės ląstelei, vietinėms bendruomenėms, asociacijoms, sudarančioms pilietinės visuomenės pamatą. Šių principų sąveiką toliau vadinsiu bendruomeniškumu.

Lietuvoje per dvidešimt nepriklausomybės metų (kaip, beje, ir daugelyje kitų Vidurio Europos bei Baltijos šalių) sukurtas tik išorinis normatyvinis demokratijos statinys – demokratija vis dar yra elitinis projektas, kuriame nepakankamai aktyviai dalyvauja Lietuvos piliečiai, jų asociacijos, bendruomenės, iki šiol nėra susirūpinta demokratijos vidine kokybe. Visuomenė yra atomizuota, neoliberali, reliatyvistinė, praradusi savo metapolitinius orientyrus. Tuo pasinaudojusi valstybė išlaiko savo sekuliarią įtaką srityse, kur žmogaus ar bendruomenės veikimas būtų žymiai efektyvesnis (pvz švietimas, sveikatos, socialinė apsauga, savivalda), valstybė nepadeda atkurti prigimtinių žmogaus, bendruomenių galių, riboja subsidiarumo principo veikimą, dažnai pati veikia nesolidariai tiek šalies viduje, tiek savo Europos ar užsienio politikoje. Atkūrus šalies laisvę pilietinė visuomenė nesugebėjo pereiti į kūrybingos sąveikos etapą - valdžia sustiprino savo pozicijas, padidėjo atstumas tarp politinėms partijoms vadovaujančio elito ir pilietinės visuomenės.

Dabartinis Lietuvos konservatorių ir krikščionių demokratų lyderis Andrius Kubilius savo straipsniuose, programiniuose dokumentuose (ypač parengtuose prieš paskutinius Seimo rinkimus) nuolat kėlė bendruomenės, šeimos, asociacijų svarbą, netgi pabrėžė, kad įgyvendinus dvi ankstesnes „konservatorių revoliucijas“³⁹³, dabartinis Lietuvos tikslas turėtų būtų „stiprios bendruomenės restitucija“. Jis pripažįsta, kad pirmaisiais nepriklausomos Lietuvos dešimtmečiais nebuvo šeimos, bendruomenei skirta pakankamai dėmesio. A.Kubiliaus teigimu, tik valstybės kūrimo pradžioje Sąjūdis buvo iškėlęs bendruomeniškumą puoselėjančias vertybės – pilietiškumą, pasitikėjimą, atsakomybę, tačiau vėliau valstybėje įsigalėjo „laukinis

³⁹³ „Stiprios valstybės restituciją“ bei „stiprios nuosavybės restituciją“

kapitalizmas“ (arba neoliberalizmas). A.Kubiliaus teigimu³⁹⁴, Tėvynės Sąjunga, ieškodama savo ideologijai naratyvo, savo egzistavimo pradžioje bandė reanimuoti ikikarinių Tautininkų tradiciją (kurioje, kaip mes žinome, žmogaus orumas, bendruomeniškumas, pilietiškumas užima tikrai ne pagrindinę vietą, nes visas dėmesys yra sutelktas valstybės bei Tautos vado autoritetui stiprinti), vėliau Lietuva buvo užsiėmusi integracija (iš esmės – tik išorinės Lietuvos infrastruktūros) į Europos Sąjungą ir NATO, ir tik nuo 2003 m. konservatoriai šalia stiprios valstybės ir stiprios ekonomikos pradėjo kelti šeimos vertybes, bendruomeniškumą. Deja, realiai šių nuostatų įgyvendinti dešiniųjų valdžiai nepavyko – šie teiginiai išliko politinėmis priešrinkiminėmis deklaracijomis, ekonominė krizė stipriai pakoregavo dešiniųjų vyriausybės prioritetus: bendruomeniškumas kaip tikslas ir vėl atsidūrė prioritetų pabaigoje - neoliberalūs, utilitariniai ekonominiai klausimai iki šiol dominuoja Lietuvos politinės elito darbotvarkės centre.

Pasibaigus išsilaisvinimo iš sovietų okupacijos, Sąjūdžio laikotarpiui, nuslopo ir pilietinis aktyvumas – nors dalis šių pilietiškai aktyvių žmonių integravosi į valstybės tarnybą, politines partijas, visuomenines organizacijas, tačiau narystė tiek politinėse partijose, tiek visuomeninėse organizacijose išlieka negausi ir net mažėjanti³⁹⁵. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų pokomunistinių šalių, Krokuvos Jogailaičių universiteto politologės Dorota Pietrzyk-Reeves teigimu, susiformavo demokratinis elitizmas³⁹⁶ – toks demokratijos modelis, kuriame stipri pilietinė visuomenė, platus piliečių dalyvavimas, stiprios ir savarankiškos bendruomenės nėra būtinos. Pasipriešinimo fazėje buvo platus pilietinis dalyvavimas, kurio esmė buvo iš esmės opozicinis dalyvavimas - protestuoti ir oponuoti okupacinei komunistinei valdžiai. Tačiau aktyviai dalyvauti kuriant ne opozicinę, o laisvą visuomenę (kurioje dar reikia mokėti pasirinkti tarp negatyvios ir pozityvios

³⁹⁴ Žr. Kubilius, Andrius, Škiudas, Kęstutis, *Konservatyvioji politika Lietuvoje: vakar, šiandien, rytoj*, iš rinkinio *Libertas & pietas: lietuviškas konservatizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2010, p.319-330

³⁹⁵ *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, sud. Mingailė Jurkutė, Nerijus Šepetys, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2011, p.30

³⁹⁶ *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, 2011, p.51

laisvės), daugumai lietuvių jau buvo per sunkus uždavinys, o valdžiai šio gebėjimo iš esmės nereikėjo, ji jo ir neskaito. Matyt, dėl visų totalitarinių režimų poveikio Lietuvoje labai išplito niekur neišsivėliojantis, niekur nedalyvaujantis, savotiškai neutralus, neoliberalus, su niekuo savęs nesaistantis ir išsipareigojimų neprisiimančio žmogaus stebėtojo tipas, kuris tiesiog tenkina savo sekuliarius utilitarinius poreikius ir nenori veltis į galimas egzistencines įtampas sukeliančius reikalus, tačiau, anot litvakės Ellen Cassedy, tyrusios Lietuvos piliečių vaidmenį Holokauste, dabartinis Lietuvos tikslas turėtų būti transformuoti save iš stebėtojų visuomenės, į aktyvią, kuriančią pilietinę visuomenę („to transform ourselves from society of bystanders into an active civil society“³⁹⁷).

Sukurti demokratines institucijas ir įvesti rinkos ekonomikos modelį buvo nesunku, tačiau socialiniai ir kultūriniai pokyčiai vyko labai lėtai – pilietinės teisės, nors ir faktiškai suteiktos, savo savaiminiu egzistavimu nesukuria veiklių ir atsakingų piliečių ar jų bendruomenių. Tokia pilietinė visuomenė dar vadinama „normatyvine“³⁹⁸ – „demokratinis fasadas nebūtinai sukuria galimybes pilietinei visuomenei iš tikrųjų ištraukti į viešuosius reikalus, o demokratiniai rinkimai negarantuoja patikimos politinių sprendimų kontrolės“³⁹⁹. Formalios žmogaus ir kitokios teisės, kurias įgavo Lietuvos pilietis, savaime nėra pakankamos, kadangi jos šiuo metu Lietuvoje nėra kildinamos iš ontologinio žmogaus orumo – laisvė, kurią Lietuvos pilietis yra įgavęs, yra daugiau negatyvi, skirta apginti patį individą nuo kitų individų kišimosi, tačiau ji neskaitina pozityviai, solidariai ir bendruomeniškai veikti. Dėl elitinio demokratijos pobūdžio Lietuvoje labai sustiprėjo išorinis institucinis demokratijos lygmuo (valstybės valdžia ir administracija), kuri savaime pakeičia ir kompensuoja žmogaus, bendruomenės aktyvumą.

Pamokantis ir net dalinai dabartinę Lietuvos elitinės demokratijos situaciją atspindintis yra tarpukario Lietuvos pavyzdys – demonstravusi

³⁹⁷ Cassedy, Ellen, *We Are Here: Memories of the Lithuanian Holocaust*, Nebraska: University of Nebraska Press, 2012, p.145

³⁹⁸ *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, 2011, p.59

³⁹⁹ M.Fedorowicz, „The Role of Civil Society in the Economic and Social Transformation of the New EU Member States“ in *The State of Civil Society*, Bremen: Centre for East European Studies, 2005, p.16

nepaprastą bravūrą Tautininkų Sąjungą, izoliavusi savo politinius (iš kairės ir dešinės) bei tautinius priešus (mažumas), nesugebėjusi surasti su kaimynėmis (išskyrus Rusiją) kalbos, realiai neturėjo nei platesnio visuomenės palaikymo, nei aiškiai suformuluotos ideologijos, išskyrus valdžios išlaikymo instinktą, todėl tauta 1940 m. buvo visiškai nepasiruošusi priešintis okupantui, o pats Smetona pabėgo iš šalies net nesugebėjęs suformuoti egzilio vyriausybės⁴⁰⁰. Anot Senn'o „valdžia, kuri užsisėdi kabinetuose, rizikuoja tapti merdinčia, skelbiančia savo pačios šlovę ir ginančia savo pačios statusą daug labiau, nei tarnaujančia visuomenei“⁴⁰¹. Šarūno Liekio teigimu, Lietuvos visuomenė nesugebėjo pasipriešinti okupantui, kadangi joje vyravo trūkumai būdingi visai Smetonos administracijai – „centralizacija, iniciatyvos stoka, pataikavimo kultūra, trukdžiusi pastebėti trūkumus, nepasitikėjimas bendrapiliečiais <...> paranojiškos nuotaikos etninių mažumų atžvilgiu <...> Lietuvoje nebuvo nepriklausomos žiniasklaidos, nepriklausomų profesinių ir verslo sąjungų, autonominių universitetų, politinių partijų, nepriklausomų interesų grupių“⁴⁰². Bendruomeniškumas, solidarumas, subsidarumas buvo tuometinio režimo užgniaužti. Visuomenė buvo įbauginta ir pasyvi, todėl nesugebėjo pasipriešinti - organizuoti tinkamą spaudimą savo valdžiai ar mobilizuoti pati save.

Savo ruožtu, pasipriešinimą vėliau sovietams organizavę 1941 m. sukilėliai bei pokario partizanai, kaip jau buvo minėta anksčiau, iš esmės nebuvo susiję su Smetonos sukurta institucine valdžia, atvirkščiai, daugelis jų buvo susiję su opozicine Smetonos režimui Katalikų Bažnyčia, ateitininkais⁴⁰³, katalikų inteligentija – atstovaujančių organišką, patriotišką, katalikišką pilietinę visuomenę, kurios nei Smetona, nei užsienio totalitariniai režimai nesugebėjo sunaikinti. Pasipriešinimas sovietams paradoksaliai sustiprino šią išgyvenusią katalikų bendruomenę, nes nuolatinėje ribinėje būsenoje kovojanti kankinių bendruomenė turėjo savyje išugdyti ypatingą dvasinę stiprybę, kad

⁴⁰⁰ E. Senn, Alfred, *Lietuva 1940-aisiais*, iš *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, 2011, p.68-69

⁴⁰¹ Ibid, p. 70

⁴⁰² Liekis, Šarūnas, *Lietuvos visuomenė ir kariuomenė 1939-1940 m.: pamokos likusiems Folkvange*, iš *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, 2011, p.88-89

⁴⁰³ Streikus, Arūnas, *Lietuvos katalikų pilietinio aktyvumo pavyzdžiai ir ribos XX amžiuje*, iš *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, 2011, p.144-145

išgyventų iš esmės labiausiai, anot Timothy Snyder, nužmogintose „krvinose žemėse“⁴⁰⁴. Būtent giluminis metapolitinis ryšys su Katalikų Bažnyčia, vienintele nepriklausoma ir jokiems okupantams bei režimams (įskaitant Smetonos) nepaklususia istorine bendruomenine institucija, leido sukurti šį natūralų išlikusios Lietuvos pilietinės katalikų bendruomenės pasipriešinimą. Būtent šios organinės bendruomeninės struktūros, „nelogiško žmogiškumo“ židiniai visuomet būdavo pagrindiniai totalitarinių ar autokratinų sistemų taikiniai – kaip rašo C.Miloszas: „kas būtent kėlė didžiausią įniršį piktosioms jėgoms: kai kurie papročiai, institucijos, pirmiausia visokie organiški, tarsi savaime gyvuojantys ryšiai tarp žmonių, palaikomi šeimos, tikybos, kaimynystės, bendro paveldo. Žodžiu visas netvarkingas, nelogiškas žmogiškumas...“⁴⁰⁵. Savo ruožtu, totalitarinis teroras pažadino šias dvasines bendruomenės galias, kadangi bendruomenės ėmė natūraliai gintis nuo režimo, kuris peržengė visas tradiciškai puoselėtas subsidiarumo metapolitines, politines, socialines ribas - tiesiogiai kišosi tiek į makro, tiek į mikro bendruomenės formavimo lygį (šeimos, paties žmogaus formavimą). Taip pat pažymėtina, kad didžiausias partizanų pasipriešinimas abiem totalitariniams režimams buvo būtent katalikiškose Lenkijoje bei Lietuvoje. Tik Lietuvoje (skirtingai nei protestantiškose Baltijos šalyse) jaunimas 1943 m. boikotavo Waffen SS legiono steigimą, 1944 m. sukūrė savo masinį pasipriešinimo judėjimą, kurio istorinė reikšmė ateities kartų formavimuisi ir nepriklausomos Lietuvos atsikūrimui iki šiol nėra pakankamai suprasta ir įvertinta. Net ir palaužus partizanų pasipriešinimą visos sovietų okupacijos laikais Lietuvos Katalikų Bažnyčia išliko „kertinis rezistencinės tapatybės akmuo“⁴⁰⁶.

Po valstybės atkūrimo įsigalėjęs ekonominis neoliberalizmas padėjo įveikti totalitarinę komunistinę sistemą, tačiau nepadėjo atkurti sugriautų žmogaus orumo, šeimos, socialinės terpės likučių, o dažnu atveju juos toliau ardė. Vieniųjų minia, sukurta sovietinio režimo, fiziškai ir kitais būdais

⁴⁰⁴ Snyder, Timothy, *Bloodlands: Europoe between Hitler and Stalin*, New York: Basic Books, 2010

⁴⁰⁵ *Nerimas: svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai išvalgos*, Vilnius: Tyto alba, 2012, p.54

⁴⁰⁶ *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, 2011, p.157

sunaikinus natūralią Lietuvos visuomenę, tradicines bendruomenes, atsidūrusi liberalių reformų sukūryje, gavo laisvę, bet ne atsakomybę. Ši minia pasijuto dar vienišesnė, neatsižvelgiant į visą teigiamą neoliberalių ekonominių reformų efektą. Metapolitinių vertybių silpnėjimą aiškiai pademonstravo auganti korupcija, didėjantis nusikalstamumas, visuomenės susiskaldymas, elito atotrūkis nuo paprastų žmonių, didėjanti emigracija bei nusivylimas valstybe, teisėsauga, politinė sistema, moralinis reliatyvizmas. Iki pat 2004 metų visos valstybės vykdomos reformos buvo nukreiptos į išorinės, fizinės, ekonominės, teisinės, administracinės Lietuvos infrastruktūros pritaikymą narystei Europos Sąjungoje, tačiau vidinė, ontologinė, bendruomeninė, socialinė terpė liko nepakankamai atgaivinta.

Lietuvos vyriausybė sumažino *paramą toms visuomenės grupėms ar institucijoms, kurios rūpinasi žmogumi ne tik kaip materialia, bet ir dvasine būtybe* – ekonominės ir finansų krizės metų sumažėjanti finansinė parama švietimui ir kultūrai, nevyriausybinėms, tarp jų ir religinėms bendruomenėms, universitetams, mokykloms ir mokytojams, kurie turėtų būti pirmieji pilietiškumo ir bendruomeniškumo mokytojai, tokiu būdu padarė ilgalaikę žalą Lietuvos visuomenės pilietiškumui, dvasingumui. Didesnės valstybės investicijos į švietimą⁴⁰⁷, visapusiška parama bei mokestinės lengvatos kultūros ar kitoms „dvasinėms“ veikloms padėtų atgaivinti bendruomeniškumą, pilietinę visuomenę Lietuvoje, sukurti tokią demokratijos kokybę, kuri būtų palanki žmogaus orumo tarpti. Senovėje žmonės net ir blogiausiais laikais labiausiai taupydavo vaikų mokslui, jų ateičiai – taip ir valstybė net ir didžiausios krizės metu privalo išlaikyti investicijas į asmenybę, jos išsilavinimą, žmogiškumą, pilietinę visuomenę, šeimą, bendruomeniškumą, nes be šios metapolitinės terpės išsaugojimo ekonomikos atsigavimas negali būti ilgalaikis. Katalikų Bažnyčia, vietos bendruomenės, visuomenės organizacijos, verslas taip pat turi imtis didesnės atsakomybės už Lietuvos

⁴⁰⁷ Be sumažėjusio finansavimo atkreiptinas dėmesys ir į Vyriausybės pastangas sumažinti universitetų autonomiją, kas taip pat prieštarauja subsidiarumo bei žmogaus orumo principams, nes didėjantis pavaldumas ministerijoms atitinkamai mažins galimybes formuoti nepriklausomoms asmenybėms, ypač tose srityse, kurios neatitiks tuometinės Vyriausybės prioritetų. Tačiau juk vyriausybės keičiasi, o universitetai turi išlikti.

ateities kartų vertybinį išsaugojimą. Katalikų Bažnyčia privalo pradėti aktyvią socialinę veiklą Lietuvoje - remti katalikišką spaudą, socialines bei kitas visuomenines organizacijas, ligonines, atitinkamai atsakomybės už savo hemisferą turi imtis vietos bendruomenės, kultūros ⁴⁰⁸ ir kitų sričių nevyriausybinės organizacijos, kurių tikslas būtų žmogaus orumo ir bendruomeniškumo atstatymas Lietuvoje.

Nors grynai ekonominiu požiūriu *parama silpniausiems visuomenės sluoksniams* atrodo mažai patraukli krizės akivaizdoje, tačiau būtent tokia politika užtikrina ilgalaikį ekonomikos ir politinį pačios vyriausybės bei jos vykdomų reformų tęstinumą. Lietuvos Vyriausybės atstovų didžiavimasis Lietuvos piliečių kančia krizės akivaizdoje rodo tik menką socialinį, politinį bei dvasinį atskirų jos narių išsilavinimą. Pažymėtina, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis, socialinei politikai per biudžetą perskirstoma bene mažiausia dalis lėšų (apie 15%, tuo tarpu kitose Europos Sąjungos šalyse – bent apie 30%, Lietuvos valstybės išlaidos 2012 m. buvo trečios pagal mažumą Europos Sąjungoje). Lietuva patenka į 64 skurdžiausių Europos Sąjungos regionų sąrašą ⁴⁰⁹, yra ketvirta nuo galo Europos Sąjungoje pagal socialinės atskirties lygį (net 33 % Lietuvos gyventojų Europos Sąjungos statistinės tarnybos duomenimis yra iškilusi socialinės atskirties grėsmė, tuo tarpu pvz. Čekijoje – 14%, Švedijoje – 15%, daugiausia – Rumunijoje ir Bulgarijoje, atitinkamai 40 ir 41 %) ⁴¹⁰. Fiskalinė drausmė 2009-2012 laikotarpyje Lietuvoje buvo iš esmės įvesta drąstiškomis priemonėmis pažeidžiamiausių visuomenės sluoksnių sąskaita, kuriems buvo ženkliai sumažinta socialinė parama (pensininkams, vaikus auginančioms motinoms), pajamos smarkiai sumažėjo ir vidutinei klasei, tuo tarpu turtingiausieji nukentėjo mažiausiai, kadangi jų parama vyriausybei, matyt, buvo svarbi krizės sąlygomis. Tokiu būdu daromas poveikis tiems visuomenės sluoksniams, kurie labiausiai išpažįsta krikščionišką ontologiją, tradicinę

⁴⁰⁸ JAV didžioji dauguma kultūros projektų finansuojama iš privačių lėšų

⁴⁰⁹ Skurdžiausiais laikomi regionai, kuriuose vienam žmogui tenka mažiau nei 75 proc. ES BVP, Lietuvos šis rodiklis siekia 58,6 proc.

⁴¹⁰ 2012 vasario 8 d. Eurostato raportas apie socialinę atskirtį Europos Sąjungoje

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08022012-AP/EN/3-08022012-AP-EN.PDF

pasaulėžiūrą, puoselėja šeimynines vertybes, bendruomeniškumą, pilietiškumą. Radikali ūkio krizės suvaldymo politika nesiskaitant su politinėmis bei socialinėmis pasekmėmis išvedė Lietuvoje į gatves radikalias ir populistines politines jėgas, sukūrė naują emigracijos bangą, sukėlė įtampas su mažumomis, atitinkamai – ir su kaimyninėmis tautomis. Tai, savo ruožtu, turės neigiamą poveikį šalies vystymuisi, nes pristabdys reformas (ką pvz. rodo ir susipriešinimas dėl esminių Lietuvai energetinių reformų), padidins vidines ir išorines grėsmes valstybės saugumui, dar labiau susilpnins pilietinę visuomenę. Tarptautinių finansinių institucijų akimis pavyzdiniai neoliberalūs ekonomikos atgaivinimo, fiskalinės drausmės modeliai Baltijos šalyse, deja, turi didelę politinę, socialinę, ir net ontologinę kainą, kurią teks mokėti ateities kartoms.

Lietuvos politika šeimos atžvilgiu taip pat menkai prisideda prie bendruomeniškumo bei žmogaus orumo puoselėjimo. Jonas Paulius II pabrėžia ypatingą šeimos reikšmę žmogaus orumo formavimuisi – tai lyg prieškambaris į žmogaus orumą. Pagal krikščionišką šeimos sampratą priimdamas santuokos sakramentą žmogus paukoja save *kaip dovaną* sutuoktiniui, vaikams (tai priešinga moderniai nukrikščionintai nominalistinei šeimos sampratai, kur kiekvienas žmogus gyvena tik savo malonumui, tenkindamas savo individualius, egoistinius interesus, mano galintis išnaudoti save bei savo šeimos narius kaip savo nuosavybę savo individualiems tikslams pasiekti⁴¹¹). Būtent krikščioniškoje šeimoje žmogus išmoka gerbti vienas kitą - vienas kito unikalumą, nepakartojamumą. Formaliai visos Lietuvos Vyriausybės pabrėžia paramą tradicinei šeimai. Ši pozicija buvo ginama ir derybų dėl Europos Sąjungos Lisabonos sutarties kūrimo metu⁴¹². Tačiau, deja, vadinamoji šeimos politika Lietuvoje iki šiol išliko iš esmės deklaratyvi. Dar 1994 m. Jonas Paulius II savo *Laiške šeimoms*⁴¹³ teigė, kad žmogaus orumo priešai sieks visų pirma sukurti įtampas bei susiskaldymą šeimose, kas turės

⁴¹¹ Farrow, Douglas, *The Dignifying Family*, First Things, November 2011, p. 15-17

⁴¹² Lietuva kartu su Lenkija, Airija, Italija, kitomis katalikiškomis šalimis iškovojo iš esmės veto teisę dėl šeimos politikos Europos Sąjungoje, bandant apriboti galimybę per Europos Sąjungos institucijas įpiršti „modernesnę“ šeimos sampratą, t.y. šeimą be santuokos arba tos pačios lyties asmenų santuoką

⁴¹³ http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/letters/documents/hf_jp-ii_let_02021994_families_en.html

sunkias pasekmes vaikų žmogiškam orumui, nes vaikų „moralinė sąmonė tampa apjuodinta; viskas, kas teisinga, gera ir nuostabu yra deformuojama“⁴¹⁴. Iki 2008 m. ekonomikos ir finansų krizės valdžiusios Lietuvos Vyriausybės didžiavosi „vaiko pinigais“, motinystės, vaiko auginimo atostogomis, kurios buvo vienos iš ilgiausių Europos Sąjungoje⁴¹⁵, tačiau tiek šias išmokas, tiek pačių atostogų „lūbas“, kaip žinia, 2010 m. buvo nuspręsta drąstiškai mažinti, tokiu būdu vaikai ir jaunos šeimos (kaip, beje, ir pensininkai⁴¹⁶) buvo pastatyti į pirmąją ekonomikos gelbėtojų eilę, nors tai ir prieštarauja esminiams Lietuvos krikščionių demokratų 2008 m. priešrinkiminiams teiginiams, galų gale solidarumui su mažiausiai apsaugotais visuomenės nariais. Jokios ilgalaikės paramos daugiavaikėms šeimoms (nebent jos gyvena labai skurdžiai) tiesiog nėra – iš esmės Lietuvoje „šeimos politika“ suprantama kaip viena „skurdo mažinimo“ priemonių, o ne kaip ilgalaikė, daugiaplanė gimstamumo skatinimo ir šeimos rėmimo politika. Europos Sąjungos statistika rodo, jog šeima Lietuvos vyriausybėms niekada nebuvo ypatingas prioritetas. 2009 m. Europos Sąjungos Šeimos politikos instituto raporte⁴¹⁷ Lietuva yra įvardyta kaip viena iš Europos Sąjungos (ES) šalių, kurios neteikia prioritetų šeimai. Pasak tyrimo, Europos Sąjungos valstybės vidutiniškai skiria 2,1% BVP šeimoms paremti, tačiau Lietuva, kaip ir Bulgarija su Malta - tik 1,1%. Daugiausiai finansinės paramos šeimos gauna Danijoje, Liuksemburge bei Vokietijoje - per 3% BVP. Atitinkamai, nors bendras gimstamumas Europoje 1980-2009 metais didėjo 9,5% (ypač Prancūzijoje, Ispanijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje, žinoma, daugiausia dėka didesnio imigrantų gimstamumo), tačiau Lietuvoje nuo 1980 metų gimstamumas ėmė nuosekliai mažėti⁴¹⁸. Pagal skyrybų skaičių Lietuva 2008 m. Europos Sąjungoje užėmė 12 vietą nuo galo, tačiau skyrybų ypač padaugėjo pastaruoju metu. Lietuvai

⁴¹⁴ Farrow, Douglas, *The Dignifying Family*, First Things, November 2011, p. 16

⁴¹⁵ Kas minėtu laikotarpiu, beje, pirmą kartą po nepriklausomybės atstatymo žymiai paskatino gimstamumą

⁴¹⁶ 2009 m. nuo 5,5% iki 3,0%, o 2010 m. - iki 2%, o 2012 – net iki 1,5% buvo sumažintos įmokos, kaupiamos žmogaus asmeninėje sąskaitoje – šiuos Vyriausybės sprendimus šiuo metu nagrinėja Konstitucinis teismas.

⁴¹⁷ <http://www.scribd.com/doc/22418149/Report-Evolution-on-the-Family-in-Europe-2009>

⁴¹⁸ Gimstamumas buvo laikinai padidėjęs tik kairiųjų vyriausybei prieš ekonominę ir finansų krizę ėmus taikyti intensyvesnes paramos šeimai priemonės

įsisukus į ekonominės krizės verpetą, 2009 m. pabaigoje skyrybų skaičius (lyginant su vedybomis) Lietuvoje išaugo iki 60%, tuo išsiveržiant į vienas pirmųjų gretų Europos Sąjungoje. Lietuvoje kol kas nėra nei vienos visaapimančios paramos šeimai programos ar institucijos, kurie rūpintųsi išskirtinai šeima. Nėra ir šeimos pagrindų įstatymo, kuris įtvirtintų šeimos institucinę vertę, nėra valstybės paramos šeimų bendrijų kūrimuisi, mokesčių politika neskatina turėti gausesnes šeimas, žymiai sumažėjo ir valstybės teikiama parama pirmam būstui įsigyti, lietuviai minimaliai naudojami gyvybės draudimu (finansiskai neapsaugo šeimos ateities). Lietuvoje nėra išvystyta ir jokia aktyvesnė „pro-life“ politika – bet kokie bandymai bent minimaliai apriboti abortų darymą Lietuvoje iššaukia didelį politinį pasipriešinimą, abortai ir toliau naudojami kaip šeimos planavimo priemonė, kas atrodo visiškai priimtina neoliberaliai dvasiškai nuskurdintai visuomenei. Savo ruožtu, 2011 m. Lietuvos Konstitucinio teismo sprendimas dėl šeimos koncepcijos dar kartą patvirtino gilų neoliberalios Vakarų kultūros poveikį Lietuvos visuomenei bei pademonstravo, kad neatsižvelgiant į politikų deklaracijas šioje srityje tradicinė šeima, deja, nėra konstitucinė Lietuvos vertybė.

Per 21 nepriklausomybės metus Lietuva nesugebėjo suteikti ir *didesnės savivaldos vietinėms bendruomenėms*. Europos vietos savivaldos chartijos siekia užtikrinti savivaldybių galimybę tvarkyti viešuosius reikalus atsižvelgiant į vietos gyventojų interesus ir prisiimant už tai pagrindinę atsakomybę daugelyje viešosios politikos sričių. Tačiau Lietuvoje ši teoriškai deklaruota galimybė yra žymiai apribota įstatymais ir Vyriausybės nutarimais⁴¹⁹. Savivaldybės iki šiol neišsikovojo teisės pačios nustatyti šilumos bei karšto, šalto vandens kainas – t.y. savivaldybės neturi įtakos vienai labiausiai jautrių socialinės politikos sričių, socialinės paramos skirstymas taip pat galėtų būti perduotas savivaldai⁴²⁰. Nors ikimokyklinio ugdymo organizavimas yra savivaldybių funkcija, tačiau realiai šioje srityje

⁴¹⁹ Lietuvos savivaldybių asociacijos direktorės Romos Žakaitienės pranešimas, skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Europos vietos savivaldos chartija ir Lietuva“, http://www.lsa.lt/sz/index.php?lang=lt&id=2&mag_id=272&art_id=931

⁴²⁰ Ši siūlymą akcentavo ir LR Prezidentė savo 2012 m. pranešime Seimui.

savivaldybės turi teisę tik steigti darželius arba jų nestiegti - visi kiti su šia veikla susiję klausimai itin griežtai reglamentuojami įstatymais bei Vyriausybės nutarimais, ir vietos valdžia neturi jokios laisvės pasirinkti, kokiomis priemonėmis geriau siekti iškeltų tikslų. Vietinė valdžia Lietuvoje nedisponuoja ir nuosavais finansiniais ištekliais, kuriais ji gali savo nuožiūra naudotis pagal jai suteiktus įgaliojimus, realiai gyvena iš centrinio biudžeto dotacijų⁴²¹. Neseniai vykusios apskričių valdymo reformos metu iš beveik šešiasdešimties funkcijų, kurias vykdė apskričių viršininkų administracijos, savivaldybėms liko tik dešimt⁴²². Realiai per nepriklausomybės laikotarpį vietos valdžia tolo nuo žmonių – vietoj buvusių 1994 m. 582 savivaldybių teliko tik 60. Pažymėtina, kad Lietuvoje esančios savivaldybės yra vienos didžiausių visoje Europoje, jų gyventojų skaičiaus vidurkis – 60 tūkstančių, tuo tarpu kai daugumoje Europos valstybių esančių savivaldybių gyventojų skaičius – 15 tūkstančių⁴²³, atitinkamai nepaisoma metapolitinio subsidiarumo principo, kuris atvertų duris didesniai bendruomeniškumui Lietuvoje ir sumažintų valstybės našta.

Lietuvos *naryste Europos Sąjungoje* bei suteiktais narystės instrumentais taip pat kol kas nebuvo deramai pasinaudota siekiant atkurti bendruomeniškumą, žmogiškąjį orumą, pilietinę visuomenę. Gausios struktūrinių fondų lėšos nebuvo pakankamai panaudotos tolesnėms struktūrinėms, socialinėms, švietimo reformoms – įvairioms Lietuvos vyriausybėms svarbiausia buvo struktūrinių fondų panaudojimo kiekybė, bet ne kokybė, žmogiškoji šio panaudojimo pusė. Lietuvą Europos Sąjungoje iki 2008 m. Briuselyje dažnai kaltindavo dėl „investicijų į cementą, bet ne į smegenis“, strateginės vizijos, įskaitant ekonomikoje, neturėjimą. Rezultatų ilgai laukti nereikėjo – Lietuva 2007 m. praleido unikalią progą kartu su

⁴²¹ Tik nuo 2007 m. savivaldybės įgijo teisę nustatyti nekilnojamojo turto mokesčio tarifą nuo 0,3 procento iki 1 procento nekilnojamojo turto mokestinės vertės, tačiau tai apima labai nedidelę mokestinę bazę, o nuo 2008 m. Vyriausybė ir Seimas nuolat mažino savivaldybių biudžetams tenkančias gyventojų pajamų mokesčio įplaukas.

⁴²² Pvz. neliko galimybės disponuoti žeme – be vyriausybės žinios savivaldybės negali keisti miškų ūkio ir saugumų teritorijų paskirties, jos negali parduoti nereikalingų plotų, negali pirkti reikalingų teritorijų, nors ir turėtų lėšų.

⁴²³ <http://www.vrm.lt/index.php?id=961>

Slovėnija pirmoji iš Baltijos šalių įstoti į Eurozoną bei sustiprinti pasitikėjimą savo ekonomika, atitinkamai ir galimybę elgtis su savo ekonomika atsakingiau, etiškiau, prisilaikant žaidimo taisyklių, kurias Eurozonos šalys apsiėmė bent jau teoriškai vykdyti. Nors 2008-2012 m. Vyriausybė išskėlė naują Euro įsivedimo terminą (2014 m.), tačiau šiuo metu Euro įvedimo terminai ir vėl ima skęsti politinėse miglose, tuo tarpu kaimynė Latvija link šio tikslo žengia žymiai ryžtingiau⁴²⁴. Įdomu ir tai, kad tradiciškai po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuva buvo priešininkė didesnio ekonominės veiklos koordinavimo Europos Sąjungos viduje - iš esmės visos Lietuvos vyriausybės po įstojimo į Europos Sąjungą pvz. atkakliai priešinosi bet kokiems bandymams harmonizuoti mokesčius. Eurozonos galimo žlugimo kontekste Lietuvos pozicija ima keistis, glaudesnei ekonominei bei fiskalinei eurozonos šalių integracijai yra vis labiau pritariama. 2012 m. Lietuvos pasirašyta ir ratifikuota ES finansinės drausmės sutartis prisidės prie labiau etiško ekonominio koordinavimo visoje Europos Sąjungoje, ekonominio stabilumo, didesnės finansinės atsakomybės bei pasitikėjimo Lietuvos ekonomika, kas savaime sukuria geresnes sąlygas žmogus orumui bei bendruomeniškumui Lietuvoje vystyti. Kita vertus, Lietuva ir toliau griežtai pasisako prieš mokesčių harmonizavimą Europos Sąjungoje⁴²⁵, dėl savo miglotos politikos Eurozonos atžvilgiu Lietuva nesijungia ir prie valstybių grupės, suteikiančiai didesnius įgaliojimus Europos Centriniam Bankui, nors tikėtina, kad Europos Sąjunga ir toliau evoliucionuos didesnės ekonominės ir finansinės integracijos link bei tokiu būdu sukurs daug naujų strateginių dilemų Lietuvai.

Vakarų krikščionybės šalyse (ypač JAV) pilietinė visuomenė, bendruomeniškumas palaikomas visų pirma dėl *labdaringos veiklos* – aukojimas vardan kilnių tikslų yra neatsiejamas subrendusių demokratijų pilietinių visuomenių bruožas, tačiau Lietuvoje iki šiol nesukurtos efektyvios

⁴²⁴ Tikėtina, kad Lietuva eurą įsives paskutinė iš Baltijos šalių, kad kainuos tiek politiškai, tiek ekonomiškai (gali neigiamai paveikti investicijų pritraukimą, pasitikėjimą ekonomika bei suteikti veiksmų laisvę politinės valdžios galimam išlaidavimui)

⁴²⁵ LR Užsienio reikalų ministro A.Ažubalio pareiškimas, <http://www1.lrytas.lt/-13300875971328404011-lietuva-grie%C5%B4tai-nepritaria-mokes%C4%8Di%C5%B3-harmonizavimo-iniciatyvoms-es.htm>

mokestinės ir kitokios priemonės, skatinančios fizinius ir juridinius asmenis aukoti visuomenės reikmėms, vykdyti savo pareigą solidariai paremti individus ar bendrijas, kurios rūpinasi vienišų, neįgalių ir kitų pagalbos reikalingų žmonių gyvenimo ir vystymosi sąlygomis. Solidarumo principas ne tik valstybė, bet ir verslą, kapitalą, atskirus individus, atskiras vietines bendruomenes įpareigoja veikti socialiai atsakingai, labiau prisidėti prie socialinės atskirties, kuri Lietuvoje pastaruoju metu tik didėja. 2009 m. labdara Lietuvoje sudarė tik 0,32% nuo BVP⁴²⁶ - pagal pasaulinį labdaros indeksą⁴²⁷ 2010 m. Lietuva buvo pateikta kaip mažos labdarystės pavyzdys – tik 4% lietuvių prisipažino teikę piniginę labdarą, tuo tarpu katalikiškoje Maltoje net 83% prisipažino teikę piniginę labdarą, Airijoje - 72%, Danijoje - 67% (daugumoje Vakarų ir Pietų Europos šalių šis rodiklis yra virš 50%). Lietuvos labdarystės lygis ne tik žemesnis už visų kitų naujų Europos Sąjungos šalių rodiklius (palyginimui Estija - 12%, Latvija - 16%, Lenkija - 42%), net Rusijoje ir Baltarusijoje šie rodikliai yra aukštesni (atitinkamai 6% ir 11%), tik Ukrainos ir Serbijos bendrieji labdarystės rodikliai yra blogesni nei Lietuvos. JAV ir Kanados labdarystės rodikliai yra vieni aukščiausi pasaulyje. Lietuva turi sudaryti visas sąlygas bendruomenių, fizinių ir juridinių asmenų pasiaukojimui teikti pagalbą kitiems – pagal subsidiarumo principą valstybė ir visuomenė turi visapusiškai skatinti tarpusavio pasiaukojimą, o pati prisidėti tose srityse, kur bendruomenė sau padėti efektyviai neįstengia – valstybė neturi daryti to, ką geriau sugeba padaryti bendruomenė. Labdaringa veikla yra vienas gražiausių subsidiarumo, solidarumo ir bendruomeniškumo principų įgyvendinimo pavyzdžių, kuris kol kas Lietuvoje nėra efektyviai įgyvendinamas⁴²⁸.

Pasiaukojimas kitiems, bendruomeniškumas neturi apsiriboti savo parapijos ar valstybės sienomis – *solidarumas su vargstančiais visame*

⁴²⁶ http://www.labdaryste.lt/straipsniai/lt_labdara_statistika2009.pdf

⁴²⁷ <http://www.cafonline.org/pdf/WorldGivingIndex28092010Print.pdf>

⁴²⁸ Pvz. JAV, kur katalikybė paprastai buvo laikoma opozicija oficialiai valstybės linijai, geriausios vidurinio ir aukštojo mokslo institucijos yra išlaikos ne valstybės, o vietinių ar religinių bendruomenių, ypač gerai vertinamos katalikiškos mokyklos ir universitetai, tuo tarpu katalikiškoje Lietuvoje valstybė švietime paradoksaliai vis dar dominuoja.

pasaulyje, bendrojo gėrio siekimas globaliu mastu, kaip ir pareiga prisidėti prie tarptautinės bendrijos pastangų palaikyti taiką yra svarbi tarptautinio bendruomeniškumo apraiška. Narystė Europos Sąjungoje Lietuvai sudarė galimybes tapti *vystomosios pagalbos donore, ne tik recipiente*. Po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuvos Užsienio reikalų ministerijoje buvo įsteigtas Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamentas, kuris pradėjo įgyvendinti pirmąsias paramos programas. Tačiau ekonominės krizės kontekste Lietuva žymiai sumažino savo tarptautinę labdaringą veiklą - vystomajam bendradarbiavimui skirtos lėšos absoliučiais skaičiais sumažėjo beveik trigubai ⁴²⁹, nors Europos Sąjungos lygiu ir sutarta šias apimtis nuosekliai didinti, o pati Europos Sąjunga yra didžiausias paramos tiekėjas pasaulyje (2008 m. duomenimis Europos Sąjunga teikė 59,1 proc. visos pasaulinės paramos⁴³⁰). Palyginimui Šiaurės šalys pagal teikiamos vystomosios pagalbą dydį yra laikomas antruoju regionu pasaulyje⁴³¹. Net ir iki krizės Lietuvos vystomoji parama sudarė palyginus labai mažą dalį BVP. Nors Lietuva, kaip ir kitos naujos Europos Sąjungos šalys, įsipareigojo padidinti savo oficialią paramą vystymuisi 2010 m. iki 0,17% nuo BNP, o iki 2015 m. ši parama turėtų padidėti iki 0,33% nuo BNP, tačiau 2007 m. Lietuvos oficiali parama vystymuisi sudarė tik 0,11% nuo BNP, o „geriausiais“ (2008 m.) laikais – 0,13%. 2010 m. parama sudarė 0,1% nuo BVP. Lietuvos atsilikimas nuo labiau pažengusių Europos Sąjungos šalių yra žymus – 2010 m. šios šalys įsipareigojo pasiekti bendrą 0,56% nuo BNP paramos lygį, o kai kurios Europos Sąjungos šalys šį lygį jau pasiekė ir 2008 m., pvz.: Švedija (0,98%), Liuksemburgas (0,92%), Danija (0,82%), Nyderlandai (0,80%), Airija (0,58%). Pažymėtina ir tai, kad globalios ekonominės ir finansų krizės metu daugelis pažangesnių Europos Sąjungos šalių ne tik išlaikė savo vystomosios pagalbos apimtį, bet dar jas ir padidino, ypač atsižvelgiant į tai, kad krizė skaudžiausiai smogė būtent neturtingiausioms pasaulio šalims, ir kad šios

⁴²⁹ Nuo 11,4 mln. 2008 m. URM biudžete iki 4 mln. litų 2011 m. biudžete

⁴³⁰ 2008 m. Europos Komisijos bei OECD duomenys 2008 m. Europos Komisijos bei OECD duomenys

⁴³¹ *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global*, http://www.acus.org/files/publication_pdfs/403/090711_ACUS_NordicBaltic.PDF, p. 68

krizės pasekmės gali dar labiau padidinti įtampas su neturtingomis šalimis. Beje, 2010 m. sumažėjo ir Lietuvos skiriamos lėšos demokratijai⁴³², o pagal lėšas, skiriamas gynybiniam išipareigojimams vykdyti Lietuva 2012 m., kaip žinia, tapo antra nuo galo NATO valstybė, kas ateityje ribos ir Lietuvos galimybes prisidėti prie tarptautinių taikos palaikymo operacijų.

Panašiai ir *išorinės prekybos politikoje* po įstojimo į Europos Sąjungą Lietuva iš esmės užėmė nuoseklią protekcionistinę poziciją kartu su Lenkija, Vengrija, Prancūzija ir keliomis Europos Sąjungos pietinėmis šalimis, kurios siekė „subalansuoto“ rinkų atvėrimo, tačiau realiai norėjo kuo ilgiau išlaikyti egzistuojančią subsidijų sistemą ir nuosekliai gynė tų Lietuvos ekonominių grupių interesus, kurios nebuvo suinteresuotos didesne konkurencija ir atsivėrimu globalinei prekybai. Tik nuo 2008 m. pastebimi didesni pokyčiai prekybos politikos srityje – Lietuvos atvirumas prekybos politikos srityje padidėjo, tačiau pasaulinė ekonomikos ir finansų krizė šiai naujai prekybos politikos kryptčiai neleido įsitvirtinti. 2012 m. Lietuva neprisijungė prie Didžiosios Britanijos ir Nyderlandų inicijuoto laiško dėl ekonominį augimą skatinančių priemonių, nes kalbant apie prekybos politiką Lietuva siekė didesnio abipusiškumo principo prekyboje taikymo⁴³³, Atsigaunančios prekybos apimtys, prasidėjusios struktūrinės reformos, investavimas į labiau konkurencingas ūkio šakas, inovacijas turėtų ilgai pakeisti Lietuvos prekybos politiką į labiau atvirą, kuri galėtų tiesiogiai prisidėti prie teisingesnės, labiau solidarios pasaulio prekybos sistemos sukūrimo.

Bendruomeniškumo, solidarumo trūkumas ryškus Lietuvai įgyvendinant ir *migracijos politiką* – Šventojo Sosto raginimas Europos Sąjungai vystyti aktyvią migracijos politiką, krikščioniškai priimti persekiojamuosius, silpniausius, neturtingiausius, kenčiančius ir jiems visapusiškai padėti (žinoma, paraleliai išsaugant ir stiprinant savo krikščionišką dvasinį Europos identitetą) vargu ar buvo išgirstas Lietuvoje. Nors Lietuvoje stojimo į Europos Sąjungą metu padaryta didelė pažanga prieglobsčio bei išorinės Europos Sąjungos

⁴³² iš visų vystomojo bendradarbiavimo lėšų - 97,4 mln Lt - Lietuva demokratijai skyrė tik 850000 Lt

⁴³³ <http://verslas.delfi.lt/business/lietuva-nepasirase-laisko-raginancio-skatinti-ukio-augima.d?id=55830417>

sienos stiprinimo srityje, tačiau realiai Lietuva nuosekliai laikosi labai atsargaus požiūrio aktyvesnės Europos Sąjungos migracijos politikos atžvilgiu – bet kokios Europos Sąjungoje kylančios diskusijos apie didesnę prieglobsčio naštos pasidalijimą tarp Europos Sąjungos šalių arba didesnę dėmesį pietinėms Europos Sąjungos valstybėms, per kurias eina didžiausi nelegalios imigracijos srautai, Lietuvoje sutinkamas arba indiferentiškai arba selektyviai⁴³⁴. Beje, Lietuva pasyviai ar atsargiai laikosi ne tik Europos Sąjungos migracijos politikos atžvilgiu, bet ir savo pačios emigracijos atžvilgiu – nors formaliai ši tema vis dažniau svarstoma vyriausybės lygiu, tačiau realiai iki šiol nėra sukurta veiksmingų reemigracijos programų, kuomet tokios šalys kaip Airija įgyvendina pakankamai efektyviai. Tik teisiniu pagrindu vykdoma diskusija bei valstybės sprendimai dėl dvigubos pilietybės taip pat rodo metapolitinio dėmens trūkumą. Dėmesio žmogaus orumui bei bendruomeniškumo stygius, ypač išryškėjęs ekonominės krizės metu, tiesiogiai prisideda prie emigracijos iš šalies didėjimo. Neoliberaliai vertinant emigraciją ji nėra neigiamas reiškinys – Europos Sąjungos piliečiai tiesiog naudojasi joms suteiktomis judėjimo laisvėmis, įgauna patirties užsienyje, savo ruožtu Lietuvoje mažėja nedarbas, tačiau tuo pat metu neįvertinama ilgalaikė metapolitinė žala Lietuvai – irstančios emigrantų šeimos, ištuštėjusios bendruomenės Lietuvos kaimuose ir miestuose, nykstantis daugelio naujųjų emigrantų pilietiškumas bei žmogiškasis orumas (daugeliui tenka dirbti sunkiomis žmogaus orumą žeidžiančiomis sąlygomis, dažnai praradus savo buvusį socialinį statusą, netekus socialinių garantijų), silpnėjantis jų ryšys su Tėvyne, moralinių bei metapolitinių pagrindų praradimas⁴³⁵.

⁴³⁴ Pakankamai iškalbinga šiame kontekste ištrauka iš Vyriausybės 2008-2013 ES politikos strateginių gairių dokumento: "Lietuva pasisako už tai, kad, formuojant bendrąją ES imigracijos politiką, būtų atsižvelgta į valstybėse narėse egzistuojančias skirtingas ekonomines sąlygas, demografinę situaciją ir darbo rinkos poreikius, taip pat paisoma ES kaimynystės politikos ryšių dimensijos prioriteto, diferencijuojant migracijos politikos priemones pietų ir rytų kryptimis <...> Kartu Lietuva sieks užtikrinti, kad bendroji Europos prieglobsčio sistema nesukurtų valstybėms narėms papildomų įsipareigojimų prieglobsčio srityje (pavyzdžiui, nenumatytų prieglobsčio prašytojų priėmimo pagal kvotas privalomo dalyvavimo prieglobsčio prašančių asmenų perkėlimo programose).

⁴³⁵ Daugelis naujųjų emigrantų pvz JAV nesijungia į senesnių emigrantų sukurtų lietuviškų parapijų veiklą, kaip ir kultūrinės, religinės, socialinės, patriotinės organizacijas, nors dalis jų ir buriasi aplink lietuviškas mokyklėles, aktyviai dalyvauja sporto renginiuose, buriasi profesiniu pagrindu (bet kokiu atveju metapolitiniai principai nėra svarbiausias šių naujųjų susibūrimų pagrindas).

Lietuvos bendruomeniškumas, solidarumas pakankamai ryškus tarptautinės taikos ir stabilumo palaikymo srityje, tačiau ši veikla vis dar yra nepakankamai apmąstyta krikščioniškų metapolitinių principų kontekste. Ilgametis Lietuvos dalyvavimas taikos palaikymo operacijose Balkanuose, šalies vaidmuo Afganistane, išitraukimas į operaciją Irake, taip pat ankstesnis Lietuvos policininkų, muitininkų dalyvavimas įvairiose civilinėse Europos Sąjungos misijoje Rytų Europoje (Gruzijoje, Moldovoje, Ukrainoje) rodo, jog Lietuva šioje srityje sugeba daryti šioje srityje daugiau, nei panašaus dydžio ar išteklių valstybė. Kita vertus, priimant sprendimus dėl dalyvavimo šiose tarptautinėse operacijose metapolitiniai principai nebuvo svarbiausi, be to, Lietuva riboja savo tarptautinį karinį dalyvavimą geografiškai, stengiantis prioritetą atiduoti valstybėms ir regionams, kurie ribojasi su NATO ir ES valstybėmis, ar kuriuose NATO ir ES valstybės turi strateginių interesų (kas nebūtinai ir ne visada atitinka metapolitinius principus, ypač jeigu šios vertybės bus pažeidžiamos labiau nutolusiuose regionuose arba regionuose, kuriuose NATO ar ES interesas nebus aiškiai apibrėžtas)⁴³⁶. Savo ruožtu, net ir tai atvejais, kai Lietuva dalyvaudavo tarptautinėse operacijose tolimesniuose regionuose, sprendimai dėl šio dalyvavimo nebuvo įvertinti vertybiniu, metapolitiniu lygmeniu, kaip pvz. Lietuvos dalyvavimas operacijoje Irake. Be abejonės, priimdama šį sprendimą Lietuvą mastė apie savo pačios saugumą bei išipareigojimus tuometinei JAV vadovybei, tačiau taip pat akivaizdu, jog sprendimo priėmimo metu nebuvo bandyta išigilinti į Šventojo Sosto poziciją, raginimą karinius veiksmus pradėti tik kaip paskutinę galimybę, pilnai išnaudojus visas diplomatinės priemones, įvertinti karo prieš musulmoniškas tautas poveikį ekumeniniam dialogui, išaugšiančiam religiniam ekstremizmui ir fundamentalizmui, neigiamam poveikiui abiejų kariaujančių pusių žmogiškumui. Kita vertus, galbūt pirmas žingsnis, parodantis, jog

⁴³⁶ 2007 m. bei 2008 m. LR Seimo iniciatyva tarptautinių operacijų mandate buvo išbraukta nuoroda į Afriką, kas tuo metu neleido Lietuvai dalyvauti jokiose tarptautinėse operacijose šiame labiausiai skurdo ir neteisybių varginamame regione, į kurį Šventasis Sostas visada kreipia ypatingą dėmesį (tik 2012 m. Seimas leido Lietuvos karių siųsti į Europos sąjungos vykdomą operaciją ATALANTA prieš Somalio piratus). Jau beveik dešimtmetį Lietuva apskritai oficialiai nedalyvauja jokiose Jungtinių Tautų karinėse taikos palaikymo operacijose, o tai dar kartą parodo, jog universalios vertybės ir jų išsaugojimas pats savaime Lietuvai nėra svarbus.

krikščioniškų vertybių klausimai pradeda darytis svarbūs Lietuvos pusei, yra Lietuvos iniciatyva pirmą kartą istorijoje NATO būstinėje 2010 m. sausio mėn. Briuselyje įvykęs visos NATO Tarybos susitikimas su Švento Sosto atstovais, kurie pateikė savo požiūrį į būtinybę vadovautis krikščioniškomis vertybėmis rengiant NATO Strateginės koncepcijos projektą. Įdomus ir Lietuvos Prezidentės referavimas į Šventojo Sosto poziciją NATO Libijos kompanijos kontekste. Bet koku atveju, pati diskusijos pradžia dėl vertybinių mūsų užsienio ir saugumo politikos aspektų, būtų savaime naudinga, nors ir gerokai pavėluota.

Apibendrinant, Lietuvoje bendruomeniškumas dar nėra atsikūręs, ilgalaikis totalitarinių režimų veikimas šioje srityje paliko gilius pėdsakus - neoliberali visuomenė yra atomizuota, o dabartinis valdantysis elitas nerodo realių pastangų bendruomeniškumą atgaivinti. Kita vertus, tiek Lietuva, tiek kitos Vidurio Europos valstybės egzistuoja iš esmės ribinėje būsenoje, kuomet katalikų bendruomenės turi nuolat kovoti už savo išlikimą, kas labai sustiprina ne tik gebėjimą priešintis, bet kartu ir poreikį puoselėti Bažnyčios metapolitines vertybes. Jeigu Lietuvai pavyktų šias prigimtines metapolitines bendruomeniškumo tradicijas atgaivinti, tai būtų bene vienas iš labiausiai strategiškų, toliaregiškų Lietuvos sprendimų, kuris svariai prisidėtų prie Lietuvos suverenumo išsaugojimo ateities kartoms.

Ratzingerio teigimu, „Europa geriausiai supranta kas ji yra, kai susiduria su savo priešingybe“⁴³⁷. Tikėkimės, kad Lisabonos sutarties rengimo metu pradėjusi ryškėti Europos metapolitikos krizė bei prasidėjusios diskusijos dėl Europos metapolitikos (kaip ir Lietuvoje nerimstančios diskusijos dėl tolesnio veikimo Europos Sąjungoje strateginių krypčių) palaipsniui atvers galimybes sugrąžinti į Europos politiką ir metapolitinius principus. Neatmetant

⁴³⁷ Ratzinger, Joseph, Church, Ecumenism and Politics: New Essays in Ecclesiology, New York: Crossroad, 1988, p.221

dabartinės Europos politikos kryptį bei iššūkių įvairovės tiek Europos Sąjunga, tiek Lietuva turi surasti reikiamą balansą tarp politinio realizmo bei moralinio idealizmo, sugebėti sutaikyti metapolitinę Europos tradiciją su dabarties ir ateities iššūkiais. Būtina sukurti atsvarą reliatyvizmui, neoliberalizmui, kuris savotiškai paralyžavo Europos dvasines šaknis, verčia atsisakyti Europą jos pačios istorijos ir metapolitinės prigimties. Grįžusi prie savo ekumeninės, jogailaitiškos metapolitinės misijos regione Lietuva ne tik atkurtų savo Europos politikos, bet ir visos Europos Sąjungos strategiškumą bent jau Rytų kryptimi.

Išvados

1. Abu Popiežiai siekė atkurti Europos gebėjimą save matyti *ontologiškai* - atkurti Europos kūrėjų gebėjimą pažvelgti į Europos Sąjungą ne tik proto, bet ir tikėjimo akimis. Popiežių teigimu, krikščioniškas tikėjimas apdovanoja politinį protą ar politiką metapolitine arba moraline dimensija: esminėmis vertybėmis, kuriomis turi vadovautis Europos Sąjunga. Metapolitika – tai politika, sutelkta į būties esmę, pamatinių vertybių realizavimą, bendrąjį gėrį, o ne į dalinius, materialius, sektorinius, hedonistinius, vartotojiškus, individualius, pragmatinius interesus.
2. Vieni svarbiausių krikščioniškos metapolitikos principų yra transcendentinis *žmogaus orumas, bendrasis gėris, solidarumas, subsidiarumas*. Vadovaudamasi šiais principais Bažnyčia nesistengia nurodyti konkrečių visuomenės vystymosi kelių, tačiau šie metapolitiniai principai gali lemti programinę politikos kryptį.
3. Katalikų Bažnyčia padarė didžiausią įtaką Europos formavimuisi, tai vienintelė institucija Europoje, kuri nepertraukiamai veikia ištisus du tūkstančių metų, ir kuriai jokia kita institucija ar organizacija Europoje savo tęstinumu bei indėliu į Europos kultūrą prilygti negali. Savo ruožtu, dabartinė technokratinė Europos Sąjunga praranda savo krikščionišką tapatumą, neigia labiausiai jos identitetą įtakojusį konstitutyvų krikščionišką elementą, ignoruoja krikščionybės vaidmenį kuriant ir vienijant Europą. *Europos Sąjunga tapo iš esmės kristofobinė*, atitinkamai ji prarado ir gebėjimą strategiškai, metapolitiškai vertinti ir projektuoti tiek Europos Sąjungos vidaus, tiek išorinį veikimą.

4. Be krikščioniškos metapolitikos tiek Europos Sąjunga, tiek Lietuva praranda savo strateginį vientisumą, integralumą, vidaus ir išorės politikų strateginį kryptingumą. Akomoduojanti ar „pragmatinė“ Lietuvos politika yra negebėjimas kovoti už pačios Lietuvos metapolitinius interesus Europos Sąjungoje bei regione. Lietuva šiuo metu Europos Sąjungoje naudoja *negatyviają laisvę*, kurios esmė – pats pasirinkimo procesas iškeliamas aukščiau pasirinkimo turinio. Technokratiniai sprendimai Lietuvos Europos politikos rėmuose daromi neatsižvelgiant į metapolitinius Lietuvos Europos politikos principus, jų visumą. Tai sukelia grėsmę Lietuvos suverenitetui, kadangi vidinės išcentrinės bei išorinės jėgos bei interesai, galingi regioniniai geopolitiniai žaidėjai, besinaudojantys Europos Sąjunga kaip instrumentu savo tikslams pasiekti, tokiu atveju Lietuvą naudoja kaip savo politikos objektą ar instrumentą, Lietuva praranda savo Europos bei visos užsienio politikos subjektiškumą.
5. Europos metapolitika suteikia Lietuvai galimybę sąmoningai pasirinkti pozityvią, o ne negatyvią laisvę. *Pozityvi laisvė* Europos Sąjungoje leistų Lietuvai išsaugoti savo politinį ir kultūrinį identitetą, suteiktų svarų vaidmenį regione ir Europos Sąjungoje. Savo ruožtu, socialinėje bei ekonominėje plotmėje krikščioniška metapolitika sustiprintų visuomenės integralumą, solidarumą, asmeninę ir bendruomeninę atsakomybę, sumažintų socialinę diferenciaciją.
6. Pagrindiniai Lietuvos Europos metapolitikos principai yra šie: *katalikiškumo ir tautiškumo sintezė, ekumeniškumas, žmogaus orumas ir bendruomeniškumas*.
7. Lietuva turėtų *atstatyti metapolitinę patriotizmo dimensiją*. Giliau suvokti jungtį tarp katalikiškumo bei tautiškumo trukdo abiejų XX

amžiaus sekuliarių totalitarinių režimų pėdsakai tautos atmintyje, kuomet buvo bandoma sukurti iškreiptą patriotizmo versiją, anihiliuoti metafizinį žmogaus orumą, absorbuoti individą į tariamai aukštesnį bei šventesnį sekuliarų kolektyvinį darinį, bandant visapusiškai ištrinti sąsajas tarp patriotizmo bei religinio pašaukimo. Bažnyčios tradicijoje, kurią nuosekliai plėtojo Jonas Paulius II, patriotizmas yra suvokiamas kaip pašaukimas, misija, kurią kiekviena tauta vykdo bendrame pasaulio išganymo kontekste.

8. Jonas Paulius II pabrėžia ypatingą Vilniaus kaip įvairių tautų bei religijų harmoningo sugyvenimo pavyzdį bei išskiria „jogailaitišką“ šio regiono identitetą, kurio esminės savybės yra „daugialypiškumas ir pliuralizmas, o ne apsiribojimas ir užsidarymas“. Vienas iš svarbiausių „jogailaitiško“ identiteto aspektų bei Lietuvos Europos metapolitikos politikos principų – tai *ekumeniškumas*, kuris iki pat XVIII amžiaus pabaigos buvo viena svarbiausių LDK, visos Abiejų tautų respublikos tradicijų. Jonas Paulius II savo pontifikato metu šį jogailaitišką principą išaukštino visos universalios Bažnyčios mastu. Sumažėjus ekumenizmo dvasiai senojoje respublikoje buvo sukurtos galimybės giliems geopolitiniams prieštaravimams, kuriais iš karto pasinaudojo išorės priešai, ilgainiui sunaikinę ir pačią Lietuvos ir Lenkijos valstybę.
9. *Žmogaus orumas* yra taip pat esminis Lietuvos Europos metapolitikos principas. Integruota, patriotiška, stipri ir dvasinga asmenybė turi tapti svarbiausiu, o ne paskutiniu Lietuvos politinės valdžios tikslu. Investicijos į švietimą, moralinį auklėjimą, stiprią šeimą, stiprią bendruomenę, asociacijas, nevyriausybines organizacijas, vietinę savivaldą, socialinę bei sveikatos politiką turi tapti realia, o ne deklaruojama politika. Žmogaus orumo sunykinimas Lietuvos politikoje prisidėjo prie Lietuvos piliečių nusivylimo parlamentine demokratija, nepasitikėjimo partijomis, teisėtvara, valdžia, radikalumo ir populizmo

didėjimo, kas natūraliai padidino įtampą ir su mažumomis, kaimyninėmis valstybėmis, susilpnino Lietuvos užsienio politikos ekumenišką matmenį, prisidėjo ir prie didėjančios emigracijos iš šalies. Iš esmės sritys, kurios yra arčiausiai žmogaus, Lietuvoje yra dar vis nereformuotos arba nepakankamai reformuotos.

10. Bendruomeniškumas – vienas svarbiausių Lietuvos Europos metapolitikos politikos principų. Būdamas bendruomenės narys žmogus dalijasi atsakomybe už savo artimą, bendruomenę ir pasaulį. Būtent santykiuose su kitu asmeniu, bendruomene, atsikleidžia žmogaus orumas, jo integralumas. Iš bendruomeniškumo kyla ir kiti svarbūs metapolitiniai principai – kaip solidarumas bei subsidarumas. Atitinkamai - ir pagarba šeimai kaip pagrindinei bendruomenės ląstelei, vietinėms bendruomenėms, asociacijoms, sudarančioms pilietinės visuomenės pamatą, stipresnei savivaldai, švietimui, kultūrai, labdarystei bei tarptautinio solidarumo plėtrai. Lietuvoje per dvidešimt nepriklausomybės metų sukurtas tik išorinis normatyvinis demokratijos statinys – demokratija vis dar yra elitinis projektas, kuriame aktyviai nedalyvauja nei Lietuvos piliečiai, nei bendruomenės. Vieniųjų minia, sukurta sovietinio režimo, atsidūrusi liberalių reformų kūryboje patiria visus neigiamos laisvės privalumus bei trūkumus, bet nepriima pozityvios atsakomybės.

Bibliografija:

Šventojo Sosto dokumentai ir Popiežių darbai

1. Agostino, *Citta di Dio*, Milano, Rusconi Libri s.r.l., 1992
2. *A Year with John Paul II: Daily Meditations from His Writings and Prayers* – Edited by Father Jerome Vereb, New York: HarperOne, 2005
3. Benedict XVI, *A Turning Point for Europe?: the Church in the Modern World: Assessment and Forecast*, San Francisco: Ignatius Press, 2010
4. Benedict XVI. *Caritas in veritate*: Encyclical letter. - http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals, 2009
5. Benedict XVI, *Values in a Time of Upheaval*, New York: Crossroad Pub., 2006
6. Benedict XVI, *Without Roots: the West, Relativism, Christianity, Islam*, New York: Basic Books, 2006
7. Benedict XVI, *Day by Day with Pope Benedict XVI*, Edited by Rev. Peter John Cameron, Yonkers, NY: Editor Magnificat, 2006
8. Giovanni Paolo II, Discorso al convegno dell chiesa italiana, Loreto, 11 aprile 1985
www.vatican.va/holy_father/john_paul_II/travers?index1985/tray_loreto_en.htm
9. John Paul II, *Address at Taize*, Secretariat for promoting Christian Unity, Information Service #62, 1986/IV
10. John Paul II, *Apostolic Letter on the Sixth Centenary of the Baptism of Lithuania*, OR {EWE}, June 29, 1987
11. John Paul II, *Letter to Families*, 1994,
http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/letters/documents/hf_jp-ii_let_02021994_families_en.html

12. John Paul II, *Message for the Celebration of the World Day Peace*, 1 January 2004.
http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents
13. John Paul II, *Pilgrim to Poland*, Boston: St. Paul Editions, 1979
14. John Paul II. *Profezia per l'Europa*. Casale Monferrato: Piemme, 1999
15. John Paul II, *The Pope Speaks to the American Church: John Paul's II Homilies, Speeches, and Letters to Catholics in the United States*, San Francisco: HarperSanFrancisco, 1992
16. Jonas Paulius II, *Atmintis ir tapatybė*, UAB „Katalikų pasaulio leidiniai“, 2005
17. Jonas Paulius II, *Dovana ir paslaptis: mano kunigystės penkiasdešimtosioms metinėms*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1997
18. Jonas Paulius II, *Enciklika Fides et Ratio apie tikėjimo ir proto santykį*, 1998, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/fides-et-ratio.html
19. Jonas Paulius II, *Enciklika Sollicitudo Rei Socialis, apie rūpestį socialinėmis problemomis*, 1987, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/sollicitudo-rei-socialis.html
20. Jonas Paulius II, *Gyvybės Evangelija*, 1995, http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html
21. Jonas Paulius II, *Žengiant per vilties slenkstį*, Katalikų pasaulis, Vilnius, 1995
22. John Paul II, *Enciklika Redemptor Hominis*, 1979
http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis_en.html
23. Jonas Paulius II, *Enciklika Laborem exercens apie žmogaus darbą*, 1981 http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/laborem-exercens.html
24. Jonas Paulius II, *Posinoidinis apaštališkas paraginimas Christefideles laici: dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II Susirinkimo*. – Aidai, Vilnius, 1994

25. Jonas Paulius II, *Posinoidinis apaštališkasis paraginimas Ecclesia in Europa: vyskupams, kunigams ir diakonams, pašvęstiesiems asmenims ir visiems tikintiems pasauliečiams apie Jėzų Kristų, gyvenantį savo Bažnyčioje*, - Europos vilties versmė, 2003 liepos 28, www.lnc.lt/b_dokumentai/ap_paraginimas/ecclesia-in-europa.html
26. Jonas Paulius II, *Enciklika Ut Unum Sint apie ekumeninę pareigą*, 1995 http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/ut-unum-sint.html
27. *II Vatikano Susirinkimo nutarimai* – Rytų Aukštaitijos katalikų jaunimo centras, „Fortūna“, 1994
28. *Katalikų Bažnyčios mokymas apie visuomenę*, Kaunas: Politeia, 2010
29. Ratzinger, Joseph, *Christianity and the Crisis of Cultures*, San Francisco: Ignatius Press, 2006
30. Ratzinger, Joseph, *Church, Ecumenism and Politics: New Essays in Ecclesiology*, New York: Crossroad, 1988
31. Ratzinger, Joseph. *Europa – I suoi fondamenti oggi e domani*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 2004
32. Ratzinger, Joseph, *Europe: Today and Tomorrow*, San Francisco: Ignatius Press, 2007
33. Ratzinger, Joseph, *God's Revolution: World Youth Day and Other Cologne Talks*, San Francisco: Ignatius Press, 2006
34. Ratzinger, Joseph, *God and the World: Believing and Living in Our Time*, San Francisco: Ignatius Press, 2000
35. Ratzinger, Joseph, et al. *Handling on the Faith in an Age of Disbelief*, San Francisco: Ignatius Press, 2006
36. Ratzinger, Joseph, ed. by Robert Moynihan, *Let God's Light Shine Forth*, New York: Doubleday, 2005
37. Ratzinger, Joseph. *Many Religions – One Covenant: Israel, the Church, an the World*, San Francisco: Ignatius Press, 1999
38. Ratzinger, Joseph, *Meaning of Christian Brotherhood*, San Francisco: Ignatius Press, 1993

39. Ratzinger, Joseph, *Principles of Catholic Theology: Building Stones for a Fundamental Theology*, San Francisco: Ignatius Press, 1987
40. Ratzinger, Joseph, and Vittorio Messori, *The Ratzinger Report: An Exclusive Interview on the State of the Church*, San Francisco: Ignatius Press, 1995
41. Ratzinger, Joseph. *Truth and Tolerance: Christian Belief and World Religions*, San Francisco: Ignatius Press, 2004
42. Ratzinger, Joseph, *Values in a Time of Upheaval: How to Survive the Upheavals of the Future*, San Francisco: Ignatius Press, 2006
43. Ratzinger, Joseph, and Marcello Pera. *Without Roots: The West, Relativism, Christianity, Islam*, New York, Basic Books, 2006
44. Ratzinger, Joseph. *Žemės druska: krikščionybė ir katalikų Bažnyčia XXI amžiuje, pokalbis su Peteriu Seewaldu*. – Vilnius: Alma littera, 2007
45. Wojtyła, Karol, *Sources of Renewal: The Implementation of Vatican II*, San Francisco: Harper and Row, 1980

Kiti darbai

46. *A Century of Catholic Social Thought*, ed. By George Weigel & Robert Royal, Washington DC: Ethics and Public Policy Center, 1984
47. Allen Jr, John L. *The Future Church*, New York: Image, 2009
48. Allen, John L.. *Opus Dei: Secrets and Power Inside the Catholic Church*, Penguin Group, London, 2005
49. Allen, John, Jr., *Pope Benedict XVI: A Biography of Joseph Ratzinger*, New York: Continuum International Publishing Group, 2000, 2005
50. Allen, John, Jr. *The Rise of Benedict XVI*, New York: Doubleday, 2005
51. Anderson, Carl A., *Civilization of Love: What Every Catholic Can Do to Transform the World*, HarperOne, New York, 2008
52. Anderson, Carl A., *Together on the Path of Charity that Evangelizes*, V3 w/ Handwritten Additions 10/9/10 AM in Krakow

53. Andre Dupuy, *Pope John Paul II and the Challenges of Papal Diplomacy: Anthology (1978-2003)*, The Pontifical Council for Justice and Peace, Vatican City, 2003
54. Andre Dupuy, *La Saint-Siege au coeur de la diplomatie multilateral (1970-2000)*, New York: The Path to Peace Foundation, 2003
55. Bačkis, Stasys Antanas, *Lietuvos ir Šventojo Sosto Konkordatas*, LKMA, 2007
56. Beresnevičius, Gintaras. *Imperijos darymas: Lietuviškos ideologijos metmenys*. Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius, 2003
57. Bourdeaux, Michael, *The Gospel's Triumph over Communism*, Minneapolis: Bethany House, 1991
58. Brzezinski, Zbigniew, *Zbigniew Brzezinski papers: Part I, 1941-2002* (bulk 1952-2002), Archival Manuscript Material, Library of Congress
59. Brzezinski, Zbigniew, *Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21 Century*, New York: Scribner's, 1993
60. Badiou, Alain, *Metapolitics*, London, New York: Verso, 2005
61. Baran, Zeyno. *The Other Muslims: Moderate and Secular*. – Palgrave Macmillan, New York, 2010
62. Bernstein, Carl, and Polititi, Marc, *His Holiness: John Paul II and the Hidden History of our Time*, New York: Doubleday, 1996
63. Cassedy, Ellen, *We Are Here: Memories of the Lithuanian Holocaust*, Nebraska: University of Nebraska Press, 2012
64. Caroline Pigozzi, *Popiežius privačiame gyvenime*, Jono Pauliaus II bičiulių draugija, Vilnius, 2003
65. Colmant B. *Economie europeene: l'influence des religions*, Louvain-la-Neuve: Anthemis s.a., 2008
66. Coppa, Frank J., *Politics and the Papcy in the Modern World*, Westport, Connecticut: Preager, 2008
67. Cornwell, John, *The Pontiff in Winter: Triumph and Conflict in the Reign of John Paul II*, Dubleday, New York, 2004

68. *Christianity and European Culture: Selections from the Work of Christopher Dawson*, Edited by Gerard J. Russello, Washington DC: The Catholic University of America Press, 1998
69. Davies, Norman, *God's Playground: A History of Poland, Volume I*, New York: Columbia University Press, 1982
70. Degutis, Algirdas, *Atviros visuomenės spąstai*, http://www.facebook.com/note.php?note_id=352834159113, Perspausdinama iš: ATHENA, 2008 Nr. 4, ISSN 1822-5047
71. Degutis, Algirdas, *Deconstructing Postmodern Xenophilia*, The Journal of Ayn Rand Studies 8, No.1 (Fall 2006)
72. Degutis, Algirdas, *Kaip galima liberalizmo tironija*, <http://www.versijos.com/2011/01/13/kaip-galima-liberalizmo-tironija-2/>, 2011
73. *Demokratija Lietuvoje: pilietiškumas ir totalitarizmas XX amžiaus istorijos lūžiuose*, sud. Mingailė Jurkutė, Nerijus Šepetys, Vilnius: Naujasis Židinys-Aidai, 2011
74. *Diplomatas Par Excellence: Kazys Lozoraitis*, sud. Giedrė Jankevičiūtė, Vilnius: Artuma, 2008
75. *Da cristiani in Europa: il futuro dell'Unione e il contributo dei cattolici* / a cura di Gianni Borsa, Milano: In dialogo, 2003
76. Delanty G., *Europos išradimas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002
77. *Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*, sud. Darius Staliūnas, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2002
78. Howard, Thomas Albert. *The Dialectic and the Double Helix*. First Things, March 2011
79. Hughes, John Jay, *Pontiffs: Pope Who Shaped History*, Huntington, Ind: Our Subday Visitor Publishing Division, 1994
80. Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. – New York: Simon&Schuster, 1996

81. Huseby, Dag Ole. *The Catholic Church and the Europeanisation process: an empirical analysis of EU democratic conditionality and anti-discrimination protection in post-communist Poland and Croatia*, Trondheim, Norway: NTNU, 2010
82. *Idėjos, vertybės, asmenybės: Lietuvos ateičiai*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius 2011
83. *Il principio di sussidiarietà: scritti vari* / a cura di Alessandro d'Avack, Roma: Rai-ERI, 2009
84. *Jean Paul II et l'éthique politique* / sous la direction de Joel-Benoit d'Onorio, Paris: Editions Universitaires, 1992
85. Jenkins, Philip, *God's Continent: Christianity, Islam and Europe's Religious Crisis*, Oxford: University Press, 2007
86. Jenkins, Philip, *The Next Christendom: The Coming of Global Christianity*, Oxford: University Press, 2007
87. Johnston, Douglas and Cynthia Sampson, eds., *Religion, the Missing Dimension of Statecraft*, New York: Oxford University Press, 1994
88. Jokubaitis, Alvydas, *Kodėl mąstymas vertybėmis žudo politiką?*, http://www.youtube.com/watch?v=az1c5Zp_e38
89. Jokubaitis, Alvydas, *Politika be vertybių – Politologija*, 2008/1
90. Jokubaitis, Alvydas, *Postmodernizmas ir konservatyvizmas*, Kaunas: Naujasis lankas, 1997
91. Kasper, Walter. *That They May All Be One: To Call To Unity Today*, Burns Oates, New York, 2004
92. Karmazinaitė, Sabina. *Ar Vidurio Europa dar turi ką pasakyti ?*: *Česlovo Milošo 100-mečiui*, Naujasis Židinys-Aidai 2011/1
93. Kasparavičius, Algimantas. *Tarp politikos ir diplomatijos*. – Vilnius, LII leidykla, 2008
94. *Krikščionybė Lietuvoje*, red. Vytautas S.Vardys, Chicago: Lietuvos krikščionybės jubiliejaus komitetas, 1997
95. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*, sud. Vytautas Ališauskas, Vilnius: Aidai, 2006

96. Kun. Dr. Trimakas, Kęstutis A., *Tęgaivina mus Kristus*, išleido Šiaurės Amerikos ateitininkų valdyba “Ateities” žurnalo šimtmečio sukakties proga, 2011
97. *La nuova evangelizzazione dell'Europa nel magistero di Giovanni Paolo II: antologia di documenti / scelti introdotti da Benedetto Testa*, Bologna: Edizioni studio domenicano, 1991
98. Laurinavičius, Č., Lopata, R., Sirutavičius V. *Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų*. Politologija 2009/2
99. Lawrence, Brice B., *Defenders of God: the Fundamentalist Revolt Against the Modern Age*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989
100. *Libertas & pietas: lietuviškas konservatyvizmas, antologija 1993-2010*, sud. Demokratinės politikos institutas, Vilnius, 2010
101. Lietuvos Europos Sąjungos politikos 2008-2013 m.m. strateginės kryptys „Daugiau Europos Lietuvoje ir Lietuvos Europoje“, http://www.lrv.lt/bylos/ES/0901_ES_politika_dokumentas.pdf
102. *Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika*, tomai 5-8 (1978 – 1985 laikotarpis), Chicago: Mykolo Morkūno spaustuvė, 1979
103. Lopata, Raimundas, *Europos Sąjunga ir Rusija: ką reiškia „ir“?*, Politologija, 2010/3
104. Lopata, Raimundas, ir Sirutavičius, Vladas, “*Lenkiškasis*” istorinis veiksny *Lietuvos politikoje*, Vilnius, 2011
105. Lustiger, Jean-Marie, *Choosing God – Chosen by God*, San Francisco: Ignatius Press, 1991
106. Luxmore, Jonathan. *The Vatican and the Red Flag: the Struggle for the Soul of Eastern Europe*, London, New York: G.Chapman, 1999
107. Melady, Thomas Patrick, *The Ambassadors Story: The United States and the Vatican in the World Affairs*, Our Sunday Visitor Publishing Division, Huntington, Indiana, 1994

108. Miller T., Robert. *Waiting for St. Vladimir*. First Things, February 2011
109. *Mission in the former Soviet Union* / Walter W. Sawatsky and Peter F. Penner, editors. Schwarzenfeld, Germany: Neufeld Verlag, 2005
110. Matulaitis-Matulewicz, George, *Journal*, Translated and Edited by Sister Ann Mikaila, MVS of the Sisters of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary of the Poor, Stockbridge, 2003, http://www.padrimariani.org/assets/pdf/en/Bl_George_Journal.pdf
111. Matulaitis, Jurgis, *Užrašai*, Putnam, Connecticut: išleido Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos Seserys, 1991
112. Nichols, Aidan, O.P., *The Thought of Benedict XVI. An Introduction to the Theology of Joseph Ratzinger*, New York: Burns & Oates. A Continuum Imprint, 2005
113. Nekrašas, Evaldas. *Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos užsienio politiką*, Politologija, 2009/2
114. Nekrašas, Evaldas, *Pozityvus protas: jo raida ir įtaka modernybei ir postmodernybei*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010
115. *Nerimas: svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai išvalgos*, Vilnius: Tyto alba, 2012
116. Nisbet, Robert, *Roosevelt and Stalin: The Failed Courtship*, Washington DC: Regnery Gateway, 1988
117. Neuhaus, Richard John, *Christian Mission and the Third Millenium*, First Things 13 (May 1991)
118. Nicholson, Jim. *The United States and the Holy See: The Long Road*, Trenta, Giorni Societa Cooperativa, Rome, 2004
119. Norman D.. *Europa: istorija*. – Vilnius: Vaga, 2002
120. O'Sullivan, John *The President, the Pope and the Prime Minister: Three Who Changed the World*. – Washington, DC: An Eagle Publishing Company, 2008

121. Pavilionis, Žygimantas. *Jono Pauliaus II ir Benedikto XVI požiūris į Europos Sąjungą*, Politologija, 2010/3
122. Pavilionis, Žygimantas. *Europos integracija ir civilizacijų susidūrimas*, Politologija, 1999/1
123. Radžvilas, Vytautas, *A.Maceinos kūrybos vertinimo klausimu: kada grius tylos siena ?* Bernardinai.lt, 2008, <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-08-01-vytautas-radzvilas-a-maceinos-kurybos-vertinimo-klausimu-kada-grius-tylos-siena/3686>
124. *Readings on Catholics in Political Life* / United States Conference of Catholic Bishops, Washington DC, 2006
125. Reagan, Ronald, *The Reagan Diaries*, New York: HarperCollinsPublishers, 2007
126. Roberson, Ronald G., *The Eastern Christian Churches: A Brief Summary*, 6th Edition, Rome: Edizioni Orientalia Christiana, 1999
127. Robinson, John J. *Born in Blood*. – New York; 1990
128. Robinson, John J. *Dungeon, Fire and Sword*. - Etc. Publishing Group 1991
129. Rourke, Thomas R., *The Social and Political Thought of Benedict XVI*, New York: Lexington Books, 2010
130. Royal, Robert, *The God that Did Not Fail*, New York: Encounter Boosk, 2006
131. Salin, Laurent, *Vers une Europe vaticane ?: l'influence du Saint-Siege sur l'elargissement de l'Union europeenne*, Paris: Harmattan, 2005
132. Schmitt, Carl, *On Three Types of Juristic Thought*, London: Preager Publishers, 2004
133. Schmitt, Carl, *Roman Catholicism and Political Form*, Westport, US: Greenwood Publishing Group, 1996
134. Schmitt, Carl, *The Idea of Representation*, Washington DC: Plutarch Press, 1988
135. Seewald, Peter, *Pope Benedict XVI: Servant of the Truth*, San Fracisco: Ignatius Press, 2006

136. Skidelski, Edward, *The Emancipation of Avarice*, First Things, May 2011
137. Snyder, Timothy, *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*, New York: Basic Books, 2010
138. Szulc, Tad, *Pope John Paul II: The Biography*, New York: Scribner, 1995
139. Streikus, Arūnas, *Diplomatas Stasys Antanas Bačkis*, Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007
140. *Šiek tiek iš šalies: esė apie Lietuvą ir Europą* – sud. Paulius Savukynas, Inter Nos, 2002
141. *Šventasis žmonių širdyse Jonas Paulius II Lietuva 1993*, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija (2011)
142. *The Essential Pope Benedict XVI: His Central Writings and Speeches* – Edited by John F. Thornton and Susan B. Varenne, New York, HarperOne, 2007
143. *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*, ed. by Anthony Pagden, Washington DC: Woodrow Wilson Center, 2002
144. *The Political Papacy: John Paul II, Benedict XVI, and Their Influence*, Edited by Chester Gillis, London: Paradigm Publishers, 2006
145. Van Luyn, Adriano H. (Vescovo di Rotterdam) *L'Unione Europea e la dottrina sociale della chiesa*, Cita del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2009
146. Vareikis, Egidijus. *Maskuojantys makiažai*. Naujasis Židinys-Aidai, 2011/1
147. Vareikis, Egidijus. *Po dvidešimties metų: ar šito tikėjomės. Idealistai ir sąskaitininkai*, Naujasis Židinys-Aidai, 2010/1-2
148. *Vertybių nykimas: rimtas požiūris į atsakomybę* – Demokratinės politikos institutas, 2008
149. Weigel, George, *God's Choice: Pope Benedict XVI and the Future of the Catholic Church*, New York: Harper Perennial, 2006

150. Weigel, George, *The Courage to be Catholic: Crisis, Reform, and the Future of the Church*, New York: Basic Books, 2002
151. Weigel, George, *The Cube and the Cathedral: Europe, America, and Politics Without God*, New York: Basic Books, 2005
152. Weigel, George, *The End and the Beginning: Pope John Paul II – The Victory of Freedom, the Last Years, the Legacy*, New York: Doubleday, 2010
153. Weigel, George, *Witness To Hope: The Biography of pope John Paul II (1920-2005)*, New York: Harper Perennial, 2005
154. Weiler, Joseph., *L'Europe chretienne ? : une excursion*, Paris: Les editions du cerf, 2007
155. Wierzbianski, Boleslaw, *The Shepherd for All People*, New York: Bicentennial Publishing Corporation, 1993
156. Willey, David, *God's Politician: Pope John Paul II, the Catholic Church, and the New World Order*, New York: St. Martin's Press, 1992
157. Ugo Colombo Sacco. *John Paul II and World Politics: Twenty Years of Search for a New Approach 1978-1998*, Leuven: Peeters, 1999
158. Thomas, Scott M., *A Globalized God: Religion's Growing Influence in International Politics, Foreign Affairs*, November/December 2010
159. Toynbee, Arnold Joseph, *A Study of History*, vol. 2, *Geneses of Civilizations*, London: Oxford Univ. Press, H.Milford, 1934